Metodika programu

ACTIVE CITIZENS

Pořádám koncerty

Zajímám se o bezpečnost v našem parku

Vedu dětský kroužek

„K demokracii nelze žádnou společnost přinutit, není také žádným darem, který by bylo možné jednou pro vždy vlastnit. Musí být každodenně vybojovávána a bráněna."

Heinz Galinski, prezident německé židovské obce

„Myslím si, že hodně lidí říká, že něco nejde udělat, protože to nikdy ani nezkusili. Je to jenom záminka. Většina věcí i zdánlivě nemožných tvrdou prací dosáhnout lze. Myslím, že je to vůle, co lidem často schází."

Sir Nicholas Winton, britský makléř a zachránce židovských dětí

ÚVOd

KDO ZA METODIKOU STOJÍ?

Metodika, kterou máte před sebou, vznikla jako výstup projektu Active Citizens – komunitní vzdělání pro střední školy www.activecitizens.cz, který společně realizovaly organizace British Council a Člověk v tísni – vzdělávací program Varianty v letech 2012–2014.

British Council www.britishcouncil.org je kulturní organizací Spojeného království, usilující o posílení dobrých mezinárodních vztahů. Podporuje otevřenou diskuzi na aktuální společenská témata a napomáhá výměně zkušeností v oblasti vědy, vzdělávání, kultury a rozvoje občanské společnosti. Nabízí také celou řadu jazykových kurzů obecné i odborné angličtiny vedoucích k mezinárodně uznávaným zkouškám.

Program Varianty www.varianty.cz organizace Člověk v tísni nabízí informační servis a metodickou podporu v oblasti interkulturního a globálního rozvojového vzdělávání. Cílem programu je podpora utváření inkluzivního prostředí a otevřeného klimatu ve společnosti a výchova ke globální odpovědnosti.

Metodika vychází z příruček využívaných v rámci globálního programu rozvoje komunit Active Citizens http://activecitizens.britishcouncil.org, který v současné době probíhá v přibližně třiceti zemích. Vzdělávací materiály k programu Active Citizens byly pro British Council vytvořeny organizacemi The Springboard Consultancy Ltd, The British Youth Council a The Citizenship Foundation. V Česku jsme se rozhodli metodiku upravit pro učitele a studenty středních škol. Do její tvorby se prostřednictvím ověřování, připomínkování a reflexe aktivit zapojilo na šest desítek učitelů. Za tuto pomoc, odvahu a energii vloženou do projektu patří jim, i více než čtyřem stovkám jejich studentů, velké poděkování.

PROGRAM ACTIVE CITIZENS VE SVĚTĚ A V ČESKU

„Mysli globálně, jednej lokálně," je heslo, které provází koncept trvale udržitelného rozvoje od jeho vzniku koncem 20. století. Program Active Citizens na něj navazuje svou snahou zdůrazňovat a zpřítomňovat skutečnost, že žijeme v kulturně, ekonomicky i politicky provázeném světě, ve kterém jednání na lokální úrovni ovlivňuje životy na jiných místech planety.
Mírně upravené motto světového programu „Globálně propojeni, místně zapojeni" usiluje v tomto smyslu o to, aby rostoucí propojení vedlo k pozitivním dopadům. Jinými slovy – usiluje o svět, ve kterém se lidé cítí zplnomocněni k tomu spolupracovat bezkonfliktně a efektivně s druhými na udržitelném rozvoji svých komunit, tedy míst, kde žijí.
V programu je prostřednictvím neziskových organizací zapojena řada převážně neformálních skupin z více než třiceti zemí. Skupiny pracují na dobrovolnické bázi a snaží se posilovat místní soudržnost, roli „lídrů" uvnitř komunit a také schopnost komunit podílet se aktivně na řešení místních problémů i na místním rozvoji. Někde se však program Active Citizens dostává například i do univerzitního studijního programu.
V České republice jsme se rozhodli přenést program Active Citizens na půdu středních škol, protože jsme přesvědčeni, že úzce souvisí s občanským vzděláváním a výchovou k demokracii. Podstatným důvodem je také to, že na českých školách stále do velké míry chybí prostor pro začlenění neformálního vzdělávání a školy často fungují jako uzavřené instituce bez většího propojení s dalšími aktéry v místě (státní správa, soukromé subjekty, neziskové organizace, veřejnost). Program proto vnímáme jako příležitost pro posílení role škol v životě místního společenství i fungující občanské společnosti.
Během tří uplynulých let se v České republice do projektu zapojily tři desítky škol – učitelé a studenti mapovali situaci v komunitě, definovali její potřeby a v rámci projektových týmů přispěli konkrétními kroky k řešení vybraných témat a ke zlepšení života v jejich komunitě.

ACTIVE
CITIZENS

CO JE CÍLEM METODIKY, A JAK K NÍ PŘISTUPOVAT?

„Díky projektu Active Citizens jsem si uvědomila, že má práce má opravdu smysl!"

růžena rückelová,
učitelka, OA Česká Lípa

Když jsme během programu Active Citizens plánovali setkání se zapojenými učiteli a studenty, vždy jsme před přípravou samotných aktivit nahlíželi z mnoha úhlů na chystaný obsah jednotlivých dnů. Probírali jsme cíle, témata diskuzí, výstupy, zvažovali dynamiku, ale i atmosféru akcí, vhodné prostory a také předchozí zkušenosti učitelů. Hledali jsme témata, která v nás samotných nějak rezonují, volili metody, ve kterých se cítíme dobře a víme, že fungují. Sami jsme si nejdříve odpovídali na otázky, které jsme se chystali klást ostatním, a zkoumali společně kudy ze slepých uliček. Občas jsme experimentovali. Kde se dala propojit teorie s praxí, snažili jsme se dovést jedno k druhému a posilovat, třeba i přizváním inspirativních hostů, víru učitelů i studentů v to, „že být aktivní (občan) má smysl".
Někdy se dařilo lépe, někdy hůře, ale pestrá paleta uskutečněných projektů i zpětné vazby z partnerských škol nás utvrzují v tom, že se nám to z velké části povedlo. Nyní zveme k podobnému zážitku i vás.
Rádi bychom naše dosavadní zkušenosti nabídli prostřednictvím této metodiky dalším učitelům (či volnočasovým pedagogům), kteří mají chuť podněcovat v mladých lidech zájem o své okolí a rozvíjet jejich dovednosti spojené s aktivním občanstvím. Vycházíme ze zkušenosti, že mladým lidem záleží na tom, jak vypadá svět kolem nás, a že mají energii, nápady i schopnosti měnit věci okolo sebe.

Program Active Citizens vnímáme jako příležitost dát mladým lidem i nám dospělým prostor pro vzájemné učení se a možnost stát se těmi, kteří nehledají důvody, proč něco nejde, ale nacházejí způsoby, jak své plány ve spolupráci s ostatními uskutečnit.

Metodika, kterou vám nabízíme, není jednoduchým receptem, jak na to. Neslibuje ani komplexní nebo dokonce rychlé řešení řady problémů, ať už společenských či těch, kterými se se studenty zabýváte ve školách, nebo jako škola v rámci své obce. Práce s metodikou vyžaduje podobný proces, jakým jsme sami procházeli v rámci týmu Active Citizens, a nastiňujeme jej výše. Vyžaduje dostatečný čas, porozumění učebnímu procesu a vzájemnou podporu v projektovém týmu. Je cestou relativně dlouhou a náročnou, ale účinnou.
K tomu, aby se z mladých lidí stali aktivní občané, nestačí samozřejmě zrealizovat jeden třídní/školní projekt. Je potřeba přenést zkušenosti z jeho realizace do postojů a hodnot těch, se kterými pracujeme. V metodice proto vycházíme ze skutečnosti, že mají-li studenti chtít něco ve svém okolí měnit k lepšímu, musí se nejprve zaměřit sami na sebe, na vlastní osobnost. Měli by porozumět své vlastní identitě a kultuře, pochopit, jak se utváří a mění v čase, a že může být vnímána mnoha rozdílnými pohledy. Důležité je uvědomit si, co máme společného s ostatními, a dokázat ocenit odlišnosti. Důraz je proto dáván na rozvíjení schopnosti sebereflexe a vnímání sebe sama jako součást širšího celku, v němž přicházíme do interakce s ostatními.
Každou z těchto oblastí je možné rozvíjet pomocí široké škály aktivit popsaných v kapitole 4, která představuje stěžejní část celé metodiky. Ještě před tím vás ale seznámíme s teoretickými východisky pro práci s tématem aktivního občanství a s klíčovými principy a pojmy, na kterých metodika staví. Podělíme se o zkušenosti s tím, jak s programem ve škole začít a na co je třeba myslet během realizace. Seznámíme vás také s několika příběhy těch, kteří již ve svém okolí dokázali nějakou změnu k lepšímu uskutečnit.
Jsme si dobře vědomi některých limitů metodiky, mezi které patří např. fakt, že řada aktivit jde časově nad rámec jedné vyučovací hodiny. Je proto třeba hledat alternativní časový prostor či aktivity adekvátně upravit vašim možnostem. Naše doporučení pro přístup k metodice a práci s ní spočívají především v těchto principech:

ODHODLÁNÍ: Pokud vidíte v tématu smysl, buďte odhodlaní k celoroční práci s metodikou a týmem studentů a nenechte se odradit neúspěchy – jsou úplně normální a střídají se s úspěchy.

AUTENTIČNOST: Při přípravě aktivit přemýšlejte nejdříve sami o sobě, hledejte vlastní odpovědi a příklady. Váš přístup získá na síle, budete-li autentičtí.

DOBROVOLNOST: Jak v případě zapojení učitelů, tak studentů souvisí dobrovolnost do velké míry s vnitřní motivací jednotlivců a ukazuje se dlouhodobě jako zásadní pro dobré fungování projektových týmů.

PODPORA: Síla vzájemné podpory v tandemu učitelů, kteří vedou projektový tým, je v určitých fázích klíčová. Najděte kolegu či kolegyni, kteří půjdou do projektu s vámi.

OCENĚNÍ: Každá forma dobrovolné práce si zaslouží určitou formu odměny; ta nemusí být spojena s něčím hmotným nebo s oceněním formou dobrých známek. Za důležité považujeme naopak uznávat hodnotu zapojení se nad rámec běžné výuky i jiné formy neformálního vzdělávání – např. formou udělení certifikátu nebo veřejným uznáním.

Komu je metodika primárně určena?

Učitelům a učitelkám středních škol a gymnázií

Cílová skupina metodiky:

Mladí lidé / studenti ve věku 15-20 let.

Ačkoliv uznáváme ve všech ohledech rovnoprávnost obou pohlaví, rozhodli jsme se v metodice používat ve většině případů pouze jeden rod, a to mužský. Důvodem je pouze snaha o vizuální i čtenářskou přehlednost textu, nikoliv snaha kohokoliv vyčlenit. V souvislosti s jazykem metodiky považujeme také za dobré uvést, že k označení mladých lidí používáme slova „student a studentka“, přestože oficiální označení pro střední školy je „žák – žákyně“. Vycházíme ze zvyku oslovovat středoškoláky jako studenty.

Při čtení metodiky se setkáte jak s texty, tak videi, fotkami či jinými obrázky.
K orientaci v textu vám pomohou tyto základní ikony:

- Ikona pro získání více informací
- Ikona pro video
- Ikona pro pracovní list pro studenty
- Ikona pro metodu

„Co je to nejdůležitější, co si z projektu odnáším? Že to opravdu jde. Nesmí se to vzdát a je hodně aktivních lidí, kteří chtějí něco zlepšit."

SILVIE BÁRTLOVÁ,
STŘEDNÍ ŠKOLA SPOLEČNÉHO STRAVOVÁNÍ, OSTRAVA-HRABŮVKA

„Během setkání jsem si uvědomil, že bych se měl více zajímat o druhé a o to, co se děje v mém okolí. Také jsem si uvědomil, že dělat něco, má určitý smysl a cenu. Zjistil jsem, že účastníci projektu společně odvedli velký kus práce."

JIŘÍ TRUNDA
STUDENT, SOŠ PODNIKÁNÍ A OBCHODU, SPOL. S R.O., PROSTĚJOV

CASE STUDY:

POHNULI SVĚTEM... POHNĚTE JÍM I VY!

Silné odhodlání a vůle pomoci, upozornit na zásadní hrozbu či bezpráví, rozhýbat dění okolo sebe a získat podporu dalších desítek, stovek, tisíců lidí. Všechno toto spojuje příběhy mladých lidí, kteří pohnuli světem kolem sebe. Mnozí z nich jsou nebo byli ve stejném či podobném věku jako studenti, pro které je program Active Citizens určen. Přinášíme vám jejich příběhy, protože jsou pro nás velkou inspirací. Věříme, že zaujmou i vás.

CASE STUDY:

MAKLÉŘ A A ZACHRÁNCE ŽIDOVSKÝCH DĚTÍ

NICHOLAS WINTON

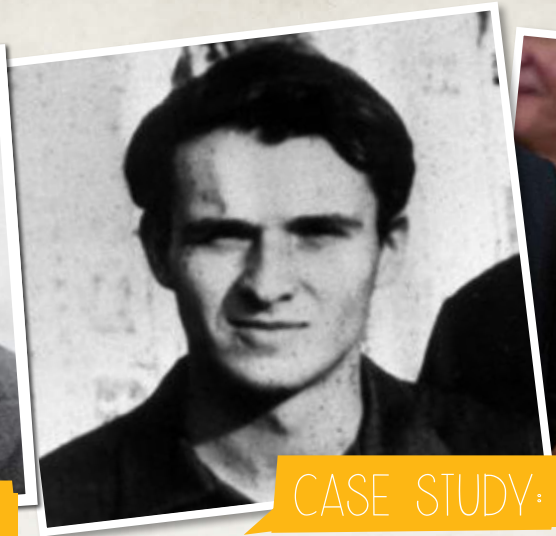

CASE STUDY:

STUDENT HISTORIE
A POLITICKÉ EKONOMIE

JAN PALACH

CASE STUDY:

STUDENTKA,
BOJOVNICE ZA LIDSKÁ PRÁVA

MALÁLA JÚSUFZAIOVÁ

CASE STUDY:

ŽIJEME TADY

VOJTA A MARTIN

CASE STUDY:

ZACHRAŇ JÍDLO!

ADAM, ANNA, TOM, DAVID A DALŠÍ.

CASE STUDY:

GYMNÁZIUM

KLADNO

CASE STUDY:

STŘEDNÍ ŠKOLA A JAZYKOVÁ ŠKOLA
S PRÁVEM JAZYKOVÉ ZKOUŠKY

VE VOLYNI

kapitola

první

JE VÝCHOVA K AKTIVNÍMU OBČANSTVÍ POTŘEBA?

ROZVOJ POLITICKÉ ÚČINNOSTI VE ŠKOLNÍ PRAXI

PETR ČÁP

„Nemá to cenu, stejně nic nezměníme.“ S podobnými výroky popisujícími frustraci a pocity bezmoci se setkáme často, a to napříč všemi věkovými kategoriemi. V následující části se zamyslíme nad tím, zda je důležitá výchova mladých lidí k aktivnímu občanství, jaká je role školy při posilování demokratických hodnot a dovedností a jaká existují doporučení pro učitele, kteří se v rámci výuky věnují „umění býti demokratem“ a občanské vzdělávání považují za důležité.

POTŘEBUJE DEMOKRACIE AKTIVNÍ OBČANY?

Demokracii popisujeme jako systém politického uspořádání státu, který stojí na podmínkách žité svobody a svrchovanosti všech obyvatel. Na jedné misce pomyslných vah stojí svoboda, na druhé straně nalézáme odpovědnost – jako ctnost každého občana spočívající v chuti a snaze přispět podle svých schopností k zajištění prospěchu obce.[1] Tento morální apel vyzývá jednotlivé členy společnosti k aktivnímu podílení se na spravování společného veřejného prostoru. Kvalitu demokracie proto určuje síla vazby mezi jednotlivcem, komunitou a státem. Ovšem pevnost tohoto svazku je určována vnitřní potřebou každého občana zajímat se o své okolí a spolupracovat s ostatními lidmi, skupinami či institucemi. Tato vnitřní potřeba participace není dána všem a navždy a je potřeba ji celoživotně rozvíjet a kultivovat. Výchovu a vzdělávání k aktivnímu občanství tak můžeme v širším měřítku chápat jako proces celoživotní socializace jednotlivce do společného sociokulturního prostředí.

Jak můžeme definovat aktivní občanství z pohledu vzdělávacích cílů? Britští odborníci ze Citizenship fundation[2], David Kerr a Bryony Hoskins, vytvořili definici, kterou poté převzala i Evropská unie[3].

Aktivní občanství je: „Participace v občanské společnosti, v komunitním či politickém životě, charakteristická vzájemným respektem a nenásilím a uskutečňována v souladu s principy lidských práv a demokracie.“

Aktivní občanství, jak je patrno z definice, není možné zredukovat pouze na účast při volbách, jde spíše o konstantní ochotu zapojovat se do veřejného dění. Důležité je být si při takových aktivitách vědom, že rámec mé činnosti je ohraničen nenásilím a úctou k lidským právům. Násilné pochody proti soužití s menšinami tak rozhodně nesplňují kritéria aktivního občanství v demokracii.

1 ARISTOTELÉS. Politika I. Praha: Oikoymenh, 1999.
2 http://www.citizenshipfoundation.org.uk/
3 http://ec.europa.eu/citizenship/news-events/news/29052012_en.htm

TRENDY V ČESKÉ REPUBLICE

Výrok z úvodu článku „Nemá to cenu, stejně nic nezměníme,“ symbolizuje často popisovanou frustraci z politické situace, prohlubování občanské apatie, rezignaci a uzavírání se do svých soukromých světů, jak potvrzují výzkumy veřejného mínění a klesající zájem o účast ve volbách. Výzkumy ukazují, že **91 % dospělých[4] a 80 % středoškoláků[5] si myslí, že nemají možnost ovlivnit řešení problémů na celostátní úrovni.** Pocit, že nemohou nic změnit či alespoň ovlivnit, je natolik silný, že jakékoliv úsilí v tomto směru považují a priori za zbytečné, a tudíž se ani o dění a případné možnosti řešení, které se nabízejí, nezajímají.

Filosof Václav Bělohradský definuje tento stav jako antipolitický individualismus, kde ve společnosti diferencovaných fragmentů (pozn. ed. rozličných částí), které se cítí nezávislé na celku, se víra ve změnu společenské situace zdá nemožná[6]. Pokud vůbec nevěříme, že jsme schopni ovlivnit dění kolem nás a naši budoucnost skrze nástroje, které nám dává soužití ve společnosti a systém, pak se musíme spoléhat jen sami na sebe[7] nebo na silné vůdce. Řada mladých lidí se tak o společnou budoucnost příliš nezajímá. Okolní svět lze přirovnat ke kulisám, do kterých se narodili a o kterých si myslí, že se nedají přemalovat, natož přestavět. Slovy brazilského pedagoga Paula Freireho vidí svět, ve kterém žijí, jako statickou realitu, ne jako realitu, která je ve stálém a dynamickém procesu vytváření, a oni sami mají sílu svým jednáním svět tvořit a měnit[8].

Institut výzkumu dětí, mládeže a rodiny Masarykovy univerzity zkoumal v rámci mezinárodního výzkumu PIDOP[9] občanské postoje a participaci lidí ve věku 15–28 let. Výzkum přinesl detailnější odpovědi na otázku, **proč se mladí lidé málo zapojují.**

Protože nemohou: nemají dostatek prostředků (peníze, čas apod.); nenaučili se potřebné dovednosti; neovládají dobře jazyk; nemají přístup k internetu.

Protože nechtějí: mají pocit, že nedokážou nic změnit (nevěří si, že mají schopnosti úspěšně občansky participovat, obávají se, že systém nebude na jejich aktivity reagovat); cítí se odcizení od společenských institucí a světa politiky.

Protože jim to nikdo nenabídnul: jejich okolí občansky neparticipuje a/nebo občanskou participaci nevnímá pozitivně; nedostali se do kontaktu s občanskými organizacemi.

4 Možnost ovlivnit veřejnou sféru a legislativní proces – únor 2014. CVVM, 2014.
5 Jeden svět na školách: Zpráva o dotazníkovém šetření na středních školách. Praha: Člověk v tísni, 2012.
6 BĚLOHRADSKÝ, V. Odvrat od smyslu: o současné krizi. Praha: Prostor, 2012.
7 Srov. HESSEL, S. Rozhořčete se. Praha: Literární noviny, 2011.
8 FREIRE, P. Pedagogy of the oppressed. New York: Herder and Herder, 1977.
9 Mladí a nevšední. Studie občanského života mladých lidí z etnických menšin a majority v České republice. Brno: Masarykova univerzita, 2012.

ROLE ŠKOLY VE VÝCHOVĚ K DEMOKRACII

Výše jsme uvedli, že stávání se aktivním občanem a demokratem, je úkol na celý život. Formují nás po celý život hodnoty sdílené v rodině, přátelé, média, obecně kultura, ve které se nacházíme. Z psychologického hlediska je však nejdůležitější etapa mezi 10. a 15. rokem našeho života, kdy se vyvíjí schopnost myslet abstraktně a schopnost porozumět perspektivám osob s odlišnými hodnotovými systémy. V tomto období dospívání si také člověk začíná uvědomovat svou osobnost a začíná si budovat vlastní ideologickou a občanskou identitu. Longitudinální výzkumy (studování stejné skupiny po delší časové období) potvrzují, že kvalita občanských postojů vytvořených v době puberty přetrvává po další desetiletí, a určuje tak naše občanské chování[10].

Školy, kde žáci tráví v tomto věku převážnou část svého dne, se tak stávají jedním z klíčových aktérů při rozvoji znalostí, dovedností a postojů podporujících aktivní občanství v demokratické společnosti. I díky úsilí mnoha nevládních organizací a aktivních učitelů na řadě základních a středních škol již občanská výchova není jen předmět, který by byl zaměřen na memorování znaků demokratického způsobu rozhodování a řízení státu, ale stává se skrytým kurikulem, kulturou celé školy. Škola jako veřejná instituce je jedním z prvních míst, kde se mladý člověk setkává se systémem, který nevytvořil, a proto je důležité, aby mu byl dán prostor školu nahlížet kriticky, ptát se, podílet se na jejím chodu, a tak si vyzkoušet participovat. Škola má nezměrnou šanci a v podstatě i povinnost[11] být tou institucí, která pozve, pošťouchne[12] mladé lidi k participaci, k aktivitě, dá jim šanci zažít úspěch věci měnit a ukáže jim, že si jejich aktivity cení.

10 ŠEREK, J. a kol. Mladí a nevšední. Studie občanského života mladých lidí z etnických menšin a majority v České republice. Brno: Masarykova univerzita, 2012.
11 Srov. MATĚJKA, O., HOTOVÝ, F. Politika do školy patří. Brno: Masarykova univerzita, 2012.
12 Srov. SUNSTEIN, C. R., THALER, R. Nudge (Šťouch). Zlín: Kniha Zlín, 2010.
13 http://www.ja-obcan.info/
14 http://www.activecitizens.cz/
15 http://kds.cpkp-zc.cz/
16 http://www.skolaprozivot.cz/
17 KAHNE, J., WESTHEIMER, J. The Limits of Political Efficacy: Educating Citizens for a Democratic Society, 2006.
18 KAHNE, J., WESTHEIMER, J. The Limits of Political Efficacy: Educating Citizens for a Democratic Society, 2006.

EFEKTIVNÍ ROZVOJ POLITICKÉ ÚČINNOSTI

Mezi hlavní metodické přístupy, které rozvíjejí aktivní občanství u žáků, patří projekty, které vedou mladé lidi ke kritické analýze svého okolí s přípravou a realizací navrhnutých změn. Mezi nejznámější programy v České republice patří Já, občan[12]; Active Citizens[13]; Kreativní demokratická škola[14] nebo Škola pro udržitelný život[15].
Cílem těchto programů je rozvíjet u žáků důvěru a dovednosti k aktivnímu zapojování se ve veřejném prostoru. V odborné literatuře se takový cíl popisuje rozvojem **politické účinnosti**[17] (political efficacy, překládané také jako vědomí vlastní politické účinnosti), která se dělí na dva komponenty:

Vnitřní politická účinnost odpovídá míře důvěry ve vlastní schopnosti efektivně se podílet na politickém procesu. Lidé s vysokým stupněm vnitřní politické účinnosti věří, že jsou schopni se zapojovat do občanských záležitostí.

Vnější politická účinnost označuje míru důvěry v to, že vláda a státní instituce budou odpovídat na potřeby a požadavky občanů.

Mezinárodní evaluační studie[18] upozorňují na riziko, že za jistých okolností žákovské projekty zaměřené na rozvoj participace nemusí vést k žádoucím výstupům. Pokud se jedná o participaci bez jakéhokoli politického přesahu (například úklid parku, roznášení jídla bezdomovcům apod.), výsledkem sice bude víra ve vlastní schopnosti a ochota podílet se na dobrovolných aktivitách, avšak nedochází k žádnému rozvoji vnější politické účinnosti, ani takové programy nevedou ke schopnosti přemýšlení v souvislostech o občanských a politických tématech.

Výzkum Kahna a Westheimera empiricky dokazuje, že **neúspěšný žákovský projekt, který narazí na neochotu vnějšího světa vést s mladými lidmi dialog, má přímý vliv na snížení vnitřní i vnější politické účinnosti a potvrzuje pocity bezmocnosti a apatie.** Toto úskalí je třeba vnímat už při přípravě programů a do přípravy začlenit hlavní preventivní opatření:

- Studenti jsou po dobu řešení úkolu součástí efektivně pracující a otevřené samosprávy či instituce státní správy. Program by měl být strukturován

tak, aby na jednu stranu nechal studenty odhalovat základní příčiny problémů a na druhé straně minimalizoval potenciální pocity frustrace, které se mohou vyskytnout během samostatné práce na systémových a těžko řešitelných sociálních problémech.

- Snažit se **propojit studenty s podpůrnými skupinami**, které je mohou dále motivovat a ukazovat důležitost stálé snahy kontrolovat politické struktury a pracovat na systémových změnách, a to především v těch situacích, kdy se studenti setkají se silným odporem jak vládních, tak i nevládních organizací.

- Třetím doporučením je **dát studentům příležitost setkávat se s významnými osobnostmi**, které byly nebo jsou aktivní v občanskoprávních hnutích a aktivitách. Takoví lidé, kteří i v případech zvůle moci zůstali přesvědčeni a pokračovali dále ve své činnosti, mohou být studentům velkou inspirací.

BÝT OSOBNÍM PŘÍKLADEM

V textu jsme se věnovali důvodům, proč je pro udržení a rozvoj demokracie důležité po celý život a v mládí zvlášť rozvíjet hodnoty, dovednosti a znalosti, které podporují aktivní občanství. Také jsme na základě současných výzkumů představili, že v České republice máme stále potíže s důvěrou v politický systém. Současná škola a učitelé mají řadu nástrojů a metod pro to, aby se jim dařilo vychovávat angažovanou a odpovědnou generaci občanů. Krom těchto metod a nástrojů je ale dobré zdůraznit neodmyslitelnou roli pedagoga, který jde žákům osobním příkladem, dále efektivní zapojování žáků do rozhodovacích procesů skrze školní parlamenty, učení službou[19] a výuku kontroverzních politických témat.

Při výuce má mít pedagog v rámci jakékoliv metody na mysli vždy rozvoj obou složek politické účinnosti, tedy nejen pocitu, že já sám jsem schopen věci měnit, ale také že věřím v to, že společnost – polis – ve které žiji, to ocení.

V časech depolitizovaného individualismu a vnímání politiky jako špinavého bahna je to nelehký úkol, ale řekněme na obranu politiky, že je to zatím nejlepší civilizační vymoženost pro nenásilné řešení konfliktů mezi lidmi ve veřejném prostoru[20].

MGR. PETR ČÁP (1980)

Vystudoval pedagogiku na Filosofické fakultě Univerzity Karlovy. Od roku 2006 se věnuje jako lektor, metodik a vedoucí projektů převážně oblasti rozvoje aktivního demokratického občanství jak u mladých lidí, tak dospělých. V současné době spolupracuje jako metodik občanského vzdělávání s Centrem občanského vzdělávání, které v letech 2011 až 2014 řídil.

19 Učení službou (service learning) je přístup, který kombinuje zkušenost z komunitní služby (práce pro druhé) s výukou ve třídě a s reflexí. Učení službou se orientuje na důležité sociální a politické problémy a podporuje aktivitu a zapojení mladých lidí. (zdroj: http://wiki.rvp.cz/Knihovna/1.Pedagogicky_lexikon/U/U%C4%8Den%C3%AD_slu%C5%BEbou)

20 CRICK, B. In Defense of Politics. London: Weidenfeld and Nicolson, 1962. Srov. PITHART, P. Obrana politiky.

UČEBNÍ FÁZE PROGRAMU ACTIVE CITIZENS

UČEBNÍ PROCES

DIAGRAM ZACHYCUJE UČEBNÍ PROCES, KTERÝM STUDENTI PROCHÁZEJÍ V RÁMCI PROGRAMU ACTIVE CITIZENS.

Tento proces je možné zprostředkovat několika způsoby. Můžete jej rozčlenit do několika měsíců v průběhu celého školního roku nebo soustředit jednotlivé fáze blokově do projektových dní či týdnů. Učební proces je strukturován do šesti fází, jejichž učební výstupy se prolínají a vzájemně podporují. Každá z fází hraje důležitou roli při naplňování celkové vize programu. Učební proces v rámci metodiky obvykle přirovnáváme k „toku řeky“. Součástí procesu je i příprava a realizace společensky prospěšné akce v místní komunitě. U té je potřeba počítat vždy s časovou dotací alespoň dvou měsíců.

Úvod (do programu Active Citizens): Aktivní občanství může mít mnoho významů – úvodní aktivity pomohou studentům ujasnit si, zda se mohou identifikovat s aktivním občanstvím, tak jak jej pojímá program Active Citizens. Základem úspěšné budoucí spolupráce je tým, který se zná a jehož členové si navzájem „sedí“.

FÁZE 1 (JÁ, IDENTITA A KULTURA)

Porozumění vlastní identitě a kultuře je klíčové pro to, abychom byli ochotni učit se novým věcem a přijímat odlišné perspektivy. Svou roli hraje také při snaze o změnu postojů, posílení empatie a zvyšování zájmu o bezkonfliktní soužití s druhými, stejně jako při posilování smyslu pro společenskou odpovědnost. Poznatky z této fáze jsou zároveň zásadní pro řešení problémů, konfliktů a vzájemného propojování. Zkušenosti, které studenti během první fáze získají, mohou využít pro porozumění nejen vlastního chování a postojů, ale i druhých lidí.

FÁZE 2 (JÁ A TY, DIALOG)

Schopnost vést dialog vyžaduje nejprve porozumění jeho charakteru a základním princům. Osvojení dovednosti vést dialog zároveň předpokládá naši schopnost ocenit odlišný názor, ochotu změnit svůj pohled na věc a otevřenost a důvěru ve spolupráci s druhými. Dialog nenastává vždy, když si s někým povídám o svých názorech, ale jen tehdy, jsem-li pro dialog nastaven a rozhodnut.

FÁZE 3 (MY SPOLEČNĚ)

Porozumění konceptu komunity a soužití v rámci místního společenství úzce souvisí s tématem identity, kultury i schopnosti vést dialog. Abychom mohli komunitě porozumět, musíme ji nejdříve poznat a nahlédnout její charakter. Mluvíme přitom jak o komunitách lokálních, tak i regionálních, národních a v jistém ohledu i globálních. Studenti posilují svůj smysl pro odpovědnost

a zkoumají vzájemnou propojenost všech těchto rovin. Rozvíjejí své dovednosti prostřednictvím mapování místní komunity z různých perspektiv – z hlediska vztahu k místu, uvědomování si zdejších problémů, existujících systémů a rozdělení moci. Jde o zásadní kroky pro nalezení prioritního tématu, kterému se budou následně věnovat v rámci svého projektu, i lidí, které potřebují do projektu zapojit, aby dosáhli zvoleného cíle.

FÁZE 4 (PLÁNOVÁNÍ KOMUNITNÍ AKCE)

Konkrétní podoba projektu zacíleného na pozitivní změnu v komunitě vyžaduje spolupráci jak uvnitř týmu, tak s cílovou skupinou a partnery. Studenti plánují proces na různých úrovních detailu a komplexity (vize, cíle, kroky, dopady). Nejprve identifikují hlavní téma, poté specifikují své zaměření, obsah projektu a způsob, jakým jej budou řešit/realizovat.

FÁZE 5 (REALIZACE A VYHODNOCENÍ)

Samotná akce představuje soubor všech dříve zmíněných dovedností, vysoký stupeň koordinace, komunikace a spolupráce. Studenti přicházejí do kontaktu s veřejností a vrcholí jejich několikaměsíční úsilí. Komunitní akci, kterou pořádají, se snaží komunikovat prostřednictvím médií širšímu okruhu lidí. Nastává zároveň čas na zhodnocení celého projektu a jednotlivých kroků a navržení plánů do budoucna.

V každé fázi celého učebního procesu se prohlubují vztahy mezi osobními a sociálními aspekty na straně jedné a lokálními a globálními aspekty na straně druhé. Jedná se o proces, jehož plynutí v čase zachycujeme pomocí symbolu řeky získávající postupně na objemu i síle. Plavbu po jejím proudu popisuje Petra Skalická, ředitelka vzdělávacího programu Varianty společnosti Člověk v tísni.

PLAVBU PO ŘECE SI MŮŽETE PŘEDSTAVIT JAKO NA NAŠEM OBRÁZKU.

V TÉTO PODOBĚ VÁS BUDE ŘEKA PROVÁZET CELÝM PROGRAMEM ACTIVE CITIZENS

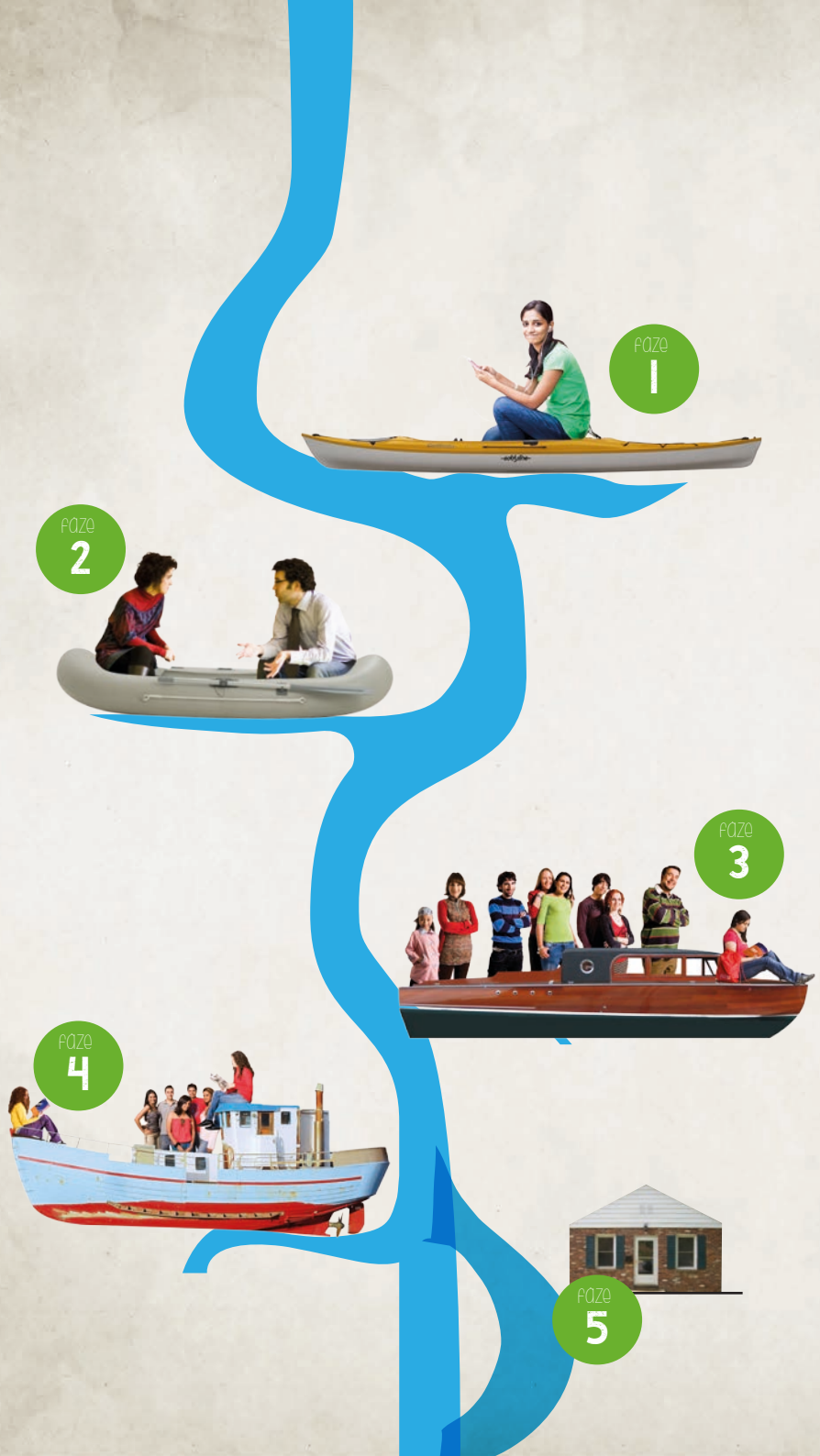

fáze 1 **JÁ** **Identita a kultura**

fáze 2 **JÁ&TY** **Dialog**

fáze 3 **MY SPOLEČNĚ** **Jako občané**

fáze 4 **PLÁNOVÁNÍ** **projektu**

fáze 5 **KOMUNITNÍ** **akce**

PROJEKTOVÝ DIÁŘ

Jak můžete realizovat program Active Citizens v rámci běžné výuky v průběhu jednoho školního roku (tzn. setkání cca 1x za týden na 1-2 hod.)?

Projektový tým můžete sestavit na samém začátku, nebo můžete nejprve jednotlivá témata zařadit do výuky a až následně sestavit projektový tým ze studentů, kteří mají o problematiku větší zájem.

nevím, jak dlouho ještě
vydržím předstírat, že si čtu
TKT
BRITISH COUNCIL

CO SE STUDENTI UČÍ?

„Domníváme se, že škola není jen továrna na vědomosti, ale měla by působit i v oblasti inteligence emoční. Věříme, že tím přispíváme k tomu, že z našich studentů vyrostou lidé, se kterými bude naše budoucnost lepší a se kterými se konečně vymaníme z našeho čecháčkovství."

To byl jeden z důvodů, který pedagogové z Gymnázia Kladno uvedli na otázku, proč chtějí, aby se jejich škola zapojila do programu Active Citizens. Stejně jako dalších třicet škol se rozhodli v rámci programu Active Citizens zapojit do komunitního dění ve své obci a přitom rozvíjet měkké dovednosti (soft skills) svých studentů.

Jak jsme uvedli v předchozí kapitole, metodika programu vychází ze skutečnosti, že mají-li samotní studenti chtít něco ve svém okolí měnit k lepšímu, musí se nejprve zaměřit sami na sebe, na vlastní osobnost. Měli by **porozumět své vlastní identitě a kultuře**, pochopit, jak se utváří a mění v čase, a **že mohou být vnímány rozdílnými pohledy**. Důležité je uvědomit si, **co máme společného s ostatními**, a oceňovat odlišnosti. Důraz je proto dáván na rozvíjení schopnosti **sebereflexe a vnímání sebe sama jako součásti širšího celku**, v němž přicházíme do interakce s ostatními.

Studenti se učí komunikačním dovednostem, které jim nejen pomohou vhodně se prezentovat, **dobře formulovat své myšlenky** a obhajovat své názory, ale umožní jim také zapojit se aktivně do diskuzí, při nichž společně hledají oblast, v níž by rádi dosáhli ve své obci nějakého zlepšení. Aby se tak skutečně stalo, je důležité, aby dokázali oslovit i další aktéry v obci a vyzvali je ke spolupráci. Musí tudíž umět nejen **dobře argumentovat pro své nápady, ale také vyjednávat a vést dialog**. Skrz vlastní prožitek si uvědomují, jakou sílu mohou mít otázky, které kladou, a jak může být pozitivní přístup v tázání silným nástrojem změny. Oslovovat další aktéry či významné osobnosti ke spolupráci se učí i **využíváním neverbálních komunikačních prostředků** – připravují například informační dopisy a letáky, které sami graficky zpracovávají.

S přípravou komunitní akce se pojí řada **projektových kompetencí**, které si studenti osvojují – např. používání SWOT analýzy a analýzy aktérů, tvorba vize a SMART cílů. S formulací cíle souvisí i poznání, jak významné je zapojit od samotného počátku ty, kterých se má změna týkat nejvíce, a jak nezbytné je **umění sociální empatie**. Studenti se seznamují také s **participativními přístupy v plánování** a realizaci projektů, snaží se získat co nejvíce informací o cílové skupině, vcítit se do ní a podívat se na svět jejíma očima.

Při samotném plánování a přípravě komunitní akce získávají studenti zkušenost s vymýšlením vhodné strategie a mají příležitost **rozvíjet svoji kreativitu**. **Týmová práce** jim umožňuje rozdělit si role podle činností, které jsou jim blízké, současně však vyžaduje přizpůsobit se týmovým dohodám. Mohou tak být vystaveni **řešení konfliktů**, s nimiž si musí poradit. Vzhledem k tomu, že ne vždy jde všechno podle původního plánu, přichází studenti na to, jak je výhodné **být flexibilní, umět se rychle adaptovat na změny a nové podmínky**.

Komunitní projekty jsou organizačně a logisticky náročné akce. Studenti mají tudíž možnost vyzkoušet si při jejich realizaci své **organizační schopnosti**, tzn. umět si především dobře zorganizovat čas, určit priority a snažit se plnit úkoly ve stanovených termínech.
Důkazem dobře investovaného času a energie je nejen pocit dobře vykonané práce, ale také to, když je tato oceněna druhými lidmi, vzbudí ohlas u širší veřejnosti a stane se případně **impulsem k dalším pozitivním změnám v komunitě**. V tom může žákům pomoci **spolupráce s médii**, sami mohou napsat reportáž do místního tisku, přizvat novináře, regionální rozhlas či televizi.

UČEBNÍ PROCES
VÝSTUPY

ÚVOD do projektu Active Citizens

> Hlubší porozumění programu Active Citizens.
>> Vzájemné seznámení a prolomení ledů.
>>> Dohodnutí pravidel spolupráce.

1. JÁ Identita a kultura

> Uvědomění si vlastní identity a kultur, jichž se cítím být součástí.
>> Porozumění procesům, při nichž se identity a kultury utvářejí, projevují a mění.
>>> Odhalení charakteru viditelných a skrytých částí kultury.
>>>> Schopnost oceňování různých perspektiv.
>>>>> Schopnost měnit svá přesvědčení.

2. JÁ A TY Dialog

> Pochopení principu dialogu.
>> Schopnost vést dialog, naslouchat názoru druhého a respektovat jej.
>>> Ocenění odlišnosti jako pozitivní hodnoty umožňující interkulturní dialog.
>>>> Schopnost spolupracovat s ostatními, učit se od nich a předávat jim zároveň své zkušenosti.

3. MY SPOLEČNĚ
jako občané

> Hlubší pochopení konceptu komunity.
>> Hlubší pochopení vlastní komunity a reflexe různých náhledů na jednu komunitu.
>>> Porozumění vzájemné závislosti na lokální a globální úrovni.
>>>> Porozumění konceptu systémů a získání schopnosti systémového uvažování.
>>>>> Uvědomění si, jakou kdo má v komunitě moc a kdo o čem rozhoduje.
>>>>>> Identifikování toho, co by se mohlo v komunitě zlepšit.

4. PLÁNOVÁNÍ PROJEKTŮ
Dovednosti při plánování projektů

> Rozvoj dovedností pro plánování a řízení projektů.
>> Hlubší znalost projektového cyklu.
>>> Uvědomění si potřeb cílové skupiny.
>>>> Porozumění analýze zainteresovaných subjektů.
>>>>> Stanovení odpovídajícího časového harmonogramu.
>>>>>> Návrh kroků vedoucích ke zlepšení situace.
>>>>>>> Sestavení projektového plánu.
>>>>>>>> Rozvoj prezentačních a propagačních dovedností.

5. KOMUNITNÍ AKCE
Realizace a vyhodnocení projektu. Co si studenti odnášejí?

> Hlubší porozumění vlastní identitě a kultuře.
>> Schopnost vést dialog.
>>> Oceňování odlišností a efektivní práce s nimi.
>>>> Znalost a pochopení lokální komunity.
>>>>> Porozumění globálním propojením.
>>>>>> Umění plánovat projekty, jejich vedení a řízení.
>>>>>>> Schopnost spolupracovat.
>>>>>>>> Odpovědnost za udržitelný rozvoj.

VÝSTUPY KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU

(Pavla Burgos-Tejrovská)

Na otázku, co se studenti v programu Active Citizens (AC) učí, jsme hledali odpověď, kterou můžeme podepřít konkrétními fakty.
Následující text vznikl na základě ročního výzkumu v deseti školních projektových týmech programu AC mezi studenty a učiteli vedoucími školní týmy. Školní projektové týmy i učitelé se do výzkumu mohli zařadit dobrovolně. Ve výzkumu byla užita kombinace kvalitativních metod – konkrétně metody terénního zúčastněného pozorování, přímého dotazování a experimentu v kolektivu celého studentského týmu. **U studentů** se výzkum zaměřil především na zhodnocení postojů a měkkých dovedností, tedy kompetencí, jež se vztahují k emočně-sociální inteligenci. Konkrétně se jedná o[21]: **komunikativní kompetence, kompetence k řešení problémů, personální a sociální kompetence, občanské kompetence**. Uvedené kompetence jsou nepostradatelné pro osobní rozvoj a uplatnění studenta jako jedince ve společnosti. Hlavní funkcí postojů je, že nám umožňují určitou „pohotovostní" připravenost k chování. Postoje a měkké dovednosti představují „nástroje", které přispívají k efektivnímu, samostatnému a přiměřenému řešení praktických situací, se kterými se studenti setkávají v běžném životě.

KOMUNIKATIVNÍ KOMPETENCE

Komunikativní kompetence jsou dovednosti, které studentovi umožňují se srozumitelně a přiměřeně vyjadřovat v písemné i ústní formě v různých učebních, životních i pracovních situacích. Na komunikativní kompetence v rámci zkoumaného vzorku studentů měly během výzkumu vliv tyto faktory:

- **tým dobrovolníků nebo tým kolektivu jedné třídy,**
- **počet studentů v týmu,**
- **(ne)ztotožnění se s tématem projektu,**
- **opakování více menších aktivit s intenzivním kontaktem s cílovou skupinou projektu nebo jedna velká „akce" s běžným kontaktem s cílovou skupinou projektu,**
- **charakter jedné či více „vůdčích" osobností.**

S jistotou lze konstatovat, že účast v programu Active Citizens měla ve všech zkoumaných týmech vliv na komunikativní kompetence. Ve všech týmech došlo ke kvalitativní změně komunikativních kompetencí.

To, jak výraznou změnou prošly u jednotlivých studentů tyto kompetence, záleželo na kombinaci faktorů zmíněných výše a počáteční úrovni této kompetence u každého jednotlivce. Ze studie vyplývá, že největší posun zaznamenaly týmy, kde se naplnily tyto faktory:

- **Malé týmy do 12 studentů vytvořené studenty „dobrovolníky" z různých třídních kolektivů.**
- **Došlo ke ztotožnění s tématem, jež souviselo s odborným zaměřením školy, kterou student navštěvuje.**
- **Docházelo k intenzivnímu opakovanému kontaktu s cílovou skupinou školního projektu (např. seniory, dětmi 1. stupně ZŠ atd.).**
- **Vůdčí osobnosti byly schopny rozdmýchat týmového ducha a dialog mezi jednotlivými členy týmu.**

To, že tým vznikl z dobrovolníků z různých tříd a jeho členové se tedy na počátku neznali, nutilo studenty hovořit nejen o projektu, ale i o běžných tématech, aby se se svými spolužáky seznámili. Malý tým umožňoval intenzivní komunikaci mezi všemi jeho členy. Všichni, kdo se projektu účastnili, se s tématem v průběhu realizace mohli ztotožnit a nejlépe se to dařilo tam, kde jim téma bylo blízké vzhledem k jejich budoucí profesi nebo osobním zájmům. Pokud docházelo k intenzivnímu kontaktu s cílovou skupinou školního projektu (ať už šlo o různé třídy ZŠ, seniory či děti z dětského domova), studenti opakovaně komunikovali mezi sebou a zároveň měli možnost např. první váhavý kontakt a strach z oslovování vyzkoušet několikrát s různými kolektivy nebo „vylepšit" v případě stejné cílové skupiny. Pokud vůdčí osobnost vzešla volbou ze strany studentů a měla dobré komunikativní schopnosti, byla schopna motivovat i ostatní členy týmu k otevřené komunikaci.

Pro ilustraci uvádíme jeden z příkladů, kde došlo k největší kvalitativní změně.
Student z týmu č. 10[22] se při prvním setkání s výzkumnicí dobrovolně vůbec nezapojoval do aktivit, které vyžadovaly ústní či písemnou prezentaci. Pokud byl tázán přímo, odpověděl vždy jednoslovně nebo maximálně holou větou. Bylo vidět, že je mu nepříjemné se před ostatními vyjadřovat, nebyl schopen očního kontaktu při dialogu. Student byl součástí týmu dobrovolníků o malém

21 Jejich definice vychází z dokumentu Rámcový vzdělávací program pro střední odborné vzdělávání. Dokument je dostupný na http://www.nuv.cz/ramcove-vzdelavaci-programy/rvp-os.

22 Veškerá data byla anonymizována tak, že jednotlivým školám byla přidělena čísla od 1 do 10.

23 Frontální výuka je takový způsob výučování, kde je hlavním aktérem učitel, který pracuje hromadně se všemi žáky na aktivitách a činnostech se stejným obsahem pro všechny. Těžiště znalostí tvoří fakta, nikoli myšlenkové operace. Více viz PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. Pedagogický slovník. Praha: Portál, 2001.

počtu cca 10 studentů, kde se postupně vytvořilo silné ztotožnění s tématem projektu. Projektová aktivita se opakovala ve stejné podobě několikrát v různém prostředí. Znalost nefrontální[23] výuky a komunikace z vyučování před projektem nebyla výrazná. Dvě „vůdčí“ osobnosti v týmu byly schopné formulovat a prezentovat srozumitelně myšlenky své i týmu během různých komunikačních situací. Diskuzím udávaly rytmus a směr, pokud se tým vzdálil od tématu, vracely ho k němu a rekapitulovaly. Byly zvoleny týmem pro schopnost rozdmýchat týmového ducha. Student A se po několikaměsíční práci v programu Active Citizens účastnil jedné z aktivit projektového dne, která vyžadovala komunikaci s dětmi a učiteli prvního stupně. Student byl schopen nejen komunikovat a koordinačně zvládat menší skupinky žáků ZŠ, ale i velice asertivně rozmlouvat s učiteli, kterým nemohl v rámci aktivity okamžitě vyhovět a bylo třeba jim toto vysvětlit.

Při následujícím setkání s výzkumnicí (po ukončení projektu) se zapojoval do všech ústních i písemných prezentací, vedl dialog se svými kolegy z týmu, musel před nimi v jednom momentě také obhajovat svou práci v rámci projektu. Po celou dobu udržoval oční kontakt a nebyla na něm vidět žádná nervozita. Sám poté na otázku, co se v projektu naučil, odpověděl:

„Na prvním místě komunikaci. Ze začátku to bylo tak, že jsem nemluvil vůbec, a postupně, jak bylo třeba mluvit na ty děti, tak jsem musel. Ze začátku to bylo těžký, to jsem mlčel, ale pak to prostě nějak šlo. Jsem rád. Já taky pracuju brigádně v hospodě, tak se mi to hodí.“

KOMPETENCE K ŘEŠENÍ PROBLÉMŮ

Kompetence k řešení problémů jsou dovednosti, které studentovi umožňují samostatně či v týmu volit vhodné způsoby a prostředky k řešení školních i mimoškolních problémů. Na kompetence k řešení problémů v rámci zkoumaného vzorku studentů měly během výzkumu vliv tyto faktory:

- **tým dobrovolníků nebo tým kolektivu jedné třídy,**
- **počet studentů v týmu,**
- **(ne)ztotožnění se s tématem projektu,**
- **konkrétní způsob zapojení do projektu,**
- **opakování více menších aktivit s intenzivním kontaktem s cílovou skupinou projektu nebo jedna velká „akce“ s běžným kontaktem s cílovou skupinou projektu,**
- **charakter jedné či více „vůdčích“ osobností a učitelů.**

Účast v programu AC měla v 90 % zkoumaných týmů vliv na kompetence k řešení problémů. V těchto týmech došlo k různé kvalitativní změně těchto kompetencí. To, jak výraznou změnou prošla u jednotlivých studentů schopnost řešit konkrétní problém, záleželo na kombinaci faktorů zmíněných výše a počáteční úrovni této kompetence u každého jednotlivce. Ze studie vyplývá, že největší posun zaznamenaly týmy, kde se naplnily tyto faktory:

- **Malé týmy do 12 studentů vytvořené studenty „dobrovolníky“ z různých třídních kolektivů.**
- **Došlo ke ztotožnění se s tématem, jež souviselo s odborným zaměřením školy, kterou student navštěvuje.**
- **Docházelo k intenzivnímu opakovanému kontaktu s cílovou skupinou školního projektu (např. seniory, dětmi 1. stupně ZŠ).**
- **Každý z týmu měl vlastní úkol, za který byl zodpovědný, učitel byl pouze průvodce projektem, všechny důležité kroky zajišťovali a rozhodovali sami studenti.**
- **Vůdčí osobnosti případně ve spolupráci s učiteli byly schopny rozdělovat úkoly mezi všechny členy týmu, podle jejich schopností.**

Skutečnost, že tým vznikl z dobrovolníků z různých tříd a jeho členové se na počátku neznali, zaručilo, že studenti nefungovali podle zaběhnutého schématu ve třídách, tedy že snaživí studenti udělají většinu práce a zbytek se „veze“. Měli možnost nastavit práci tak, aby každý na projektu participoval. V malém týmu nebylo možné „se schovat“ za práci ostatních. Pokud studenti

zpracovávali téma, které jim bylo odborně známé na základě jejich studia, rozvoj kompetence k řešení problémů probíhal intenzivněji, protože studenti byli schopni propojit tematiku projektu s budoucím povoláním a každodenní praxí. Pokud docházelo k intenzivnímu kontaktu s cílovou skupinou školního projektu (ať už šlo o různé třídy ZŠ, seniory či děti z dětského domova), studenti opakovaně řešili podobné problémy, a mohli si tak vyzkoušet několik různých modelů řešení nastalé situace. Pokud vůdčí osobnost ve spolupráci s učiteli dokázala využít ať už mentálního či manuálního potenciálu každého z členů týmu, pak všichni členové týmu měli zodpovědnost za určitou věc v projektu, což jim umožňovalo se s projektem identifikovat a také zažít úspěch a případně pochvalu za odvedenou práci. Také se tím oprostili od představy, že bez učitele jsou bezmocní a nezvládnou to.

Pro ilustraci uvádíme opět jeden z příkladů, kde došlo k největší kvalitativní změně. Studenti z týmu č. 7 při prvním setkání s výzkumnicí nebyli všichni ztotožněni s tématem projektu a motivováni se na něm podílet. V týmu nebyli schopni rychle porozumět zadání úkolu, neuměli si rozdělit efektivně práci a získat potřebné informace k řešení, vázla spolupráce napříč celým týmem a větší část času určeného k řešení nevyužili k práci, ale k hovorům mimo zadaný úkol. Když s nimi ale výzkumnice pracovala znovu na konci projektu, zadání úkolu pochopili okamžitě a celý tým diskutoval, co je třeba udělat. Poté vedoucí týmu jmenovala jednotlivé kroky, ptala se, kdo je splní, a kontrolovala, zda má každý něco na práci. Metody a techniky, které zvolili pro řešení problému, byly efektivní a vedly k jeho vyřešení. Čas určený k aktivitě se studenti snažili plně využít k práci.

PERSONÁLNÍ A SOCIÁLNÍ KOMPETENCE

Personální a sociální kompetence jsou dovednosti, které studentům umožňují stanovovat si na základě uvědomění si svých schopností a možností přiměřené cíle osobního rozvoje, pečovat o své zdraví a spolupracovat s ostatními na vytváření vhodných mezilidských vztahů. Na personální a sociální kompetence v rámci zkoumaného vzorku studentů měly během výzkumu vliv tyto faktory:

- **tým dobrovolníků nebo tým kolektivu jedné třídy,**
- **počet studentů v týmu,**
- **(ne)ztotožnění s tématem projektu a jeho souvislost s odborným zaměřením školy, kterou studenti navštěvují,**
- **konkrétní způsob zapojení do projektu,**
- **opakování více menších aktivit s intenzivním kontaktem s cílovou skupinou projektu nebo jedna velká „akce“ s běžným kontaktem s cílovou skupinou projektu,**
- **charakter jedné či více „vůdčích“ osobností a učitele.**

S jistotou lze říci, že účast v programu AC měla ve všech zkoumaných týmech vliv na personální a sociální kompetence. Ve všech týmech došlo ke kvalitativní změně těchto kompetencí. To, jak výraznou změnou prošly u jednotlivých studentů, záleželo na kombinaci faktorů zmíněných výše a počáteční úrovni této kompetence u každého jednotlivce. Ze studie vyplývá, že největší posun zaznamenaly týmy, kde se naplnily tyto faktory:

- **Malé týmy do 12 studentů vytvořené studenty „dobrovolníky“ z různých třídních kolektivů.**
- **Došlo ke ztotožnění se s tématem projektu.**
- **Každý z týmu měl vlastní úkol, za který byl zodpovědný.**
- **Docházelo k intenzivnímu opakovanému kontaktu s cílovou skupinou školního projektu (např. seniory, dětmi 1. stupně ZŠ).**
- **Vůdčí osobnosti a učitelé ve spolupráci s celým týmem pracovali otevřeným a partnerským dialogem na vytváření dobrých mezilidských vztahů.**

To, že tým vznikl z dobrovolníků z různých tříd a jeho členové se na počátku neznali, zaručilo, že studenti nefungovali podle zaběhnutého schématu ve třídách, kde už existují kladné i záporné mezilidské vztahy. Naopak měli možnost vytvořit zcela nové vztahy na základě společné práce na projektu. V malém týmu se budují intenzivnější a vstřícnější mezilidské vztahy, protože funguje sociální kontrola a odpovědnost vůči druhým a plnění zadaného úkolu. Studenti, kteří jsou ztotožněni s tématem projektu, jsou motivováni se na něm podílet, jsou ochotni na základě poznání své osobnosti a vlastních schopností přispívat k rozvoji projektu a podílet se na realizaci společných činností, ať už samostatně či pod vedením „vedoucího“ týmu. V týmech, kde byla většina studentů motivovaná a ztotožněna s myšlenkami projektu, nebyly během výzkumu zaznamenány žádné osobní konflikty ani diskriminace při jakýchkoli výzkumem sledovaných aktivitách. Studenti, kteří mají vlastní úkol a zodpovědnost za něj odpovídající jejich schopnostem, přijímají a odpovědně plní svěřené úkoly a velice rychle se adaptují na měnící se projektové podmínky.

Intenzivní a opakovaný kontakt s cílovou skupinou projektu a celým týmem utváří prostor ke zvažování názorů a postojů všech členů týmu, které pod partnerským typem vedení ze strany učitele a vůdčí osobností týmu vedou k vytváření dobrých mezilidských vztahů. Studenti subjektivně tyto vztahy a jejich proměnu reflektují a mají zájem k ní přispívat.

Studentka z týmu 1 hovoří o týmu:

> „Na začátku jsme se moc neznali, ale jak jsme pořád něco řešili ohledně projektu, tak se z nás stali fakt dobří kámoši. Můžeme si všechno říct, nikdo nikoho neztrapňuje, tohle mě tady přijde nejlepší."

OBČANSKÉ KOMPETENCE

Občanské kompetence jsou dovednosti, které umožňují studentům rozeznávat a dodržovat hodnoty a postoje podstatné pro život v demokratické společnosti, jednat v souladu s udržitelným rozvojem a podporovat hodnoty národní, evropské i světové kultury. Na občanské kompetence v rámci zkoumaného vzorku studentů měly během výzkumu vliv tyto faktory:

- **počet studentů v týmu,**
- **(ne)ztotožnění s tématem projektu,**
- **konkrétní zapojení do projektu,**
- **jednání s partnery projektu,**
- **opakování více menších aktivit s intenzivním kontaktem s cílovou skupinou projektu nebo jedna velká „akce" s běžným kontaktem s cílovou skupinou projektu.**

Účast v programu AC měla v 90 % zkoumaných týmů vliv na občanské kompetence. V těchto týmech došlo k různé kvalitativní změně těchto kompetencí. To, jak výraznou změnou prošly u jednotlivých studentů, záleželo na kombinaci faktorů zmíněných výše a počáteční úrovni této kompetence u každého jednotlivce.

Ze studie vyplývá, že největší posun zaznamenaly týmy, kde se naplnily tyto faktory:

- **Malé týmy do 12 studentů.**
- **Došlo ke ztotožnění s tématem, které je zároveň považováno za prospěšné pro širší komunitu.**
- **Každý člen týmu měl vlastní úkol.**
- **Učitel byl pouze průvodce projektem, na jednání s partnerem se výraznou měrou podíleli sami studenti.**
- **Docházelo k intenzivnímu opakovanému kontaktu s cílovou skupinou školního projektu (např. seniory, dětmi 1. stupně ZŠ), která projektovému týmu zprostředkovala zpětnou vazbu.**

V malém týmu se budují intenzivnější a vstřícnější vztahy a na ně navazující přístup k týmové práce a chápání vlastního místa ve společnosti. Studenti, kteří jsou ztotožněni s tématem projektu, jsou motivováni se na něm podílet, reflektují důležitost odpovědného jednání, a to nejen ve vlastním, ale i ve veřejném zájmu. Subjektivně reflektují možnost změn, které jejich projekt může přinést jak jim samotným, tak širší veřejnosti. Svěřené úkoly jim pomáhají věřit, že díky společné práci a schopnostem celého týmu je možné dosáhnout pozitivní změny v lokalitě realizace projektu. Respekt při jednání s partnery, upevňuje sebevědomí studentů ve vztahu k možnostem nastolit změnu vlastním přičiněním. Intenzivní a opakovaný kontakt s cílovou skupinou projektu přináší pozitivní zpětnou vazbu, která motivuje studenty v projektu dále pokračovat a přispívá k odstranění předsudků vůči cílové skupině projektu (např. senioři jsou nemocní a pasivní jedinci, Romové jsou nepřizpůsobiví atd.). Student z týmu č. 5: „Máme tam jednu seniorku, co je hrozně akční a domluvila celý autobus z té vesnice. To bych vůbec nevěřil." Studentka z týmu č. 3 o Romech účastnících se aktivit projektu: „Ony byly hrozně fajn ty děcka... Vůbec jsme se nemuseli bát, všechno bylo výborný."

Podrobnější informace a zhodnocení problematických momentů ve školních projektových týmech naleznete v dokumentu Antropologický výzkum proměn postojů a praktik účastníků programu Active Citizens, viz.:

www.activecitizens.cz

Co děláš odpoledne, Verčo?
Jdu hlídat přechod u školy. Co ty?

CASE STUDY:

BOURÁNÍ MEZIGENERAČNÍCH BARIÉR I.+II.

Skupina studentů střední školy a jazykové školy s právem jazykové zkoušky ve Volyni pod vedením učitelky Galiny Volodiny

Projekt se zaměřuje na zlepšení vztahů mezi mladými lidmi a seniory z Domu s pečovatelskou službou ve Volyni.

Obsahem je série společných aktivit mladých lidí a seniorů, například vzpomínkové retro odpoledne zaměřené na 60. a 70. léta, zpívání koled na Vánoce, malování hrnečků na Valentýna, podzimní vydlabávání dýní, velikonoční dílna nebo společný jarní piknik. V druhém roce účasti v projektu Active Citizens zapojili studenti do projektu také děti z mateřských školek.

Potřeby cílové skupiny:

„Před rokem jsme si říkali, že uspořádáme den pro důchodce, kde budou soutěžit a hrát hry. Pak jsme přišli na to, že to asi nepůjde, že je těžko donutíme, aby skákali v pytli a tak. Pochopili jsme, že do žádných velkých akcí oni nepůjdou. Takže naše tempo se zvolnilo, snažili jsme se vymyslet nějaké aktivity, které by byly příjemné jak pro ně, tak pro nás.“

Simona, studentka

Mapování a výběr tématu:

„Připravili jsme speciální anketu pro občany Volyně. Ptali jsme se, co by tady změnili. Co se jim tady nelíbí a na co jsou naopak hrdí. Studenty moc bavilo chodit po městě a mluvit s lidmi. Jeden starší pán jim třeba řekl, že by potřeboval lanovku z hospody domů. To jsme mu bohužel nabídnout nemohli.“

Galina Volodina, učitelka

„Když jsme šli poprvé do domova důchodců a zvonili na jednotlivé dveře, tak nám nikdo neotvíral. Říkali jsme si: Sakra, máme zvonit dál? A nakonec se našly asi tři paní, které byly ochotné slézt schody a sednout si s námi. No, a z toho jsme dali dohromady aktivity, které je baví a které bychom mohli dělat společně. Říkaly, že rády čtou, dělají různé práce rukama, takže jsme s nimi třeba vyřezávaly dýně nebo malovaly hrnečky.“

Simona, studentka

Vztah učitel-student:

„Poprvé to bylo tak, že jsem všechno chtěla připravit sama a mít vše pod kontrolou – soutěž, nakoupit dobroty, a pak jen vzít studenty na místo. Teď už jsem se uvolnila a naučila se jim důvěřovat. Vím, že studenti to všechno dokáží sami. Ještě mě ani jednou nezklamali, vždycky je to lepší, než jsem si to vůbec dokázala představit. Na den retra si od čtyř hodin od rána dělali účesy, sehnali staré oblečení, tašky, všechno domysleli do nejmenšího detailu.“

Galina Volodina, učitelka

„Já jsem paní učitelce říkal, že vlastně není paní učitelka, ale spíš taková mamka. Že nás drží, podporuje nás. Když nás vidí, tak si máváme přes ulici, je to úplně jiný vztah než k jiným učitelům.“

Dominik, student

Vztah učitel-student:

„Já paní učitelku vnímám trochu jako dvě osoby. Jedna sedí za stolem při hodně ruštiny a snaží se nás něco naučit. Jakmile ale vyleze z té třídy, je to kamarádka paní Galina. Beru ji, jako bychom se znaly celý život. Usměrňuje naše zbrklé myšlenky do nějakého volného toku, aby to všechno dávalo nějaký smysl. V tom je její největší role.“

Simona, studentka

Spolupráce s městem:

„Je velmi důležité, že mladí lidé jsou aktivní, že si všímají problémů ve městě a že se je pokoušejí nějakým způsobem řešit.“

Ing. Václav Valhoda, starosta města Volyně

„Když jsme oslovili paní Myslivcovou, zmocněnkyni pana starosty pro seniory, byla trochu opatrná. Pak viděla naše akce a líbilo se jí to. Teď stačí jen zavolat, říci, že chceme udělat to, a to a ona se zeptá: “Dobře, jakou pomoc tedy od nás budete potřebovat?“ Otevřeli nám na jarní piknik tržnici, umožnili použít vybavení, stoly, reprobedny...“

Galina Volodina, učitelka

Co mi projekt dal:

„Najednou vidím, že když si něco umanu, tak to prostě jde. Neříkám si, kdyby někdo něco změnil. Říkám si, kdybych já něco změnila. Začala jsem najednou sebe vnímat jako osobu, která má moc a která je schopná něco někam pohnout.“

Simona, studentka

„Já jsem chtěla, aby se děti staly trochu aktivnějšími. Škola je důležitá věc, ale není to všechno. To, co se děti naučí tady v projektu, potřebují v životě. Dokáží komunikovat a pracovat se starými lidmi. Umí se sami mezi sebou domluvit, dokáží sami dojít na úřad a zařídit si tam vše potřebné. Naučili se komunikovat, ale i vnímat, co je v jejich okolí špatně. Než něco mohou změnit, musí pochopit, co je problém. A pak teprve najít cestu k řešení.“

Galina Volodina, učitelka

„Mně to dalo to, že jsme se s těmi starými lidmi sblížili. Já jsem se na ně předtím koukal úplně jinak a vlastně jsem se jich i trochu bál. Nevěděl jsem, do čeho jdu a jestli nás přijmou. Naštěstí to dopadlo dobře. Když nás potkají ve městě, tak nás zdraví a ptají se na další akci a kdy je zase navštívíme. Zahřeje to u srdce.“

Dominik, student

SŠ a JŠ
Volyně

kapitola

druhá

Na čem stavíme a z čeho vycházíme?

Metodika Active Citizens má, jak už jsme zmiňovali, svůj původ ve Velké Británii. Originální aktivity a učební proces využívají skupiny v mnoha zemích po celém světě. Při adaptaci metodiky jsme se snažili držet původní předlohy, ale zároveň využít nabytých zkušeností z realizace projektu na českých školách a pedagogických přístupů, které u studentů podněcují zájem o učení a samostatné uvažování a jednání. Základními vodítky nám přitom byl pedagogický konstruktivismus (kritické myšlení, kritická gramotnost), zkušenostní a kooperativní učení. Bylo by odvážné tvrdit, že všechny aktivity jsou vystaveny přesně podle pravidel zmíněných učebních modelů, přesto tvoří kostru, o kterou se většina nabízených aktivit opírá.

PEDAGOGICKÝ KONSTRUKTIVISMUS

Základním východiskem konstruktivistických teorií je přesvědčení, že proces učení je procesem aktivního budování neboli konstruování, poznání (široký komplex procesů a stavů, které nám pomáhají orientovat se ve světě). Ke studentovi v tomto smyslu nepřistupuje jako k „úložišti“ již hotových znalostí, které je třeba pouze předat, ale klade důraz na porozumění obsahu probíraného tématu. Studenta zároveň chápe jako individualitu, která o „věci vždy už něco ví“, má o ni svou vybudovanou či převzatou představu (prekoncept), a to bez ohledu na to, zda správnou, či mylnou[24].

Prekoncepty si vytváříme nejen v oblasti znalostí, ale i v oblasti hodnot a postojů v průběhu celého života převážně na základě zkušeností, které nabýváme. Právě zde také vznikají mnohé stereotypy, kterých se často odmítáme zbavovat, přestože narazíme na informace, které jsou v rozporu s naším prekonceptem. Ten pro nás totiž představuje značnou životní jistotu a upuštění od něho vyžaduje proces rekonstrukce. Cílem pedagogického konstruktivismu je proto připravovat výuku tak, aby studenti dostali příležitost opustit původní prekoncepty a rekonstruovat je tak, aby byly ve větším souladu s realitou[25]. Obojí předpokládá, že ve výuce budeme pracovat s obsahem, který k tématu přinášejí sami studenti, s dalšími zdroji informací a také s metodami, které studenty aktivně zapojí do procesu učení a motivují je k samostatnému uvažování.

Smyslem tohoto přístupu ke vzdělávání je především snaha připravit mladé lidi pro svět, ve kterém budou nuceni samostatně řídit svůj život, třídit informace, nepřijímat slepě předem dané odpovědi, samostatně se ptát a nacházet odpovědi.

KRITICKÉ MYŠLENÍ A KRITICKÁ GRAMOTNOST

Oba pojmy zastupují koncepty, které pracují s principy pedagogického konstruktivismu. **Kritická gramotnost** je přitom nejčastěji spojována se jménem brazilského pedagoga Paolo Freira (1921–1997) – autora tzv. pedagogiky osvobození. Freire pracoval převážně s negramotnými lidmi z chudinských čtvrtí na předměstí Sao Paula a jeho přístup k posilování gramotnosti kladl důraz na politický, sociální a ekonomický kontext života těchto lidí. Své studenty vedl k porozumění silám, které ovlivňují jejich životy, aby dokázali porozumět příčinám a důsledkům situace, ve které se nacházejí, a mohli nad nimi začít sami získávat moc, jež by jim pomohla danou situaci změnit[26].

Myšlenky P. Freireho se otiskly do přístupu kritické gramotnosti, která je na rozdíl od kritického myšlení více politicky orientovaná, neboť vychází z předpokladu, že při každém použití jazyka se uplatňuje kontext, který vnáší do projevu vztahy moci a ovládání[27].

Kritické myšlení se vyznačuje především hloubkou a odstupem – vede nás k přemýšlení o příčinách a důsledcích, ale také o tom, jak se daná věc týká nás či druhých, komu slouží, zda o ní víme dost, reflektuje úhel pohledu a klade důraz na rozdíl mezi fakty a názory, jakého původu jsou fakta atd. Kritické myšlení pracuje také do velké míry s jazykem, kterému přisuzuje značnou moc. Pomůckou pro plánování výuky je v kritickém myšlení tzv. třífázový model učení založený na třech fázích, z nichž každá má svůj specifický účel (evokace, uvědomění si významu informací, reflexe)[28].

ZKUŠENOSTNÍ UČENÍ

Mnozí mistři říkají, že nejvíce se žák naučí praxí. Jak ale využít k učení praxi, ve které se vám příliš nedaří, a neopakovat přitom stále stejné chyby? Nebo naopak, jak se stále zlepšovat, když si praxi osvojím? Praxe se stává efektivním učením ve chvíli, kdy konkrétní zkušenost reflektujeme, následně uvažujeme téma v abstraktní rovině a poté plánujeme, jak budeme postupovat při vstupu do další zkušenosti. Tento způsob učení se zakládá na tzv. **Kolbově cyklu zkušenostního učení**, které respektuje schéma[29] naznačené na další straně:

24 KOŠŤÁLOVÁ, H. Pedagogický konstruktivismus a učení, pro kurzy Kritického myšlení o. s., 2006.
25 Tamtéž.
26 TEMPLE, Ch. Kritické myšlení a kritická gramotnost, pro kurzy Kritického myšlení o. s., 2006.
27 Tamtéž.
28 HAUSENBLAS, O. Kritické myšlení je myšlení pro svět rozporů. In Critical Awarenes. Odt, 10-9-06, KL25.
29 GEOFFEY, P. Moderní vyučování. Praha: Portál, 1996.

KOLBŮV CYKLUS ZKUŠENOSTNÍHO UČENÍ

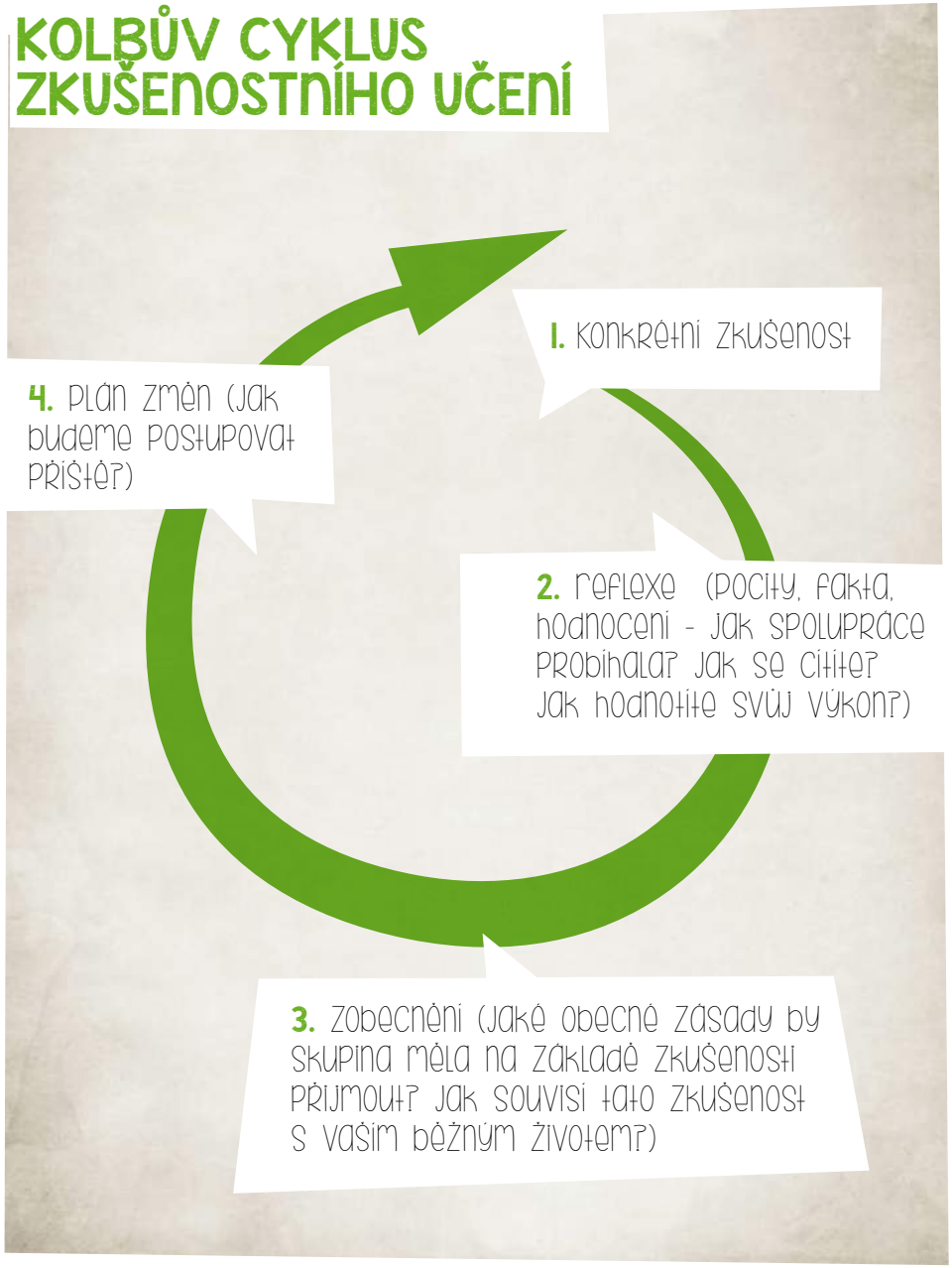

Konkrétní zkušenost může být přitom zažitá v reálných situacích (studenti např. organizují komunitní akci) nebo může být získaná prostřednictvím hry a hraní rolí, případové studie, simulační hry, pozorování někoho jiného při určité činnosti apod. **Reflexe** hraje v procesu zkušenostního učení klíčovou roli, neboť je prostorem, ve kterém studenti sami či s pomocí učitele hodnotí svou zažitou zkušenost. Předmětem reflexe je přitom nejen výkon, ale také fakta a vlastní pocity – tedy popis toho, co se během zkušenosti odehrálo, a způsob, jakým to studenti prožívali. Reflexe vyžaduje vzájemnou důvěru mezi studenty a učitelem a učitelovu schopnost klást dobré otázky a držet se převážně role facilitátora. **Zobecnění** znamená provázání zkušenosti s teorií – analyzujeme, proč byly úspěchy úspěchem. Jak daná věc souvisí s širší problematikou a co jsme si díky zkušenosti uvědomili. Ve fázi **plánování změn** si odpovídáme na otázku: Co konkrétně uděláme příště jinak[30]?

Přístup zkušenostního učení je časově náročný, ale vede k dlouhodobým výsledkům v podobě schopnosti uznat své chyby, vyrovnat se s nimi pozitivně jako s příležitostmi k učení a prohlubovat odvahu zkoušet nové věci. Tento přístup zároveň pomáhá studentům posílit sebedůvěru a dovednost posuzovat svůj výkon nezávisle na ostatních.

KOOPERATIVNÍ UČENÍ

Kooperativní učení je jednou ze tří forem uspořádání výuky z hlediska dělení na základě sociálních vztahů ve skupině. Na rozdíl od kompetitivního a individuálního učení staví na principu spolupráce při dosahování cílů a tzv. **pozitivní vzájemné závislosti členů skupiny**, která se projevuje především tím, že studenti nemohou jako jednotlivci uspět, pokud neuspěje skupina jako celek. Dalším podstatným znakem tohoto typu výuky je **interakce tváří v tvář** v malých skupinách, **osobní odpovědnost** ve smyslu přínosu výkonu každého jedince k celkovému úspěchu skupiny, využití **interpersonálních a skupinových dovedností** důležitých pro spolupráci a také **reflexe** skupinové činnosti. Takto připravená výuka vede k rozvoji sociálních dovedností, k posílení motivace k učení, schopnosti učit se navzájem a ocenit specifické dovednosti druhých[31].

30 GEOFFEY, P. Moderní vyučování. Praha: Portál, 1996.
31 KASÍKOVÁ, H. Kooperativní učení. In Pedagogika pro učitele. Praha: Grada, 2010.

Užitečné dovednosti a postoje

Program Active Citizens staví na několika klíčových principech, které se prolínají všemi fázemi. Principy jsou spojené s určitým porozuměním, s rozvojem potřebných dovedností a s utvářením vhodných postojů, pomocí nichž lze dosáhnout požadovaných výsledků učení.
Chceme vás seznámit s několika zásadními z nich. Setkáte se s nimi i v aktivitách ve čtvrté kapitole této metodiky.

1. OCHOTA ZMĚNIT SVÁ PŘESVĚDČENÍ

Pokud uznáme, že naše názory a myšlenky se zakládají na omezených znalostech, můžeme vést upřímnější konverzaci s druhými a získat hlubší pochopení druhých (jejich identit, pohledů a názorů). Program Active Citizens umožňuje studentům prozkoumat svá přesvědčení, netrvat na nich zatvrzele a zvídavě ověřovat jejich platnost.

Oč jde? Neustále si vytváříme nějaká přesvědčení. Tato přesvědčení ovlivňují naše chování a činy, které mohou být pozitivní a potřebné, anebo může jít o pravý opak. Nemusíme vždy přemýšlet o našich přesvědčeních, ale pokud chceme změnit své chování a činy, musíme být schopni je reflektovat.

2. ZÁLEŽÍ NA ÚHLU POHLEDU

Úhel pohledu na vlastní identitu v podstatě znamená, že naše vnímání se mění se zdůrazněním různých částí naší identity. Například účast na diskuzi zdůrazňující rasovou identitu může vést k jinému výsledku než účast na diskuzi zdůrazňující genderovou identitu. Vzpomenete si, kdy jste některou ze součástí své identity pociťovali velmi silně? Proč tomu tak bylo? Jak vás to ovlivnilo? (Například: Když se setkáme s lidmi, kteří jsou odlišní nebo stejní, nebo událostí, která opravdu zacloumala s jednou částí naší identity, tj. např. z nějakého důvodu jsme se cítili více jako Evropané nebo Češi.)

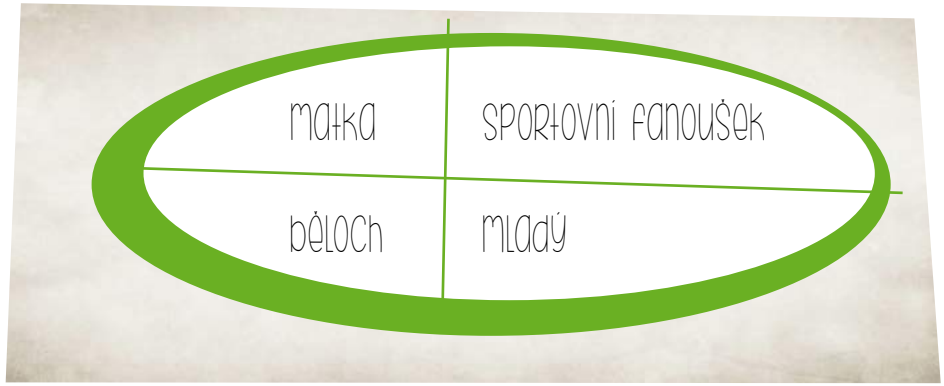

3. OCEŇUJÍCÍ ZJIŠŤOVÁNÍ (APPRECIATIVE INQUIRY)

Oceňující zjišťování je inspirativním přístupem k reflexi, k plánování a změnám, který se zakládá na otázce: Co funguje dobře a jak na tom můžeme stavět? Základním východiskem je předpoklad, že v každé komunitě, skupině i organizaci něco funguje dobře. Rovněž se předpokládá, že pokud chcete stavět na minulosti, musíte z ní použít to nejpovedenější.

Způsob využití: Tento proces je vhodný pro velké i malé skupiny během osobních setkání. Dobře funguje ve spojení s konstruktivními otázkami, které se odvíjejí od pozitivních aspektů, např. otázka „Na co jste hrdí v rámci komunity, ve které žijete?“ je konstruktivním typem otázky, která umožňuje skupině debatovat o dobře fungujících aspektech dané komunity a jejich maximálním využití.

Oceňující zjišťování je čtyřstupňový proces. Krok 1: odhalení (stávajícího stavu), krok 2: představa (čeho bychom mohli dosáhnout), krok 3: záměr (čeho bychom měli dosáhnout), krok 4: realizace (akční plán a jeho provedení). Více informací o tomto postupu je uvedeno zde.

OCEŇUJÍCÍ ZJIŠŤOVÁNÍ (volně přeloženo z anglického Appreciative Inquiry)
Metodologie oceňujícího zjišťování je založena na následujících předpokladech:
V každé skupině nebo jedinci je něco, co funguje a může být oceněno. To, na co se soustředíme, se stává realitou, kterou vytváříme. Jazykem, který používáme, vytváříme realitu. Samotný počin položení otázky začíná změnu. Lidé se cítí jistější v tom, co budou v budoucnu dělat, když si uvědomí, co fungovalo v minulosti. Tyto předpoklady vedou k pěti základním principům oceňujícího zjišťování, jež je potřeba chápat nikoliv jako nástroj, ale jako metodologii založenou na určitých principech.

Pět základních principů oceňujícího zjišťování je:

Konstruktivní princip: Naše schopnost imaginace a kreativita umožňuje měnit nebo rekonstruovat stav věcí kolem nás.

Princip předvídání: Samotné změně předchází vždy naše představa o budoucnosti.

Princip souběžnosti: První „semínka” změny jsou zaseta první položenou otázkou. Položená otázka se současně stává i intervencí vedoucí ke změně.

Pozitivní princip: Čím pozitivněji je nastaveno dotazování, tím mocnější a hlubší bude změna a sesbírané údaje. Systémy se hýbou ve směru nastaveném otázkami.

Princip otevřené knihy: Každá skupina může být vnímána jako kniha. Kniha je otevřená různým interpretacím a závěrům (Cooperrider & Whitney, 1999).

4. Rozpoznávání, pojmenovávání

Abychom uměli reflektovat nebo měnit něco na sobě nebo naší komunitě, potřebujeme danou věc rozpoznat, pojmenovat a dozvědět se o ní více. Podněcujte studenty, aby rozpoznávali a pojmenovávali to, co může posilovat jejich učení a rozvíjet zvídavost. Motivujte je, aby používali **kapitánský deník** k podpoře procesu učení.

5. Přemýšlení o systémech

Jsme propojeni s druhými lidmi a se světem okolo nás miliony způsoby. Oblečením, které nosíme, jídlem, které konzumujeme, technologiemi, které využíváme. Závisíme na ostatních lokálně, národně a globálně, protože jsme s mnoha systémy spojeni právě jak lokálně, tak i globálně.

Systém vzniká, když se spojí jednotlivé části a ty mají dohromady nové funkční schopnosti. Pokud spojíte kola s řetězem, řetěz s pedály a to vše s rámem, získáte bicykl, což je systém. Tento systém funguje jako celek a změnou jedné jeho části se vyvolá změna celku jako takového. Níže jsou uvedeny příklady existujících systémů:

> **politický** (struktury s rozhodovací pravomocí, lokální, regionální, národní, globální),
> **ekonomický** (finanční systémy)
> **environmentální** (řeky, oceány, počasí)
> **technologický** (elektřina, internet, mobilní telefony)
> **kulturní** (média, móda, hudba, televize, sport)

Když lépe pochopíme systémy, do kterých náležíme (provázání, oblasti vlivu, možnosti úprav), můžeme častěji učinit správná rozhodnutí a identifikovat malé kroky, které mohou mít velký dopad.

Přístup ***řešení problémů*** zahrnuje porozumění současnému stavu, identifikaci problémů a nedostatků, vymýšlení způsobů řešení, výběr a testování řešení a analýzu výsledků. Tento klasický přístup je zvláště efektivní v oblasti nízkoúrovňových, omezených, mechanických problémů a zajišťoval pokrok během posledních staletí. Soustřeďuje se na to, co je špatně nebo co se pokazilo. Bylo dokázáno, že tento přístup snižuje kreativitu a energii jedinců něco řešit. Zároveň bylo zjištěno, že alternativní přístup oceňujícího zjišťování posunul vnímání a efektivitu jedinců i celých organizací tím, že se soustřeďuje na to, co je dobré, pozitivní a možné.
Pro zajímavost: existují porovnávací studie v oblasti atletického sportu, které prokázaly lepší dosahované výsledky ve skupinách atletů, kteří se soustředili na to, co udělali dobře a na představování si lepších výsledků, než u skupin zaměřujících se na chyby.

Upraveno a kráceno z angl. originálu: Appreciative Inquiry, Building Organizational Capacity: System Wide Collaborative Competency, A Strenght-Based Whole System Approach, dostupné na http://appreciativeinquiry.case.edu

V následující tabulce srovnáváme obecně známější přístup (zde nazvaný přístup řešení problémů) s přístupem oceňujícího zjišťování.

Přístup tzv. řešení problémů:	Přístup oceňujícího zjišťování:
Identifikace problému.	Oceňování toho nejlepšího v současnosti.
Analýza příčin.	Představování si toho, „co by mohlo být".
Analýza možných řešení.	Dialog o tom, co „by mělo být".
Plánování akce.	Inovace toho, „co bude".
Předpoklad: Komunita/stav věcí kolem nás je problém, který se musí řešit.	Předpoklad: Komunita/stav věcí kolem nás je záhadou, která se musí pochopit a přijmout.
Zadní dveře: Co stojí v cestě tomu, co chcete?	Přední dveře: Co chcete vytvořit?

Jak chápeme klíčové pojmy?

Už se vám někdy stalo, že jste se dlouze bavili s někým z kolegů, zapáleně diskutovali určitou věc, používali stejná slova a stejně se nemohli domluvit? Tak nějak to vypadá, když dva lidé pod stejně znějícími slovy vnímají jiný obsah. Rádi bychom této situaci předešli, a proto vám nabízíme několik klíčových pojmů a jejich výklad, v jehož smyslu jsou dále používány v metodice. Snad se nám tak podaří dosáhnout společného porozumění obsahu aktivit.

IDENTITA:

Pojem identita je používán ve dvou základních významech – jako identita osobní a identita skupinová.

A) Identita osobní

je způsob, kterým člověk vnímá nebo definuje sám sebe a zároveň jak jej vnímá a definuje okolí. Identita jedince se utváří v průběhu jeho života na základě věku, pohlaví a společenského postavení. Během času je identita jedince utvářena na základě rozmanitých společenských rolí, které vyplývají ze situací, v nichž se daný jedinec nachází (student/ka, kamarád/ka, spolucestující, učitel/ka, manžel/ka, matka/otec atd.). Identita jedince je souborem všech jeho rolí a je také určována jeho příslušností k různým skupinám.

B) Identita skupinová

je klíčem k dělení jedinců do skupin. Ve společnosti dochází ke spontánnímu utváření (konstruování) skupin. Členy vlastní skupiny poznáváme na základě určitého společného rysu (např. jazyk, životní styl, oblečení, účesy) v opozici ke členům skupin odlišných. Identita připsaná druhými – na základě určitých znaků či kritérií členství – může být v rozporu s identitou pociťovanou. Sociální skupiny vznikají na různých principech (generačním, profesním, náboženském, místním, politickém, etnickém, rasovém apod.). Jedinec je vždy příslušníkem několika takových skupin. Jeho skupinová identita je plurální. V různých situacích získává příslušnost jedince ke skupině různý stupeň důležitosti. Členství ve skupině představuje celý komplex vztahů k ostatním skupinám a jejím členům. Specifickým příkladem skupinové identity je identita etnická (národní). Ta je dána členstvím jedince v kulturně vymezené skupině. Etnická identita je v některých případech konfliktně chápána jako jediné vymezení (zde hovoříme o identitě binární: my vs. oni; např. národ vs. etnikum). Členové etnických skupin jsou na základě této příslušnosti vylučováni ze skupin ostatních.

KULTURA:

Pojem kultura chápeme jako nehodnotící a v tomto smyslu jsou její součástí všechny nadbiologické mechanismy a prostředky, kterými se skupiny lidí adaptují na vnější, přírodní prostředí. Kultura je tedy negenetická (nedědí se) a je možno se jí učit. V užším smyslu se jedná o soubor artefaktů, regulativů, norem, hodnot, idejí a vzorců chování sdílených členy určité společnosti. Jednotlivé prvky kultury jsou uspořádány do unikátních konfigurací, tvořících vnitřně integrované relativně autonomní systémy, označované jako kulturní vzorce, které jsou důvodem odlišnosti jednotlivých kultur.

DIALOG

chápeme jako prostředek, který umožňuje lidem s odlišnými názory a pohledem na věc, aby se učili od sebe navzájem. Tímto se dialog liší od jiných druhů komunikace, jako je např. debata nebo diskuze. Nejde totiž o pouhou výměnu názorů, neboť dialog se vyznačuje právě tím, že jsme ochotni změnit svůj pohled na věc, opravdu se dozvědět něco nového a pokud možno dojít ke shodě. Dialog nenastává vždy, když si s někým povídám o svých názorech, ale jen tehdy, jsem-li pro dialog nastaven/a a rozhodnut/a. Podrobnější rozlišení mezi dialogem, diskuzí a debatou najdete **v rámci aktivity Slon a slepci**.

KOMUNITA

Používání pojmu komunita není v českém prostředí stále úplně běžné. Jedním z možných důvodů jsou jeho negativní konotace s komunistickým režimem či úzká vazba na náboženské, národnostní či etnické komunity. Přesto jde o pojem, který ve své podstatě ukrývá důležitý význam – společenství lidí se silnými vnitřními pouty a soudržností ustavené v ideálním případě na základě dobrovolnosti. V tomto smyslu je pojem používán v celé metodice, avšak pro potřeby škol, na které je program Active Citizens v České republice zaměřen, používáme pojem v jeho zúženém významu – tedy jako společenství vymezené geografickými hranicemi obce, kde se nachází konkrétní škola.

SPOLEČENSKY ČI VEŘEJNĚ PROSPĚŠNÝ PROJEKT

Jedná se o činnost, která přináší pozitivní změnu v rámci „občanské“ společnosti, a přispívá tak prostřednictvím spolupráce s ostatními k veřejnému blahu. Takto popsaný projekt či akce by tedy měly mít pozitivní dopad na naše životy. Součástí akce může být také snaha formálně ovlivňovat autority či osoby s rozhodovacími pravomocemi v příslušné komunitě. Naplňování myšlenky veřejné prospěšnosti se u nás ve většině případů věnují neziskové organiza-

Na kolikátý seš straně?
Na 24. uplně jiný knihy než máš ty...
Nechápu, proč musíš bejt hned tak kousavá

Slovníček metod

Slovo metoda má svůj původ v řečtině - **met-hodos**, znamená sledování, pátrání, cestu za něčím. Vracíme se k původu slova, abychom si připomněli fakt, že i vzdělávací metody je potřeba chápat v první řadě jako určitý ustálený postup, který vede k (nějakému) cíli. Tedy jako souhrn nástrojů a pravidel, myšlenkových postupů, které mají svou logiku v procesu učení.
I ostříleným učitelům, lektorům a pedagogům se občas stane, že si své oblíbené i neoblíbené metody časem přizpůsobí tak, aby se jim s nimi lépe pracovalo. Někdy máme tendenci vybírat určité metody kvůli jejich zábavnosti. To vše je přirozené, ale chceme-li co nejvíce využívat potenciál metod, je důležité vracet se čas od času k jejich stavbě a znovu si zvědomovat jejich charakter a cíle, ke kterým vedou. Vybrali jsme pro vás přehled několika metod, se kterými pracujeme v této metodice.

BRAINSTORMING

Brainstorming je metoda, kterou lze využít jako skupinovou či individuální. V obou případech je cílem metody vygenerovat co nejvíce nápadů na dané téma. Důležitým pravidlem brainstormingu je absence „hodnocení“, neboli pravidlo „Každý nápad je dobrý“.

Skupinová forma brainstormingu se opírá o předpoklad, že lidé ve skupině vymyslí na základě podnětů ostatních více, než by vymysleli jednotlivě.
V případě individuálního brainstormingu naopak těžíme z možnosti soustředit se samostatně a plně na dané téma a snažíme se nasbírat co nejvíce asociací a nápadů, které se nám v souvislosti s tématem vybaví. Obě varianty lze kombinovat – např. nejprve zařadit individuální brainstorming a navázat skupinovým.

1. Zvolte téma pro brainstorming, napište ho čitelně na flipchart a požádejte jednotlivce/skupinu, aby vyjádřila své myšlenky na dané téma. Například: Co bychom mohli podniknout pro zvýšení povědomí o naší kampani? Nebo: Jaké významy si spojujete se slovem „komunita“?

2. a) Indiviuální brainstorming: Požádejte studenty, aby zapsali všechny své nápady na papír.
b) Skupinový. Zapisujte všechny nápady studentů na velký papír. Abyste dosáhli velké účasti na této aktivitě a mnoha myšlenek, zdůrazněte, že v této fázi nejde o to, zda s příslušnými myšlenkami souhlasíme či nikoli. Platí zde zásada: „každý nápad je dobrý!“ Požádejte studenty, aby nápady ostatních nekomentovali.

3. Jakmile sestavíte dostatečný počet myšlenek, můžete s nimi pracovat, slučovat je, diskutovat o nich a zaměřit se na klíčové body.

KOSTKA

Tato metoda směruje studenty k přemýšlení o daném tématu z mnoha hledisek, k vytvoření a vyjádření jejich postoje a názoru. K metodě se často využívá pracovního listu s nákresem pláště kostky Pracovní list 3.1. Strany kostky představují odlišná zadání, jak o daném tématu přemýšlet. Studenti pomocí metody volného psaní vpisují do jednotlivých políček své myšlenky odpovídající na konkrétní otázky. Ty obvykle vycházejí od jednodušších forem myšlenkových operací, jako je popis, ke složitějším, jako je např. hodnocení.

Nejprve stanovte téma a poté zadávejte postupně studentům pokyny, jak se mají k tématu vyjádřit. Využijte pokynů níže k myšlenkovému zpracování tématu na různých úrovních. Uvádíme zde pořadí vycházející ze stupně náročnosti myšlenkových operací. Pokud vám některý z pokynů připadá příliš těžký, je možné jej vynechat.

1. Popiš téma. (Jak vypadá? Popiš, co vidíš.)

2. Porovnej jej. (Urči, čemu se téma/věc podobá, od čeho se liší?)

3. Asociuj. (Napiš, co tě při zmínce tématu napadá, nač sis vzpomněl/a, co ti připomíná.)

4. Aplikuj. (Napiš, k čemu téma/věc slouží nebo by mohlo/a sloužit.)

5. Analyzuj. (Uveď, z čeho se skládá, jak funguje.)

6. Vyhodnoť. (Napiš, jaké pozitivní či negativní stránky dané téma má.)

MYŠLENKOVÁ MAPA

Myšlenková mapa je grafický organizátor starý několik staletí, možná tisíciletí. Myšlenkovou mapu lze použít při získávání a zpracovávání jakýchkoli informací. Na rozdíl od psaní seznamů umožňuje myšlenková mapa přehledně doplňovat a rozšiřovat původní myšlenku, hledat nejdůležitější body, ale zároveň je větvit a přitom se stále držet jednoho tématu. Dovolí nám vnímat celek a přitom si pohrávat s jednotlivými detaily a souvislostmi. Každá myšlenková mapa je originál, který nelze srovnávat s jinými.

POSTUP:

1. **Připravíme si papír a tužku, případně také barevné pastelky (pastely, fixy).**
2. **Doprostřed papíru napíšeme/nakreslíme do kroužku hlavní téma.**
3. **Z hlavního kroužku (tématu) necháme vybíhat „chapadla“ myšlenek, která opatříme textem či grafickým znakem, obrázkem, symbolem nebo je zvýrazníme barvou.**
   - **Vztah mezi jednotlivými podtématy vizualizujeme pomocí čar, šipek nebo textu.**
   - **Informace uskupujeme a provazujeme tak, jak funguje náš mozek.**
   - **Než abychom začali znovu, raději papír nastavujme a svou myšlenkovou mapu zvětšujme.**

(Pro projekt ***Respekt nebolí*** zpracovala Nina Rutová, více na http://www.respektneboli.eu/pedagogove/archiv-metod/myslenkova-mentalni-mapa

PĚTILÍSTEK

Pětilístek po pisateli vyžaduje, aby shrnul informace a názory do výrazů, které vystihují (charakterizují) daný námět nebo o něm uvažují. Název získal díky tomu, že svým tvarem připomíná líst se stonkem.

1. **První řádka je jednoslovné téma, námět (obvykle podstatné jméno).**
2. **Druhá řádka je dvouslovný popis námětu, jeho podstatných vlastností, jak je vidí pisatel (odpověď na otázku, jaký je námět). V tomto případě jde o dvě přídavná jména.**
3. **Třetí řádka je sestavena ze tří slov vyjadřujících dějovou složku námětu – co dělá nebo co se s ním děje. Použijeme tři slovesa.**
4. **Čtvrtá řádka je věta o čtyřech slovech, vztahující se k námětu. Sloveso může chybět.**
5. **Poslední řádka je jednoslovné synonymum, které rekapituluje podstatu námětu. Nemusí jít o podstatné jméno.**

Po studentech chceme, aby již neopakovali návod na postup, ale přečetli svůj pětilístek jako krátkou „básničku“. Účinné je někdy nechat postupně říci celou třídu jen slova na posledním řádku – synonyma. Vedoucí skupiny (učitel) získá tímto způsobem dobrý přehled, co bylo pro jednotlivce i pro celou skupinu v tématu důležité.

(Pro projekt ***Respekt nebolí*** zpracovala Nina Rutová, více na http://www.respektneboli.eu/pedagogove/archiv-metod/petilistek

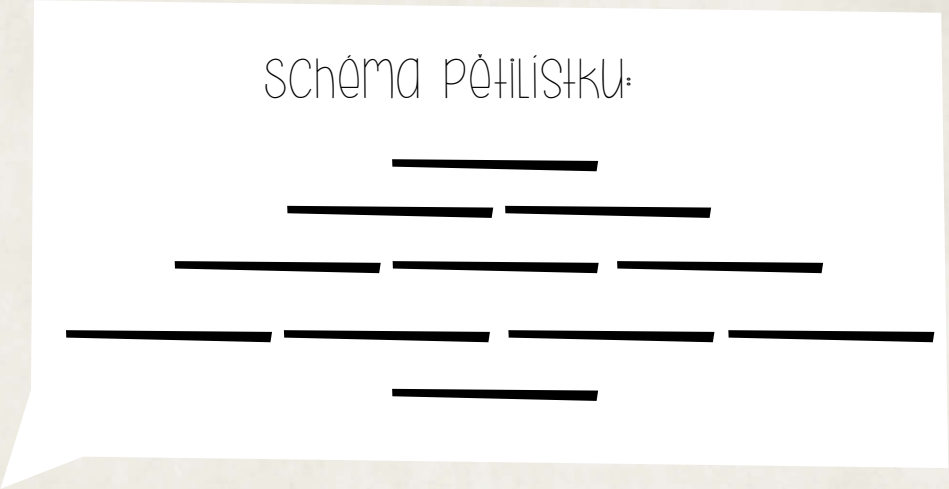

RAFT

Metoda, která pomáhá studentům vžít se do vybrané role a jako pisatel srozumitelně komunikovat svou myšlenku či poselství konkrétnímu adresátovi. Téma sdělení se přitom vztahuje k určité předem probírané látce, příběhu či prožité situaci. Smyslem metody je mimo jiné vést studenty k využívání rozličných formátů psaní, strategií sdělení a kreativitě. Metoda se využívá zejména jako reflexní.

Studenti si nejprve vyberou roli, ve které budou psát, dále komu bude psaní adresované, formu textu a následně dílčí téma. Po dopsání vyzvěte studenty nejprve ke sdílení toho, co si vybrali za roli, adresáta, formu a téma, a následně požádejte dobrovolníky ke sdílení celého textu.

R	=	**Role** **Kdo je autorem textu?** *Např. student, učitel, místní politik, novinář, strom v parku...*
A	=	**Adresát** **Koho chce autor oslovit?** *Např. děti, rodiče, prezident, ochránce přírody, politiky, ...*
F	=	**Forma** **Jakou formu bude text mít?** *Např. dopis, poděkování, stížnost, novinová zpráva, inzerát, leták...*
T	=	**Téma** **O čem chce autor adresáta informovat?** *Zvolte si konkrétní téma, o kterém chcete psát.)*

ŘÍZENÉ ČTENÍ

Řízené čtení nutí čtenáře, aby se tématem celého textu i jeho jednotlivými náměty zabývali do hloubky a četli jej kriticky.
Obvykle probíhá řízené čtení tak, že **text rozdělíme na několik částí** a čteme jej po úsecích všichni najednou. Pokaždé, když v četbě ustaneme, **klademe studentům otázky**, případně úkoly, které je vedou ke kritické analýze a kritickému uvažování. Otázky mohou směřovat **k tomu, co lze nalézt přímo v textu** (např.: Jakými prostředky autor dosahuje...? Kolik postav se na příběhu podílí?) nebo **směřují za text** (např.: Co měla postava z textu podle tebe správně udělat? Jak se asi postava teď cítí? Máš podobnou zkušenost jako postava z textu? Co by se stalo, kdyby...? Jaké další stresující faktory kromě pohrůžky šéfa jsou při práci v médiích stále ve hře?). Je podstatné, aby otázky směřovaly k cílům lekce a aby si studenti vytvářeli na základě otázek vlastní závěry.
(Pro Respekt nebolí zpracovala Nina Rutová, více na http://www.respektnebo-li.eu/pedagogove/archiv-metod/rizene-cteni

SNĚHOVÁ KOULE

Diskuzní metoda, ve které studenti diskutují určité téma nejprve ve dvojicích, poté ve čtveřicích, v osmi lidech, až se spojí celá třída/skupina. Podobně jako sněhová koule se nabalují další a další diskutující. Před začátkem diskuze ve dvojicích je dobré vyzvat studenty, aby o věci nejprve přemýšleli samostatně, utřídí si tak své stanovisko a budou více připraveni na diskuzi ve více lidech.

1. Studenti reflektují otázku nejdříve samostatně, své myšlenky si zapíšou.
2. Studenti následně sdílejí své myšlenky ve dvojicích a poté ve větších skupinách. U každé skupiny doporučujeme zaznamenat klíčové body.

SVĚTOVÁ KAVÁRNA

Je jednou z diskusních metod, ve které můžete využít čas k diskutování vícero témat současně. Metoda staví na motivu kavárny a s ní spojené debatní a neformální atmosféry.

Uspořádejte místnost ve stylu kavárny s několika stoly. Ke každému stolu dejte počet židlí odpovídající počtu diskutujících. Doprostřed každého stolu položte jinou otázku, která se stane základem diskuze přísedících, a velký arch papíru, který symbolizuje ubrus či desku stolu, na níž studenti zachycují své myšlenky spojené s diskuzní otázkou. Principem kavárny jsou časově omezené bloky, po jejichž uplynutí vyzvete studenty, aby se přesunuli k jinému stolu/otázce. Nakonec dojde ke sdílení výsledků.

Formulujte sami či ve spolupráci se studenty podstatné otázky. Každá z otázek musí zajímat alespoň 5 lidí. Požádejte studenty, ať se přihlásí ti, kteří jsou ochotni zastat roli facilitátorů/zapisovatelů u jednotlivých stolů. Jejich úkolem bude zachytit zásadní body diskuze. Facilitátor/zapisovatel zůstává stále u stejného stolu. Jednotlivé skupiny informuje o podstatě předchozích konverzací, následně účastníky vyzve k zahájení vlastní konverzace. Důležitým prvkem je, aby se studenti při výměně stolů pohybovali napříč skupinami, tedy zcela nezávisle na diskusní skupině, se kterou se potkali poprvé. Cílem je setkat se s co nejvíce diskutujícími a zachytit širokou paletu názorů.

Ve skupině 30 účastníků je vhodné použít přibližně 5 stolů. Po nejméně 5 minutách vyzvěte účastníky, aby se posunuli k dalšímu stolu. Toto opakujte (alespoň) třikrát. Interval můžete upravovat dle potřeby.

ŘETĚZEC PROČ - PROČ - PROČ

Rozdělte studenty do skupin. Každá skupina si na velký papír napíše doleva základní otázku, u níž se chcete dobrat hlubší podstaty a na kterou lze odpovědět různými odpověďmi. Např. Proč má smysl vytvářet komunitní zahrady ve městě?

Vysvětlete studentům, že cílem je vytvořit řetěz na sebe navazujících otázek. Odpovědi na jednotlivé otázky tedy na papír nepište, ale přetransformujte je rovnou do nových otázek začínajících „Proč...?“. Na nové otázky lze opět stejně reagovat dalšími otázkami a větvit tak základní otázku do několika linií. Systém vytváření otázek doporučujeme studentům názorně ukázat (viz příklad níže). Na závěr skupiny své řetězce otázek prezentují ostatním a nechají je vystavené někde ve třídě, aby se na ně mohli ostatní posléze v klidu podívat.

PROČ MÁ SMYSL VYTVÁŘET KOMUNITNÍ ZAHRADY VE MĚSTĚ?

PROČ LIDÉ NEMAJÍ VE MĚSTĚ PROSTOR PRO PĚSTOVÁNÍ?

PROČ SE U DOMŮ VE MĚSTĚ BĚŽNĚ NEVYTVÁŘEJÍ ZAHRADY?

PROČ JE VĚTŠINA PLOCHY ZASTAVĚNÁ?

PROČ LIDEM CHYBÍ ZELEŇ?

PROČ JE ČLOVĚKU V ZELENI PŘÍJEMNÉ?

PROČ POTŘEBUJE ČLOVĚK RELAXOVAT?

PROČ JE ČLOVĚK VE MĚSTĚ ČASTO VE STRESU?

ŠEST MYSLITELSKÝCH KLOBOUKŮ

Metoda, jejímž autorem je Edward de Bono, představuje nástroj, pomocí něhož studenti uvažují nad daným úkolem či řešením různými způsoby, které jsou symbolizovány pomocí různě barevných klobouků. Ty je dobré si pro účely metody v jednoduché podobě vyrobit a používat jako viditelný symbol. Pro práci s metodou doporučujeme rozdělit studenty do skupin po 6–8.

Postup: Každý z šesti klobouků má jinou barvu (bílou, červenou, žlutou, černou, zelenou a modrou), která představuje vyhraněný typ uvažování. Pomocí klobouků se studenti budou postupně zaměřovat vždy na jeden druh myšlení, aby dokázali přednést co nejvíce nápadů a zároveň nezavrhli některé zajímavé myšlenky v samotném počátku.
Podle toho, který klobouk si v určitou chvíli členové skupiny nasadí (ať už skutečně nebo pomyslně), na ten typ myšlení se budou společně soustředit a v tom duchu vyjadřovat.

ÚKOL

Každé skupině dejte šest klobouků všech uvedených barev a vyzvěte studenty, aby se nejprve dohodli, kdo bude u nich nositelem modrého klobouku, tedy vedoucím diskuze. (Pozn.: Pokud studenti nemají ještě dostatek zkušeností s vedením diskuze, může být nositelem modrého klobouku učitel.) Nechte skupinám dostatečný čas na diskuzi – pokud možno alespoň 30 minut. Poté jednotlivé skupiny představí závěry svých diskuzí.

BÍLÝ KLOBOUK bere do úvahy pouze objektivní informace, tedy to, co je známé. Sděluje fakta, údaje, čísla. Sdělované informace nehodnotí, je neutrální.

ČERVENÝ KLOBOUK vyjadřuje pocity, zaměřuje se na intuici. Dovoluje říkat, co kdo cítí. Svoje emoce nijak nezdůvodňuje, za nic se neomlouvá.

ŽLUTÝ KLOBOUK přináší konstruktivní návrhy a řešení. Jeho přístup je pozitivní, uvádí důvody a podpůrné argumenty. Říká, co je na nápadu dobrého, proč to půjde.

ČERNÝ KLOBOUK se snaží kriticky zhodnotit situaci, sdělovat rizika, bariéry a neshody. Nejde o negativní přístup za každou cenu, jde o kritické myšlení a zmapování možných komplikací a nebezpečí.

ZELENÝ KLOBOUK se vyznačuje kreativním myšlením, přispívá novými nápady a řešeními, které mohou být až „divoké“ a které by nás za normálních okolností nenapadly. Jeho nápady se nekritizují.

MODRÝ KLOBOUK nosí ten, kdo vede diskuzi. Určuje, kdy si který klobouk nasadit.
Řídí myšlení, zaznamenává podněty, pokládá otázky a shrnuje závěry.

TROJÚHELNÍKY

Představují metodu vhodnou pro reflexi tématu či určité aktivity. Rozdejte studentům papíry ve tvaru trojúhelníku a požádejte je, aby podél každé strany (nikoliv do cípu) napsali tři věci (na každou stranu jednu), které si o tématu zapamatovali nebo které si z aktivity odnášejí. Upozorněte je, že text budou sdílet s ostatními. Jakmile všichni dopíšou, požádejte nějakého dobrovolníka, aby přečetl, co si poznamenal. Požádejte ho, aby svůj trojúhelník položil doprostřed místnosti nebo na společný stůl. Poté vyzvěte ostatní, pokud si napsali do svého trojúhelníku něco podobného, jako právě zaznělo, aby svůj trojúhelník touto stranou přiložili k trojúhelníku ve středu místnosti (viz obrázek). Spolu s tím znovu nechte studenta/ku přečíst, co má napsáno na zbylých dvou stranách. Nechte studenty, aby spontánně přikládali další trojúhelníky, dokud je nepředstaví všichni. Vzniklou mozaiku můžete poslepovat a pověsit na zeď. Studenti ji tak budou mít stále na očích a můžete se k tématům průběžně vracet.

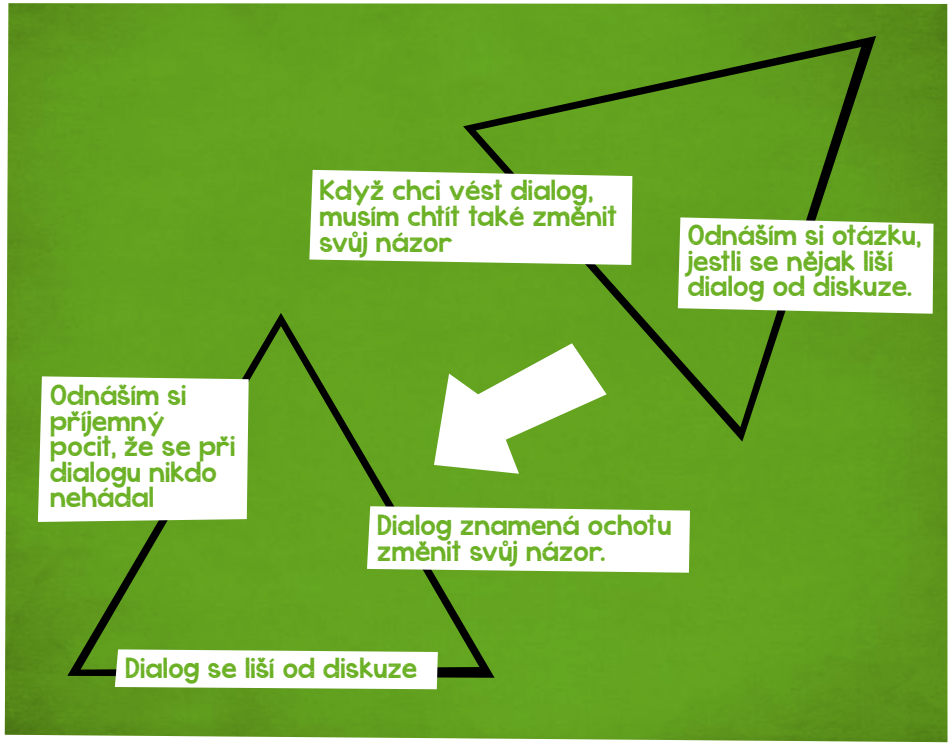

VOLNÉ PSANÍ

Volné psaní je jedna z evokačních nebo reflexních metod, která dovoluje psát na papír vše, co nás k určitému tématu/námětu právě napadá, aniž bychom své psaní podřizovali nějakým formálním (stylistickým či pravopisným) požadavkům. Volné psaní nám pomáhá objevit v sobě nečekané nápady, myšlenky a souvislosti.

Je důležité, aby studenti ještě před tím, než jim přečtete zadání, věděli, že své volné psaní nebudou muset zveřejňovat. Také jim předem řekněte, jak dlouho budou psát. Většinou to bývá 3–5 minut.

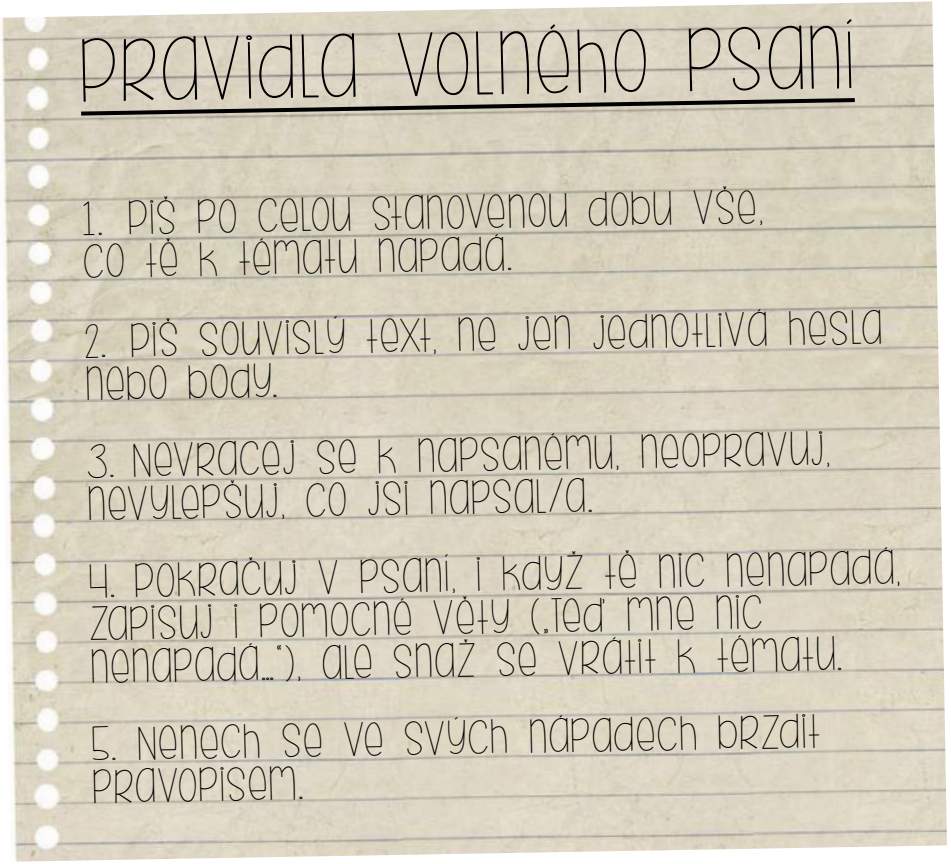

Pro projekt ***Respekt nebolí*** zpracovala Nina Rutová,
více na http://www.respektneboli.eu/pedagogove/archiv-metod/volne-psani

ty sluchátka mi fakt sluší...
...kde se tady vlastně vzalo to zrcadlo

kapitola

třetí

Jak začít s programem Active Citizens?

Pokud vás myšlenka programu Active Citizens zaujala a rádi byste jej se svými studenty zrealizovali, připravili jsme pro vás několik doporučení a kroků, které vyplývají z dosavadních zkušeností učitelů zapojených do programu a které považujeme za důležité pro úspěch celé akce. Spolu s aktivitami uvedenými v kapitole 4 představují praktickou pomůcku k realizaci celého programu. Oporou vám mohou být také příklady již uskutečněných projektů či konzultace s koordinátory vzdělávacího programu Varianty ze společnosti Člověk v tísni. http://www.varianty.cz/

„Do tohoto projektu jsme se zapojili, protože naplňuje filosofii a motto naší školy. To znamená, že nechceme, aby naši studenti jen seděli v lavicích a pořád se učili. Chceme, aby šli mimo svoji bezpečnou zónu, aby šli ven mezi lidi a udělali něco užitečného jak pro sebe, tak pro ostatní."

Ivo Helebrant,
učitel 1st International School of Ostrava

SPOLEČNĚ ANEB VYJEDNÁNÍ PODPORY VE ŠKOLE

Při jakékoliv činnosti, do které se člověk pustí, platí, že je snazší ji dělat, když máte podporu někoho dalšího. Za základní a do jisté míry nezbytnou podporu pro to, abyste mohli program Active Citizens úspěšně realizovat, považujeme (na základě zkušenosti z projektových škol) podporu ze strany vedení školy. Podporou máme přitom na mysli nejen svolení k realizaci programu, ale také společné přijetí myšlenky rozvoje aktivního občanství, prostor pro naplnění programu, dohodu o způsobu jeho začlenění do výuky a možnosti uvolňování studentů na společná setkání (nepůjde-li o jednu třídu), fyzické zázemí, způsob ohodnocení zapojených studentů, podmínky zapojování partnerů přijatelné pro školu atd.
Současně se jako velice podpůrný prvek ukázala práce učitelů v tandemu. To vyžaduje na jedné straně provázání strategie a sladění přístupu ke studentům a jednotlivým tématům. Zároveň ale nabízí vzájemnou oporu ve chvílích, kdy dochází energie, nápady či čas. Práce v tandemu umožňuje začleňovat témata programu do více předmětů a zároveň být příkladem fungující spolupráce. Nebojte se do programu zapojit i další pedagogy.

Doporučené kroky:

- **Domluvte se s kolegou či kolegyní z učitelského sboru na vedení programu Active Citizens. Ujasněte si společně svá očekávání od programu a možnosti a role, v nichž se chcete do programu společně pustit.**
- **Představte společně řediteli/ředitelce školy hlavní vizi a myšlenku programu Active Citizens. V praktické rovině pak harmonogram programu a jeho učební fáze.**
- **Pobavte se o učebních výstupech a kompetencích, které program u studentů rozvíjí (viz kapitola 1).**
- **Domluvte se na časových a personálních kapacitách věnovaných programu.**
- **Domluvte se na pravidlech reprezentace školy navenek v rámci komunity a představte ve stručnosti myšlenku komunitní školy a výhody, které z ní plynou.**
- **Proberte s ostatními kolegy ve sboru možnost začlenění dílčích témat i do jejich předmětů (např. ČJ – psaní tiskové zprávy, VV – příprava propagačních materiálů, matematika/účetnictví – příprava rozpočtu atd.).**

Pokud se vše podařilo, máte za sebou silné zázemí, ve kterém je radost vrhnout se do sestavení projektového týmu. Jsme si ale vědomi, že tato situace představuje do značné míry ideální stav, kterého je mnohdy těžké docílit.
Vězte proto, že velkým úspěchem dopadla i řada projektů na školách, kde se myšlenka programu Active Citizens zprvu nesetkala s velkým pochopením. Oporu pak v mnoha případech získali pedagogové u studentů či samotné veřejnosti. Nenabádáme tímto nijak k porušování vnitřních pravidel školy, pouze vám chceme dodat odvahy a odhodlání k realizaci i v případě, že jste jediný/á, kdo společně se studenty této myšlence ve škole věří. I o tom je aktivní občanství.

SESTAVENÍ TÝMU

Jak mohou vznikat aktivní školní týmy? Vybrali jsme pro vás celou škálu cest, kterou se rozhodli jít učitelé zapojení do programu v letech 2012–2014.

PŘÍKLADY VÝBĚRU STUDENTŮ DO TÝMU ACTIVE CITIZENS (Z ODPOVĚDÍ UČITELŮ):

- **Vybrali jsme jednu ze tříd.**
- **Vybrali jsme skupinky studentů z různých tříd – na základě toho, jak jsou aktivní mimo povinné předměty a školu. V úvahu jsme brali i naši zkušenost s tím, jak zodpovědně přistupují studenti k jiným projektům.**
- **Vzhledem k délce projektu byli vybráni studenti 2. a 3. ročníku.**
- **Projekt byl představen ve více třídách a rozhodnutí bylo dobrovolné.**
- **Oslovili jsme studenty zapojené do podobného projektu, kteří měli zájem a nadšení realizovat své nápady.**
- **Pro „nábor“ studentů jsme využili školní nástěnku.**
- **Vybrali jsme aktivní třídu; rozhodnutí, zda se studenti této třídy zapojí, nebo ne, bylo na nich.**
- **Projekt jsme představili v rámci hodiny, také jsme použili plakát a uspořádali informační schůzku.**
- **Pozvala jsem zájemce z celé školy a připravila první setkání, na kterém zažili ochutnávku programu, měli možnost prodiskutovat otázky, svá očekávání a obavy a pak se rozhodnout.**

Škála výběru projektového týmu je v tomto směru skutečně pestrá, neboť zahrnuje jak dobrovolnou, tak povinnou účast studentů v programu, někde je udělena jako jistá forma odměny za předchozí aktivitu, jinde jako součást běžné výuky formou hodnoceného předmětu, v jiných školách funguje čistě na dobrovolné (volnočasové) bázi. Také velikost týmů bývá různá a pohybuje se od pěti do třiceti členů. Můžeme říci, že ve všech případech se podařilo projekty zrealizovat, ne vždy to ale bylo snadné a ne vždy zůstal v projektu celý tým.

Díky zpětným vazbám a proběhlému kvalitativnímu výzkumu můžeme pojmenovat několik prvků, které pomáhají úspěšné práci týmů:

Dobrovolná účast v programu: Souvisí do značné míry s vnitřní motivací studentů, která se zejména v pokročilejších fázích jeho realizace ukazuje jako klíčová.
Primární práce s vnitřní, doplňkově i s vnější motivací: Potenciál být dlouhodobým motorem má ve většině případů pouze vnitřní motivace. Pracujte s ní, ale neopomeňte i vnější formu ocenění za vynaloženou energii a prokázané schopnosti studentů.
Velikost skupiny do 15 členů: Umožňuje dosáhnout toho, že tým bude kompaktní, studenti mezi sebou naváží hlubší vztahy, poznají se navzájem a zvládnou mezi sebou přehledně komunikovat.
Dostatečný čas pro stmelení skupiny: Vztahy ve skupině mohou hrát zásadní (de)motivační roli a zejména ve věku 15–18 let jsou častým faktorem pro rozhodování o příslušnosti k určité skupině a identifikaci s ní.

Tipy pro následnou práci se skupinou:

Týmové lídry volí členové skupiny: Společná volba lídra projektového týmu se ukazuje jako důležitý prvek pro jeho přijetí ostatními členy skupiny stejně jako pro identifikaci vedoucího studenta s touto rolí.
Ujasnění rolí: Stejně jako lídři týmů, potřebují mít jasno ve svých rolích i ostatní členové skupiny. Snažte se stavět role na stránkách, které sami studenti považují za své silné.
Motivační milníky: Časový rámec programu může být pro některé studenty příliš rozsáhlý a vzdálený, rozdělte program do dílčích částí, které pomohou studentům orientovat se v čase a chystaných činnostech.
Pravidelná reflexe spolupráce uvnitř týmu: Každá mezilidská spolupráce má i přes sebelepší vůli potenciál ke konfliktům a ty se dějí i ve studentských týmech. Když se odehrají, je třeba před nimi nezavírat oči a učit se je řešit. Pravidelná reflexe spolupráce může být účinnou prevencí.
Kapitánský deník: Je společným dílem, které provází život týmu a plavbu programem. Osvědčilo se vést jeden projektový deník, ale k práci studentů je možné zvolit i variantu individuálních deníků.
Prostor pro osamostatnění týmu: Síla studentského týmu naplno vynikne v momentě, kdy je téměř či zcela samostatný – věnujte prostor vložení důvěry a odpovědnosti na bedra studentů.

TÝMOVÉ ROLE

Thomas Armstrong ve své knize (Portál, 2011) říká: „Nejste chytří jenom jedním způsobem. Různou měrou jste chytří ve všech oblastech, o nichž tahle knížka pojednává.“ Zmíněnými oblastmi má autor na mysli jazykovou, hudební, logicko-matematickou, prostorovou, tělesně-pohybovou, inter- a intrapersonální a přírodovědnou inteligenci. A důležitým faktem, který k popisu jednotlivých „chytrostí“ přidává, je, že všechny zmíněné druhy inteligence jsou si přes svou rozmanitost rovny. Rozdíl spočívá v tom, do jaké míry máme jednotlivé druhy rozvinuty a jak s nimi aktivně pracujeme.

Také jednotlivé role v projektu vyžadují různé druhy inteligence a schopností. Krom výše zmíněného členění můžeme uvažovat také o typologii osobností (např. MBTI) http://www.teorietypu.cz/, která nám na základě našich dominantních vlastností napoví více o podstatě našeho chování a prožívání v různých situacích, a tím také o hodnotách, které vyznáváme, a činnostech, jež preferujeme.

Důležitým společným znakem obou přístupů je nehodnotící princip a snaha porozumět vlastním motivům a schopnostem, stejně jako motivům a schopnostem druhých. Tento přístup nám může pomoci jak v předcházení či řešení dílčích nedorozumění, tak ve správné volbě týmové role.

Dejte proto týmu dostatečně jasně najevo, že každý člen má v týmu své místo a každá dovednost se cení. Hledání správné role může určitý čas trvat, ale stojí za to věnovat mu prostor a reflektovat dílčí úspěchy a neúspěchy. Neúspěch vždy neznamená, že se pro danou roli nehodím – i to je jeden z důležitých poznatků, které by si studenti měli z projektu odnést.

Komunikujte srozumitelně také to, že přijetí určité role znamená přijetí s ní spojené odpovědnosti. Dosažení úspěchu je odpovědností celého týmu, nikoli pouze vedoucího týmu či učitele.

ROZVOJ TÝMU A ROLE UČITELE

Život týmu řídí skupinová dynamika, jejíž podoba se může lišit v závislosti na mnoha proměnných. Jednou z nich je to, zda se studenti uvnitř týmu již znají a mají své zavedené vzorce chování a vytvořené vztahy, či zda se formuje zcela nová skupina. Podstatná je také velikost skupiny, přítomnost silných osobností a role učitele. Jedním z cílů programu je podpora tzv. „leadershipu“ či schopnosti vést druhé a podpora samostatnosti studentů. Porozumění obvyklému průběhu skupinové dynamiky vám pomůže lépe odhadnout, v které fázi projektu zvolit jaký typ role. Zároveň je dobré skupinu seznámit s tím, že postupně bude mít vaše role pouze podpůrný charakter. Členové skupiny budou lépe připravení na převzetí odpovědnosti, pokud budou cítit důvěru z vaší strany a spolupráce bude vedena v rámci filosofie, že „každý neúspěch je příležitostí k tomu se něco nového naučit“. Co se během života skupiny odehrává a jaká je role učitele? Představíme vám obvyklé čtyři fáze rozvoje skupiny, podle kterých je možné ladit vaši roli.

1. FÁZE FORMOVÁNÍ:

- není úplně jasné zaměření a smysl práce,
- nejsou jasné role a odpovědnosti,
- někteří mají přílišné nadšení, někteří přílišné obavy.
  Vzniká potřeba orientovat se v situaci.

Role učitele – definuje, vysvětluje, odpovídá na otázky proč. Říká co, jak, kdy a kde => Styl vedení je dominantní, učitel zastává roli vůdce. (Udává směr i náplň.)

2. FÁZE BOUŘENÍ:

- nastanou „třecí plochy“ či konflikty, polarizují se názory a postoje,
- ne všem „sedí“ úkol, způsob práce, individuální role, ostatní členové skupiny,
- někteří členové mohou skupinu opustit.

Role učitele – zaměřuje se na to, co tým spojuje, společný úkol, ocenění a uznání odlišností. => Styl vedení je koučující styl. (Pomáhá skupině dostat se vlastními silami z místa, kde zrovna je, do místa, kde by chtěla být, napomáhá upevnění vztahů a důvěry.)

3. FÁZE NORMOVÁNÍ:

- ozřejmují se společné i individuální hodnoty, kritéria, schopnosti, termíny,
- buduje se důvěra a vzrůstá motivace, vzniká skupinová identita,
- členové skupiny vědí kdo, proč, jak, s kým, kde a kdy.

Role učitele – zaměřuje se na zapojení členů týmu do přijetí odpovědnosti za dílčí rozhodnutí a úkoly; vznikají i další vedoucí. => Styl vedení je participativní.

32 ARMSTRONG, T. Každý je na něco chytrý. Jak odhalit a rozvíjet různé druhy inteligence. Praha: Portál, 2011.

4. fáze **výkonu:**

- členové týmu pracují efektivně a výkonně bez vedoucího,
- skupinové vztahy posilují týmovou spolupráci,
- členové skupiny mají motivaci a odhodlání splnit úkol.

Role učitele – zaměřuje se na podporu samostatného fungování týmu, nabízí konzultaci a oporu při řešení problémů, nezávisle dohlíží na dodržení klíčových termínů a aktivit. => Styl vedení je facilitační, podpůrný.

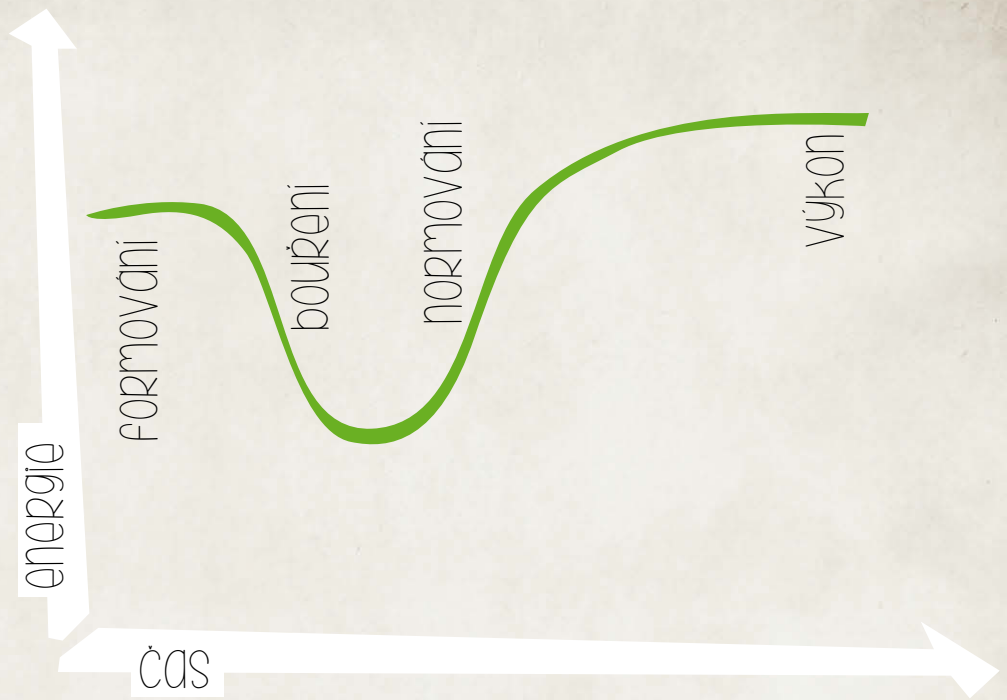

Dynamika týmu také úzce souvisí s energií a jejím nárůstem či poklesem v průběhu času. Je dobré proto počítat s těmito vlnami, kterých se v průběhu spolupráce může objevit více. Učitelé a studenti zapojení do programu identifikovali následující faktory, které pomohly energii týmu znovu zvednout či nastartovat:

- **Dotažení společného nápadu,**
- **První úspěch či splněný úkol,**
- **Pozitivní zpětná vazba od učitele či od okolí (ostatní studenti, učitelé, veřejnost),**
- **Kontakt s cílovou skupinou,**
- **Podpora uvnitř týmu,**
- **Dočasné převzetí „štafety" (úkolu/ů) učitelem či někým jiným z týmu,**
- **Úspěch samotné akce.**

PRINCIPY ÚSPĚŠNÉ REALIZACE

V rámci programu Active Citizens by měly být dodrženy tyto základní principy:

- Otevřenost, upřímnost a transparentnost.
- Odmítnutí diskriminace a násilí v souladu se Všeobecnou deklarací lidských práv.
- Smysl pro odpovědnost za udržitelný rozvoj.
- Podpora rovného přístupu k účasti na programu.
- Respektování odlišnosti.
- Snaha o konstruktivní projevení nesouhlasu.
- Odmítnutí účasti v jakémkoli partnerství, které podkopává principy a vize programu.

Fig.4 Saint Bartholomew
Fig.5 Saint James the Greater
Fig.6 Saint James the Lesser
Synu, rád bych,
si promluvil o tvé budoucnosti.
Za měsíc odjíždím jako dobrovolník
na stavbu školy do Nepálu.
Ok
Fig.9 Saint Peter
Fig.10 Saint Philip
Fig.11 Saint Simon

CASE STUDY:

AKTIVNÍ KLADNO

STUDENTI GYMNÁZIA KLADNO POD VEDENÍM UČITELEK ZUZANY VOSÁTKOVÉ A ADÉLY VANÍKOVÉ. 2013.

CASE STUDY: AKTIVNÍ KLADNO

Cílem projektu kladenského gymnázia bylo oživit a posílit kulturní život v Kladně. Projektový tým Active Citizens se proto v dubnu 2013 rozhodl zorganizovat akci pro veřejnost v kladenském kulturním domě s názvem Gymnázium Kladno: Rozjezd, kde studenti připravili program pro všechny generace na celé odpoledne. Na tuto velkou akci navazuje řada menších aktivit určených jednotlivým cílovým skupinám, např. dětem, seniorům.

Rozhovor se Zuzanou Vosátkovou a Adélou Vaníkovou, učitelkami z Gymnázia Kladno.

PROČ JSTE SE SPOLEČNĚ PUSTILY DO PROJEKTU ACTIVE CITIZENS?

Zuzana: Myslím, že role učitele nespočívá jen v tom přednášet ve třídě nějaké informace. I když název toho povolání je hlavně o tom. Podle mě bychom studentům měli zároveň nastínit životní cestu, kterou by se mohli dále dát. Rozhodně jim neklást překážky, které by jejich cestu mohly pokazit.

JAK SE VÁM DAŘILO ZJISTIT POTŘEBY MÍSTNÍ KOMUNITY? PODLE ČEHO JSTE SI SE STUDENTY STANOVILI CÍL PROJEKTU?

Zuzana: Získat názory většího množství lidí se nám asi nejlépe podařilo formou dotazníků, které jsme vyrobili a použili při jednom z našich dnů otevřených dveří. Na něj se chodí dívat jak potenciální studenti, tak jejich rodiče a někdy i prarodiče. Díky tomu jsme měli širší věkovou škálu. V rámci dotazníku jsme se zaměřili na to, co lidem v Kladně nejvíc chybí. Kromě toho proběhl také výzkum v ulicích a v rodinách studentů. Naše domněnka, že kultura tady na Kladně není v nejlepší formě, se potvrdila. Prostřednictvím naší akce jsme chtěli ukázat, čeho jsou studenti, potažmo jejich kamarádi, kolegové, přátelé na Kladně schopni. To znamená, že jsou schopni kulturu, sportovní aktivity a vůbec jakýsi aktivní ruch ve městě sami rozhýbat.

Adéla: Na začátku jsme se sice dozvěděli, že by místní chtěli, aby tady bylo něco jinak. Nebyli ale schopni nabídnout řešení, co by se pro to dalo udělat. Řešení bylo na nás.

LIŠILY SE NĚJAK PŮVODNÍ PŘEDSTAVY O AKCI OD TOHO, JAK POTOM REÁLNĚ PROBÍHALA PŘÍPRAVA?

Zuzana: První dojmy studentů byly, že to není nic těžkého. „Jednoduše uspořádáme velkou akci v kulturáku," takhle to několikrát zaznělo. Pochybnosti o tom, že by se to neuskutečnilo, nebyly absolutně žádné. Až teprve při zjiš-

ťování finančních možností, případně možností účinkujících, protože se tady jednalo mj. o účast známých osobností, docházelo k prozření. K objevům, které byly nečekané. Byla to klasická ukázka životních nesnází a ochoty je překonávat. Všechno tohle studentům otevřelo oči.

Adéla: Musím říct, že tato fáze „otevřených očí“ mě samotnou překvapila. Říkala jsem si, kdyby mi někdo v sedmnácti udělal takovou zásadní čáru přes rozpočet, tak by mě to úplně rozložilo. Ale studenti měli chuť vytrvat a všechny ty rány, které přicházely, byli schopni snést. Byli neustále ochotni dovést to do finále. Nezastavili se, nic je natolik neodradilo, že by řekli: „končíme, tohle už nejde dál.“ Přitom my s kolegyní jsme měly své krizové okamžiky. Uvažovaly jsme o tom, že bychom tu megalomanskou akci alespoň částečně zmenšily. Nakonec se to nestalo a bylo dobře, že se to nestalo.

JAKÉ BYLY NEJVĚTŠÍ OBTÍŽE, SE KTERÝMI JSTE SE SPOLEČNĚ SE STUDENTY PŘI PŘÍPRAVĚ AKCE SETKALI?

Zuzana: Bylo například velice obtížné získat kulturní dům. To je takové monopolní kladenské zařízení, multifunkční, které pro akci zvolili naši studenti jako nejvhodnější. Právě v téhle oblasti jsme se snažily s kolegyní o nějaké ústupky, snažily jsme studenty přesvědčit k něčemu jinému. Ale studenti usoudili, že kulturní dům na Kladně je prostě centrální místo, v jakém ta akce musí být, jinak to nemá vůbec cenu. Finanční podmínky jsou tam ale kruté. I když paní majitelka s námi vyjednávala seriózně, bez dotací města a fondu primátora bychom akci tohoto typu v žádném případě neuskutečnili.

Adéla: Místo konání nebylo jedinou obtíží. Vzhledem k tomu, že to byla kulturní akce, domnívali se členové našeho týmu, že by nějaká známá osobnost přitáhla více lidí. Potíže byly takovou osobnost získat. I když jsme zdůrazňovali, že je to nevýdělečná akce, tak oslovené osobnosti neslyšely na to, že by si nenárokovaly žádný honorář. Navíc jsme tuhle oblast trošku podcenili časově. Celý program vykrystalizoval po vánocích, takže jsme měli poměrně málo času na to, abychom známé osobnosti oslovili a časově se trefili do jejich programu.

Zuzana: A tím se nám vlastně rozložil hlavní záměr, kterým bylo ukázat veřejnosti, že Kladno žilo a žije. Chtěli jsme pozvat výhradně Kladeňáky, kteří se nějakým způsobem proslavili. Kapely, které jsou kladenské, ať už jsou to Beatles Revival nebo Zrní. Ty však už v té době měly obsazeno. Myslíme si, že kdybychom s nimi jednání zahájili dřív, tak se to povedlo. Nicméně podařilo se nám zapojit třeba divadlo VAD, jehož členové jsou absolventy naší školy, a přispěli charitativním představením. Do slosování se nám zase podařilo získat ceny od společnosti Zdeňka Millera Little mole v Praze, právě díky tomu, že byl Zdeněk Miller Kladeňák. A pak se nám podařilo pozvat také známé sportovce. Našeho absolventa, hokejistu Honzu Ebrleho a sedmibojařku Elišku Klučinovou.

PODLE ČEHO JSTE VYBÍRALY PROJEKTOVÝ TÝM?

Adéla: Náš tým se vytvořil přirozeně. Nikoho jsme nezapřáhly násilím, že bychom třeba stanovily jednu celou třídu. Měli jsme studenty ze dvou tříd, což ale znamenalo, že mezi sebou museli najít společnou řeč. Zpočátku spoléhali víc na nás jako na pojicí prvek. Čekali, že jim komunikaci zprostředkujeme.

BYL PRO TÝM PROJEKT ČASOVĚ NÁROČNÝ?

Adéla: Nejdříve jsme se zkoušeli scházet o velké přestávce, což se ukázalo jako časově nedostačující, protože trvá jenom dvacet minut. Měly jsme kvůli tomu i problémy s kolegy, protože potom studenti chodili pozdě do hodin. Takže jsme si na společná setkání vyčlenili úterní odpoledne a máme pravidelné schůzky každý týden. Vzhledem k tomu, že je to facebooková generace, tak mají studenti také svoji facebookovou stránku, která je do určité míry příjemná i pro mě. Když jim potřebuji něco třeba večer rychle sdělit, rychle je kontaktovat, tak máme i tento prostředek komunikace.

JAK JSTE VNÍMALY SVOJI ÚLOHU V TÝMU COBY UČITELKY?

Adéla: Asi největším naším úkolem bylo naučit studenty, jak fungovat v týmu. Přimět je, aby mezi sebou mluvili, aby se dohodli. Zkrátka naučit je takovým obecným lidským dovednostem.

Zuzana: Role koordinátora, kterou si tak hrdě připisujeme, byla správně nazvaná, protože slovo učitel by tady určitě nebylo na místě. I když někdy od nás děti právě roli učitele očekávaly, což mě osobně trochu překvapovalo. Při společných

schůzkách se studenti někdy chovali jako při výuce. Čekali, co my řekneme. Ze začátku jsem to chápala, později mě mrzelo, že už nejsou více samostatní.
Adéla: My jsme byly ty, které mohly říct „tak takhle ne“. Mohly jsme spoustu věcí zastavit a hodně věcí nasměrovat trošku někam jinam, ale neudělaly jsme to. Snažily jsme se studentům usnadnit cestu, co se týká vyjednávání na těch nejvyšších místech, magistrátu, případně jednání s kulturním domem. Ve vypjatých situacích to skutečně urychlilo celou věc. Studenti si vyjednávali většinu věcí sami, ale vzhledem k tomu, že nejsou plnoletí, tak naše role byla v některých momentech nezastupitelná.

Zuzana: My dvě jsme měly různě vlny krize. Vždycky ale jedna z nás fungovala jako dodavatel energie, což i ti „mlaďasové“ potřebovali. Oni nám jí dodali zase někde jinde, takže tady byl takový vzájemný přenos energie. To se mi hodně líbilo, že jsme se nikdy úplně netopili. Vzpomínala jsem na symbol řeky, se kterým jsme pracovali během školení. My jsme pořád pluli, jen občas jsme se zadrhli, ale nikdo nám nikam z lodi nevypadl, nikdo se neoddělil.

Lišil se váš vztah ke studentům oproti běžnému vyučování?

Zuzana: Je to určitě jiné, než když je vidíte v hodinách. To je na tom právě docela hezké, že se chovají jinak. Mě osobně nabíjejí energií, většinou. Závidím jim, jak jsou schopni bez jakéhokoli zatížení vymyslet nějaký nápad. Možná je to tím, že nemají ještě bariéru – zkušenost, která by je brzdila. Spousta jejich nápadů byla dobrá, stačilo, když se třeba jenom trochu poupravili. To vidíme i při plánování dalších akcí. Je to úžasné. Na druhé straně mě překvapili v oblasti komunikace. Tam jsem se naopak domnívala, že jsou schopni spolu komunikovat lépe, když k tomu mají i takové možnosti.

Adéla: I když jádro týmu tvořila moje vlastní třída, tak některé z jeho členů jsem absolutně špatně odhadla, a to je vidím velmi často. U lidí, o nichž jsem si do té doby myslela, že jsou absolutně nevýrazní, vůbec se neprojevují, nemají žádný potenciál, se ukázalo, že jsou pro projekt schopni udělat mnoho, pracovat nad rámec. Díky projektu vznikaly situace, které ve škole běžně nevytvoříme a které přinesou úplně jiné poznání druhých.

Jak vypadala spolupráce s kolegy? Měly jste podporu ze strany ostatních?

Adéla: Bohužel, u mnoha kolegů, hlavně těch starších, převládá skeptický postoj k takovým akcím. Nepovažují takovýto život mimo školu za vůbec důležitý a smysluplný. Je to pro ně ztráta času a odlákávání studentů od studia zejména přírodovědných předmětů a tak. Rodiče, kteří dorazili na akci, se divili, že mnoho jiných učitelů nepřišlo.

A jak vnímáte spolupráci s partnery?

Zuzana: Na začátku jsme potenciální partnery oslovovali představovacím dopisem nebo emailem. To nefungovalo prakticky vůbec. Je rozhodně lepší osobní návštěva, případně telefonický kontakt.

Adéla: Studenti se nejprve domnívali, že internetová komunikace je dostačující. Že stačí někomu napsat facebookovou zprávu nebo email. Byli hodně překvapeni, když jim ten člověk neodpovídal. Nevěděli, co mají dělat. Myslím, že pro ně bylo přínosem, když se naučili s těmi lidmi vyjednávat tváří v tvář. To v dnešní době není úplně obvyklé.

Zuzana: Jinak partnerů byla celá řada. Většinou se jednalo na osobních schůzkách a partnery můžeme jen chválit. Cokoli bylo slíbeno, bylo splněno, dodržovaly se termíny. Co se týká magistrátu, tak i když jsme velké město, tak tu došlo k navázání dobrých kontaktů. Dobrá spolupráce funguje i s místní kavárnou či firmou Sambar, která studentům zapůjčila sportovní oblečení na módní přehlídku. Sportovní areály města Kladna jsou také výborný partner, ty se už zavázaly k další spolupráci.

Jak celkově hodnotíte výsledek akce, potažmo projektu Active Citizens?

Adéla: Mám velkou radost z toho, že se nevyplnil můj počáteční skepticismus. Domnívala jsem se, že současní mladí lidé vůbec do takového projektu nepůjdou. Že ve chvíli, kdy nejde o soutěž, ale jen o to odvést velký kus práce, to pro ně nebude atraktivní. Jsem ráda, že jsem se spletla.

CASE STUDY:

kapitola

čtvrtá

Obsahem této kapitoly je soubor aktivit členěných do pěti podkapitol odpovídajících učebním fázím programu Active Citizens. Tyto aktivity svými cíli vždy směřují k hlavní náplni dané fáze a posilují různé druhy kompetencí studentů. Každá fáze zahrnuje několik aktivit, mezi nimiž můžete volit a přizpůsobit jejich výběr konkrétní skupině studentů. Doporučujeme však soustředit se na to, aby se vám podařilo výběrem a složením aktivit dosahovat postupně cílů jednotlivých fází. Tím totiž lépe a účinněji zajistíte dosažení výsledků učení a očekávaných změn. Učební proces lze rovněž chápat jako cyklický, neboť ke stejným fázím je možné se vracet v průběhu dalších ročníků programu a prohlubovat dílčí dovednosti a znalosti.

UČEBNÍ PROCES

Každá fáze učebního procesu či toku řeky programu Active Citizens je členěna do úvodu a souboru aktivit vztahujících se obsahově k tématu dané fáze. Součástí závěru dané fáze je také několik otázek, které slouží k reflexi získaných dovedností a znalostí (tzv. kapitánské deníky).

Každá aktivita má své číslo, název, předpokládanou délku, cíle a seznam materiálů (pomůcek) potřebných k její realizaci. Pro rychlejší představu o obsahu aktivity najdete u každé aktivity krátké shrnutí obsahu a vysvětlení významu aktivity pro realizaci vašeho projektu v rámci programu Active Citizens. Jak správně provést aktivitu uvádíme v několika bodech v rámci postupu, který podněcuje učiteli pochopení a zároveň podněcuje k vlastní kreativitě a dílčím úpravám na základě konkrétních potřeb výuky. Součástí aktivit je také reflexe, která hraje při dosahování studijních cílů stěžejní roli. Pokud k aktivitě existuje alternativní varianta, je náležitě označena a uvedena na konci aktivity.

Součástí řady aktivit jsou také přílohy pro učitele či pracovní listy pro studenty. Všechny tyto listy jsou připraveny pro přímé použití ve výuce a dají se tisknout přímo z metodiky pomocí ikony tisk. Část metodiky tvoří také fotografické přílohy či videomateriály k tématu. Ty lze využít buď pro vlastní potřebu orientace v tématu, či pro přímou práci se studenty.

Vysvětlení ikon

Jak pracovat s interaktivními prvky

Ikona pro získání více informací

Ikona pro video

Ikona pro pracovní list pro studenty

Ikona pro metodu

Symbolika řeky

Celou plavbu programem vás bude provázet obrázek řeky, který vám zároveň pomůže orientovat se mezi jednotlivými učebními fázemi.

fáze 1 **JÁ Identita a kultura**

fáze 2 **JÁ&TY Dialog**

fáze 3 **MY SPOLEČNĚ Jako občané**

fáze 4 **PLÁNOVÁNÍ projektu**

fáze 5 **KOMUNITNÍ akce**

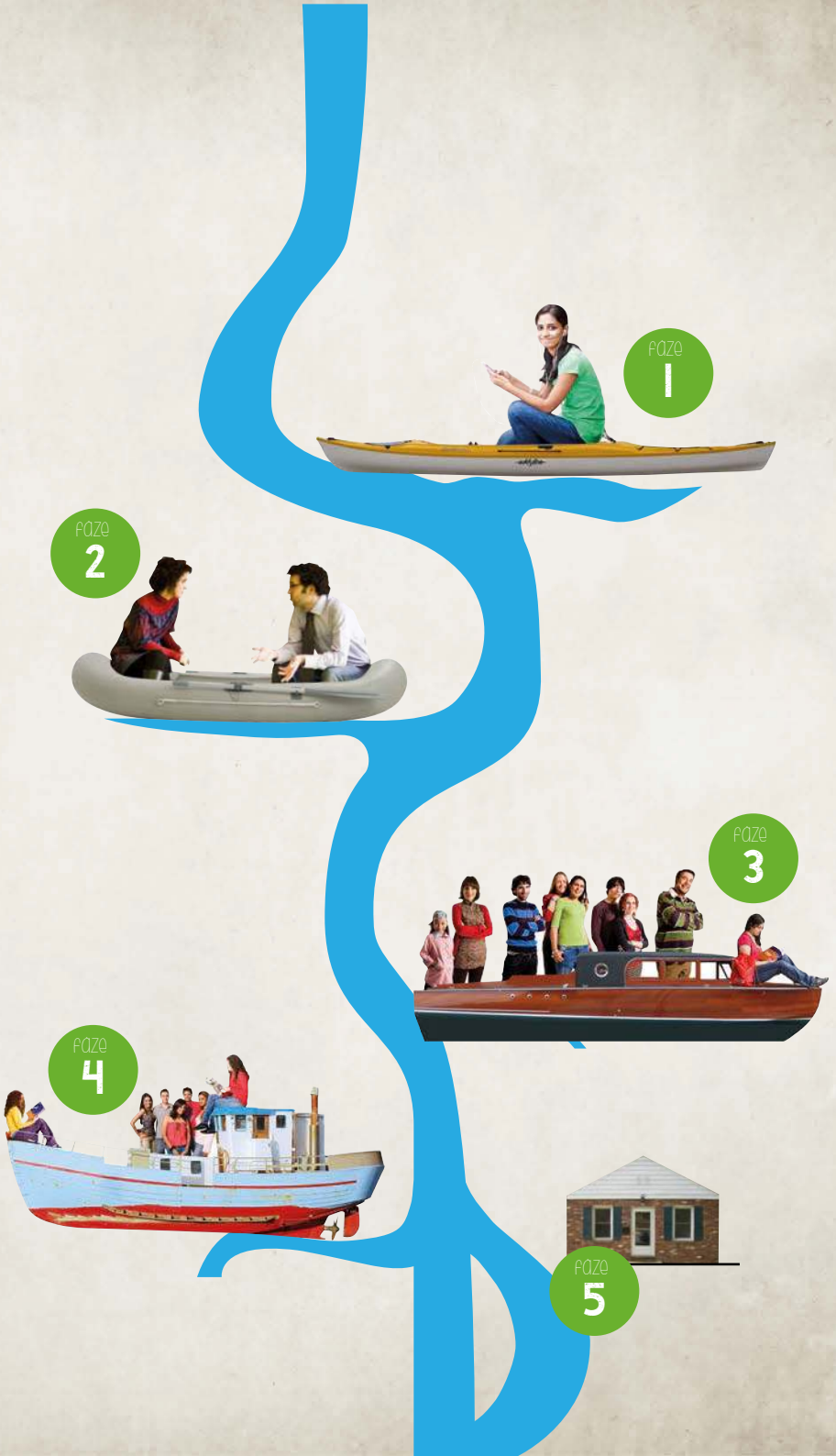

Přehled aktivit:

Aktivita	Čas

Úvod do programu Active Citizens

0.1 Bingo	20 min.
0.2 Rychlá seznamka	15 min.
0.3 Kdo uteče, vyhraje	15 min.
0.4 Kdo je aktivní občan	45 min.
0.5 Strom očekávání	45 min.
0.6 Vize programu Active Citizens	60 min.
0.7 Řeka	45 min.
0.8 Terč vývoje znalostí	10 min.
0.9 Co je oceňující zjišťování	30 min.
0.10 Komunita a škola, jak se rýmuje	45 min.
0.11 Zeď slávy	45 min.
Kapitánský deník	

Fáze I - Já - identita a kultura

1.1 Kdo jsem já a kdo jsi ty	20 min.
1.2 Já a moje identita	90 min.
1.3 Viditelné a skryté část našich identit	45 min.
1.4 Kulturní batoh	45 min.
1.5 Naše předpoklady o druhých a o světě	45 min.
1.6 Síla otázek	30 min.
1.7 Jak se stát dobrým tazatelem	45 min.
1.8 Možný nový přístup k řešení problémů?	60 min.
Kapitánský deník Já a moje identita	

Fáze 2 - Já a Ty - dialog

2.1 Slon a slepci	40 min.
2.2 Puzzle	20 min.
2.3 Jiný... jedinečný, cenný	45 min.
2.4 Naslouchání na třech úrovních	45 min.
2.5 Síla řeči těla	30 min.
2.6 Kočovní lidé a obyvatelé města	150 min.
Kapitánský deník Já a Ty	

Fáze 3 - My společně - jako občané

3.1 Místo, kde žiju	45 min.
3.2 Mapování komunity	45 min.
3.3 UBUNTU	45 min.
3.4 My jako součást systémů	45 min.
3.5 Hra na trojúhelník systémů	30 min.
3.6 Kdo rozhoduje?	45 min.
3.7 Výzkum v komunitě	240 min.
3.8 S šesti klobouky k jedné prioritě	60 min.
Kapitánský deník My společně jako občané	

Fáze 4 - Plánování - společensky prospěšné akce

4.1 Projektový cyklus	30 min.
4.2 Desatero společensky prospěšného projektu	45 – 60 min.
4.3 Pořádáme koncert	120 min.
4.4 Tvorba vize	45 min.
4.5 Analýza SWOT	45 min.
4.6 Kdo jsou ostatní hráči?	45 min.
4.7 Vačice, která se nesmála	90 min.
4.8 SMART cíle	60 min.
4.9 Kdo je kdo?	90 min.
4.10 Šálek čaje	20 min.
4.11 Nástroje plánování	60 min.
4.12 Výtah	45 min.
4.13 Propagace projektu	60 – 90 min.
4.14 Na titulní stránce novin	60 min.
Kapitánský deník Plánování společensky prospěšné akce	

Přejeme

Šťastnou plavbu!

ÚVOD DO PROGRAMU ACTIVE CITIZENS

Jak se studenty začít?

„Tož demokracii bychom už měli, teď ještě nějaké ty demokraty."
TOMÁŠ GARRIGUE MASARYK

Ve chvíli, kdy jste rozhodli, že program Active Citizens zrealizujete u vás ve škole, jste pravděpodobně neměli přesnou představu o tom, jaký tým studentů se do projektu pustí. Nyní ji máte a ať už se jedná o studenty jedné třídy nebo výběr z různých ročníků, stojí před vámi zajímavá společná cesta. Není jisté, že se na ni vydají opravdu všichni, ani to, jestli někdo v průběhu „neodpadne". Je také pravděpodobné, že energie týmu se bude v jejím průběhu měnit spolu s úspěchy a problémy, které přijdou. Jisté ale je, že ti, kteří „plavbu" zvládnou, se budou moci společně ohlédnout za novými zkušenostmi a získají dovednosti, které jim pomohou nejen při studiu, ale i v každodenním životě.

Na začátku programu, tedy ve chvíli, kdy chystáte první schůzky projektového týmu, je dobré si připomenout, že:

- **každý z nás si vytváříme určitě představy o věcech i událostech kolem nás,**
- **se zmíněnými představami si spojujeme konkrétní očekávání,**
- **máme své motivace**
- **a také potřebu orientovat se v situaci, do které vstupujeme nebo ve které se nacházíme.**

Většinu z nás také do značné míry ovlivní první dojem, který z nějaké akce získáme, a lidé, kteří jsou s ní spojení. Každý jsme zároveň zvyklý na určitou formu komunikace a spolupráce. To vše je přirozené a měli bychom s tím počítat i v začátku programu Active Citizens. Úvodní setkání se studenty jsou proto velmi důležitá, neboť s jejich pomocí se ustavuje charakter a atmosféra další spolupráce.

Pracujte se studenty tak, aby se vám podařilo vybudovat ve skupině pozitivní a podpůrné prostředí, v němž si celý tým uvědomuje svou zodpovědnost za úspěch, či neúspěch společného projektu. Veďte studenty k tomu, aby si sami kladli otázku: Jak mohu přispět ke zdaru tohoto programu?

Pokuste se do úvodu zahrnout jak aktivity určené k představení programu, tak aktivity, které se zaměřují více na to, aby se mezi sebou studenti lépe poznali a tzv. „prolomili ledy". Jde o prvek zábavy, který by studenti měli mít šanci v projektu zažít, a zároveň o podporu sounáležitosti uvnitř týmu.

Dalším důležitým přínosem úvodních aktivit je vytvoření povědomí o smyslu a přístupech využívaných v programu Active Citizens, stejně jako o praktických informacích a logistice související s tím, jak budete v rámci programu spolupracovat.

V průběhu následujících fází by mělo docházet k posílení klíčových kompetencí z úvodních společných setkání v rámci programu.

Výstupy úvodní fáze:

- **Hlubší porozumění programu Active Citizens.**
- **Vzájemné seznámení a prolomení ledů.**
- **Dohodnutí pravidel spolupráce.**

Aktivita 0.1 BINGO!

Čas: 20 min.

Cíle:
- **Studenti spolu navzájem komunikují a zjišťují o sobě nové informace.**

Shrnutí:
Každý student obdrží list s otázkami (karta Bingo!). Úkolem je nalézt co nejrychleji odpovědi na všechny otázky, a získat tak podpisy konkrétních lidí ze skupiny. Hra končí ve chvíli, kdy se někomu podaří vyplnit celý list a zakřičí „bingo!“.

Význam aktivity pro projekt:
Aktivita je vhodná nejen pro skupiny studentů, kteří se navzájem příliš neznají, ale lze zařadit i jiné otázky, jež pomohou dozvědět se o sobě něco nového studentům, kteří se znají. Bingo umožňuje skupině hravou a nepříliš náročnou formou zjistit více informací o jednotlivých členech a dozvědět se, jakých schopností a dovedností by mohli jako skupina/tým využít při následné přípravě projektu.

Materiály:
okopírovaný pracovní list Pracovní list 0.1, psací potřeby

Postup:
- Zeptejte se studentů, jestli už někdy hráli hru „bingo!“ Pokud ano, požádejte je, zda mohou ostatním vysvětlit, v čem hra spočívá. (V klasické hře Bingo! se pracuje obvykle s číselným tiketem, na kterém postupně vyškrtáváme jednotlivá vylosovaná čísla. V momentě, kdy se nám podaří vyškrtat všechna čísla, máme „bingo!“Oznámíme to nahlas všem a hra tím končí.)

- Vysvětlete studentům, že „bingo!“, které si společně zahrajete, je trochu jiné. Herní tikety neobsahují čísla, ale úkoly. Cílem studentů je najít ke každému políčku jednoho člověka, který splňuje požadovanou charakteristiku nebo dokáže splnit uvedený úkol. Daný člověk se pak musí podepsat do odpovídajícího políčka, případně odpovědět na stanovenou otázku. Pozor! V každém políčku musí být obsaženo jiné jméno, tzn. od jednoho člověka není možné získat více podpisů. Ve chvíli, kdy má někdo ze studentů tabulku plnou, zakřičí nahlas „bingo!“.

- Všem studentům rozdejte list „bingo!“ a upozorněte je, že na splnění úkolu mají jen 10 minut.

- Po skončení hry projděte spolu se studenty otázky na listu – u každé otázky vyzvěte jednoho nebo dva členy skupiny, aby přečetli získané odpovědi i jména osob, které odpovědi poskytly. U políčka s úkolem „Najděte někoho, kdo si myslí, že umí něco, co ostatní neumí.“ požádejte daného studenta/studentku, zda může svou dovednost předvést či představit ostatním.

- Na závěr vyzvěte studenty, zda mají chuť sdílet své postřehy ze hry.
Mohou nové poznatky o skupině nějak přispět k realizaci společného projektu? Jak? Co se můžete / co byste se chtěli od sebe vzájemně naučit?

PRACOVNÍ LIST 0.1

Najděte někoho, kdo hraje na hudební nástroj. Jméno: Nástroj:	**Najděte někoho, kdo si užil pět minut slávy.** Jméno: Za co to bylo?	**Najděte někoho, kdo už někdy něco prezentoval na veřejnosti (ne pouze před třídou).** Jméno: Co? Kde?
Najděte někoho, kdo umí říci „děkuji“ v 6 jazycích. Jméno:	**Najděte někoho, kdo dělal/dělá něco jako dobrovolník.** Jméno: Dejte příklad:	**Najděte někoho, kdo zná znění alespoň dvou článků Listiny základních práv a svobod.** Jméno:
Najděte někoho, kdo vám prozradí svůj životní sen. Jméno: Sen:	**Najděte někoho, kdo už někdy vedl tým lidí (třeba ve sportu jako kapitán/ka nebo oddíl, skupinu na táboře apod.).** Jméno: Kdy? Kde?	**Najděte někoho, kdo si myslí, že umí něco, co ostatní neumí.** Jméno: Co to je?

Aktivita 0.2 RYCHLÁ SEZNAMKA

Čas: 15 min.

Cíle:
- **Studenti pojmenují své motivace zapojit se do programu Active Citizens a vzájemně si je představí.**
- **Studenti navzájem sdílejí, co je těší a co rádi dělají.**

Shrnutí:
Během rychlé seznamky se studenti postupně potkají se třemi lidmi, které příliš či vůbec neznají, a během omezeného času s nimi sdílejí své motivace k účasti v programu Active Citizens a vybrané informace o sobě.

Význam aktivity pro projekt:
Aktivitu má smysl využít na začátku spolupráce s týmem studentů k prolomení ledů a k tomu, aby se studenti mezi sebou blíže seznámili. Podobně je možné zařadit další aktivity a hry, tzv. rozehřívačky.

Materiál: žádný

Postup:
- V 1. kole požádejte studenty, aby našli ve skupině někoho, koho moc neznají: Až se potkáte, představte se navzájem a podělte se o to, co vás inspirovalo k tomu přidat se do programu Active Citizens. Na splnění úkolu dejte studentům 5 minut.

- Ve 2. kole vyzvěte studenty, aby našli někoho, koho vůbec neznají nebo znají málo, představili se jménem a podělili se navzájem o něco, co toho druhého potěší nebo rozesměje.

- Ve 3. kole opět nechte studenty, aby našli někoho, s kým se příliš či vůbec neznají, navzájem se představili a podělili se o něco, co rádi dělají ve volném čase.

Aktivita 0.3 KDO UTEČE, VYHRAJE

Čas: 15 min.

Cíle:
- **Studenti si procvičí jména lidí ve skupině.**
- **Studenti zaktivizují obě mozkové hemisféry.**

Shrnutí:
Aktivita je jednou z rozehřívaček, kterou můžete využít k prolomení ledů mezi studenty či jako praktickou pomůcku k procvičení jmen.

Materiály: pevná obuv (během aktivity se pobíhá)

Postup:
- Utvořte spolu se studenty kruh a požádejte je, aby s člověkem po levé ruce vytvořili dvojice. Aktivita vyžaduje lichý počet hráčů. Jeden člověk by měl tedy zůstat sám.

- Princip hry je takový, že hráč, který je sám, se k sobě snaží získat někoho do dvojice. K tomu je možný pouze jeden postup. Pokud lichý hráč chce, aby k němu do dvojice přišel např. Honza, zavolá jméno jeho souseda/sousedky. Pokud je s Honzou ve dvojici Jana, je signálem pro Honzu, aby vyběhl, zvolání „Jano!“. Pokud se Honzovi podaří utéct Janě dříve, než ho ona chytí, přesouvá se Honza k hráči, který vyvolával. Pokud ho Jana chytí dříve, zůstávají oba na místě. Chytit hráče znamená skutečně ho zadržet, nejen plácnout po rameni. Takto hra pokračuje dál a vždy ten, kdo je sám, k sobě láká další hráče.

- Obvyklou reakcí je, že hráč, jehož jméno zazní, začne vybíhat – namísto toho, aby chytal. Často vznikne mezi hráči také zmatek, než se rozhodnou pro správnou reakci. Pokud by se situace opakovala a jeden hráč zůstával dlouho sám, je možné přidat pravidlo, že ten, kdo zareagoval špatně, zůstává sám a druhý odchází k tomu, kdo vyvolával. Hra zní mírně složitě, ale je velice zábavná!

Aktivita 0.4 KDO JE AKTIVNÍ OBČAN?

Čas: 45 min.

Cíle:
- **Studenti charakterizují aktivního občana.**
- **Studenti hledají postupně v celé skupině shodu v klíčových slovech.**
- **Studenti reflektují průběh dialogu.**

Shrnutí:
Pomocí metody Sněhová koule studenti nejprve sami přemýšlejí o 4 klíčových charakteristikách aktivního občana, následně se zapojí do dialogu s partnerem a poté o výběru diskutuje skupina jako celek. Na závěr studenti hledají spojitost mezi jednáním aktivních občanů, sami sebou a lidmi ve svém okolí.

Význam aktivity pro projekt:
Tato aktivita studentům představuje problémy a příležitosti při procesu společného sdílení s ostatními lidmi. Jejím prostřednictvím si studenti uvědomí, co to znamená vést dialog, jaká mohou být jeho úskalí a jaké přínosy. Zároveň si během aktivity ujasní, co pro ně pojem aktivní občan znamená a zda mají chuť se jím sami stát.

Materiály:
papír a psací potřeby, flipchart

Postup:
- Vysvětlete studentům, že budete řešit klíčové charakteristiky aktivního občana. Řekněte jim, že tato aktivita přináší různé zajímavé situace pro nás jako jednotlivce i jako skupinu. Tyto situace budete společně reflektovat na závěr.

- Vyzvěte studenty, aby samostatně vymysleli čtyři slova, která jsou podle nich nejdůležitějšími charakteristikami aktivního občana. Je důležité, aby nepoužívali věty nebo fráze. Výsledkem by měla být slova, která vhodně doplňují větu „Skutečný aktivní občan je… .“

- Jakmile mají všichni studenti vymyšlená čtyři slova, rozdělte je do dvojic a každou dvojici vyzvěte, aby se shodla na čtyřech společných slovech, která větu o skutečném aktivním občanovi doplňují.

- Jakmile to dvojice provedou, řekněte jim, aby se spojily s jinou dvojicí, a vytvořily tak čtveřici, která se opět shodne na čtyřech společných charakteristikách.

- Opakujte tento postup, dokud nebudou v místnosti pouze dvě velké skupiny. Těmto dvěma velkým skupinám dejte 10 minut na to, aby se společně shodly na finálních čtyřech slovech, která budou představovat shodu celé skupiny o klíčových charakteristikách aktivního občana. (Pokud skupina do 10 minut shody nedosáhne, aktivitu ukončete.)

- Flipchart se čtyřmi slovy, na kterých se skupina/třída shodla, vyvěste na viditelném místě. Spolu s obrázkem toku řeky (viz výstup aktivity 0.7) je lze nosit na každé další setkání.

- Vysvětlete studentům, že slova, která vymysleli, do jisté míry vyjadřují postoje a dovednosti, které by měl posílit program Active Citizens.

Reflexe:
a) zacílená na vztah studentů k aktivnímu občanství:

- Jak probíhalo rozhodování v jednotlivých skupinách o výsledných slovech?
- U kterých slov panovala největší shoda? Která jste naopak dlouze diskutovali?
- Kterých slov jste se nechtěli vzdát, ale nepodařilo se vám je obhájit?
- Mohli byste na základě těchto charakteristik označit sami sebe jako aktivní občany? V čem ano, v čem ne?
- Co dalšího můžete udělat pro to, abyste byli aktivními občany?
- Koho ze svého okolí nebo z veřejně známých lidí považujete za aktivního občana?

Aktivita 0.4 KDO JE AKTIVNÍ OBČAN?

b) zacílená na hlubší rozbor principu diskuze ve skupině:

- Jak jste se cítili během diskuze? (v pohodě, frustrovaní, hrdí, vyloučení...)

- Co jste během této aktivity dělali? (vyjednávali, reflektovali, rozhodovali, objevovali různé interpretace, nacházeli shodu...)

- Díky čemu jste měli zmíněné pocity? (potřebovali jsme facilitátora, celkový průběh nebyl na začátku pořádně vysvětlen, pracovali jsme jako tým, neměli jsme dost času, někteří členové neustále mluvili, pohlídali jsme, aby měl každý příležitost promluvit...)

- Jak by bylo možné tento proces změnit, aby byl úspěšnější? Přemýšlejte o našich postojích k vyjednávání. (musíme jasně vysvětlit postup, facilitátor by nebyl na škodu, dialog trvá poměrně dlouho, důležité je rozmístění židlí, způsob vyjadřování a řeč těla mohou diskuzi ovlivnit, musíme respektovat názory jiných lidí...)

- Jaké jsou výhody tohoto procesu? (lze dosáhnout shody o aktivním občanství, lze spatřit různé interpretace, členové skupiny lépe pochopí, jak vyjednávat a spolupracovat, vytvářejí se nové aliance na základě společných slov, nikoli v závislosti na národnosti, kultuře apod., nejprve přemýšlíme jako jednotlivci a tak si před vstupem do skupinové diskuze vytvoříme vlastní názor, všichni měli příležitost promluvit a tak jsou více motivováni dosáhnout výsledků...)

- Co je na tomto procesu negativního? (Proč omezovat charakteristiku aktivního občana několika slovy? Je shoda vždy důležitá? Neměli bychom respektovat odlišné názory? Účast je časově náročná a není zaručeno, že dojde ke shodě...)

aktivní občan

vnímavý

informovaný

partner

tvořivý

Aktivita 0.5 STROM OČEKÁVÁNÍ

Čas: 45 min.

Cíle:
- **Studenti vyjádří svá očekávání od programu Active Citizens.**
- **Studenti se podělí s ostatními o své dovednosti, postoje a užitečné kontakty, kterými mohou přispět k realizaci projektu.**
- **Studenti si sami určí, na jakých principech by měla skupina pracovat.**

Shrnutí:
S využitím symboliky stromu a jeho jednotlivých částí (kořeny, kmen, listy a plody) nakreslených na velký arch papíru studenti pojmenovávají svá očekávání od programu, dovednosti, postoje a užitečné kontakty, kterými mohou přispět, a také principy, na kterých by podle nich měla spočívat spolupráce ve skupině.

Význam aktivity pro projekt:
Tato aktivita umožňuje nejen učiteli, ale i studentům navzájem zjistit, čeho chtějí v programu dosáhnout, co každý do projektu přináší a co od něj očekává. Na základě těchto informací můžete jako učitel/ka naplánovat a přizpůsobit konkrétní podobu programu. Studentům aktivita umožňuje konkretizovat své představy o programu a zároveň vytváří základ pro pozdější zhodnocení, zda byla daná očekávání naplněna, či nikoliv.

Materiály:
flipchart/tabule, samolepicí lístečky (post-its)

Postup:
- Slepte k sobě alespoň 4 flipchartové listy a nakreslete na ně velký strom (viz obrázek). Umístěte tento strom na stěnu tak, aby vedle něj a pod ním byl dostatek prostoru.

- Vysvětlete studentům, co symbolizují jednotlivé části stromu, a že strom využijete k zachycení toho, co jako skupina od programu Active Citizens očekáváte.

Plody jako hlavní úroda a zdroj dalšího života znázorňují to, jaké **dlouhodobé výsledky** vaší práce očekáváte.

Listy jako svěží zelené plíce stromu symbolizují **výstupy**, kterých chcete na konci programu dosáhnout.

Kmen je oporou celého stromu, vede mízu do větví. Představuje zde **principy spolupráce** ve skupině.

Kořeny, ze kterých strom čerpá sílu a živiny pro svůj růst zastupují **dovednosti, postoje, znalosti,** zkušenosti, kontakty, které do programu přinášíte.

Aktivita 0.5 STROM OČEKÁVÁNÍ

• Vyzvěte studenty, aby napsali na lepicí lístečky jedné barvy, čeho chtějí na konci programu Active Citizens (po realizaci komunitní akce) dosáhnout, a na lístečky jiné barvy to, čeho by chtěli dosáhnout v dlouhodobém horizontu – poté, co absolvují program (jaké bude mít jejich činnost dlouhodobé výsledky). Svá očekávání ať umístí k **listům a plodům stromu**.

• Proveďte shrnutí výsledků za celou skupinu a okomentujte je ve vztahu k obsahové náplni programu. Nechte prostor pro případné dotazy.

• Připomeňte studentům, že to, jaký program ve skutečnosti bude, záleží především na nich samotných. Představte jim následující tvrzení: **„Zdrojem síly každého stromu je kořenový systém a vše, co s ním souvisí. Když strom roste a sílí, drží jej právě kořeny. Kde jsou naše kořeny a jak jimi můžeme strom vyživovat?“**

• Zeptejte se studentů, co pro ně znamenají tyto výroky ve spojení s programem Active Citizens.

• Vyzvěte studenty, aby podobně jako v předchozí části napsali na samolepicí lístečky, co každý sám za sebe přináší do programu (jaké dovednosti, znalosti, postoje, kontakty), a ty pak umístili na obrázek do oblasti **kořenů**.

• Nechte studenty pročíst nashromážděné informace o potenciálu skupiny a shrňte, co jsou hlavní rysy, jimiž se studenti charakterizují.

• Na závěr vyzvěte studenty, aby navrhli skupinové principy, které podle nich zajistí dobrou spolupráci v týmu, tj. např. respektujeme názory ostatních nebo vypneme své mobilní telefony... Lístečky s těmito principy umístěte na **kmen**.

Alternativní postup k části „kořeny“:

• Vyzvěte skupinu, aby utvořila dvojice. Zdůrazněte studentům, aby s partnerem ve dvojici sdíleli pouze to, co chtějí. Úkolem dvojice je zjistit o sobě navzájem následující informace:

- jméno,
- jaké dovednosti, znalosti, postoje, kontakty přináší do programu (celkem max. 3 věci),
- jaký je jejich vztah k městu/obci, kde se nachází škola,
- jednu věc, kterou by ostatní o nich měli vědět.

• Požádejte studenty, aby zjištěné informace zapsali na barevné lístečky a následně je umístili do oblasti **kořenů** stromu.

Strom s lístečky uchovejte nebo vyfoťte, abyste se k němu mohli za půl roku opět vrátit. Také ho můžete nechat viset na viditelném místě ve třídě či v místě, kde se budete v rámci programu Active Citizens scházet.

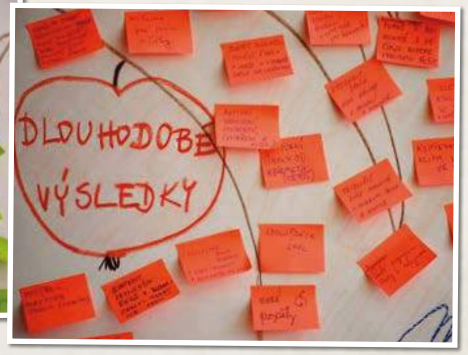

Aktivita 0.6 VIZE PROGRAMU ACTIVE CITIZENS

Čas: 60 min.

Cíle:

- **Studenti definují pojmy obsažené ve vizi programu Active Citizens (budování důvěry, efektivní spolupráce, participace, udržitelný rozvoj).**
- **Studenti vyjádří svůj postoj k vizi programu.**
- **Studenti uvedou příklady překážek a pozitivních příběhů naplňování vize uvnitř vlastní komunity.**

Shrnutí:

Tato aktivita umožňuje studentům nahlédnout vizi programu Active Citizens a zjistit, jak ji lze aplikovat lokálně. Studenti píšou a kreslí své postřehy o překážkách a příležitostech při lokálním naplnění vize. Následně tyto myšlenky umístí viditelně na stěnu a sdílejí s ostatními.

Význam aktivity pro projekt:

Vize, jako zastřešující vytyčení směru, kterým se ubírá určitá činnost, je pro studenty důležitá jak z hlediska pochopení programu Active Citizens, tak z hlediska seznámení se s funkcí vize, kterou budou následně formulovat pro svůj projekt. Smyslem aktivity je rovněž přiblížit studentům základní pojmy, na kterých program staví, a umožnit jejich propojení s realitou, ve které žijí.

Materiály:

papír, psací potřeby, fixy, papírová lepenka

Postup:

- Na úvod představte studentům vizi programu Active Citizens: **„Svět, v němž lidé nenásilně a efektivně spolupracují s ostatními na udržitelném rozvoji svých komunit.“** Program má tři základní stavební kameny: 1) budování důvěry a porozumění na lokální úrovni, 2) udržitelný rozvoj a 3) participaci na veřejném životě.

- Rozdělte studenty na menší skupinky po 5–6 lidech a určete, které skupinky se zaměří na téma „budování důvěry a porozumění“ a které na „udržitelný rozvoj a participaci“ (viz definice níže).

- Vyzvěte studenty, aby ve skupinkách diskutovali o tom, co rozumí pod jednotlivými pojmy. Klíčová slova zaznamenají na flipchart a následně představí ostatním. Pokud studenti pojmům nerozumějí, dejte jim k dispozici definice a nechte je následně vysvětlit pojmy vlastními slovy.

Udržitelným rozvojem se rozumí „naplňování potřeb současných generací s ohledem na schopnost uspokojit potřeby budoucích generací“. (Světová komise pro životní prostředí a rozvoj, 1987)

Participace: Účast nebo podílení se na něčem, v tomto kontextu je myšleno především podílení se na veřejném životě v komunitě a na rozhodování, které se nás týká.

- Pobavte se se studenty o tom, jak vnímají vizi programu Active Citizens a zda se s ní dokáží ztotožnit. Dejte prostor pro kritické zamyšlení nad jejím obsahem a porozumění funkci vize. (Představa budoucnosti, k jejímuž naplnění program/projekt přispívá.)

- Následně vyzvěte studenty, aby uvedli příklady z vlastní zkušenosti týkající se překážek, jimž jejich komunity čelí při dosahování „důvěry a porozumění“ a „udržitelného rozvoje“. Nechte studenty, aby tyto překážky zapsali nebo nakreslili na papír.

- Poté opět požádejte skupinky, aby se zamyslely nad tím, jaké se jim vybaví příklady úspěšných příběhů, kdy se v komunitě podařilo dosáhnout „důvěry a porozumění“, a příklady, kde se daří dosáhnout „udržitelného rozvoje a participace“. Jaké jsou principy úspěchu? Výstupy diskuze studenti napíší či nakreslí opět na papír.

Aktivita 0.6 VIZE PROGRAMU ACTIVE CITIZENS

- Umístěte text a obrázky na stěnu a oddělte je podle tématu „důvěry a porozumění“ a „udržitelného rozvoje“. Vyzvěte účastníky ke společné prohlídce vytvořených textů a obrázků.

Reflexe:

- Co klíčového jste se naučili? Co vás jako skupinu inspirovalo?
- Jak vnímáte vztah mezi tématy budování důvěry a porozumění a udržitelného rozvoje? Souvisí spolu nějak? Jak?

Zdůrazněte, že vize programu Active Citizens je vizí, k jejíž podpoře by měly směřovat i cíle jejich vlastního společensky prospěšného projektu.

Aktivita 0.7 ŘEKA

Čas: 45 min.

Cíle:

- **Studenti k jednotlivým fázím programu Active Citizens uvedou, jak podle nich souvisí s cílem programu.**
- **Studenti objeví vzájemnou provázanost učebních fází programu Active Citizens, význam jednotlivce a důležitost spolupráce pro uskutečnění pozitivních změn v komunitě a naplnění vize programu AC.**

Shrnutí:

Studenti přemýšlejí o jednotlivých fázích učebního procesu Active Citizens znázorněných pomocí nákresu řeky. Ke konkrétním úsekům řeky doplňují své představy o tom, jak učební fáze programu Active Citizens (Já, Já a Ty, My společně...) souvisí s aktivním občanstvím a co se v rámci nich mohou naučit.

Význam aktivity pro projekt:

Učební proces programu Active Citizens se skládá z několika kroků či fází, které posilují dovednosti a znalosti vedoucí k úspěšné realizaci společensky prospěšného projektu. Úvodní fáze učebního procesu je možné do určité míry chápat jako přípravné, neboť studenti během nich ještě neuvažují nad konkrétním plánem projektu. Je proto velice důležité, aby studenti porozuměli a přijali tento model již na začátku programu. Vyhnete se tak konfliktu odlišných očekávání spojených často s chutí pustit se co nejdříve do samotného projektu. Zároveň je dobré průběžně se k modelu řeky vracet, sledovat vaši společnou plavbu programem a připomínat, kde se právě nacházíte ve vztahu k cílům programu.

Aktivita 0.7 ŘEKA

Materiály:

5 flipchartů s nákresem jednotlivých úseků řeky (viz schéma)

- Úseky řeky na flipech: Umístěte 5 flipchartů na výšku do řady vedle sebe (viz schéma). Vytvořte přes všech pět papírů schematický nákres řeky. Pro lepší představu lze výtvarně řeku ztvárnit následujícím způsobem:
  - Já – pramínky;
  - Já a Ty – pramínky se stékají v potůčky;
  - My společně – potůčky tvoří řeku;
  - Plánování projektů – řeka se klikatí (meandruje);
  - Lokální komunitní akce – řeka mohutní a ústí do moře.

Postup:

- Vysvětlete studentům, že budeme program Active Citizens vizualizovat jako plavbu po řece. Tato plavba nás zavede za poznáváním vztahu mezi osobní, lokální a v některých momentech i globální úrovní našeho fungování ve společnosti. Během plavby budeme rozvíjet dovednosti a znalosti důležité pro naplnění vize aktivního občanství.

- Vysvětlete proces aktivity. Studenti postupně navštíví všech 5 flipchartů, které jsou rozmístěny po místnosti, a každý z nich napíše na flipchart (na lepicí lístečky): Co si pod danou fází plavby představuje? Jakou má fáze návaznost na cíl – realizaci komunitního projektu/akce? Jakou na vizi programu?

- Rozdělte třídu na pět skupin. Každá skupina se ujme jednoho flipchartu (tzn. jedné fáze), shrne charakteristiky napsané na lístečcích a reflektuje význam jednotlivých fází.

- Následně proberte se studenty jednotlivé fáze, kterými budete společně procházet během programu. Jako oporu pro vysvětlení můžete využít část vysvětlující řeku nebo video.

- K obrázku řeky a zaznamenaným charakteristikám pro jednotlivé fáze je možné se vrátit před a po absolvování každé fáze programu.

Aktivita 0.8 TERČ VÝVOJE ZNALOSTÍ

Čas: 10 min.

Cíle:
- **Studenti reflektují své dosud nabyté dovednosti/schopnosti/znalosti.**

Shrnutí:
Terč představuje průběžný evaluační nástroj, do kterého studenti zanášejí pomocí znaků, kde se vzhledem ke sledovanému tématu právě nacházejí. Umístění značky směrem do středu znamená pozitivní směřování, umístění blíže k okrajům značí negativní směřování. Zanášení značek se během realizace programu opakuje několikrát za sebou v delších časových intervalech.

Význam aktivity pro projekt:
Terč vás může provázet v různých obměnách během celého programu. Skupina i vy tak budete průběžně získávat informace o znalostech/motivaci jednotlivých členů týmu. K vytvoření stejného či podobného evaluačního nástroje je možné vybídnout i samotné studenty. Témata, která jeho pomocí sledujeme, se mohou týkat jak celého projektu, tak např. atmosféry ve skupině, souznění s rolí v týmu atd.

Materiály:
flipchart s nakresleným terčem (viz obrázek)

Postup:
- Na flipchartový papír nakreslete velký terč s jasně vyznačeným středem a několika soustřednými kruhy (viz obrázek).

- Terč nazvěte podle toho, co chcete dlouhodobě sledovat, např.:
  - Jak rozumím programu Active Citizens?
  - Jak chápu svou roli v programu Active Citizens?
  - Jak se cítím připraven/a na realizaci projektu?
  - Jak se naplňují má očekávání od programu Active Citizens?

- Vyzvěte studenty, aby si každý vzal fix určité barvy a udělal na terč tečku s nějakou svou značkou, kterou si bude pamatovat a rozpozná ji od ostatních. Umístění značky blíže ke středu znamená, že studenti dané věci rozumějí, cítí se připraveni, jejich očekávání bude brzy naplněno. Umístění tečky více k okraji znamená, že na cestě k naplnění sledované věci jsou spíše na začátku.

- Uchovejte si tyto terče v průběhu realizace programu a v různých fázích se k nim vracejte. Vyzvěte studenty, aby tečku se stejnou značkou znovu zanesli na flipchart. Požádejte studenty, ať své značky umisťují na stejnou osu a pomocí šipky naznačí směr posunu (viz obrázek 2). Tak zjistíte, zda dochází k posilování či oslabování sledované dovednosti/tématu.

Očekávání: Jak rozumím programu Active Citizens?

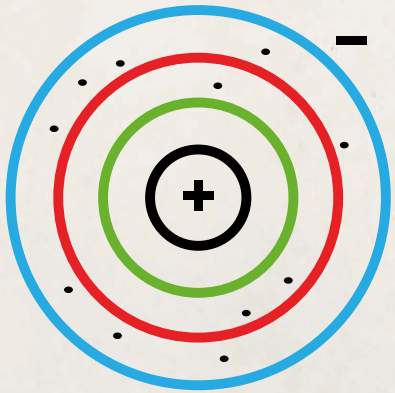

Tečky ve vnějších kruzích znamenají, že žáci zatím o programu Active Citizens příliš neví.

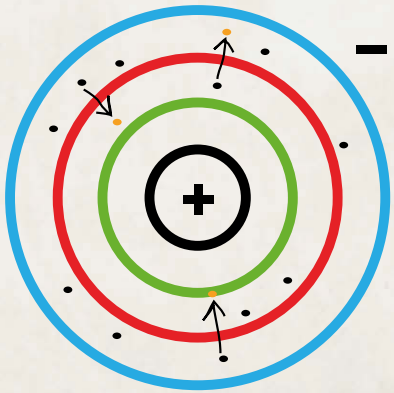

Posun teček směrem do středu, značí, že se studenti začínají v programu lépe orientovat.

CO JE OCEŇUJÍCÍ ZJIŠŤOVÁNÍ?
(APPRECIATIVE INQUIRY)

Aktivita 0.9 CO JE „OCEŇUJÍCÍ ZJIŠŤOVÁNÍ“ ?

„... u každého jedince, v každé organizaci nebo skupině, je něco, co funguje a může být oceněno.“

(Sue Annis Hammond, The Thin Book of Appreciative Inquiry)

Čas: 30 min.

Cíle:
- **Studenti odvodí význam pojmu oceňující zjišťování.**
- **Studenti vytvoří společnou definici oceňujícího zjišťování.**
- **Studenti porovnají přístup řešení problému a přístup oceňujícího zjišťování.**

Shrnutí:
Studenti zkoumají význam pojmu oceňující zjišťování, vytváří jeho definici a poté reflektují možnosti využití přístupu během projektu.

Význam aktivity pro projekt:
Přístup oceňujícího zjišťování představuje alternativu k nahlížení na věci z hlediska problému, který vyžaduje řešení. Neznamená to přitom, že se tento přístup problémům vyhýbá, pouze vychází z potenciálu, který určitá situace nabízí, a ze silných stránek, na kterých je možné stavět jako na pozitivním příkladu něčeho, co již funguje. Studenti tento princip využijí při plánování svého projektu, ale také při zkoumání komunity, ve které žijí.

Materiály:
flipchart, fixy

Postup:
- Na začátku aktivity položte studentům otázku typickou pro oceňující zjišťování, např.: **Který okamžik ve vašem životě byl pro vás nejvíce inspirativní?** Nebo: **Co vás přivedlo na nějaký nápad?** Nechte studenty spontánně odpovídat na otázky. Úvod zakončete konstatováním, že si studenti právě vyzkoušeli první krok přístupu, který nazýváme oceňující zjišťování (v angličtině appreciative inquiry).

- Vyzvěte studenty, aby rozebrali význam slova „oceňující“ a slova „zjišťování“. Napište slova na flipchart a proveďte společný brainstorming.
  - Položte studentům otázku: **Co může pojem „oceňující“ znamenat?** Požádejte je, aby uvedli co nejvíce příkladů. (pozitivní, nekritizující, hodnotný, vnímavý, uznalý...)
  - Totéž udělejte se slovem zjišťování. (možné odpovědi: zvědavost, objevování, bádání, hledání, pátrání, nalézání, vyšetřování...)

- Spojte oba listy k sobě a proberte se studenty, zda je možné propojit významy obou slov. Jak spolu souvisejí? Jak se dá toto sousloví popsat jinými slovy? Jak si můžeme představit, že oceňující zjišťování probíhá? Když zaměříme svoji pozornost na pozitivně laděné bádání a objevování, naše energie se bude ubírat stejným směrem.

- Vyzvěte studenty, aby čerpali z předcházejícího cvičení a formulovali definici oceňujícího zjišťování. Pracujete-li s větším počtem studentů, využijte k formulování definice metodu Sněhová koule. Konečný výsledek označte za společnou definici a sepište ji na velký papír. Poté nabídněte studentům oficiální definici, jak s ní pracuje program Active Citizens, a vzájemně je porovnejte.

Aktivita 0.9 CO JE „OCEŇUJÍCÍ ZJIŠŤOVÁNÍ“ ?

- Představte studentům hlavní východiska oceňujícího zjišťování.
  1. Nejlépe se poučíme z toho, co funguje.
  2. Odpovědnost za ocenění úspěchů, kterých jsme v minulosti dosáhli, neseme my sami.
  3. To, na co se soustředíme, se stává realitou, kterou vytváříme.

- Nastiňte studentům rozdíly mezi řešením problému a oceňujícím zjišťováním.

- Řekněte studentům, že oceňující zjišťování je jedním z principů, které se budete snažit uplatňovat při plánování projektu. Nijak tím nepopíráme skutečnost, že i z chyb a problémů je možné se poučit a na základě jejich pojmenování hledat řešení situace. Oceňující zjišťování nabízí alternativu k tomuto přístupu.

- Ujistěte se, zda studenti konceptu oceňujícího zjišťování rozumějí a dejte prostor pro případné otázky. Pokud se nějaké objeví, nabídněte nejprve ostatním studentům, zda chtějí otázky zodpovědět. Sami vysvětlete pouze zbylé nejasnosti.

- **Možné rozšíření:** Rozdělte studenty do dvou skupin. Jedna skupina dostane „přístup řešení problémů“ a druhá „přístup oceňujícího zjišťování“. Nechte obě skupiny vypracovat T-graf http://www.respektneboli.eu/pedagogove/archiv-metod/t-graf-vnitrni-dialog-a-priprava-k-diskusi na výhody a nevýhody jednotlivých přístupů. Výstupy následně porovnejte.

Reflexe:

Na závěr proveďte se studenty krátkou reflexi.

- Jaké jsou vaše pocity z tohoto přístupu?
- Může oceňující zjišťování nějak podpořit vaši práci? Proč ano/ne?
- Je vám tento způsob uvažování o věcech přirozený? Proč ano/ne?

Přístup řešení problémů:

Identifikace problému.

Analýza příčin.

Analýza možných řešení.

Plánování akce.

Předpoklad: organizace je problém, který se musí řešit.

Zadní dveře: hledám, proč to nejde.

Přístup oceňujícího zjišťování:

Oceňování toho nejlepšího v současnosti.

Představování si toho, co „by mohlo být”.

Dialog o tom, co „by mělo být”.

Plánování toho, „co bude”.

Předpoklad: organizace je záhadou, která se musí pochopit a přijmout.

Přední dveře: hledám cestu, aby to šlo

Aktivita 0.10 Komunita a škola, jak se rýmuje

Čas: 45 min.

Cíle:
- **Studenti vyjádří, jakou roli hraje komunita ve výchově člověka.**
- **Studenti porovnají současnou roli školy v životě komunity s rolí, jakou by mohla hrát v budoucnu.**
- **Studenti představí své myšlenky o roli komunity a školy ve výchově a zdůvodní je.**

Shrnutí:
Studenti si nejprve pomocí metody volného psaní zformulují svůj postoj k tezi: „Na výchově člověka se podílí celá komunita." Následně ve skupinách tvoří koláž, která odpovídá na otázku, jakou roli hraje škola v životě komunity dnes a jakou by mohla hrát v budoucnosti. Společně pak hledají zdůvodnění svých odpovědí a způsob, jakým mohou sami přispět k naplnění této role.

Význam aktivity pro projekt:
Smyslem programu Active Citizens je mj. otevřít školu místní komunitě a posílit její význam ve fungování místního společenství. Studentské projekty by zároveň měly mít společensky prospěšný či komunitní rozměr. Je tedy na místě položit si otázku, jak spolu škola a komunita souvisí, jaký je a jaký by mohl být mezi nimi vztah. Téma tak do určité míry souvisí také s konceptem komunitních škol, o kterém se dozvíte např. z rozhovoru s expertem na toto téma Markem Lauermannem v kapitole 5.

Materiály:
psací potřeby, papíry, flipchartový papír, staré časopisy, nůžky, lepidla

Postup:
- Na začátku aktivity napište na tabuli výrok: „Na výchově člověka se podílí celá komunita." Vysvětlete, že jde o určité tvrzení, které budete společně prozkoumávat.
- Představte studentům pravidla metody volného psaní, pomocí které se mohou k výroku vyjádřit. Doporučovaný čas na psaní je 3–5 minut.
- Po dopsání nechte studenty ve dvojicích sdílet hlavní myšlenky jejich textů. Poté vyzvěte celou skupinu, zda se najdou nějací dobrovolníci, kteří mohou svůj text přečíst nahlas.

- Zeptejte se, jak studenti vnímali během psaní slovo komunita. Nechte proběhnout krátkou diskuzi.

- Vysvětlete studentům, že komunita může být chápana různě, např. z hlediska zájmů (skauti, fotbalisti apod.), z hlediska podobnosti či identity (kulturní, etnické…) nebo také geograficky (např. obec, město, stát). Více se tématu věnuje aktivita Místo, kde žiju.

- Rozdělte studenty do skupin po cca 5–6 lidech. Zadejte skupinám úkol: **Jakou roli škola dnes hraje v životě místní komunity a jakou by mohla hrát v budoucnosti?** Motivujte studenty k tomu, ať nechají pracovat svou fantazii. Vyzvěte skupiny, aby vymyslely alespoň tři krátké odpovědi ke každé otázce a ztvárnili je pomocí koláže a stručných hesel. Ve skupině by se měli také domluvit na tom, kdo společné dílo představí ostatním.

- Požádejte studenty, aby své odpovědi a vytvořené dílo prezentovali ostatním. Upozorněte je na to, aby při prezentaci nezdůvodňovali, proč vybrali zrovna tyto odpovědi. O zdůvodnění se naopak pokusí ostatní skupiny vždy po skončení prezentace. Vytvořenou koláž spolu s odpověďmi vyvěste na viditelné místo a poté vždy vyzvěte studenty z jiných skupin, aby dokončili následující větu: Podle mého názoru si skupina XY myslí, že by škola mohla… (např.: být vzdělávacím centrem pro komunitu), protože…

Reflexe:
- Se studenty krátce o odpovědích podebatujte. Kdo by měl/může plnění takové role zajistit? Jak se na jejím plnění můžeme podílet my sami?

- Požádejte studenty, aby si poznamenali jednu až dvě role, které by škola v budoucnosti mohla v životě místní komunity hrát, a zdůvodnili, proč jim tyto role připadají důležité. Co mohou přinést do života komunity? Jak můžete vy sami k jejich naplnění přispět? Nechte dobrovolníky sdílet jejich zápisky.

Aktivita 0.II ZEĎ SLÁVY

Čas: 45 min.

Cíle:
- **Studenti vyjádří svůj vztah ke komunitě, jíž jsou součástí.**
- **Studenti si vybaví, na co jsou ve své komunitě hrdí.**
- **Studenti reflektují, jak náš pohled na komunitu ovlivňuje přístup založený na ocenění toho, co funguje.**

Souhrn:
Studenti při přemýšlení o své komunitě využívají přístupu oceňujícího zjišťování a v souvislosti s tím píší, kreslí a prezentují to, na co jsou ve své komunitě hrdí. Následuje „galerie“ s diskuzí, ve které své postřehy sdílejí s ostatními.

Význam aktivity pro projekt:
Smyslem aktivity je dovést studenty nejen k uvědomění si svého vztahu k místu, kde žijí nebo kam chodí do školy, ale také je cíleně vést k úvaze o tom, co na těchto místech oceňují. Studenti tak poznávají přístup využívající oceňující zjišťování a zároveň sami zažívají, jaký vliv má na jejich vztah k místu způsob, kterým o místě uvažují. Mají tak možnost vystoupit z často zažitého nadávání na věci kolem nás a změnit svou perspektivu.

Poznámka:
Aktivitu je možné zařadit také jako součást fáze 1, kde se studenti zamýšlejí nad tím, co je pro ně osobně cenné, nebo fáze 3, ve které studenti mapují místní komunitu.

Materiály: Studenti mohou dostat předem úkol, aby si přinesli malou upomínku/výstřižek z časopisu nebo novin zachycující něco z jejich komunity, na co jsou hrdí, dále flipchart, fixy, samolepicí papírky (post-its).

Postup:
- Zeptejte se studentů, co pro ně znamená místo, kde žijí / kam chodí do školy.

- Nyní studentům připomeňte přístup oceňujícího zjišťování, který využijete při pohledu na komunitu. Vyzvěte studenty, aby si odpověděli na otázku: **Na co jsem ve své komunitě pyšný/á?**

- Studenti napíší či nakreslí své odpovědi na lístečky a přilepí je k obrázku. Mohou to udělat samostatně nebo, pokud je v místnosti více zástupců jedné komunity, ve skupinách.

- Vytvořte na viditelném místě ze všech obrázků s lístečky galerii a ponechte studentům čas na její prohlídku.

- Poté rozdělte studenty do menších skupin a požádejte je, aby vzájemně sdíleli, na co jsou ve své komunitě hrdí a proč.

- Připravte flipchartový papír, který nadepište Zeď slávy. Vyzvěte studenty, aby navrhli, co by na Zdi slávy mělo být z toho, co uváděli jejich spolužáci (tj. ne to, na co jsou hrdí oni sami, ale co by ocenili v jiných komunitách).

Reflexe:
- Jak jste se během této aktivity cítili? Proč?
- Jakým způsobem se běžně díváte na místo, kde žijete? Byl pro vás tento přístup v něčem jiný?
- Změnili jste nějakým způsobem svůj pohled na místa, o nichž jsme se zde bavili?
- Co pro vás bylo inspirativní? Uveďte nějaké příklady.
- Vyplul během aktivity na povrch nějaký rys fungování komunit, o němž byste se chtěli dozvědět něco více?
- Našli jste během aktivity inspiraci pro nějakou společensky prospěšnou činnost? Pokud ano, jakou?

Kapitánský deník

Jaký je tvůj dojem po úvodních aktivitách programu Active Citizens? (Odpověď můžeš vztáhnout ke skupině, k obsahu aktivity či k dalším věcem, které tě napadnou.)

Máš v souvislosti s programem nějaké otázky? Jaké?

Co tě během první spolupráce s ostatními a učitelem/učitelkou nejvíce:
- potěšilo?

- překvapilo?

Je něco, čeho se obáváš? Pokud ano, zkus popsat konkrétně čeho?

Jak by se podle tebe dala obava řešit?

Co by ses chtěl/a během programu naučit / vyzkoušet si?

Co tě láká na tom stát se aktivním občanem?

CASE STUDY:

NICHOLAS WINTON

„TY DĚTI POTŘEBOVALY POMOC A JÁ BYL SCHOPEN JIM JI POSKYTNOUT."

CASE STUDY: NICHOLAS WINTON

V roce 1938 sílilo v Evropě napětí související s nárůstem nacismu a válečné propagandy Adolfa Hitlera, které v Německu nabývaly nebezpečných rozměrů. Tou dobou Hitler již obsadil Rakousko, které připojil k Německé říši, a po podpisu Mnichovské dohody v září téhož roku čekal stejný osud také pohraniční části Československa. Čeští obyvatelé pohraničí byli nuceni opustit své domovy a odejít do vnitrozemí. Půl roku na to obsadil Hitler zemi zcela a vznikl Protektorát Čechy a Morava. Současně s těmito událostmi se začala odehrávat největší tragédie 20. století – hromadné vyvražďování židovského obyvatelstva. Před jistou smrtí se podařilo uniknout téměř sedmi stovkám československých židovských dětí, které našly azyl v rodinách ve Velké Británii. Jejich zachráncem a zprostředkovatelem azylu byl Sir Nicholas Winton.

Nicholas Winton se narodil v roce 1909 ve Velké Británii. Jeho rodiče byli přistěhovalci z Německa, a přestože původní vyznání rodiny bylo židovské, rozhodli se po příchodu do Anglie pro příklon ke křesťanství a svého syna nechali pokřtít. Po dokončení studií se Winton začal živit jako bankovní makléř. Praxi přitom získával v bankách a finančních institucích různě po Evropě. Když se v roce 1938 chystal Winton na dovolenou, zavolal mu přítel pracující pro Britský výbor pro uprchlíky, popsal mu tehdejší situaci v Československu a požádal ho o pomoc.

V té době většina evropských zemí uprchlíky nepřijímala a i Velká Británie si v souvislosti s hospodářskou krizí stanovila jasné podmínky, které umožnily legální vstup na její území pouze dětem do sedmnácti let. Winton se spolu s dalšími dobrovolníky okamžitě zapojil do pomoci a rozhodl se, že se pokusí zajistit záchranu dětí, jimž vzhledem k šířící se nacistické moci hrozila smrt. Britská vláda ovšem stanovila přísné podmínky, kdy za každé dítě musela být zaplacena nejprve garance ve výši 50 liber a zároveň zajištěna britská adoptivní rodina, která se o dítě do jeho dospělosti zaručila. Pro děti z Československa to byla jedna z mála šancí na záchranu, a Winton proto ve svém úsilí neustával. Rozhodl se v boji s časem překročit řadu oficiálních pravidel, aby v předtuše začínající války zdlouhavý proces byrokratických schvalování urychlil. Během několika dní tak založil fiktivní pobočku Britské komise pro uprchlíky – dětská sekce, prostřednictvím které jednal jak s rodinami dětí, tak s dalšími úřady. Podobně musel riskovat ještě jednou při liknavém přístupu úředníků ke schvalování víz pro dětské transporty. Podařilo se mu vyrobit dokonalé falsifikáty, díky kterým mohl další vlak s dětmi doputovat ještě před začátkem války do nového domova. Od března do konce srpna 1939 se takto podařilo vypravit sedm vlaků a zachránit celkem 669 dětí. Poslední vlak vypravený 1. září 1939 se bohužel musel vrátit zpět do Prahy.

Loterie života

Nicholas Winton pracoval na záchraně dětí především v Británii. Zde za pomoci svých kolegů vytvořil z nashromážděných dětských fotografií doslova nabídkové album, se kterým obcházel potenciální adoptivní rodiny. Ačkoliv to

CASE STUDY: NICHOLAS WINTON

zní v souvislosti se záchranou lidských životů možná tvrdě, byl si vědom toho, že pohled na děti bude fungovat podobně jako reklama – lidé se při pohledu na konkrétní děti spíše rozhodnou, než kdyby je oslovil pouze s prosbou o pomoc. Z alba postupně vyškrtával děti, které se podařilo úspěšně umístit. Winton takto oslovoval rodiny prostřednictvím osobních návštěv i poštou a skrze různé organizace. Vše se úspěšně dařilo až do začátku 2. světové války, která vypukla 1. září 1939. Poslední transport, ve kterém mělo z Československa odcestovat 252 dětí, tak z rozhodnutí gestapa zůstal stát na tehdejším Wilsonově nádraží. Většina dětí z něj pak zahynula v koncentračních táborech.

That´s Life (To je život)

O svém činu se Nicholas Winton ve svém pozdějším životě nijak nešířil a nic nevěděla dokonce ani jeho nejbližší rodina, dokud Wintonova žena neobjevila na půdě stará alba s fotkami zachráněných dětí. Spolu s ním se v roce 1988 dozvěděla i příběh, který stojí za fotografiemi. Na veřejnost se informace dostala prostřednictvím programu BBC nazvaného That´s Life, do kterého byly pozvané tehdy již dospělé „Wintonovy děti“. Setkání bylo silným a dojemným okamžikem.

Od té doby získal Nicholas Winton za svou pomoc mnoho ocenění v různých zemích světa a jeho čin inspiroval v oblasti pomoci druhým řadu dalších lidí. V roce 2013 byla vytvořena petice, jejímž cílem je posbírat podpisy na podporu nominace Nicholase Wintona na Nobelovu cenu míru. Ke dni 10. 7. 2014 ji podepsalo 271 927 lidí z celého světa.

O příběhu Nicholase Wintona pojednává film Nickyho rodina (2011), režie: Matej Minář.

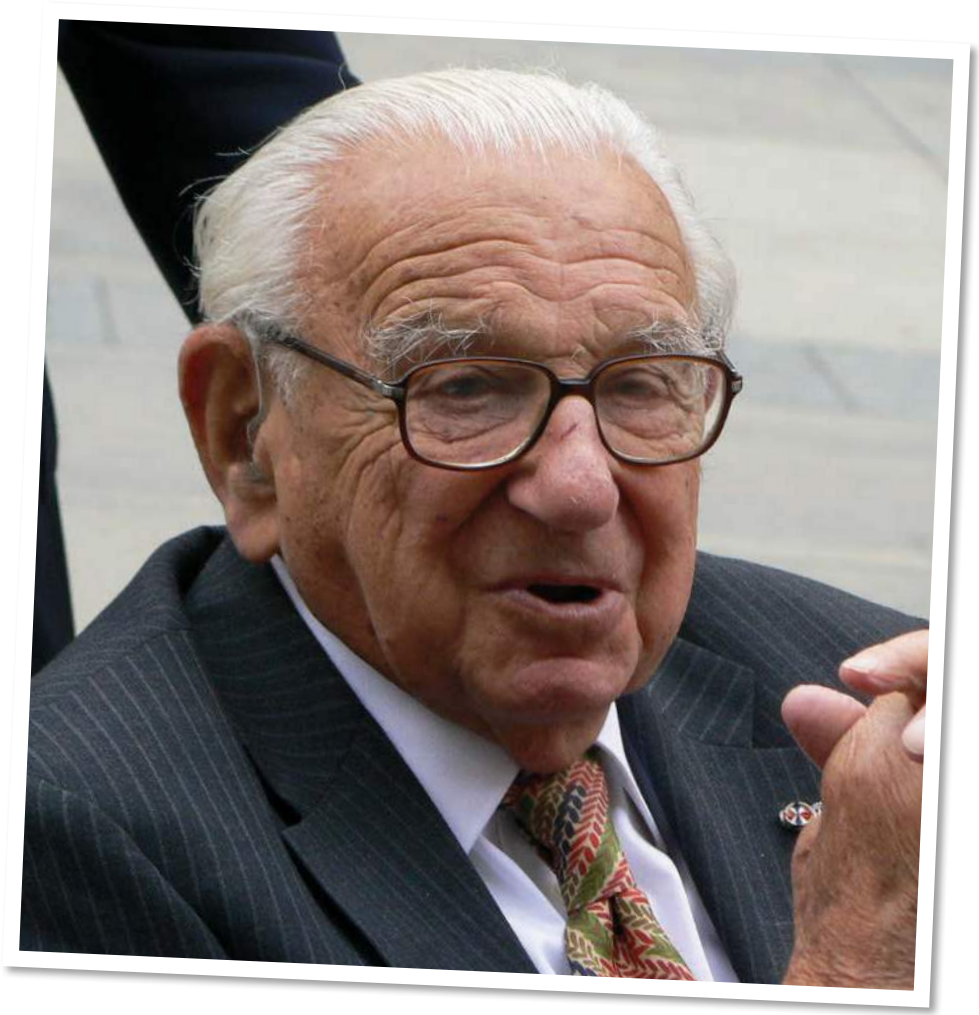

Zdroje:
http://www.wintonfilm.com
http://en.wikipedia.org/wiki/Nicholas_Winton
http://www.nicholaswinton.eu/

fáze I

Já Identita a kultura

„Porozumět si neznamená přizpůsobit se jedni druhým, ale pochopit navzájem svou identitu."

Václav Havel

Co je to identita?

Identitu chápeme pro účely tohoto programu jako jedinečný pocit sebe sama. Osobní identita sestává ze všech přesvědčení, hodnot a zájmů, kterými se cítíme být definováni jakožto jedinci; sociální identita pak zahrnuje etnickou příslušnost, víru, jazyk a kultury, se kterými se identifikujeme v rámci širší společnosti.

Každý z nás má několik sociálních identit – můžeme být například studenti, aktivisté, rodiče, příznivci konkrétního sportovního týmu a Češi. Tyto vlivy mohou být historicky dané, vyplývající ze současné situace, souvislostí či výsledkem našeho vlastního úsilí.

Během života se naše identity mění, jak se střetáváme s novými lidmi, zkušenostmi a prostředím. Tyto okolnosti utvářejí nás i kultury a komunity, jichž jsme součástí. Naše identity se mohou měnit v průběhu několika příležitostí, mezi něž spadá dospívání, manželství, rodičovství či společenské změny.

Působí-li na naši identitu různé, často protichůdné vlivy, může dojít ke vzniku napětí. Například mladí lidé jsou v současnosti ovlivněni tradičními kulturami svých rodin, stejně jako novými kulturními vlivy, projevujícími se coby důsledek globalizace.

Mezi tím, jak se člověk vnímá sám a jak jej vnímají ostatní, může být rozdíl. Existují jisté skupiny lidí, jako třeba politici, média, náboženské skupiny a aktivisté, které mají významný vliv na vnímání různých sociálních skupin v rámci širší společnosti.

Rozdíl mezi nahlížením na sebe sama a pohledem druhých lidí může být základem společenské nerovnosti a nespravedlnosti. Někteří lidé mohou mít například pocit, že ženy jsou méně schopné než muži, anebo že si zaslouží méně práv. Mnoho jiných lidí se ovšem domnívá, že jsou stejně schopné a zasluhují stejná práva, a vyvíjí proto velké úsilí, aby ženám pomohli rozvinout vnímání sebe sama a zvýšili jejich hodnotu v širší společnosti.

Jak se identita projevuje?

Naše identity jsou jak viditelné (prostřednictvím šatů, které nosíme, jídla, které jíme...), tak skryté (naše přesvědčení a hodnoty, skupiny, ke kterým patříme, naše sexualita atd.). Větším dílem jsou skryté, následkem čehož se domněnky, jež si vytváříme o druhých lidech, nemusejí zakládat na pravdě.

Proč je důležité porozumět identitě?

- Přispívá k vybudování pocitu vlastního já, sebeúcty a pocitu sounáležitosti.

- Formuje naše hodnoty a cíle, tvaruje způsob, jímž chápeme svět, a určuje naše volby.

- Pevně zakotvený smysl pro identitu se může stát zdrojem konfliktů a odůvodněním útlaku jedinců a komunit s odlišnými identitami. Naše identita ovlivňuje způsob, jímž vnímáme druhé lidi. Porozumění identitě pomáhá rozpoznat ohniska neshod či konfliktů.

- Může podpořit vytváření nových přínosných vztahů.

- Objevování vlastní identity nám umožňuje učení a růst sebe sama. Může nám pomoci lépe ocenit nové perspektivy a usnadnit mezikulturní a mezinárodní dialog (fáze 2). Pomáhá nám dohlédnout za své každodenní domněnky a vytvořit si nové názory, díky nimž získáme nové a lepší porozumění sobě samým i druhým.

- Díky lepšímu pochopení identity druhých porozumíme vlivům, názorům, postojům a potřebám různých lidí a kultur. V dlouhodobějším horizontu nám to pomůže v rozvoji kritického myšlení, strategické analýzy a zkoumání.

Co je to kultura?

Kultura je soubor hodnot, přesvědčení, postojů a způsobů chování, k jejichž učení a sdílení dochází v rámci komunity. V našem kontextu je kultura stále nejčastěji spojována s národem či etnickou příslušností. Svou, mnohdy sice nepojmenovanou, přesto velice svébytnou, kulturu mají ale i menší zájmová či profesní uskupení (fanoušci fotbalu, vodáci, manažeři, lékaři...).

Určitý jev se stává součástí kultury, dojde-li k ustanovení jasně daných vzorců chování v celé skupině či komunitě. Kultury často bývají zjevné, neboť sestávají ze snadno rozpoznatelných projevů, jako je třeba jídlo, oblékání, hudba a tanec, ale i řady vnitřních projevů, jako je například postoj vůči přírodě, rodině či ženám/mužům apod.

Kulturní obyčeje představují druh společenské smlouvy. Ta lidem pomáhá ve vzájemném pochopení a interakci a poskytuje pocit ochrany, očekávání, příslušnosti, hrdosti a identity. Rovněž díky tomu mohou vznikat normy chování, které komunitu stmelují, a může také docházet k pochopení či vysvětlování jiných kultur.

Kultury nejsou statické (stejně jako identity), ale neustále se vyvíjejí a mění.

Výstupy fáze Já a identita:

- **Uvědomění si vlastní identity a kultur, jichž se cítím být součástí.**
- **Porozumění procesům, při nichž se identity a kultury utvářejí, projevují a mění.**
- **Odhalení charakteru viditelných a skrytých částí kultury.**
- **Schopnost oceňování různých perspektiv.**
- **Nelpění na domněnkách.**

Aktivita 1.1 KDO JSEM JÁ A KDO JSI TY

(Inspirováno aktivitou Sociometrie: MOREE, D., BITTL, K.-H. Dobrodružství s kulturou. Transkulturní učení v česko-německé práci s mládeží. Plzeň: Koordinační centrum česko-německých výměn mládeže Tandem, 2007.)

Čas: 20 min.

Cíle:

- **Studenti zjistí, co mají společného a co odlišného s druhými studenty a uvědomí si, co je pro ně důležité z hlediska jejich identity.**
- **Studenti zjistí, co mohou být faktory ovlivňující naši identitu.**

Shrnutí:

Studenti odpovídají na zadané otázky, které se dotýkají tématu identity jedince. Navzájem se seznámí, vidí, co mají společného s ostatními a v čem se naopak liší. Poznávají a sami vyjadřují, co je pro každého v životě nějakým způsobem důležité.

Význam aktivity pro projekt:

Tato aktivita slouží k vzájemnému poznání studentů, ale je také prvním setkáním s tématem vlastní identity, rozebíraném v první fázi učení.

Materiály:

předem připravené otázky, velký prázdný prostor, kde se studenti mohou pohybovat

Postup:

- Požádejte studenty, aby se shromáždili uprostřed místnosti. Vysvětlete, že jim vždy položíte otázku a nabídnete čtyři varianty odpovědí. Studenti se budou přemisťovat na určená místa ve třídě podle toho, jaká odpověď je jim nejbližší. Předem tato místa představte – osvědčuje se využít např. 4 rohy místnosti, ve které se nacházíte (doporučujeme je označit např. barevnými papíry). Vždy při představování jednotlivých odpovědí určete, ke které barvě odpověď patří. Např. Všichni, kdo rádi snídají chleba s marmeládou – zelený roh, kdo snídá jogurt s müsli – červený roh... Nechte přitom studenty vždy nejprve vyslechnout všechny varianty odpovědí.
- Po přemístění na daná místa se někoho ze skupiny můžete zeptat na vysvětlení. Když by byla někomu odpověď na nějakou otázku nepříjemná, nemusí odpovídat. Zpočátku je možné položit obecnější otázky, jako např.:
  - Jaké vyučovací předměty preferujete? Varianty odpovědí: humanitní (dějepis, ČJ, jazyky), přírodovědné (Bi, Fy), umělecké (VV), technické/sport (TV).
  - Kdo má raději hory/moře/oboje/ani jedno?
  - Kdo má raději zeleninu/ovoce? Popřípadě: maso/sýry?
  - Kdo se narodil na jaře/v létě/na podzim/v zimě? Apod.

Poté je možné položit studentům otázky, které jsou osobnější a týkají se hlubších vrstev identity.

- Kdo má jednoho/dva/více/žádného sourozence? Poté můžete přidat doplňující otázku: Ovlivňuje vás to v životě nějak? Jak?
- Pro koho je/není důležitý sport? Možné doplňující otázky: Jaký sport? Proč je pro vás důležitý? Co je pro vás důležité namísto sportu?
- Kdo má/nemá v rodině nějaké zvíře? Možné doplňující otázky: Změnilo by se nějak vaše postavení, když bych se zeptal/a: Kdo by chtěl mít zvíře? Myslíte si, že tento fakt vás nějak ovlivňuje?
- Pro koho jsou/nejsou důležité kulturní zážitky (koncerty, divadelní představení apod.)? Možná doplňující otázka: Souvisí to nějakým způsobem s rodinným zázemím? Předali vám něco z toho rodiče/prarodiče nebo jste si k tomu cestu našli sami?
- U koho v životě hraje/nehraje důležitou roli poslušnost? Možné navazující otázky: Kde se tento postoj u vás vzal? Vybavujete si nějakou historku k tomu?
- U koho v životě hraje/nehraje důležitou roli respekt ke starším lidem?
- U koho v životě hraje/nehraje důležitou roli víra? Apod.

Reflexe:

Závěrem můžete studentům poděkovat, že byli ochotni se s ostatními podělit o něco ze svého života, a položit jim pár shrnujících otázek:

- Co jste se díky této aktivitě o sobě dozvěděli? Co jste se dozvěděli o ostatních?
- Tématem této části programu je mj. identita. Jak byste ji na základě této zkušenosti popsali?
- Co utváří vaši identitu?

Aktivita 1.2 JÁ A MOJE IDENTITA

Čas: 90 min.

Cíle:

- **Studenti vyjádří, co v jejich osobních životech hraje důležitou roli, co je součástí jejich identity.**
- **Studenti si vybaví, jak se jejich identity měnily a mění v čase a čím je to ovlivněno.**
- **Studenti nahlédnou na své identity z různých úhlů pohledu, kdy jsou zdůrazňovány různé části těchto identit.**

Shrnutí:

Studenti si uvědomí, co vytváří jejich identitu a kulturu. Pomáhá jim k tomu obrázek postavy, do kterého zaznamenávají pro ně důležité věci. Vnímání své vlastní identity vzájemně sdílejí, čímž odhalují informace o sobě ostatním spolužákům a zároveň se dozvídají o identitě druhých. Tím, že lépe poznají ostatní, mohou zjistit, co je v rámci skupiny podobné a co odlišné, a reflektovat tak to, co nás činí individualitami. Studenti by měli být podněcováni k oceňování jinakosti. Zároveň pochopí, že na utváření naší identity se podílejí vlivy osobní, lokální i globální, které jsou vzájemně provázány. Předpokladem pro úspěšný průběh celé aktivity je atmosféra bezpečí a důvěry. Pokud se studenti ve skupině ještě příliš neznají, je vhodné zařadit nejdříve aktivity, které jim předem pomohou se o sobě některé informace dozvědět (např. Rychlá seznamka, Bingo!, Kdo jsem já a kdo jsi ty)

Význam aktivity pro projekt:

Naplnění cílů této aktivity je později důležité pro uvědomění si vlastní role v rámci skupiny i komunity. Na lepším pochopení toho druhého závisí i vytváření vzájemné důvěry a vzájemného porozumění, což je pro program Active Citizens klíčové.

Materiály:

flipchartový papír, samolepicí lístečky (post-its), psací potřeby

Postup:

- Vyzvěte studenty, aby každý z nich na flipchartový papír schematicky nakreslil postavu, která představuje je samotné. Přibližně v místě srdce ať také namalují své postavě srdce.

- Řekněte studentům, aby se zamysleli, **jaké věci jsou pro ně jako jedince důležité** a zapsali je na samolepicí lístečky (na každý lísteček jednu věc). Může jít o cokoli, např. hodnoty jako rodina, víra, sport, nebo osobní principy či názory.

- Poté nechť studenti umístí lístečky na flipchartový papír s postavou tak, aby **nejblíže srdci byly lístečky s věcmi pro ně nejdůležitějšími** a dále od srdce budou věci, které považují za méně důležité.

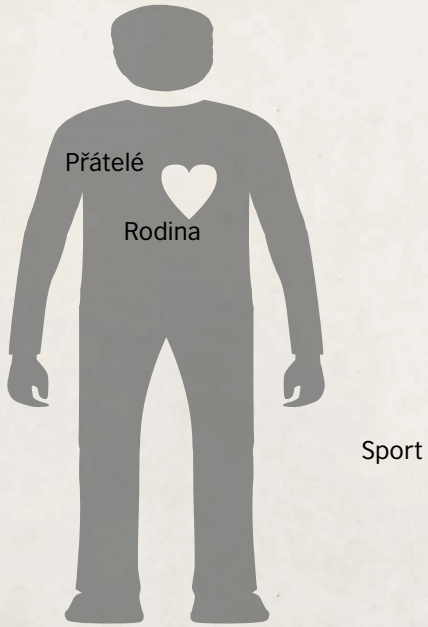

- Nechte studenty rozdělit se do dvojic a v nich se navzájem podělit o informace o sobě.

- Utvořte z obrázků po místnosti galerii a vyzvěte studenty k jejich prohlídce.

fáze 1 fáze 2 fáze 3 fáze 4 fáze 5

- Po prohlídce galerie diskutujte se studenty nad následujícími otázkami:

  - Co jste zjistili, že je pro spolužáky důležité?
  - Jaké důležité věci jsou společné mnohým z vás?
  - V čem se například od sebe odlišujete?
  - Chtěli byste se od někoho dozvědět něco více?
  - Jak jste se cítili, když jste se zamýšleli nad vlastní identitou a když jste vzájemně sdíleli svoje identity?

- Požádejte studenty o brainstorming nad otázkou: **Co nás ovlivňuje v tom, že některé věci považujeme za důležitější než jiné?** Odkud tyto vlivy pocházejí? Nápady studentů zapisujte na flipchartový papír nebo tabuli. (Je to naše zkušenost, zázemí, prostředí, dosavadní praxe, kultura, vnitřní pocity...)

- Zeptejte se studentů, zda si dokážou představit, že se věci na jejich lístečcích časem změní nebo že se posunou. To znamená, že se některé věci stanou pro nás více nebo méně důležitými. Požádejte je, aby uvedli nějaké konkrétní příklady.

- Zkuste se studenty najít **příklady celosvětových událostí, které ovlivnily naši identitu**.

- Shrňte se studenty, co zjistili o svých identitách.

Naše identity jsou ovlivňovány našimi životy, které žijeme. Zároveň jsme utvářeni celkem – světem okolo nás.

Naše identity se v čase mění, jsou složeny z mnoha částí a v daném okamžiku můžeme různé části naší identity zdůraznit. Lze to popsat jako tzv. **objektivy identity** – nahlížíme-li na sebe z různých úhlů pohledu, můžeme se vidět jako bratr, kamarád, student, fotbalový fanoušek, Čech...

Nahlížení různými objektivy identity:

- Zeptejte se studentů, jestli si vzpomenou na situaci, kdy některou ze součástí své identity pociťovali velmi silně? Proč tomu tak bylo? Jak vás to ovlivnilo?

(Může to být, když se setkáme s lidmi, kteří jsou odlišní nebo stejní. Nebo může jít o událost, která opravdu zacloumala s jednou částí naší identity, např. jsme se z nějakého důvodu cítili někým více – jako Evropané, Češi apod. Např.: Při pobytu v Americe jsem byl automaticky řazen do skupiny Evropané, a přitom jsem do té doby vnímal jen svou silnou národní identitu. Až po této zkušenosti se více cítím Evropanem.)

- Na závěr se studenty diskutujte otázku, jak souvisí identita s aktivním občanstvím?

Aktivita 1.3 VIDITELNÉ A SKRYTÉ ČÁSTI NAŠICH IDENTIT

Čas: 45 min.

Cíle:
- **Studenti uvedou příklady viditelných a skrytých částí našich identit.**
- **Studenti vystihnou možná rizika nedorozumění a kulturních střetů ovlivněná skrytými částmi našich identit a zmíní možnosti, jak jim předcházet nebo jak řešit konflikty.**

Shrnutí:
Studenti se zabývají myšlenkou, že každý z nás má skryté a viditelné části své identity a kultury, a uvádějí jejich konkrétní příklady. Seznámí se s konceptem „ledovce“, který jim pomůže porozumět tomu, jak viditelné a skryté části identit ovlivňují naše životy. Uvědomí si, že mnohá nedorozumění a neočekávané konflikty často pramení z neznalosti a kolizí skrytých částí identit. Aktivita přispěje i k hlubšímu porozumění vlastní identity studentů a k lepšímu pochopení odlišných reakcí, chování a jednání druhých.

Význam aktivity pro projekt:
Poznání vlastní identity a porozumění chování a jednání druhých usnadní studentům komunikaci s ostatními, nejen v rámci školního týmu, s potenciálními partnery či cílovými skupinami budoucího projektu, ale také v osobním životě. Předem se mohou připravit na některé nepředvídatelné situace. Pomůže jim to vést efektivní dialog a předcházet konfliktům či mírnit jejich dopady.

Materiály:
schematický nákres „ledovce identity“, flipchart, papíry, psací potřeby

Postup:
- Připomeňte studentům, že v aktivitě Já a moje identita odhalili ostatním spolužákům něco o sobě. Zeptejte se jich, jestli si vzpomenou na něco konkrétního, co se o někom dozvěděli. Poté společně diskutujte nad otázkou: Čím to bylo, že jste dříve tyto věci o svých spolužácích nevěděli nebo naopak oni něco nevěděli o vás?

- Vysvětlete studentům, že všichni z nás mají skryté a viditelné části identity. Pro znázornění využijte tzv. **ledovec identity**:

Představíme-li si plovoucí ledovec, obrovská masa ledu je skryta pod mořskou hladinou a jen část ledovce je vidět nad hladinou. Podobně to je i s naší identitou, pouze některé její části jsou viditelné pro ostatní a mnohé části jsou skryté.

- Vyzvěte studenty k brainstormingu na téma viditelných a skrytých částí naší identity a myšlenky zapisujte společně do prázdného ledovce – trojúhelníku.

Příklad:

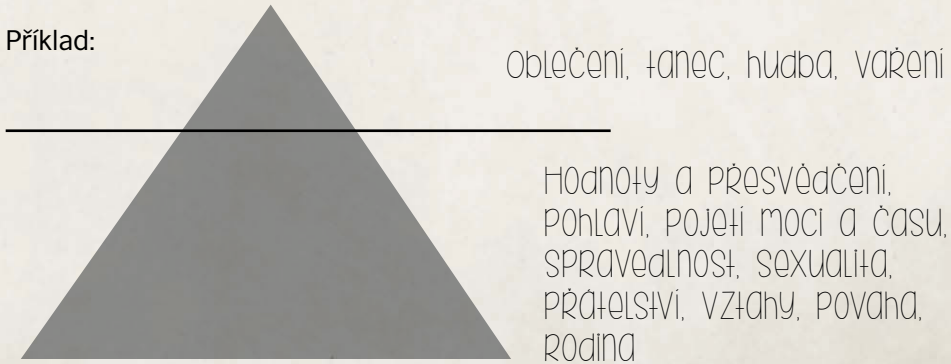

- Diskutujte se studenty nad následujícími otázkami:

  - Jaký dopad může mít podle vašeho názoru situace, kdy je většina našich identit skryta, na navázání nových vztahů?
  - Jaký to může mít dopad na poznávání nových kultur?
  - Jaké myšlenky v nás vyvolává setkání s neznámým?

Studenti pravděpodobně zmíní např. zvědavost, nedorozumění... Požádejte je, zda může někdo uvést nějaký konkrétní příklad/situaci. (Např. K nedorozumění může dojít při pozdravu, kdy má druhý vlastní postup. Někdo líbá na tváře jednou, někdo dvakrát, někdo vůbec. V případě jiného scénáře, než mám já, dochází často k nedorozumění, lidé mohou vnímat nepříjemně to, jak se zdravíme.)

- Vysvětlete studentům, že stejné schéma se týká také sociokulturních skupin. Jde o sociální skupiny ve společnosti, v rámci kterých se učíme a sdílíme myšlenky (může jít např. o skupinu studentů, staré lidí, lidí z venkova, či města, skupiny učitelů, skautů...). Naše kultury mají také viditelné a skryté části.

- Pobavte se o příkladech viditelných a skrytých částí, které se odlišují v rámci různých kultur:

  - **viditelné části kultur** – jazyk, architektura, vaření, hudba apod.,
  - **skryté části kultur** – jak vnímáme cudnost, pojetí krásy, názory na výchovu dítěte, jak se chovat k umírajícím lidem, vztahy ke zvířatům, rozdíly v nadřazených a podřízených vztazích, motivace k práci, soudní praktiky, řeč těla, pojetí logiky, různé přístupy k řešení problémů aj.

(převzato z Příručky o kulturním porozumění, dostupné na http://www.swyaa.org/resources/handbook/Index/THE%20CONCEPT%20OF%20CULTURE.html, v anglickém jazyce)

- Navažte vysvětlením, co může nastat, pokud se setkají odlišné kultury:

Když se kultury propojí, jejich skryté části (části pod povrchem) zvyšují pravděpodobnost neočekávaných kolizí a konfliktů.

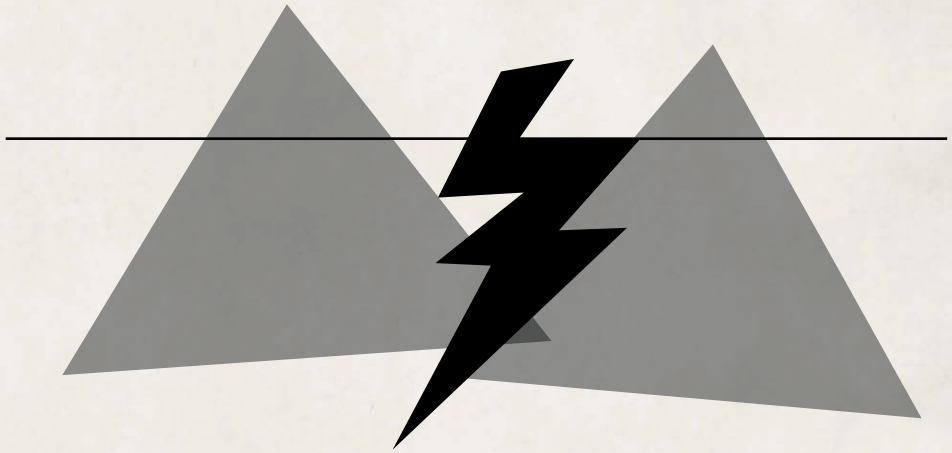

Vzhledem k velkému podílu skrytých aspektů se často spoléháme na svá přesvědčení týkající se jiných lidí a kultur.

Je proto dobré zajímat se o skryté části kultur a vědět o příčinách kolizí či konfliktů, abychom byli tolerantnější a ochotnější jim předcházet nebo je řešit.

- Vyzvěte studenty, aby si napsali, kterých sociokulturních skupin se cítí být součástí. Jednu z nich ať si vyberou a zkusí se zamyslet a zapsat do ledovce, co jsou její viditelné a co skryté části. Mohou pracovat jednotlivě i ve skupinkách, pokud se cítí být součástí stejné sociokulturní skupiny.

- Diskutujte společně, co by mohlo být příčinou případných kolizí či konfliktů, a zda se studenti už někdy s takovou situací setkali.

Aktivita 1.4 KULTURNÍ BATOH

Čas: 45 min.

Cíle:

- **Studenti pojmenují různé kulturní vlivy, které se podílejí na formování jejich hodnot a postojů.**
- **Studenti sdílejí vzájemně vlivy kultur, jichž jsou součástí, a respektují rozmanitost mezi nimi.**
- **Studenti reflektují vliv kulturní výbavy na chování jedinců.**

Shrnutí: Studenti si vybaví různé kulturní vlivy, které v životě formovaly nebo formují jejich pohledy na věc a které ovlivňují jejich jednání a chování. Uvědomují si, že kulturní vlivy jsou ovlivňovány naší rodinnou kulturou, historickými událostmi, náboženstvím, zaměstnáním atd. Zároveň mají příležitost sdílet kulturní vlivy se svými spolužáky, zjistit, v čem se podobají a v čem se liší, a vzájemně na ně reagovat.

Význam aktivity pro projekt: Kulturní batoh doplňuje předchozí aktivity zaměřené na práci s vlastní identitou a kulturou. Pomáhá dalšímu hlubšímu porozumění, jak se utvářejí hodnoty a postoje jednotlivců a proč se mohou lišit. Podobně jako předchozí aktivity pomůže toto cvičení studentům v porozumění a respektu k druhým a ke schopnosti vést dialog.

Materiály: různě barevné papíry formátu A4, psací potřeby

Postup:

- Připomeňte si se studenty, k jakým poznatkům o odlišnostech a o tom, jak účinně s odlišností zacházet, jste společně došli. Poznamenejte, že uznání kulturních vlivů nám může pomoci s odlišností účinně nakládat.

- Vysvětlete studentům, co budeme společně označovat jako tzv. kulturní batoh:
Všichni máme svoji kulturní výbavu, kterou si s sebou neseme ze své kultury a která ovlivňuje naše životní postoje a názory.
Může jít o kulturní výbavu, která pochází z rodiny, ze skupin, jichž jsme součástí (skautský oddíl, sportovní klub, škola, zaměstnání...), může jít o historické vlivy, náboženské vlivy, národní vlivy, politické vlivy apod. Kulturní výbava nás může ovlivňovat pozitivně i negativně. Kulturní batoh tedy symbolizuje, co si s sebou stále nosíme, co tvoří součást naší osobnosti. Můžete studentům uvést své vlastní příklady:
  - Co je na talíři, to se musí sníst. (Zbytečně se přejídám.)
  - Když už nemůžeš, můžeš ještě jednou tolik. (Nevzdávám, když se mi něco nedaří.)
  - Samochvála smrdí. (Nerad/a přiznávám, že se mi něco povedlo.)

- Vyzvěte studenty, aby si vzali jeden barevný papír A4, psací potřeby a našli si klidné místo. Ať si nejprve na papír nakreslí svůj batoh a promyslí si, jakou kulturní výbavu, která je ovlivňuje, si v něm nosí. Do svého batohu si potom zapíšou 2–3 věty představující jejich kulturní vlivy. Na vypracování by mělo stačit 10 minut.

- Poté studenti položí své „kulturní batohy“ doprostřed místnosti obrázkem dolů. Vyberte náhodně několik batohů a otočte je obrázkem nahoru (nebo také můžete vyzvat studenty, kdo chce ukázat ostatním „obsah svého batohu“).

- Společně pomocí uvedených otázek objevujte, jakou výbavu jednotlivé kulturní batohy obsahují:
  - Co je v batohu uvedeno/obsaženo?
  - Proč je to považováno za „kulturní batoh“?
  - Odkud uvedená kulturní výbava pochází? S jakým konkrétním kulturním vlivem souvisí? Zakládá se na výchově, historii, náboženství, povolání, politice, příslušnosti k národu...?
  - Působí uvedené vlivy obecně pozitivně nebo negativně?
  - Mohou uvedené vlivy v něčem překážet, ovlivňovat naše úsudky a rozhodování, vést k vyloučení?

Reflexe:

Diskutujte se studenty o tom, jak nám může uznání kulturních vlivů pomoci zacházet s odlišností. Zejména se zaměřte na komunikaci s druhými, kteří se od nás v něčem liší, kteří mají jiné pohledy na svět, zastávají jiné postoje nebo vyznávají jiné hodnoty. Co nám může pomoci? Čeho se máme vyvarovat?

Aktivita 1.5 NAŠE PŘEDPOKLADY O DRUHÝCH A O SVĚTĚ

Čas: 45 min.

Cíle:

- **Studenti formulují předpoklady, které si vytvářejí o různých situacích, lidech a místech.**
- **Studenti zjistí, jak se mohou naše předpoklady o druhých lišit od jejich vnímání vlastní identity a kultury.**
- **Studenti porozumí, jak se naše předpoklady o druhých a o světě vytvářejí a mění a jak mohou ovlivňovat naše chování.**
- **Studenti se zajímají o druhé a okolní svět a oceňují jinakost.**

Shrnutí:

Tato aktivita seznamuje studenty s otázkou předpokladů a řeší, jakým způsobem vytvořené předpoklady o druhých a o světě ovlivňují naše chování. Studenti zkoumají význam a vliv vytvořených předpokladů. Aktivita dále rozvíjí práci s tématem vlastní identity a kultury, volně navazuje na aktivitu Viditelné a skryté části naší identity.

Význam aktivity pro projekt:

Pro realizaci úspěšného komunitního projektu, ve kterém se snažíme prospět ostatním, si je nutné uvědomit, kdo a jaký jsem já sám, jakou mám vnitřní motivaci k tomu, abych jakkoli komunitě přispíval. Je důležité zohlednit také to, že na lidi s jiným kulturním, sociálním či rodinným zázemím, s nimiž přicházíme do kontaktu, nahlížíme mnohdy skrze „naší optiku“, aniž by byli doopravdy takoví, jak předpokládáme. Pokud pracujeme vědomě s tím, že se naše záměry ostatním lidem mohou jevit odlišně, než zamýšlíme, pomáhá nám to obrušovat hrany případného konfliktu. Platí to i obráceně. Je třeba si uvědomit, že my sami se můžeme druhým jevit jinak, než jak vnímáme sami sebe.

Materiály: papír a psací potřeby

Postup:

- Nejprve vyzvěte studenty, aby se pokusili definovat pojem předpoklad.
- Zkuste studentům navrhnout následující teze a nechte je o každé z nich cca 5 minut diskutovat:

a) Někdy se domníváme, že dobrého výsledku dosáhneme, pokud nebudeme vycházet z žádných předpokladů. Skutečnost je taková, že všichni lidé mají nějaké předpoklady o druhých a o světě, a nelze přitom rozhodnout, zda je to dobře, či nikoli. Prostě to tak je.

b) Nemusíme vždy vědět, jaké jsou naše předpoklady o druhých a o světě. Když však chceme změnit své chování nebo jinak o něčem přemýšlet, máme ideální příležitost se nad svými získanými předpoklady zamýšlet.

- Položte studentům otázku: Jaké předpoklady o dnešní hodině (o tomto workshopu, o projektu Active Citizens...) jste na začátku měli?

(Možné odpovědi studentů: bude to zajímavé, bude to nuda, něco se dozvím, řeknou mi, jak dělat projekt, budeme pracovat na sobě, budou to přednášky, bude to interaktivní...)

Můžete se jich také zeptat, jaké předpoklady měli o nějaké společné akci ještě dříve, než se konala. Nebo jaké předpoklady měli o nějakém člověku ještě předtím, než měli možnost ho potkat nebo se s ním blíže seznámit. Zkuste jim předložit konkrétní příklady.

- Představte studentům níže uvedená tvrzení, pobavte se společně o nich a o konkrétních příkladech nebo situacích s nimi spojených:
  - Vytvořené předpoklady vypovídají o tom, jakým způsobem vstupujeme do různých situací a jak se chováme.
  - V rámci skupiny mohou jednotlivci přinést naprosto odlišné předpoklady.
  - Předpoklady od každého mohou být odlišné a my si můžeme zvolit, které z nich přijmeme za své.

- Každý student si vezme list papíru formátu A4. Na jednu stranu nakreslí nebo napíše to, jakým způsobem vidí sám sebe. Na druhou stranu nakreslí nebo napíše, jaké předpoklady o něm mají vytvořené ostatní lidé.

- Obě strany listu studenti nejdříve prodiskutují ve dvojicích.

- V celé skupině pak diskutujte nad těmito otázkami:
  - Napadly vás nějaké předpoklady, které o vás mají ostatní? Jaké a proč?
  - Jaké předpoklady máte naopak vytvořené o ostatních?
  - Jaké příležitosti a jaká rizika s sebou nesou vytvořené předpoklady?
  - Proč je pro aktivní občany důležité, aby byli ochotni své předpoklady změnit?

- **Snažte se v diskusi pojmout tyto oblasti:**

  - Když s někým mluvíme, vytváří si o nás určité předpoklady. Také v nás se utváří předpoklady o lidech, s nimiž komunikujeme. Takto vytvořené předpoklady přirozeně ovlivňují naše chování.
  - Je na nás, jaké předpoklady si vytváříme.
  - Všeobecným předpokladem v některých komunitách/společnostech je, že se nemáme čemu naučit nebo že nemáme s ostatními co sdílet.
  - Vytvořené předpoklady jsou přirozené/normální, často si je ani neuvědomujeme. Zároveň jsme však schopni tyto předpoklady měnit, i to, jak se jimi necháváme ovlivňovat, jak na ně reagujeme.
  - Pro efektivní spolupráci v rámci projektu je vhodné podporovat pozitivní předpoklady oceňující a uznávající druhé, počítající s dobrou vůlí a úmysly ostatních účastníků projektu.
  - Je dobré nevyhledávat primárně na ostatních jejich chyby, ale snažit se zachovat si konstruktivní přístup k věci. Hledat, zda se v nemožnosti dohody neskrývá nevyřčený předpoklad, a s ním pracovat. Základem je soustředit se na to, jak posunout proces. Také je dobré vysvětlovat konstruktivně naše záměry a předpoklady ostatním.

- Nechte studenty vzpomenout si na konkrétní příběhy, ať už skutečné nebo z nějakého filmu či knížky, v nichž byl někdo ochoten změnit svá přesvědčení.

- Vyzvěte je, aby zvážili, zda by mohli změnit některé své předpoklady, a ať uvedou, co by jim k tomu pomohlo.

Doporučená literatura: MOREE, D., BITTL, K.-H., Dobrodružství s kulturou. Transkulturní učení v česko-německé práci s mládeží. Plzeň: Tandem, 2007.

Aktivita 1.6 SÍLA OTÁZEK

Čas: 30 min.

Cíle:

- **Studenti popíší, co si představí pod slovy působivá otázka a vybaví si konkrétní příklady těch, co jim byly položeny.**
- **Studenti formulují otázky vyvolávající různé druhy reakcí.**

Shrnutí:

Smyslem této aktivity je představit pozitivní přístup při dotazování jako nástroj k provedení kladných změn. Volně tak navazujeme na aktivitu Zeď slávy, která na konkrétním případu ukázala, jakou může mít otázka moc.

Význam aktivity pro projekt:

Aktivita staví na jedné z premis konstruktivistického přístupu v pedagogice: „Samotný jazyk, který používáme, má velkou moc. Nepopisuje jen realitu, ale také ji vytváří.“ Uvědomíme-li si, že různě naformulované otázky mohou přinášet odlišné reakce, můžeme s nimi lépe zacházet. Otázky mají velkou moc – mohou být např. manipulativní a jejich záměrným využíváním je možné člověka navést do pozice, ve které se původně nechtěl ocitnout. Oceňující zjišťování se však zaměřuje na pozitivní možnosti otázek. Vědomým přístupem lze otázky naformulovat tak, aby tázaného dovedly k pozitivní a konstruktivní odpovědi. To lze využít nejen v komunikaci studentů navzájem, ale i v komunikaci s partnery nebo se zástupci komunity.

Materiály:

psací potřeby, papíry, tabule/flipchart

Postup:

V úvodních aktivitách jsme se zabývali mj. tím, jakou sílu má pozitivně položená otázka, např.: Na co jsem ve své komunitě hrdý? viz aktivita Zeď slávy.

- Na začátku aktivity požádejte studenty, aby se prošli po místnosti a položili dvěma nebo třem spolužákům **otázky vyvolávající různé emoce** (úsměv, zamyšlení, pocity hrdosti, překvapení apod.).

- Nyní se studentů zeptejte, jestli na ně některé otázky obzvlášť silně zapůsobily. Nejpůsobivější otázky můžete zapsat na tabuli/ flipchart.

- Požádejte studenty, aby samostatně přemýšleli o tom, co pro ně představuje **působivá otázka**. (Např.: Otázka, která nás nutí k zamyšlení nebo ke změně pohledu na věc, či otázka, která v nás vyvolává emocionální odezvu.)

- Následně nechte studenty vzpomenout si na příklady působivých otázek, které jim někdo v životě položil, a které jsou ochotni sdílet s ostatními. (Např.: Kdy ses ve svém životě cítil/a nejvíce šťastný/á? Pokud bys mohl/a ve svém životě změnit jednu věc, co by to bylo?...)

- Vyzvěte je, aby působivé otázky sdíleli ve dvojicích. Jeden z dvojice vždy otázku představí a druhý se snaží pojmenovat důvod, proč je (byla) otázka tak působivá.

- Poté požádejte studenty, zda by některé z otázek, které diskutovali ve dvojicích, mohli představit zbytku skupiny. Vybrané otázky můžete opět zapsat, budou-li je studenti chtít zveřejnit.

Reflexe:

Pobavte se společně o síle otázek a o způsobu, **jak ovlivňujeme svůj svět otázkami**. Genialita tkví ve vytváření otázek. Když mluvíme o otázkách, máme na mysli otázky, které pokládáme sami sobě o sobě, o ostatních a také otázky, které pokládáme ostatním.

- Pokládání otázek v nás vyvolává zvědavost a posun v přemýšlení a utváří svět, ve kterém žijeme.

- Musíme si uvědomovat sílu otázek. Chceme-li změnit sebe nebo svou komunitu, musíme začít u otázek, které pokládáme.

- Pokládání otázek je pro oceňující zjišťování klíčové.

Napište tyto tři teze na tabuli/flipchart a požádejte studenty, aby si každý z nich vybral jednu z nich. Pomocí metody volného psaní nechte studenty myšlenku rozvinout a následně požádejte dobrovolníky o sdílení jejich psaní.

Alternativní postup: Vraťte se ke konkrétním otázkám, které studenti sdíleli ve dvojicích, vyberte společně 2–3 z nich, které zapíšete na tabuli. Požádejte studenty, aby si ve dvojicích vybrali vždy jednu z otázek a zkusili ji přeformulovat různými způsoby tak, aby se daly očekávat různé typy reakcí.

Např.:
- Kdybys mohl/a ve svém životě změnit jednu věc, co by to bylo? (Otázka nutí druhého ke zhodnocení vlastního života a zjišťuje konkrétní odpověď.)
- Proč už konečně ve svém životě něco nezměníš?
- Jak jsi spokojený/á se svým životem?

Nyní jste si společně ukázali praktické příklady toho, jak jazyk utváří realitu. Představte studentům citát Desmonda Tutu a nechte je navázat na něj volným psaním.

Tip: Aktivitu je možné spojit také s představením různých druhů otázek – otevřené, zjišťovací atd. (více viz Pracovní list 3.7 A a B, či s následnou aktivitou Jak se stát dobrým tazatelem.

„Jazyky mají velkou moc. Jazyk neslouží jen k popisu reality. Jazyk vytváří realitu, kterou popisuje".

Desmond Tutu

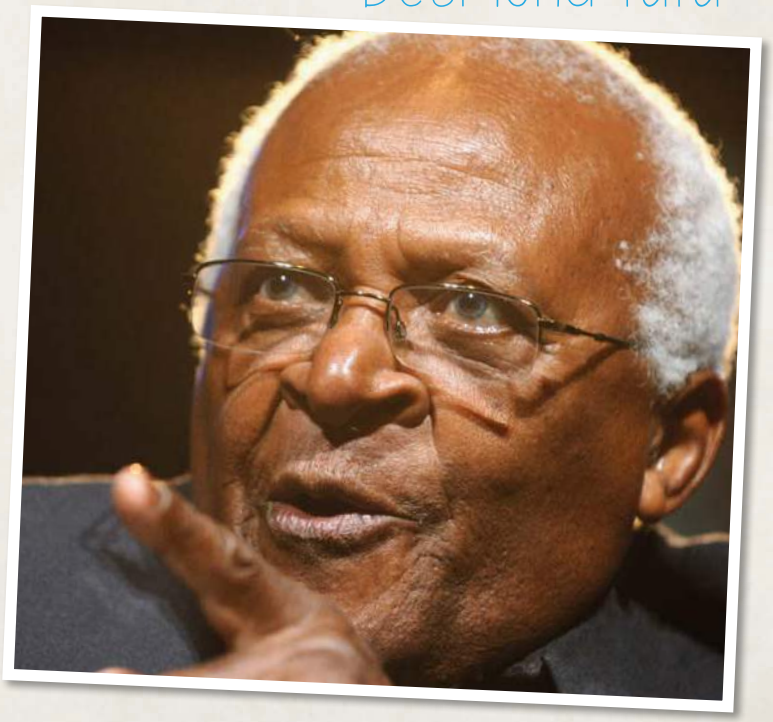

fáze 1 fáze 2 fáze 3 fáze 4 fáze 5

Aktivita 1.7 JAK SE STÁT DOBRÝM TAZATELEM

Čas: 45 min.

Cíle:
- **Studenti si vybaví vnitřní otázky, které si kladou.**
- **Studenti porovnají dva typy otázek (soudce/tvůrce) a na jejich základě sehrají scénky.**
- **Studenti reflektují pocity spojené s otázkami typu soudce a tvůrce.**

Shrnutí:
Studenti se nejprve v klidu zamyslí nad tím, co jsou to vnitřní otázky, a vybaví si vlastní příklady. Následně na základě příkladů otázek typu soudce a tvůrce vytvoří ve skupinách scénky, které pak přehrají ostatním. Nakonec společně reflektují, jak se při použití obou typů otázek cítili a jaké reakce vyvolali u ostatních.

Význam aktivity pro projekt:
Smyslem této aktivity je naučit se pozitivně přistupovat k dotazování jako k nástroji možné změny. Aktivita pomáhá vzbudit ve studentech zvědavost v oblasti rozvoje schopnosti klást pozitivní otázky a naučí je aplikovat toto umění v projektech i v životě. Aktivita úzce souvisí s předchozí aktivitou Síla otázek – obě jsou velmi důležité, protože kladení otázek sám sobě nebo jiným provází nejen celý projekt, ale i náš život.

Materiály:
seznam otázek „soudce“ a „tvůrce“

Postup:
- Požádejte studenty, aby se pohodlně usadili a zamysleli se nad tím, jaké otázky pokládají sami sobě. Vytvořte pro tento účel příjemné prostředí pro sebereflexi, pusťte např. hudbu apod.
- Ověřte, zda studenti chápou význam vnitřních otázek. Uveďte osobní příklady: Udělal jsem něco dobře? Jak bych toho mohl dosáhnout? Apod.
- Můžete studenty požádat, aby si své vnitřní otázky zapsali.
- Pokračujte připomenutím základních poznatků:
  - Dotazování je klíčovým předpokladem pro osobní změnu.
  - Změna u jednotlivce začne probíhat díky dotazování.
  - Lidé musí pečlivě vybírat otázky, které si pokládají.
  - Jazyk vytváří realitu a totéž dělají otázky. Způsob jejich formulace předurčuje způsob odpovědí.
  - Když své otázky pokládáme, můžeme zaujmout pozici soudce (hodnocení) nebo pozici tvůrce (zjišťování a objevování).
  - Při vnímání jednotlivých typů otázek je důležité přesunout způsob dotazování od problémového k pozitivnímu, tedy od soudce k tvůrci.
- Vysvětlete studentům, že se nyní podíváte na dva typy otázek. Jak už víme, způsob, jakým se ptáme, může mít vliv na to, jak uvažujeme sami o sobě i o druhých. Ve chvíli, kdy pokládáme otázku, můžeme zaujmout pozici soudce nebo tvůrce.
- Rozdělte studenty do menších skupin (cca po 4 lidech) a nechte každou skupinku vybrat si z následujících otázek vždy jednu dvojici/řádek (např. Čí je to vina? x Co se stalo?). Úkolem skupin bude připravit dvě krátké scénky, ve kterých využijí oba typy otázek. Mělo by se přitom jednat o stejnou situaci s odlišným vývojem. Scénky ať studenti přehrají ostatním.

Soudce:	Tvůrce:
•Čí je to vina?	•Co se stalo?
•Co dělám špatně?	•Můžeme zde najít něco užitečného?
•Proč jsem tak neschopný?	•Co chci?
•Jak jsem mohl prohrát?	•Jak se mohu ponaučit?
•Jak mohu dokázat, že mám pravdu?	•Co si ten druhý myslí, co cítí, potřebuje a chce?
•Jak mohu převzít kontrolu?	•Jak z toho můžeme těžit oba?
•Proč jsou tak nechápaví?	•Jak z toho ven?
•Proč mám ten nejhorší tým?	•Jaké mám možnosti?
•Proč bych se měl snažit?	•Co by bylo teď nejlepší udělat?

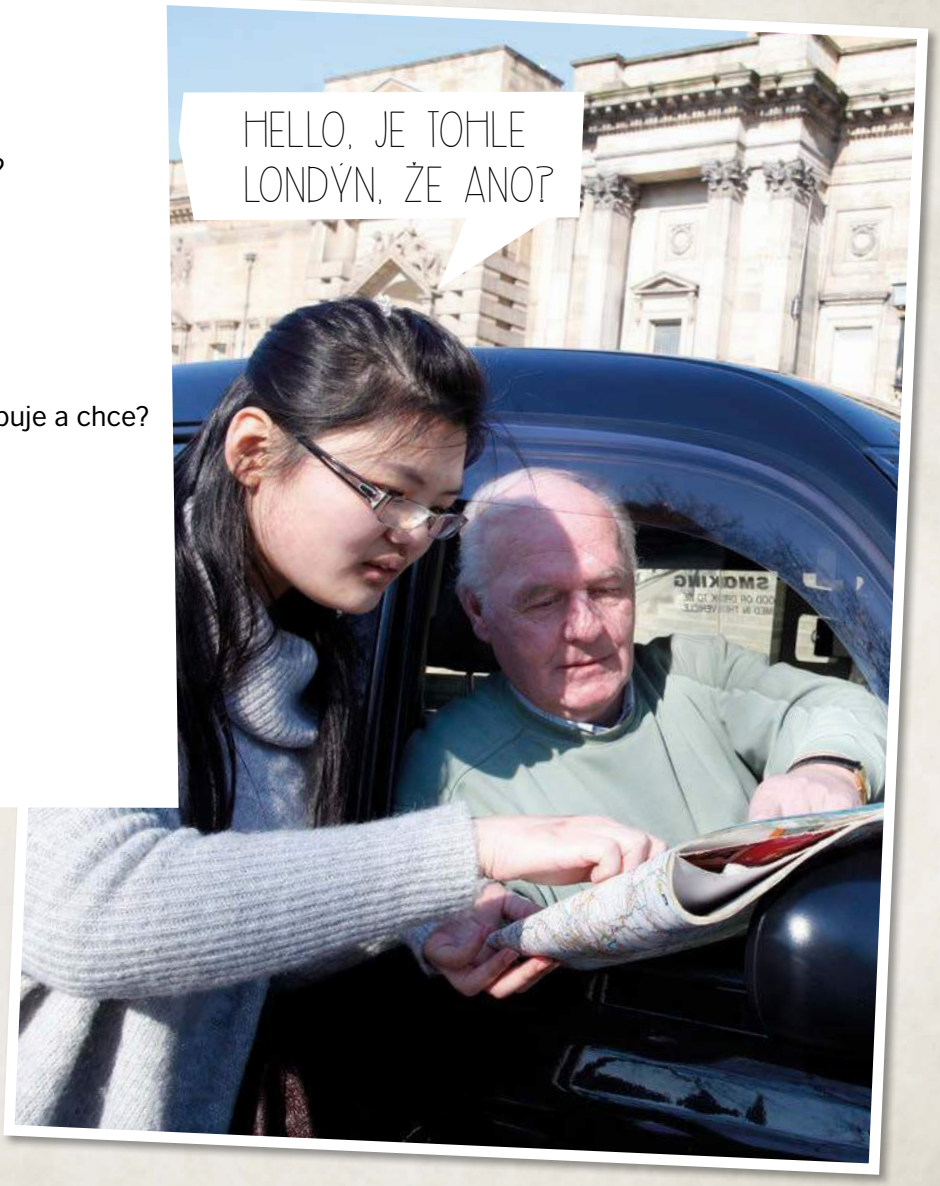

Zdroj: MARILEE G. ADAMS. Změňte své otázky, změňte svůj život. , 2004.

Reflexe:

- Jaké pocity ve vás vyvolávaly otázky typu **soudce**? Proč tomu tak bylo?
- V čem se lišily vaše pocity u druhého typu otázek?
- Které z otázek pomohly situaci lépe řešit? Proč?

fáze 1 · fáze 2 · fáze 3 · fáze 4 · fáze 5

(Inspirováno a text převzat od: DRÁL, P. Simulační hra.Nadácia Milana Šimečku.)

Aktivita 1.8 MOŽNÝ NOVÝ PŘÍSTUP K ŘEŠENÍ PROBLÉMŮ?

Čas: 60 min.

Cíle:

- **Studenti porovnají dva možné přístupy k řešení situace a pojmenují výhody a nevýhody s nimi spojené.**

Shrnutí:

Studenti v roli expertů pomáhají na základě popsaného příběhu řešit situaci v jedné ze škol. K dispozici mají dvě sady otázek, které jim pomohou situaci uchopit ze dvou odlišných perspektiv. Nad otázkami diskutují a následně reflektují, jak přístupy řešení problému a oceňující zjišťování ovlivnily jejich uvažování o situaci.

Význam aktivity pro projekt:

Smyslem aktivity je vyzkoušet si na praktickém příkladě téma oceňujícího zjišťování, které bylo představeno v rámci úvodní aktivity Co je oceňující zjišťování. Aktivita zároveň propojuje předchozí témata kladení otázek a umožňuje studentům porovnat důsledky, ke kterým oba typy dotazování vedou. Tuto praktickou dovednost mohou studenti využít při uvažování o jakékoliv situaci během projektu. Zejména pak o hlavním tématu, které se rozhodnou řešit.

Materiály:

flipchart, okopírovaný pracovní text do každé skupiny, okopírované sady otázek

Postup:

- Studenti se právě stali konzultanty, kteří byli najati pro vyřešení určitého problému.

- Vytvořte ze studentů skupiny s max. počtem 5 lidí a rozdejte jim pracovní text (viz Příloha 1.8 A). Skupiny mají krátkou chvíli na přečtení.

- Poté rozdejte studentům první sadu otázek (Příloha 1.8 B) a nechte jim 15–20 minut na odpovědi.

- Opět v plénu jednu skupinu po druhé vyzvěte, aby definovaly problém. (Co je problém, který se tu snažíme vlastně vyřešit?) Dělejte poznámky na flipchart.

- Každá skupina často vidí jiný problém. Můžete být provokativní a řídit debatu o příčinách a důsledcích jednotlivých problémů.

- Když uvidíte znaky frustrace, diskuzi zastavte a vraťte se zpět k práci ve skupinách.

- Následně rozdejte studentům druhou sadu otázek a nechte jim tentokrát jen 5 minut na formulaci odpovědí.

- Můžete buď pár odpovědí opět společně probrat v plénu, nebo rovnou řekněte studentům, že už nebudete diskutovat odpovědi, ale dva odlišné přístupy k řešení problémů.

- Na flipchart napište dva sloupky a zeptejte se studentů, jestli vnímali nějaké rozdíly mezi první a druhou sadou otázek (v procesu řešení problému, v typu otázek, v pocitech, které zažívali atd.). Odpovědi zaznamenejte.

- Připomeňte studentům, že na jedné straně jde o otázky přístupu řešení problému a na straně druhé o otázky oceňujícího zjišťování viz aktivita Oceňující zjišťování. Určitě to není jediný správný přístup, ale rozhodně může pomoci odkrýt nový způsob nahlížení na věc, zvláště v případech, kdy se jedná o velmi složitý problém.

Reflexe:

Pobavte se spolu se studenty o výhodách a nevýhodách obou typů přístupů.

- Jak otázky **řešení problému** ovlivnily vaše uvažování o situaci popsané v příběhu?
- Jak vaše uvažování ovlivnily otázky **oceňujícího zjišťování**?
- V čem vidíte výhody a nevýhody obou přístupů? Popište je co nejkonkrétněji.

PŘÍLOHA 1.8 A Aktivní účast rodičů na chodu školy

Základní škola na sídlišti sice nepatří mezi nejlepší ve městě, ale v poskytovaní kvality vzdělání ani výrazně nezaostává. Ředitelka školy se snaží dále zkvalitňovat výuku i mimoškolní aktivity. Přitom však naráží na problém nezájmu většiny rodičů o chod školy. Rada rodičů se potkává jen zřídka a nikdy ne v plném počtu. Nepomohly ani výměny zástupců rodičů, protože většina z nich je vytížená vlastní prací nebo jejím sháněním. Ředitelka tak do velké míry musí rozhodovat samostatně, což v některých oblastech přináší značná rizika.

Časy, kdy rodiče finančně, materiálně anebo vlastním zapojením přispívali na organizování různých akcí škol v nadšení, že v blízkosti jejich bydliště vznikla škola a děti již nemusejí dojíždět do školy vzdálené, jsou zřejmě již pryč. Tehdy se všichni dokázali spojit a nedbat na to, jak kdo pomůže. Nejdůležitější pro ně byla radost jejich dětí – na karnevale, při zkrášlování okolí školy anebo při exkurzích dětí na různá zajímavá místa, které rodiče pomáhali spoluorganizovat.

Hlavním problémem, který se promítá i do chodu školy, jsou v podstatě prohlubující se finanční problémy mnoha rodičů. Mnozí z nich bydlí v městské části, jež doplatila na bankrot místní firmy, která byla v oblasti hlavním zaměstnavatelem. Menší část rodičů, která materiální problémy nemá, se o školu zajímá víc a setkání rady rodičů pravidelně navštěvuje. Avšak jejich dobrovolné finanční příspěvky se postupně začaly promítat i do jejich nároků na poskytování školních a mimoškolních aktivit. Tím vzniká problém mezi preferencemi zámožnějších rodičů, kteří se snaží ovlivňovat chod školy, a rodičů, kteří takové možnosti nemají.

Nejhorší ze všeho je, že vznikající spory mezi rodiči se začínají promítat i do vztahů mezi žáky. Předtím bylo nemyslitelné, aby se spolužáci vysmívali chudším dětem. V poslední době se však takovéto projevy objevují stále častěji.

Ředitelka musí vyřešit základní dilema: jestli nebude ochotná přijímat návrhy rodičů – přispěvatelů, ti své děti přeřadí na jinou školu a ztratí se tím i to málo prostředků, které poskytují. Na škole zůstanou jen děti chudých rodičů. V současnosti má její dilema velmi konkrétní podobu: vytvořit na škole klub karate, kdy soukromého instruktora zaplatí zámožnější rodiče, nebo rodiče přesvědčit, že je lepší zaplatit školního asistenta, který se bude věnovat doučování ve škole úspěšných dětí? Na obě pozice peníze nejsou. Ale pokud nebude karate, nebudou peníze ani na doučování a mimoškolní aktivity.

PŘÍLOHA 1.8 B

OTÁZKY Č. 1

1. Jaké jsou hlavní příčiny problému? Na základě čeho to můžeme tvrdit?
2. Kterým slabým místům je třeba věnovat pozornost?
3. Co chybí a je potřeba dodat k vyřešení problému?
4. Jaké překážky a rizika je potřeba překonat při řešení problému?
5. Co by bylo třeba změnit na existujících způsobech rozhodování?
6. Jak v budoucnu zjistíme nebo změříme, že jsme problém skutečně vyřešili?

OTÁZKY Č. 2

1. Jak by mohl vypadat ideální stav?
2. Na jakých silných stránkách lze stavět?
3. Co je možné udělat okamžitě pro dosáhnutí změny směrem k ideálnímu stavu?
4. Co představuje „zdravé jádro" budoucího řešení?
5. Které aktivity a postupy uplatňované v minulosti by měly být posílené?
6. Podle čeho budeme vědět, že jsme spokojení s tím, čeho jsme dosáhli?

Kapitánský deník

Co nového ses o sobě díky aktivitám v této fázi dozvěděl/a?

Existují nějaké ožehavé otázky, které bys do budoucna rád/a prozkoumal/a? Jaké to jsou?

Souhlasíš s tvrzením, že „znalost sebe sama a prozkoumání vlastní kultury je důležité pro vytváření důvěry a porozumění"?

Pokud ano - Proč myslíš, že je tomu tak?

Pokud ne - Uveď prosím své argumenty proti:

Objevil/a jsi nějakou část své identity či kultury, které si zvlášť ceníš? Jaká to je?

Napadají tě nějaké výzvy, na které můžete v souvislosti s tématy identita, kultury a vzájemné porozumění, narazit uvnitř komunity? Jaké a proč?

Co konkrétního si z této fáze odnášíš pro sebe a svůj život či pro práci v týmu?

CASE STUDY:

MALÁLA JÚSUFZAJOVÁ

„EXTREMISTÉ SE KNIH BOJÍ, SÍLA VZDĚLÁNÍ JE DĚSÍ. KNIHA A PERO – TO JSOU NAŠE NEJSILNĚJŠÍ ZBRANĚ."

CASE STUDY: MALÁLA JÚSUFZAJOVÁ

Malála pochází z údolí Swat (Svát, pozn. ed.) v severozápadním Pákistánu, v němž v posledních letech aktivně působili radikálové z hnutí Taliban. Od roku 2008 tu například bránili ženám a dívkám v návštěvě škol. Proti tomuto se Malála rozhodla už ve svých jedenácti letech bojovat pomocí blogu, který začala psát pro britskou BBC. O čtyři roky později se díky svým aktivitám a přesvědčení stala terčem útoku na školní autobus, při kterém byla postřelena do hlavy a krku. Přes vážná zranění se lékařům Malálu podařilo zachránit a od roku 2013 žije a studuje v Birminghamu, kde pokračuje ve svých aktivitách na podporu lidských práv a práva (zejména žen) na vzdělání. Díky své činnosti a odvaze získala Malála Sacharovovu cenu za svobodu myšlení (nejvyšší evropská cena za podporu lidských práv) a jako nejmladší člověk na světě získala v roce 2014 Nobelovu cenu míru.

Jak to všechno začalo?

Město Mingora, ze kterého Malála pochází, leží nedaleko hranic s Afghánistánem. Jde o území, které bývalo až do chvíle než nad ním převzal kontrolu Taliban, často navštěvovaným turistickým místem. V současné době nemá centrální vláda nad oblastí téměř žádnou kontrolu. Území je z velké části pod vlivem místních kmenových vůdců, kteří podporují svržený Taliban. Probíhá zde četný obchod se zbraněmi a drogami.
Malála navštěvovala jednu z veřejných škol v Pakistánu, kterou založil shodou okolností její otec, už od svých pěti let. V roce 2008, kdy začal Taliban v oblasti bránit dívkám chodit do školy, poskytla Malála rozhovor pákistánskému deníku, jehož hlavním titulkem bylo zvolání: „Jak mi, probůh, může Taliban sebrat mé základní právo na vzdělání?“
O rok později, 3. ledna 2009, se Malála rozhodla přispívat na blog BBC, ve kterém popisovala, jaké je to žít pod výhružkami přívrženců Talibanu a hrozbou, že jí a mnoha dalším dívkám bude zakázáno chodit do školy.

Sobota 3. ledna 2009: Mám strach

Včera se mi zdál ošklivý sen – byly v něm helikoptéry a Taliban. Od chvíle, kdy začala vojenská operace ve Swatu, mám takové sny často. Maminka mi udělala snídani a pak jsem šla do školy. Bála jsem se tam jít, protože Taliban vydal vyhlášku, ve které se zakazuje dívkám chodit do školy.
Ve škole bylo jen 11 studentů z 27. Počet se snížil kvůli vyhlášce Talibanu...

Pondělí 5. ledna 2009: Nenoste barevné oblečení

Když jsem se ráno chystala obléct školní uniformu, vzpomněla jsem si, že nám ředitel řekl, ať uniformy nenosíme – a tak jsem si místo ní oblékla normální oblečení. Rozhodla jsem se, že si vezmu své oblíbené růžové šaty. Ostatní dívky ve škole měly také barevné oblečení a ve škole to mělo domácí atmosféru.

CASE STUDY: MALÁLA JÚSUFZAJOVÁ

Jedna kamarádka ke mně přišla a zeptala se: „Proboha, řekni mi upřímně, napadne naši školu Taliban?“ Během ranního setkání jsme byly požádány, abychom nenosily barevné oblečení, protože by s tím Taliban nesouhlasil. (...)

Pondělí 14. ledna 2009: Znovu nemohu jít do školy

Cestou do školy jsem měla blbou náladu, protože od zítřka začínají zimní prázdniny. Ředitel vyhlásil prázdniny, ale neřekl, kdy bude škola znovu otevřena. To je poprvé, co se to stalo.

Dříve vždy jasně oznámil, kdy bude škola znovu otevřena. Teď ředitel nezmínil žádný důvod, proč znovuotevření školy neoznámil. Já si myslím, že je to kvůli tomu, že Taliban vyhlásil zákaz školní docházky pro dívky od 15. ledna.
Tentokrát jsme nebyly z prázdnin tak nadšené, protože jsme věděly, že pokud Taliban svůj zákaz uplatní, nebudeme se moci do školy vrátit. Některé dívky optimisticky věřily, že se školy znovu otevřou v únoru, jiné říkaly, že se jejich rodiče rozhodli přestěhovat ze Swatu do jiných měst, kde je vzdělání dostupné. Protože byl dnešek posledním dnem školy, rozhodly jsme se zůstat na hřišti o trochu déle. Můj názor je, že se škola jednoho dne znovu otevře, ale když jsem ji opouštěla, dívala jsem se na budovu, jako kdybych se sem už neměla vrátit.

Čtvrtek 15. ledna 2009: Noc plná dělostřelecké palby

Noc byla plná hluku z dělostřelecké palby, takže jsem se třikrát vzbudila. (...)
Tatínek říkal, že před pár dny někdo přinesl vytištěnou verzi mého deníku a říkal, že je to krásné. Tatínek říkal, že se usmíval, ale nemohl ani zmínit, že to psala jeho dcera.

Své příspěvky na blogu BBC publikovala Malála pod pseudonymem Gul Makai, aby ochránila svou bezpečnost i bezpečnost své rodiny. Přesto byla její identita nakonec odhalena.

Která z vás je Malála?

Když bylo Malále pouhých 14 let, pohrozil Taliban dívce smrtí. Rodina měla ale obavy především o bezpečnost otce – aktivisty bojujícího proti Talibanu. Nenapadlo je, že by Taliban mohl myslet výhrůžku dítěti vážně. Mýlili se.
Když se 9. října 2012 Malála vracela ze školy, zastavili autobus dva talibanští ozbrojenci a jeden z nich se zeptal přímo „Která z vás je Malála?“. Vzápětí vystřelil a zasáhl Malálu do hlavy. Spolu s ní byly zraněny ještě dvě další dívky. Malála měla ale velké štěstí a těžká zranění přežila. Z kritického stavu se zotavovala pět měsíců, ale po mnoha lékařských zákrocích je dnes téměř zcela v pořádku.

Jedno dítě, jeden učitel, jedno pero a kniha mohou změnit svět

Zpráva o útoku na Malálu se brzy dostala do celého světa a činnost této mladé aktivistky získala řadu podporovatelů. Dnes navštěvuje Malála školu v Birminghamu a pokračuje ve svém boji za mír a podpoře práva na vzdělávání. Za tímto účelem založila i speciální fond. Začátkem roku 2013 pronesla Malála velice silný projev na půdě OSN v New Yorku, ve kterém mj. uvedla: „Nemluvím jen za sebe, ale za ostatní dívky a chlapce. Pozvedla jsem svůj hlas, nikoli proto, abych křičela, ale proto, aby byli slyšet i ti, kteří nemají hlas. Ti, kteří bojovali za svá práva žít v míru, právo důstojného zacházení, rovných příležitostí, právo na vzdělávání... Teroristé si mysleli, že změní náš záměr a zastaví naše snahy, ale nic v mém životě se nezměnilo s výjimkou tohoto: slabost, strach a beznaděj zemřely. Zrodila se síla, moc a odvaha. Jsem stejná Malála. Mám stejné ambice... Drahé sestry a bratři, nestojím proti nikomu. Ani nechci mluvit ve smyslu osobní odplaty vůči Talibanu nebo jiným teroristům. Jsem tu, abych mluvila za práva všech dětí na vzdělání. Chci vzdělání pro syny a dcery všech extremistických skupin, zvláště Talibanu.“

Pro mnoho lidí se Malálin boj za svobodu stal inspirací a symbolem odvahy. Za rok 2013 byla vyhlášena jednou z deseti nejodvážnějších žen světa.

Celý záznam Malálina projevu na půdě OSN v New Yorku (2013) můžete shlédnout zde (v AJ).
https://www.youtube.com/watch?v=GhKonfGFTUE –

Originální verze deníku psaná pro blog BBC
http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/7834402.stm

I'm Malala Song
https://www.youtube.com/watch?v=iAi2pY7b0MQ

Zdroje:
Malala Yousafzai. (2014).
The Biography.com website. Retrieved 06:36, Jul 03, 2014, from
http://www.biography.com/people/malala-yousafzai-21362253

Projev na půdě OSN: https://secure.aworldatschool.org/page/content/the--text-of-malala-yousafzais-speech-at-the-united-nations/
http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/7834402.stm
http://malalafund.org/
http://www.malala-yousafzai.com/

„Důležitost vlastního hlasu si uvědomíme až ve chvíli, kdy jsme umlčováni."

fáze

2

JÁ & TY Dialog

„Existují tři možnosti, jak mohou lidé reagovat na setkání s druhými: Mohou začít válčit, mohou kolem sebe postavit zeď, anebo mohou zahájit dialog."

Ryszard Kapuscinski,
polský historik a novinář

Co je dialog?

Dialog v rámci projektu Active Citizens chápeme jako prostředek, který umožňuje lidem s odlišnými názory a pohledem na věc, aby se učili od sebe navzájem. Tímto se dialog liší od jiných druhů komunikace, jako je např. debata nebo diskuze, a hraje klíčovou roli při vytváření fungující spolupráce jak mezi studenty, učiteli a studenty, tak v rámci místní komunity. Trochu jinými slovy a na konkrétním příkladu popisuje dialog Petra Skalická na přiloženém videu.

Podstatou dialogu je vzájemné učení se a v tomto smyslu jde o přístup ke spolupráci, který oceňuje odlišné myšlenky a přesvědčení. Čím více perspektiv zapojíme do dialogu, tím větší příležitost k učení získáme. Z vícero perspektiv může vzniknout obsáhlejší, společně sdílená moudrost. Dialog se liší od pouhé výměny názorů a to tím, že jsme ochotni změnit svůj pohled na věc a opravdu se dozvědět něco nového. Dialog nenastává vždy, když si s někým povídám o svých názorech, ale jen tehdy, jsem-li pro dialog nastaven/a a rozhodnut/a.

Dialog stojí na principu participace a na přesvědčení, že aktivnější začlenění do dialogu přispívá nejen k učení, ale utváří také vzájemné pochopení a pevnější komunity. Pomáhá nám rozvinout schopnost vcítit se do druhých, jelikož nevnímáme pouze jejich činy a slova, ale také názory a motivace, které za nimi stojí. Pomocí dialogu se snažíme odhalit vzájemné rozdíly a zároveň nalézt společný zájem.

V dialogu mohou zaznít otázky, na které neexistují jednoznačné odpovědi. Rovněž může dojít k rozvinutí problematiky s ostatními a k nalezení řešení.

Dialog může být naplánovaný nebo spontánní, strukturovaný či zcela volný, formální nebo informální. Může se odehrávat mezi lidmi, kteří mají opravdový zájem na vzájemném pochopení pohledu na věc a v tomto ohledu se jedny z nejplodnějších dialogů odehrávají v domácnostech a ve veřejném prostoru. V některých případech (například existuje-li možnost konfliktu) však dialog vyžaduje pečlivou přípravu, naplánování a podporu v jeho průběhu (facilitaci). Dialog může v závislosti na svých cílech a kontextu trvat minuty, hodiny, dny nebo se může jednat i o průběžný proces.

fáze 1 · fáze 2 · fáze 3 · fáze 4 · fáze 5

Existuje mnoho dovedností, přístupů a způsobů jednání, které mohou posílit naši schopnost vést dialog, např. schopnost naslouchat a klást otázky. Rovněž existují užitečné metody a procesy, jejichž pomocí lze konverzaci řídit tak, aby došlo k maximalizaci učení a sdílení. Několik příkladů naleznete v této metodice.

„V oblasti základního slova ‚Já-Ty' uznávám svébytnou autonomii druhého jako svobodné (‚oddělené') bytosti, s níž nesmím zacházet jako s věcí. Pokud se s ní chci seznámit a přiblížit se jí, musím ji oslovit a čekat na to, co mi sama o sobě sdělí."

MARTIN BUBER, FILOSOF

V čem spočívá význam dialogu?

Globalizace způsobila, že se lidé na celém světě setkávají ve svém domácím prostředím ve stále větší míře s odlišnými perspektivami a kulturami. Globální systémy, jako třeba trhy, média, finance, klima či náboženské vyznání, mají významný vliv a dopad na místní ekonomiky a životy. Některé z nejpalčivějších problémů, jako je například změna klimatu, jsou globálního významu a nelze je skutečně pochopit a vypořádat se s nimi bez dialogu a vzájemné spolupráce.

Setkání s novými kulturami a odlišnými názory mohou být příležitostí k dalšímu učení, často však vytvářejí pocit oslabení, zpochybňují naši identitu, zvyšují napětí a způsobují, že se cítíme jako zajatci mocných vnějších sil. Prostřednictvím dialogu vzniká důvěra a pochopení.

Při dialogu usilujeme o: ověření pravdivosti domněnek, vzniklých na základě nekomentované demonstrace různých přesvědčení, otevření se novým myšlenkám, zvýšení empatie s protichůdnými pohledy, rozšíření a potažmo i změnu něčího názoru, nalezení společného zájmu a udržení dialogu při životě. V takovém případě jde o proces, při němž se vytváří konsensus, zlepšuje funkčnost rozhodovacího procesu a připravuje se půda pro kroky směrem k trvalé udržitelnosti. Dialog nám usnadňuje lepší pochopení vlastní komunity a působících globálních systémů, díky němu jsou tato setkání přínosná pro nás i naše komunity. Dialog přispívá k lepšímu rozhodování a vedení.

Ve zkratce – pomocí dialogu lze:

- zlepšit porozumění místnímu kontextu,
- zlepšit rozhodování,
- zvýšit spolupráci,
- zvýšit hrdost na vlastní identitu,
- zvýšit empatii, ohleduplnost k druhým, důvěru a pochopení,
- vytvářet inovace,
- zlepšit sociální inkluzi a rovnost.

Aktivní občané přinášejí dialog do svých životů a ne jen do práce.

Výstupy fáze JÁ a TY:

- **Pochopení principu dialogu.**
- **Schopnost vést dialog, naslouchat názoru druhého a respektovat jej.**
- **Ocenění odlišnosti jako pozitivní hodnoty umožňující interkulturní dialog.**
- **Schopnost spolupracovat s ostatními, učit se od nich a předávat jim zároveň své zkušenosti.**

fáze 1 · fáze 2 · fáze 3 · fáze 4 · fáze 5

Aktivita 2.1 SLON A SLEPCI

Čas: 40 min.

Cíl:
- **Studenti vlastními slovy pojmenují hlavní myšlenku příběhu o slonu a slepcích.**
- **Studenti určí základní principy dialogu a výhody oceňování odlišných perspektiv a jejich propojování.**
- **Studenti uvedou, jak mohou poznatky z příběhu využít ve svém životě.**

Shrnutí:
Příběh o slonovi a slepcích nám zrcadlí, jak vnímáme svět kolem sebe. Perspektivu každého z nás je možné přirovnat ke kusu společné skládanky, která zachycuje část obrazu světa či odpovědi na určitou otázku. Čím lépe chceme obraz poznat, tím větší hodnotu má množství způsobů, jakým na něj pohlížíme. Jednou z cest, jak jednotlivé perspektivy propojit a získat společné porozumění, je dialog.

Význam aktivity pro projekt:
Studenti si uvědomí hodnotu sdílení odlišných pohledů na věc, což může podpořit jejich vnitřní motivaci ke vzájemné spolupráci a ochotě zjišťovat a respektovat názory druhých. Ve chvílích nedorozumění ve skupině se můžete k příběhu vrátit a spolu se studenty si jeho poselství připomenout. Obrázek slona lze využít jako symbol pro komunitu, v rámci které budete vytvářet projekt. Čím více perspektiv do jejího mapování zapojíte, tím lépe budete moci reagovat na její skutečné potřeby (více viz aktivita Mapování komunity).

Materiály: pracovní list 2.1 A, B, příloha 2.1, jako alternativu lze využít dataprojektor k promítnutí obrázku slona

Postup:
- Na úvod ukažte studentům obrázek slona a požádejte ty, kteří příběh s ním spojený znají, aby ho ostatním neprozrazovali. Následně rozdělte studenty do pětičlenných týmů. Studenti, kteří příběh znají, nebo si myslí, že ho znají, vytvoří samostatnou skupinu. Pokud příběh nezná nikdo ze studentů, budou mít všechny skupiny stejné zadání.
- Rozdejte skupinám pracovní listy s obrázkem slona a zadejte jim následující instrukce:

  Skupina 1: Vymyslete společně krátký příběh, který si myslíte, že se odehrává ve scéně zachycené na obrázku. Možná vám při vymýšlení pomohou tyto otázky: Kdy a kde by se mohl příběh odehrávat? Kdo jsou lidé na obrázku a co říkají? Co se právě děje? A proč? Příběh stručně sepište a doplňte věty do bublin.

  Skupina 2: (alternativa pro studenty, co příběh znají): Připravte společně scénku, ve které ztvárníte příběh spojený s obrázkem. S příběhem si můžete pohrát a slona nahradit něčím jiným. Důležité je vystihnout pointu příběhu. Do scénky zapojte všechny členy týmu.
- Po uplynutí vymezeného času požádejte jednotlivé skupiny, ať představí své příběhy či scénku ostatním. Následně rozdejte text s obrázkem (viz příloha 2.1) všem studentům a ponechte dostatečný prostor pro čtení.

Reflexe:
Zeptejte se studentů, jak se jim líbily vytvořené příběhy. Jak moc se lišily od originálu? Překvapilo vás na příběhu něco? Pokud ano, co? K příběhu samotnému se ptejte:
- Čí pohled na slona byl správný? Všech? Nikoho? Kdo měl pravdu?
- V čem byla příčina nedorozumění mezi slepci?
- Na co chtěl autor příběhu upozornit? Jak jinak rozumět slepotě mužů?
- Co jiného může slon symbolizovat?
- Uměli byste uvést podobný příklad z běžného života?
  Stalo se vám někdy něco podobného?
- Co mohli slepí muži udělat pro to, aby lépe porozuměli tomu, co je to „slon“?

Aktivita 2.1 SLON A SLEPCI

Principy dialogu:

Požádejte studenty, aby přehráli scénku tak, aby mezi slepci došlo k porozumění. Pojmenujte společně hlavní principy dialogu a otevřete diskuzi o tom, zda mohou být tyto principy závazné i pro vaši skupinu (třídu, tým). Společně domluvené principy vyvěste na viditelné místo.

(**Inspirace:** Jak dosáhneme fungujícího dialogu? Sdílením a oceněním názorů a zkušeností všech účastníků dialogu, kladením otázek a naslouchání odpovědí, upozaděním vlastního pohledu na věci a ochotou najít společné porozumění.)

Dialog vs. diskuze vs. debata

Pokud chcete, aby studenti lépe porozuměli rozdílu mezi dialogem, diskuzí a debatou, využijte scénky k zobrazení odlišných scénářů daných charakterem těchto typů komunikace. Rozdejte studentům jejich vytištěný popis (proklik na „slovníček“) a nechte je určit, jestli slepci v původním příběhu vedli spíše debatu, diskuzi nebo dialog. Následně požádejte dvě skupinky dobrovolníků, aby přehrály situaci pomocí dialogu. Na závěr společně pojmenujte klíčové rozdíly mezi dialogem, diskuzí a debatou a výhody či nevýhody, které z nich plynou.

Příběh o slonovi a slepcích vychází ze staré súfistské básničky, která ilustruje spor mezi studenty různých duchovních nauk o to, které učení je to pravé. Často se baví na základě povrchních dogmat, aniž by šli do hloubky k pravdě. Jindy se pravdy dotýkají, ale když předkládají své názory, neuvědomují si, že ostatní mohou popisovat stejnou pravdu z jiného úhlu.

Ve skutečnosti máme každý kousek skládanky celkového obrazu reality a množství perspektiv, jejichž prostřednictvím vnímáme svět, má svou hodnotu. Příběh zde využíváme k dokreslení toho, jak se můžeme pomocí sdílení a naslouchání vzájemně učit lépe porozumět realitě kolem nás a jak najít společné východisko ke spolupráci. Dialog přitom chápeme jako jeden ze základních kamenů aktivního občanství.

SLOVNÍČEK

Dialog – rozšiřuje obzory/objevuje, naslouchá, spojuje. Dialog umožňuje účastníkům objevovat prostřednictvím druhých odlišná stanoviska, možnosti a významy. Cílem účastníků dialogu není vyhrát nebo přesvědčit druhé o svém názoru, ale nalézt společné porozumění a východisko pro spolupráci. Tohoto cíle lze dosáhnout pouze v případě, pokud účastníci dokáží dočasně upozadit své předpoklady a názory a naslouchat názorům ostatních.
„Otevřený rozhovor, jehož účastníci se navzájem uznávají za rovné a jsou ochotni se podřídit lepšímu náhledu a přesvědčivému argumentu. Výměna myšlenek, skrze níž lze dojít k hlubšímu názoru a přiblížit se k pravdě.“ (Sokol, 1998)

Diskuze – dohaduje (smlouvu). V diskuzi je snahou zmírnit svá stanoviska, najít odpovědi a dojít k závěru, že účastníci se mohou zavázat k podpoře nalezeného řešení. Diskuze klade důraz na obhajobu a respekt k odlišným stanoviskům a zároveň umožňuje kreativní konflikt. Názorům druhých diskutéři naslouchají především za účelem odlišení vlastní perspektivy prezentované v diskuzi. Čím více perspektiv se v diskuzi objeví, tím lépe.
„K základním podmínkám diskuze totiž patří, že kdo do ní vstupuje, zavazuje se, že je (v zásadě) ochoten nejen přesvědčit ty druhé, ale – představte si – nechat se přesvědčit sám. Vstoupit do diskuze je tedy statečný, téměř rytířsky odvážný krok, sázka o velkou věc, někdy dokonce hra o vlastní totožnost.“ (Sokol, http://www.jansokol.cz/2014/03/co-byla-co-je-a-co-neni-obcanska-spolecnost

Debata – rozděluje, analyzuje, vytváří opozici, obhajuje. Debata přiměje účastníky zaujmout určitou pozici, stát si za ní a soutěžit o to, čí pohled na věc (názor, řešení atd.) je lepší. Snahou debatujících je zvítězit nad oponentem a obhájit svou pravdu pomocí argumentů a odhalování slabin v argumentaci druhé strany. Debata umožňuje hlubší ponoření do tématu a analýzu jeho různých aspektů. Vychází přitom z předpokladu, že existuje pouze jedno správné řešení a jedinec či skupina, která ho zná. Debata má obvykle konkrétní závěr.

Zdroj: http://appreciativeinquiry.case.edu/uploads/Summit%20Workbook.doc

Pracovní list 2.1 A

Skupina 1: Vymyslete společně krátký příběh, o kterém si myslíte, že se odehrává ve scéně zachycené na obrázku. Možná vám při vymýšlení příběhu pomůžou tyto otázky: V jaké době se příběh odehrává? Na jakém místě či v jaké zemi? Kdo jsou lidé na obrázku? Co dělají a jak se chovají? Co říkají? Příběh stručně sepište a doplňte věty do bublin.

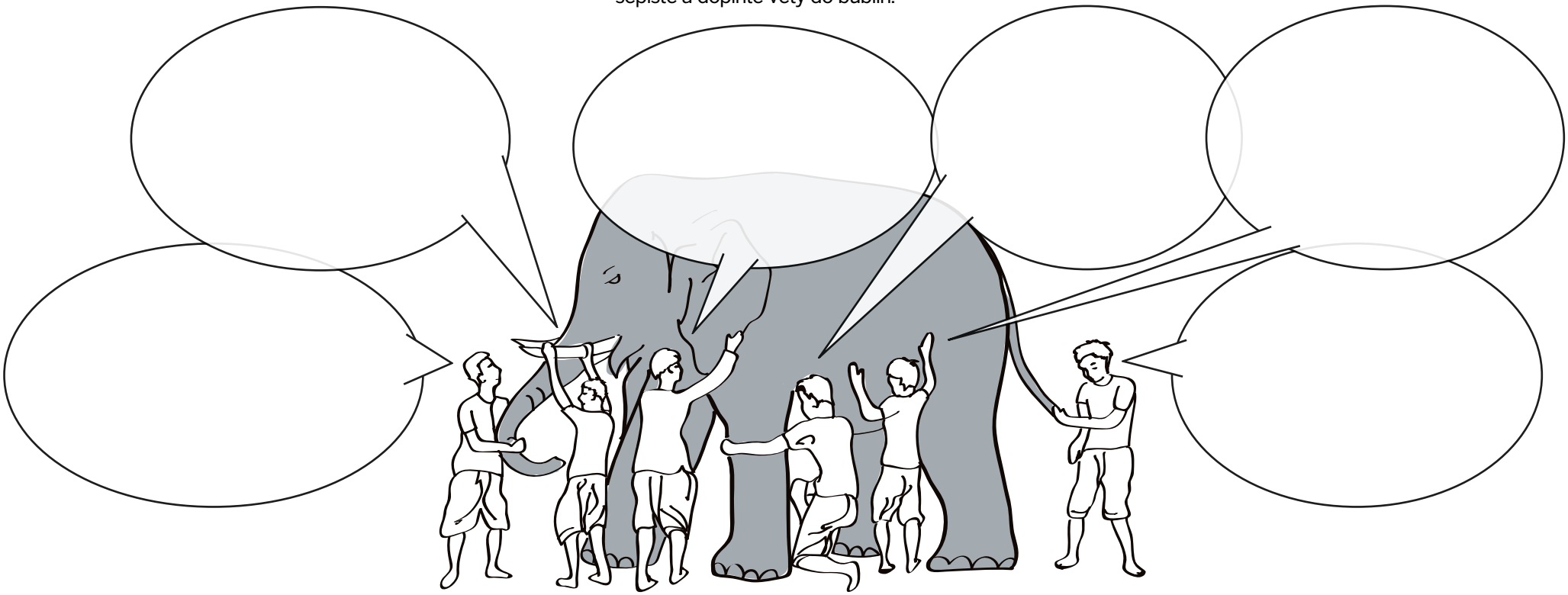

Příběh:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Pracovní list 2.1 B

Skupina 2: Připravte společně scénku, ve které ztvárníte příběh spojený s obrázkem. S příběhem si můžete pohrát a slona nahradit něčím jiným. Důležité je vystihnout pointu příběhu. Zapojte všechny členy týmu a předem domluvte hlavní body scénáře a jednotlivé role.

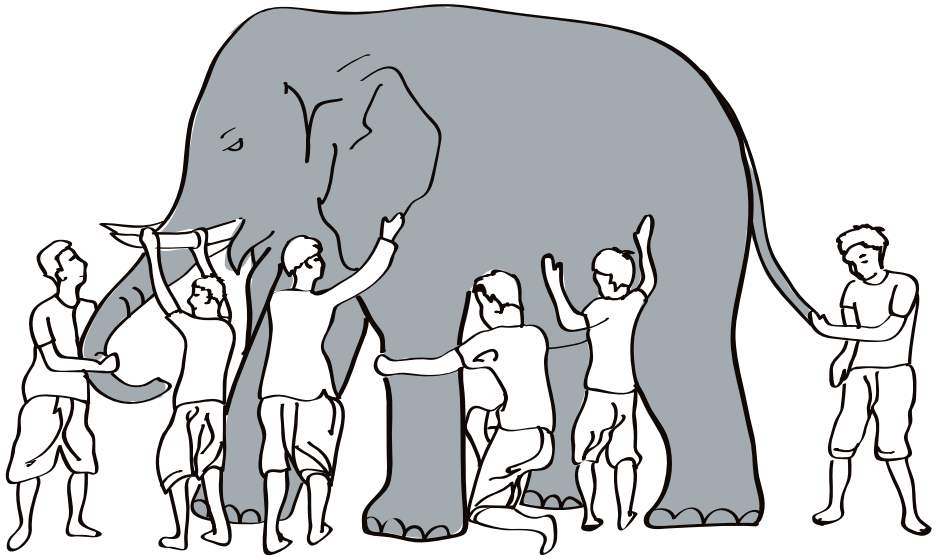

Místo na poznámky: Co kdo hraje? Co říká?...

PŘÍLOHA 2.1

Bylo nebylo, ve vesnici žilo šest slepých lidí. Jednoho dne jim ostatní vesničané řekli: „Poslyšte, dnes je ve vesnici slon.“

Slepci netušili, jak takový slon vypadá. Rozhodli se však, že i když slona nemohou vidět, půjdou si na něj alespoň sáhnout. Všichni se vydali tam, kde se slon nacházel. Každý z nich se slona dotkl.

„Myslím, že slon je strom,“ řekl první slepec, který se dotkl nohy slona.

„Ale kdepak, je to lano,“ pronesl druhý slepec, který se dotkl jeho ocasu.

„Jste oba vedle, je to zvíře podobné hadu,“ opáčil třetí slepec, který se dotkl chobotu.

„Je to velký roztažený vějíř!“ prohlásil čtvrtý slepec, který se dotkl ucha slona.

„Ne! Slon je přesně jako zeď mého domu,“ řekl pátý slepec, který se dotkl břicha slona.

„Je to pevná roura,“ uzavřel šestý slepec, který se dotkl klu slona.

Začali se kvůli slonovi hádat a každý z nich trval na tom, že pravdu má on. Své názory prosazovali stále hlasitěji a hlasitěji, přesvědčeni o tom, že jejich pohled je ten správný...

Příběh je inspirován starou súfistskou básničkou Slepí muži a slon.

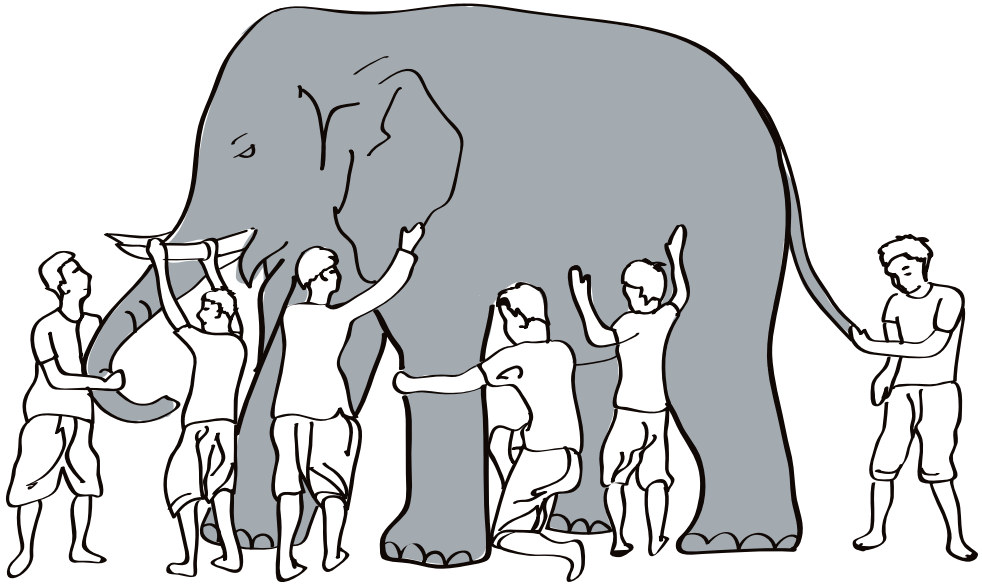

Aktivita 2.2 PUZZLE

Čas: 20 min.

Cíl:
- **Studenti svými slovy vystihnou hlavní myšlenku sdíleného příběhu.**
- **Studenti určí základní principy dialogu.**
- **Studenti pojmenují výhody oceňování odlišných perspektiv a jejich propojování.**

Shrnutí:
Studenti se podobně jako v aktivitě Slon a slepci zamýšlejí nad tím, co znamená nahlížet na realitu z určitého úhlu a jaký význam má propojení různých pohledů pro pochopení většího celku. V této variantě studenti zažívají zmíněnou zkušenost prostřednictvím několika dílů jedné fotografie. Nejprve společně diskutují nad tím, co zobrazují jednotlivé části, následně probíhá diskuze nad možným obsahem celého obrázku.

Materiály: Pracovní list 2.2 – fotografie rozstříhaná na několik částí

Postup:
- Rozdělte studenty do skupin podle počtu dílů fotografie (při využití pracovního listu jde o 7 skupin). Každé skupince přidělte jeden díl fotografie tak, aby ostatní daný díl neviděli.
- Ponechte studentům čas na sdílení nápadů ve skupině a na diskuzi o tom, **co jejich obrázek představuje**. Podpořte skupinky v tom, aby se pokusily nalézt společné stanovisko k tomu, co je na obrázku.
- Vyzvěte skupiny, aby představily ostatním svůj obrázek i názor, co obsahuje. Poté požádejte studenty, aby dali jednotlivé části dohromady a poskládali z nich celkový obrázek. (Při větším počtu studentů doporučujeme využít více kopií.) Vyzvěte studenty znovu k diskuzi otázkou: Co si nyní myslíte, že je na obrázku? Ponechte čas pro diskuzi. Neprozrazujte odpověď.

Reflexe:
I přesto, že studenti získají celý obrázek, nemusí mezi nimi dojít ke shodě. Reflektujte postupně zkušenost z této aktivity.

- Popište svými slovy průběh aktivity. Co se dělo v jednotlivých fázích?
- Na začátku měla každá skupina jiný obrázek – jak se vám dařilo shodnout se na významu obrázku uvnitř skupiny?
- Jak se vám dařilo shodnout se v rámci celé třídy?
- Teď, když máme jeden společný obrázek, shodneme se na jeho významu? Proč ano/ne?
- Stalo se vám někdy, že jste se bavili s někým o stejné věci, jen z jiného úhlu pohledu? Můžete se o tuto zkušenost podělit s ostatními?

V podobné situaci se nacházíme i při tvorbě komunitního projektu, neboť jinak vnímají komunitu mladí lidé, jinak rodiče s dětmi či důchodci, jinak vy. Dokonce i uvnitř těchto skupin bude obtížné najít ucelenou shodu. Abychom dobře reagovali na skutečné potřeby, je nutné prozkoumat komunitu z mnoha hledisek, a rozšířit tak naši představu o ní.

PRACOVNÍ LIST 2.2

DIALOG... SETKÁNÍ SKRZE ŘEČ... PROSTŘEDNICTVÍM ŘEČI.

PAULO FREIRE (2000) DEFINUJE DIALOG JAKO:

„Mezilidské setkání, zprostředkované světem, směřující k pojmenovávání světa."

„Ke každému textu nebo názoru druhého člověka přicházíme s určitým „před-porozuměním", které se během konverzace či četby mění, dochází ke splývání horizontů."

HANS-GEORG GADAMER

„Monolog váš svět zmenšuje. Dialog ho zvětšuje."

REINHARD K. SPRENGER

fáze 1 · fáze 2 · fáze 3 · fáze 4 · fáze 5

Aktivita 2.3 JINÝ… JEDINEČNÝ, CENNÝ

Čas: 45 min.

Cíl:
- **Studenti na základě příběhu Slon a slepci diskutují význam odlišnosti.**
- **Studenti sdílejí příběhy, ve kterých se sami setkali s odlišností.**
- **Studenti pojmenují aspekty pozitivního nakládání s odlišností.**

Shrnutí:
Aktivita staví na předpokladu, že každý z nás má nějakou zkušenost se zážitkem odlišnosti ve skupině. Spolu se studenty se pouštíme do prozkoumání pocitů, které tento zážitek provázejí. Následně diskutujeme způsoby, jak nakládat s odlišností tak, abychom využili potenciál, který v sobě odlišnost skrývá, pozitivním směrem. Záměrem aktivity je mj. motivovat studenty ke schopnosti oceňovat odlišnost.

Význam aktivity pro projekt:
Slýcháte někdy mezi studenty věty jako: „Když von/a je prostě jinej/á.“ „Všichni už mají iPhone jenom já ne.“ nebo naopak: „Nechci to nosit, protože to má každej.“? Určitě znáte své studenty dobře a dokážete uvést další příklady, které se nějakým způsobem dotýkají odlišnosti. Touha zapadat do skupiny, identifikovat se s ní a být jí přijímán patří k základním potřebám každého z nás. Na druhé straně ale stojí touha neztratit se v davu, být nějak vidět – obvykle ale pouze díky své výjimečnosti či originalitě, nikoli kvůli slabinám a nedostatkům. Ty bývají obávaným zdrojem posměchu či odmítnutí. Oba směry podporují dynamiku vztahů ve skupině a často vytvářejí určitou tenzi mezi těmi, „kteří spolu mluví“, a těmi, co jsou „jiní“. Pokud se ale nepohybujeme jen v úzké skupině přátel, kteří se obvykle najdou právě díky tomu, že jsou si v něčem hodně podobní a blízcí, je potřeba naučit se ocenit odlišnost těch, kteří nějakým způsobem vybočují. Nejen že díky tomu vznikne ve skupině zdravější a příjemnější atmosféra, ale pestrý pohled na věc pomáhá objevovat také nová a originální řešení. Odlišnost je někdy inspirativní sama o sobě, když nijak neohrožuje naši identitu. Je ale normální, že odlišnost může vyvolávat také pocity ohrožení. A s těmi je potřeba se naučit rozumně pracovat. Nejlepší způsob, jak se strachu z odlišnosti zbavit, je spatřit v ní obohacení. Ale to není vždy tak snadné. V této aktivitě se o to pokusíme.

Materiály: tabule/flipchart, samolepicí lístečky (post-its)

Postup:
- Vyzvěte studenty, zda by mohli krátce připomenout, o čem byl příběh Slon a slepci. Společně si odpovězte na otázku: Jakou roli hraje v příběhu odlišnost?

- **Požádejte studenty, aby si vybavili situaci, kdy jako jediní byli něčím nebo nějak „jiní“ ve skupině ostatních lidí.** Zadání pro studenty: Situaci si pro sebe stručně popište. Vybavte si jeden souhrnný pocit vyjadřující to, jak jste se v té chvíli cítili. Napište ho na lísteček a vyvěste na tabuli. (Případně je možné výroky rovnou zapisovat na tabuli.)

- Obsah lístečků přečtěte nahlas a spolu se studenty rozdělte na skupinu pozitivních a negativních pocitů spojených s odlišností. Pobavte se o tom, která skupina převládá a proč.

- Pro další část aktivity rozdělte studenty do skupin po čtyřech. Požádejte je, aby si zvolili příběh, o který jsou ochotni se podělit s ostatními ve skupině a který obsahuje pozitivní zážitek spojený s odlišností. Instrukce pro skupiny: Zkuste situaci vylíčit co nejživěji. Koho se to týkalo? Kde se to stalo? Co se stalo? Zdůrazněte, že nás zajímají situace, kdy byla zkušenost navzdory nebo právě kvůli odlišnosti pozitivní.

- Skupinky se nejdříve podělí o své zkušenosti a následně se společnými silami pokusí přijít na to, co přispělo k tomu, že danou odlišnost vnímali pozitivně. Které faktory stojí za pozitivním výsledkem, který si pamatujete? Výroky opět zapisujte na tabuli.

Aktivita 2.3

Reflexe:
Přibližně po 15 minutách obnovte původní skupinu a společně přemýšlejte o tom, co vám může být oporou při práci s odlišností. Požádejte studenty, aby v této fázi neopakovali své příběhy, ale aby se zaměřili na to, co při práci s odlišností obecně funguje. Nasměrujte je níže uvedenými otázkami:

- Co mají vaše příběhy společného?
- Díky čemu jste se ve svých příbězích cítili dobře i přesto, že jste byli něčím jiní než ostatní?
- Co by se muselo stát, abyste se v jiných situacích necítili kvůli odlišnosti špatně?
- V čem je ocenění odlišnosti u druhých výhodné pro všechny?
- Jak bychom měli podle vás dobře pracovat s odlišností? Co můžeme udělat sami? O co můžeme požádat ostatní?

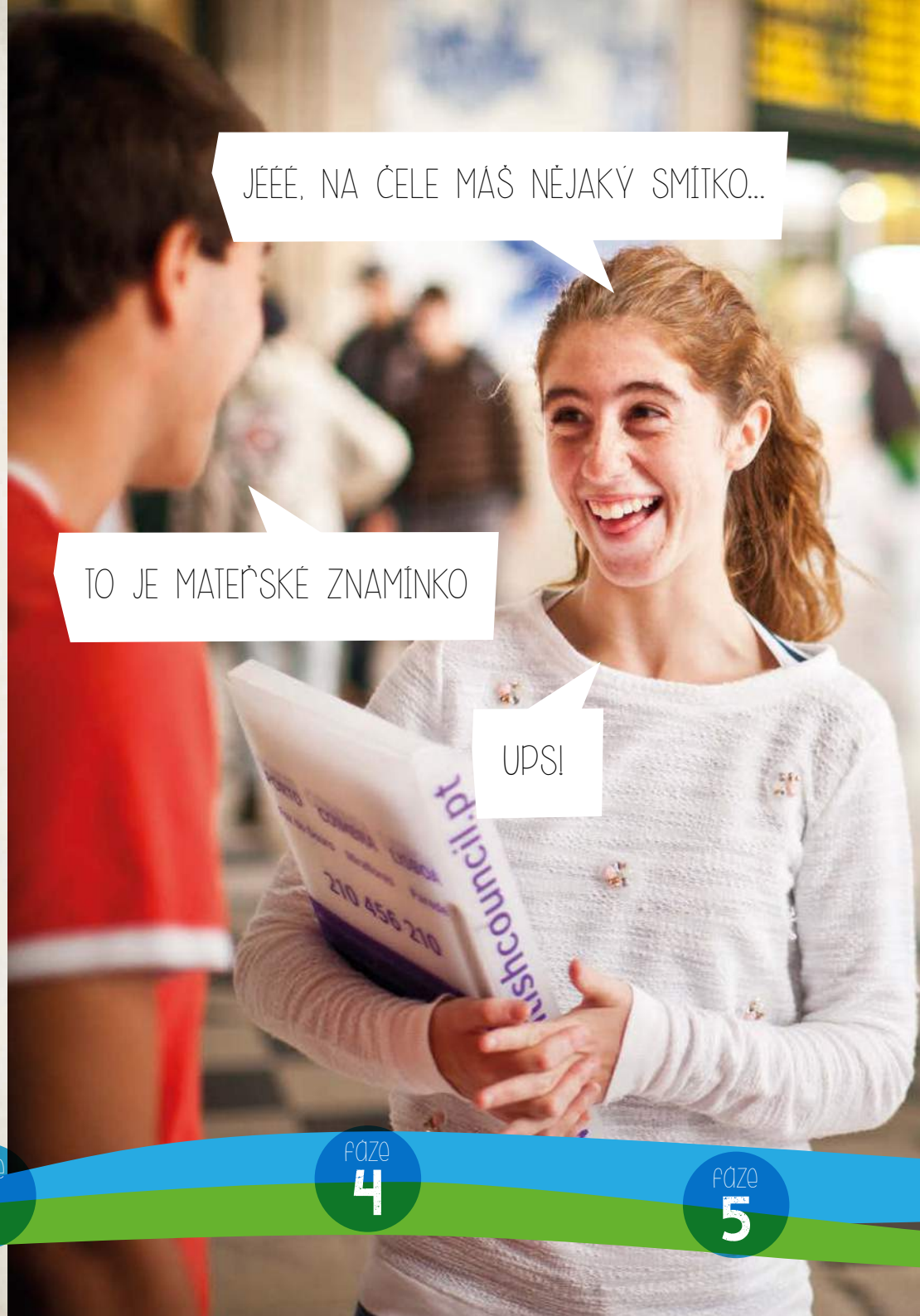

fáze 1 · fáze 2 · fáze 3 · fáze 4 · fáze 5

Aktivita 2.4 NASLOUCHÁNÍ VE TŘECH ÚROVNÍCH

Čas: 45 min.

Cíl:
- **Studenti si vyzkoušejí různé způsoby naslouchání příběhu.**
- **Studenti posoudí vliv různých způsobů naslouchání na interpretaci reality a naše jednání.**

Shrnutí:
Během této aktivity si studenti prakticky vyzkoušejí, jaké to je naslouchat různými způsoby stejné události. Příběhy, které mezi sebou sdílejí, následně reinterpretují pomocí dané úrovně naslouchání (fakta, emoce, záměr). Společně tak zkoumají mnohovrstevnatou povahu reality a způsob, jakým přerámování příběhu ovlivňuje naše vnímání informací a následné jednání.

Význam aktivity pro projekt:
Každý podle typu osobnosti máme tendenci upřednostňovat určitý přístup k věci. Někteří z nás se zaměřují více na fakta, na kterých považují za klíčové stavět další postup, jiní více zohledňují emoce, jež s danou věcí souvisejí, a pro další může být zcela určující záměr, se kterým je daná věc komunikována. Neexistuje měřítko, které by rozsoudilo, který přístup je lepší. Pravdou ale je, že se mnohdy pro úspěch zejména v komunikaci vyplatí trénovat svou pozornost na všechny úrovně sdělení. Umožní nám to opět lépe si mezi sebou porozumět, ale také pochopit komplexněji, co se nám druzí snaží sdělit.

Materiály: Pracovní list 2.4, tabule/flipchart, papír, psací potřeby.

Postup:
- Představte studentům téma aktivity, kterým je naslouchání. Začněte společným brainstormingem o tom, co všechno na nás působí, když posloucháme něčí příběh. Všechny odpovědi zapisujte na tabuli. Pokud již studenti další návrhy nemají, ponechte zápis v této podobě a ujistěte je, že se k němu vrátíte po následujícím cvičení.
- Poté vytvořte se studenty kruh a požádejte je, aby se pohodlně usadili, zavřeli oči a vybavili si příběh, který sami zažili. **Příběh by se měl týkat nějaké události, ve které se studenti snažili dosáhnout nějaké změny na sobě či ve svém okolí.** Může to být příběh, který se již odehrál, ale i příběh, který ještě není definitivně ukončen. Upozorněte je, že daný příběh budou následně sdílet s ostatními, neměl by být tedy příliš intimní. Ponechejte studentům dostatek prostoru pro vybavení si různých fází příběhu pomocí následujících otázek: Jaké změny se vám podařilo dosáhnout? Proč jste se o ní snažili? Kdo další hrál v příběhu roli? Apod.
- Po skončení imaginace rozdělte studenty do skupin po čtyřech. V každé skupince by přitom měl/a být jeden/na student/ka, ochotný/á sdílet svůj příběh s ostatními. Zbylí tři studenti se zaměří na vybranou formu naslouchání.
- Vraťte se v tuto chvíli k zápisu z úvodního brainstromingu a vysvětlete studentům, že při této aktivitě budete zkoumat **různé způsoby naslouchání** tomu, co druhý říká. Propojte následující tři úrovně s tím, co studenti sami vymysleli jako důležité faktory, které vnímáme při vyprávění:
  - fakta (skutečnosti),
  - pocity (emoce obsažené ve vyprávění),
  - cíl (záměr jednání).

Tento přístup je také znám jako **naslouchání hlavou** (skutečnosti, fakta), **srdcem** (pocity) a **nohama** (cíl, záměr). Pozor, neplést s tím, že někdo poslouchá kolenem! Při tomto způsobu naslouchání je podstatný **empatický přístup** a **upozadění vlastního posuzování**, abychom se na danou věc mohli podívat jinak, než je naším běžným zvykem.

- Požádejte studenty, aby si v jednotlivých skupinách rozdělili následující role:
  - Jeden člen skupiny bude vyprávět příběh ostatním.
  - Druhý člen skupiny se soustředí pouze na poslouchání faktů v příběhu (hlava).
  - Třetí člen skupiny zachycuje pouze pocity (srdce).
  - Čtvrtý člen skupiny se zaměří na sledování záměru – toho, proč vypravěč říká tento příběh (nohy).

Aktivita 2.4 NASLOUCHÁNÍ VE TŘECH ÚROVNÍCH

Tip: Rozdejte studentům pracovní list 2.4 a požádejte je, ať si naslouchání zapisují. Pro ověření, že studenti zadání skutečně rozumějí, proveďte krátkou simulaci – např. odvyprávějte příběh, který se vám stal ráno cestou do školy, a požádejte studenty, aby uvedli příklad zmíněných typů naslouchání.

- Nyní požádejte vypravěče, aby se podělili o své příběhy, a posluchače, aby se soustředili na svůj typ naslouchání. Mohou přitom využít pracovní list k zapisování poznámek. Ponechte skupinám na práci alespoň 10 minut.

- Po skončení vyprávění vyzvěte studenty, kteří dosud naslouchali, aby daný příběh interpretovali. Zdůrazněte, aby příběh pouze nepřevyprávěli, ale aby se zaměřili skutečně na to, jak příběh slyšeli v souvislosti se svou rolí (tj. naslouchání faktům, pocitům nebo záměru vyprávění). V tuto chvíli není cílem hodnotit způsob, jakým vypravěč vyprávěl. Obvykle pomůže začít interpretaci větou: „V tvém vyprávění jsem slyšel/a, že…“ Je-li potřeba, uveďte opět příklad.

Reflexe:

Vyzvěte studenty, aby se rozřadili do tří skupin podle jednotlivých způsobů naslouchání a do skupiny těch, kteří byli vypravěči (čtvrtá skupina).

Zadání pro skupinky naslouchajících žáků: Sdílejte s ostatními, jak se vám dařilo naslouchání na dané úrovni. Na co konkrétně jste se při vyprávění zaměřili? Proč je dobré využít této formy naslouchání příběhům (v čem jsou silné stránky)? Došlo k nějakému zkreslení příběhu, když jste ho interpretovali? K jakému a proč? Domluvte se, kdo bude výstupy prezentovat ostatním.

Zadání pro skupinu vypravěčů: Jaké pro vás bylo vyprávět svůj příběh posluchačům? Jaké bylo slyšet různé interpretace příběhu od posluchačů? Změnilo to nějak váš pohled na příběh? Pokud ano, jak? Která forma interpretace vám přišla nejvýstižnější?

Poté požádejte jednotlivé skupiny, aby představily závěry ze společného sdílení. Skupinu vypravěčů doporučujeme ponechat na závěr.

- Byla pro vás tato zkušenost v něčem nová? Pokud ano, v čem?
- Jaký způsob naslouchání je vám nejvíce přirozený a který nejméně? Dovedete říci proč?
- Myslíte si, že je běžné, že někteří lidé využívají jen některý způsob naslouchání?
- Přiučili jste se něčemu během tohoto procesu? Co můžete získat využitím různých způsobů naslouchání?

Schopnost vnímat sdělení na různých úrovních vede k tzv. přerámování či reinterpretaci příběhů a otázek a pomáhá nám posunout se z našeho běžného hlediska k mnoha jiným. Je to jako kdybychom při pohledu na dort nevnímali pouze to, jak vypadá, ale zároveň z jakých surovin byl upečen, cítili na jazyku jeho chuť, pocítili vůni a věděli také, proč byl upečen. Pohled na dort tak získá podobu mnohovrstevnaté reality. S každou další informací ho vidíme doslova v jiném obraze.

Zkuste si vybavit situaci, kdy vám někdo řekl něco, co ve vás vyvolalo negativní emoce. Zkuste si tuto situaci znovu přehrát v hlavě a podívat se na ní z perspektivy zmiňovaných tří úrovní. Vnímáte ji stále stejně, nebo se něco změnilo?

Způsob, jakým vnímáme informace, zásadně ovlivňuje to, jak jednáme. Technika přerámování tak může být užitečným nástrojem, jak usnadnit komunikaci mezi lidmi, ale také nástrojem k odhalení možných řešení, které nás dosud nenapadly. Umožňuje nám nově porozumět známým situacím. Smyslem přerámování je ukázat lidem, že v jejich příběhu existují různé úrovně reality. Chceme-li dosáhnout nějaké změny, je dobré prozkoumat těchto úrovní co nejvíce.

PRACOVNÍ LIST 2.4

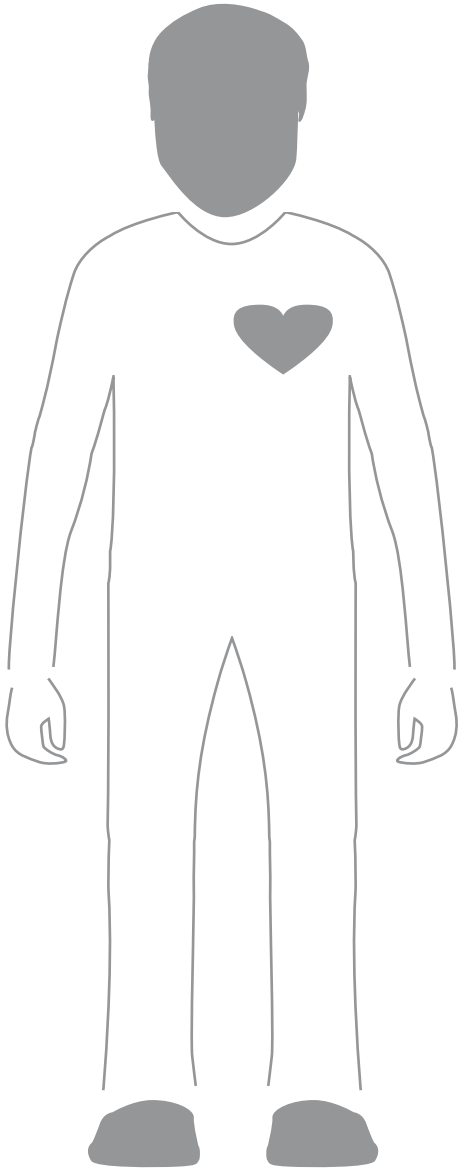

Aktivita 2.5 SÍLA ŘEČI TĚLA

Čas: 30 min.

Cíl:
- **Studenti reflektují, jak gesta a postavení těla ovlivňují průběh komunikace mezi lidmi.**

Shrnutí:
Studenti v rámci několika krátkých cvičení zkoušejí vyjádřit pomocí svých těl různé pozice, pocity a souhru s druhým.

Význam aktivity pro projekt:
Komunikace je často tématem, které studenti zmiňují jako jednu z hlavních věcí, kterou se chtějí v programu Active Citizens naučit. Její podstatná část – schopnost vést dialog – se prolíná téměř celou metodikou. Neměli bychom ale zapomínat také na nonverbální komunikaci, která je řízena nevědomou částí naší osobnosti a ovlivňuje do velké míry to, jakým způsobem druzí naše sdělení vnímají. Uvědomit si řeč těla je praktické pro jakýkoliv druh jednání s druhými.

Materiály: pro poslední cvičení jsou potřeba čínské hůlky

1) Konverzace za chůze

Postup:
- Vyzvěte studenty, aby se procházeli po místnosti shrbení, s hlavou skloněnou a zamračeným obličejem. Po jedné minutě je zastavte a požádejte, aby takto každý s někým zahájil konverzaci.
- Vyzvěte studenty, aby se procházeli po místnosti zpříma, hlavu drželi nahoře a ramena vzadu. Po jedné minutě je zastavte a požádejte, aby takto každý s někým zahájil konverzaci.

Reflexe:
V čem byl rozdíl? Co se na této aktivitě můžeme naučit? Řeč těla je pro komunikaci zásadní a poloha těla má vliv na náš přístup ke konverzaci.

2) Zrcadlení pocitů

Postup:
- Předem připravte na malé kartičky seznam pocitů, které může člověk při komunikaci s druhým zažívat: moc rád/a tě vidím; štve mě, že jdeš pozdě; líbíš se mi; mám z tebe strach; mrzí mě to, co říkáš; je mi smutno z toho, co říkáš; tvůj účes mi přijde legrační; jsem nešťastná/ný... Na každé kartičce by měl být zaznamenaný pouze jeden pocit.
- Nechte každého vylosovat jednu kartičku. Požádejte je, aby nikomu neříkali, co je na ní napsané.
- Rozdělte studenty do dvou řad tak, aby stáli vždy dva studenti čelem k sobě. Mezi řadami by mělo být alespoň 5 metrů. Každý jednotlivec by měl mít partnera v protější řadě, se kterým se vzájemně dívají do očí.
- Členy první skupiny (řady) vyzvěte, aby se snažili vůči partnerovi v protější řadě mimoslovně vyjádřit pocity, které měli na papírku. Instrukce pro studenty: Zaujměte upřímnou pozici nebo předveďte upřímné gesto, které odráží tyto pocity (chovejte se normálně, nic nepřehánějte). Můžete se k partnerovi přiblížit. Stále se soustřeďte na svého partnera. Dochází ke změně pocitů? V tom případě změňte polohu těla.
- Druhý ze dvojice se snaží co nejpřesněji zrcadlit pohyby a výraz prvého.
- Nechte tuto činnost probíhat pár minut. Následně se role vymění.

Reflexe:
- Jak jste se během této aktivity cítili? Proč?
- Jaké pocity podle vás váš partner vyjadřoval? Podle čeho tak soudíte?
- Pomohlo vám nějak, že jste pohyb sami napodobovali? Jak?
- Co tato aktivita vypovídá o řeči těla při vytváření atmosféry vhodné pro dialog?

3) Čínské hůlky

Postup:
- Požádejte studenty, aby se rozdělili do dvojic. Každá dvojice dostane jídelní hůlku. Tu se pokusí udržet mezi sebou tak, že oba účastníci položí ukazováček na její konce. Jídelní hůlku nyní účastníci drží pouze svými ukazováčky.

Aktivita 2.5 SÍLA ŘEČI TĚLA

Dvojice pak začne jídelní tyčinkou pohybovat; snaží se najít společný rytmus. Jakmile tento pohyb zvládají, zadejte jim nový úkol. Řekněte jim, aby se začali pohybovat po místnosti. Během této aktivity se nemluví.

Reflexe:
Jak se studenti během této aktivity cítili? Co tato aktivita vypovídá o navazování vztahů a spolupráci? (Např. hledání rytmu při společném pohybu, tvorba modelů spolupráce bez vyřčeného slova, budování důvěry navzdory nezvyklé situaci) Využívali jste při vzájemné komunikaci řeč těla? Jak?

Co nahrazuje slova?
Kinezika – pohyby těla; její součást gestika – posunky
Mimika – týká se obličeje a jako jediná vyjadřuje emoce (štěstí, neštěstí, překvapení, očekávání)
Oční kontakt
Haptika – dotýkání se lidí kolem, fyzický kontakt (hlazení, líbání, bití, držení se za ruce)
Paralingvistika – styl verbálního sdělení (hlasitost řeči, tón, rychlost sdělování, frázování)
Posturologie – postoj celého těla a jeho pohyby
Proxemika – postoj při komunikaci, vzdalování se a přibližování, zacházení s prostorem kolem sebe
Chronemika – nakládání s časem při neverbální komunikaci

Pokud vás téma zajímá, podívejte se na prezentaci sociální psycholožky Amy Cuddy, ve které představuje svůj výzkum a závěry o tom, že řeč těla neovlivňuje jen to, jakým způsobem nás vnímají druzí, ale také to, jak o sobě uvažujeme my sami. Způsob, jakým o sobě přemýšlíme, mění naše chování, a to má vliv na výsledky, kterých dosahujeme. http://ed.ted.com/lessons/your-body-language-shapes-who-you-are-amy-cuddy (video pouze v AJ)

Aktivita 2.6 KOČOVNÍ LIDÉ A OBYVATELÉ MĚSTA

Čas: 2,5 hod. (150 min.)

Cíle:

- **Studenti identifikují, jaké jednání vede k vytvoření konfliktu a k jeho následnému řešení.**
- **Studenti sehrají scénku v předem určených rolích.**
- **Studenti pomocí metody Divadla Fórum promění konfliktní situaci ve scénce v jednání formou dialogu.**

Shrnutí:

Aktivita patří mezi náročnější z této metodiky, neboť vyžaduje určité zkušenosti s metodou Divadla Fórum. Studenti během aktivity pracují ve třech skupinách. Jedna má za úkol připravit scénku podle předem daných rolí, druhá představuje diváky-herce, kteří mohou vstoupit do scénky a ovlivnit tak její průběh, třetí skupina pozoruje dění a zaznamenává prvky dialogu a konfliktu.

Význam aktivity pro projekt:

Jedinečnost metody Divadla Fórum umožňuje zprostředkovat všem zúčastněným zážitek určitého konfliktu a jeho proměny v bezkonfliktní průběh pomocí dialogu. Díky této formě je možné určitou situaci prozkoumat z mnoha hledisek a vyzkoušet si vlastní aktivní roli, která vyžaduje předchozí promyšlení toho, v čem spočívá problém nefungující komunikace mezi aktéry, a následné naplánování vstupu, který by mohl situaci změnit. Plán přitom nezůstává pouze v rovině teorie, ale studenti skutečně do děje v určitém okamžiku vstoupí a mohou sledovat, jaký vliv měl jejich vstup na další vývoj jednání. V aktivitě je možné využít nabízený scénář a role nebo je můžete přizpůsobit situaci související přímo s vaším plánovaným projektem či tématem, které souvisí s vaší komunitou.

Materiály: flipchart/tabule, kazuistika a popis rolí, scénář, zadání pro pozorovatele viz příloha 2.6A a B a pracovní list 2.6, prostor k sehrání divadla

Metoda:
Divadlo Fórum

Zakladatelem metody Divadla Fórum je Brazilec Augusto Boal. V sedmdesátých letech 20. století se začal zabývat využitím divadla jako obrany proti politickému útlaku. Jezdil po Brazílii a sehrával divadelní představení, ve kterých herci řešili útlaky (rasistický fyzický i psychický útlak, domácí násilí, politický útlak aj.) a ukázal divákům, jak by mohli své problémy sami vyřešit. Při jednom představení se některý divák ohradil, jak oni (herci) mohou dávat „návod" k řešení, když sami neřeší právě tyto problémy. Proto se A. Boal rozhodl, že herci nebudou řešit problémy, nýbrž je pouze nastolí a společnou debatou s diváky se budou snažit vyřešit daný problém. Augustovo divadlo umožňovalo větší interakci mezi herci a diváky. Divák již nebyl pouhým příjemcem, ale mohl ovlivnit děj svou myšlenkou a názorem. Divákovy nápady se ověřovaly přímo na jevišti. Divák navrhnul možné řešení a herci jej sehráli i s následky. Takto koncipované divadlo již bylo více přijatelné pro diváky, avšak herci neměli tolik vnitřních zkušeností s danými problémy. A tak se stalo, že při jistém představení byla jedna paní v hledišti natolik nespokojena s tím, jak herci na jevišti reagují, až ji A. Boal vyzval, aby sama dohrála onen příběh. Tento moment podnítil vznik Divadla Fórum, kdy si diváci mění role s herci a stávají se tak spoluaktéry – spoluherci, ne jen pasivními diváky. A. Boal využívá pro označení těchto diváků slovní hříčku „spect-actors" (diváko-herci).

Jako každá hra, také Divadlo Fórum má svá pravidla. Pokud si přeje publikum tato pravidla přizpůsobit a doplnit, je to možné. Vše závisí na konkrétní situaci, která vyvstane v průběhu společného setkání. Nejprve je přehrán divákům ve formě běžného představení „anti-model" ve své původní podobě, která obsahuje chybné řešení situace. Joker, který má funkci zprostředkovatele mezi herci a diváky, se obrátí na publikum s výzvou o pomoc. Při druhém přehrávání má publikum možnost zakřičet „STOP", přerušit tak děj příběhu a navrhnout nové řešení, které by spělo k lepšímu

Aktivita 2.6 KOČOVNÍ LIDÉ A OBYVATELÉ MĚSTA

konci příběhu. „Divák-herec“ nahrazuje protagonistu příběhu, indikuje, z kterého místa chce scénu rozehrát a realizuje v prostoru jeviště svůj návrh. V průběhu realizace je možné zkoušet různá řešení pro tutéž scénu. Cílem dílny Divadla Fórum není dospět k jednomu řešení, ale diskutovat, hledat možné alternativy, argumentovat atd. Dílna Divadla Fórum vlastně nikdy nekončí, protože vše, co v jejím rámci probíhá, by mělo přesahovat do skutečného života. Divadlo Fórum se snaží překročit hranici mezi divadlem a skutečným životem, fikcí a realitou.

(Zdroj: HYPERLINK „ http://cs.wikipedia.org/wiki/Divadlo_f%C3%B3rum, http://fedifo.jamu.cz/cojedf.htm)

V angličtině se můžete inspirovat videem http://vimeo.com/39261783.
V Čechách se tématu věnuje např. občanské sdružení Laboratoř Divadla Utlačovaných. Doporučujeme aktivitu využít ve chvíli, kdy získáte s metodou Divadla Fórum alespoň základní zkušenosti.

Postup:

Úvodní rozehřívačka plní roli naladění se na aktivitu, měla by studentům pomoci aktivovat mentální či fyzické kapacity potřebné pro následující aktivitu. Může též navodit vhodnou atmosféru a vytvářet dynamický předěl mezi podobným typem aktivit.

- Např. hra Karkulka: Vytvořte dvě skupiny, v každé z nich se studenti potichu domluví, zda skupina bude hrát babičku, vlka nebo myslivce. Každá z postav má přiřazené určité gesto – myslivec míří puškou, vlk rukama simuluje obří zuby, babička se opírá o hůlku. Obě skupiny se setkají uprostřed místnosti, postaví se proti sobě a na signál učitele předvedou svou postavu. Souboj funguje na principu hry Kámen, nůžky, papír – vlk sežere babičku, myslivec zastřelí vlka, babička zažene myslivce. Vítězná skupina má bod. Možné opakovat několikrát.
- Další rozehřívačku můžeme využít k naladění se na herecké role – například učitel zvolá nějaké slovo a studenti volně procházející prostorem se pokusí dané slovo pantomimicky ztvárnit.

Rolová hra: Kočovní lidé a obyvatelé města

Část I: Představení Divadla Fórum

Pro úspěšnou realizaci Divadla Fórum je dobré studenty nejprve důkladně seznámit s jeho principy a průběhem. Pokud máte dostatek času, není na škodu krátká simulace scénky a intervence. Vysvětlete studentům, že budou rozděleni do tří skupin, z nichž každá bude mít specifický úkol.

Jaký bude postup:

1. Všechny skupiny budou mít nejprve 30 min. na přípravu dle zadání.
2. Skupina 2 odehraje své představení (max. 5 minut).
3. Skupina 1 bude mít pro sebe 5 minut k prodiskutování scénáře, kterého právě byla svědkem, a naplánuje „intervenci“.
4. Skupina 2 poté znovu odehraje své představení ve stejném provedení jako napoprvé, přičemž členové skupiny 1 sedí okolo. Skupina 1 je vyzvána, aby kdykoli během představení provedla intervenci, tj. poklepala hercům na rameno a vystřídala je v dané roli.
5. Skupina 3 po celou dobu pozoruje jednání jednotlivých postav.

Intervence znamená, když někdo ze skupiny 1 vykřikne STOP! a poklepe na rameno některému z herců. Tento herec v roli „zamrzne“, člen publika převezme jeho roli (vystřídá ho) a pomocí svých dovedností se snaží situaci vyřešit. (Nemělo by být použito žádné nereálné zázračné řešení – vše by mělo být skutečné.) Platí pravidlo, že nikdo nesmí nabízet násilné řešení. Ostatní herci reagují na nově nastalou situaci a pokračují ve scénce spolu s jedním (či více) diváky-herci.

Aktivita 2.6 KOČOVNÍ LIDÉ A OBYVATELÉ MĚSTA

Část 2: Úvod do děje a příprava

- Uveďte studenty do děje a představte jim situaci, kterou budou v rámci scénky řešit (příloha 2.6 A). K popisu děje využijte mapku (příloha 2.6 B), která vám pomůže zasadit jednotlivé aktéry do místa, jehož využití je projednáváno. Položte studentům několik otázek, které jim pomohou vžít se do situace. Např.: Co na sobě jako lidé z města pravděpodobně nosíte? Jak jste oblečení jako kočovníci? Jaký by mohl být váš vztah k místním médiím?Atd.

- Rozdělte studenty do tří skupin: skupina 1 (diváci-herci), skupina 2 (max. 9 členů, herci). U obou skupin by po celou dobu měl být jeden facilitátor/učitel. Je možné vybrat také několik pozorovatelů, kteří se zaměří na sledování průběhu dialogu – skupina 3 (max. 3 studenti, pozorovatelé).

- Skupinám 1 a 2 rozdejte kopii scénáře, popis rolí, zadání úkolu a mapu (pracovní list 2.6 a přílohu 2.6 B). Skupiny by se při přípravě neměly vzájemně rušit, ideální je proto zajistit pro přípravu scénky dvě místnosti. Ponechte skupinám min. 30 min. na přípravu. Při přípravě buďte k dispozici oběma skupinám a odpovídejte na jejich případné otázky.

- Skupina 1 má za úkol kromě stručného prostudování materiálů, promyslet proces, kterým by bylo možné dosáhnout dohody jednotlivých stran prostřednictvím dialogu. Skupinu je důležité podpořit především při plánování možného řešení konfliktu a naopak ji zastavit při představě „zázračného řešení“.

- Skupina 2 má za úkol směřovat scénku ke konfliktu, je proto dobré podpořit studenty v úvaze, jaký typ jednání konflikt zapříčiňuje. Zároveň doporučujeme u této skupiny hlídat čas a upozorňovat její členy na nutný posun příprav.

- Skupina 3 se v přípravné fázi zaměří na sepsání principů funkčního dialogu. Tyto principy mohou zapisovat na flipchart. Během reflexe aktivity je pak představí ostatním.

Funkční principy dialogu – inspirace:

- Dvě nebo více stran spolupracují, aby došly ke společnému porozumění.
- Cílem je najít společnou řeč.
- Jedna strana naslouchá druhé, aby se pochopily a dospěly k dohodě.
- Rozšiřuje se a případně se i mění úhel pohledu zúčastněných.
- Otevírá se prostor pro přehodnocení předpokladů.
- Otevírá se možnost dosažení lepšího řešení, než bylo některé z původních.
- Vyznačuje se otevřeností k chybám i změnám.
- Reflexe od jiných lidí pomáhá vylepšovat předložené nápady.
- Hledají se základní shody.
- Hledají se silné stránky jiné pozice.
- Je vyjadřován skutečný zájem o druhou stranu, je snahou nezranit ji nebo se jí nedotknout.
- Předpokládá se, že mnoho lidí má částečnou odpověď a že společně mohou dojít k efektivnímu řešení.

Aktivita 2.6 KOČOVNÍ LIDÉ A OBYVATELÉ MĚSTA

Část 3: Realizace

- Ponechte skupinám čas na přípravu scény a před zahájením jim znovu připomeňte průběh představení.
- Nechte skupinu 2 odehrát alespoň 5 minut z jejího představení. Je přitom důležité, aby ve hře došlo k nějakému dějovému zvratu. Následně scénku zastavte a dejte prostor divákům k diskuzi o tom, jak by představení změnili. Herce nechte po odehrání scénky odejít do jiné místnosti a připravit se na druhé kolo přehrání scénky.
- Po uplynutí domluveného času pozvěte herce zpět na scénu a požádejte je o zopakování scénky. Opět dejte na hraní minimálně 5 - minutový limit. Diváci-herci (v libovolném počtu) mají během hry možnost vstoupit pomocí „intervence“ do děje.
- „Intervenci“ provedou tak, že požádají „jokera“ (učitele) o zastavení hry, uvedou, kterého herce chtějí vystřídat, a vstoupí do jeho role. Hra začíná od začátku s novým obsazením jedné či více rolí.
- Hru ukončete po uplynutí max. 10 minut nebo ve chvíli, kdy se odehrála ve hře zásadní změna a je možné děj ukončit.
- Po skončení scénky požádejte všechny herce, aby ze sebe „setřásli“ svou roli a emoce s ní spojené.

Reflexe:

Cílem reflexe je identifikovat funkční a nefunkční aspekty zapojení se do dialogu. Nechte nejprve vyjádřit se herce, pak diváky-herce, nakonec pozorovatele. Možné otázky:

- Jak jste spokojení/nespokojení s průběhem a výsledkem dialogu? Proč? Čeho jste byli svědky?
- Co byly konkrétní prvky, které posilovaly/usnadňovaly dialog?
- Co byly konkrétní prvky, které naopak brzdily dialog?
- Jaký moment přinesl zvrat v situaci (pokud nastal)? Jaký okamžik zablokoval dialog (pokud blokace nastala)?
- Byly všechny hlasy slyšet stejně? Kdo byl dominantní? Kdo vůbec nedostal prostor? Proč?
- Jakou roli hrálo místo, kde se dialog konal?
- Fungovaly během dialogu principy, které jste definovali na začátku? Které ano, které ne?
- Co je třeba zvážit při zahajování dialogu? Jaké jsou výzvy dialogu? Jaké postupy je možné v dialogu využít?
- Jak se vám líbil formát Divadla Fórum? Co si z této zkušenosti osobně odnášíte?

Nakonec skupina 3 v plénu představí charakteristiky funkčního dialogu a řešení, které navrhla.

Je možné reflektovat i téma konfliktu: Je konflikt vždy špatný? Jaké příležitosti přináší?

- Je důležité vnímat konflikt jako něco, co prostě je, existuje, ale čemu lze zároveň různými způsoby předcházet.
- Konflikt můžeme vidět jako místo, které se zaměřuje na nás, v zájmu nás, nebo proti nám.
- Ve chvíli, kdy se staneme součástí konfliktu, máme moc tuto situaci změnit a ovlivnit její vývoj. K tomu musíme uchopit konflikt a využít jej jako příležitost k přemýšlení, jednání nebo reakci jiným způsobem, než je ten dosavadní.

Role dialogu v projektu Active Citizens (například jednání s partnerem, dialog v týmu). Pravděpodobnost konfliktu během realizace společensky prospěšné akce je relativně vysoká (např. v týmu, při jednání s partnerem) a je potřeba s konfliktem počítat. Dovednosti získané během aktivit mohou studentům pomoci předcházet podobným situacím či rozpoznat klíčové okamžiky a nástroje usnadňující jeho řešení.

Aktivita 2.6 KOČOVNÍ LIDÉ A OBYVATELÉ MĚSTA

Možnosti obměny hry: Pokud je zadání pro studenty příliš složité, zvolte jednodušší schéma (simulace nějaké konkrétní situace, ve které se objevuje téma dialog/konflikt, kterou žáci sami zažili). Příklad: 1) vyzvěte je k vyprávění příběhů, 2) jeden z příběhů vyberte k přehrávání, 3) proveďte reflexi.

Co je důležité mít na mysli při hraní rolových her:
Nevyhovují každému (někdo může mít např. špatnou zkušenost nebo se necítí bezpečně) – zdůrazněte dobrovolnost!
Na konci bychom neměli zapomenout vystoupit z role (např. oklepáním se).

Reflexe je klíčová:
Bez reflexe hra ztrácí smysl, musím vědět, co chci účastníky naučit.
Reflexe nesmí sklouznout k soudům a přesahu rolí do osobní roviny ve stylu: „Mně se nelíbilo, že Petr udělal to a to...“ nebo „To se mi zdálo hloupé, jak Anička řekla...“

PŘÍLOHA 2.6A KOČOVNÍ LIDÉ A OBYVATELÉ MĚSTA

Scénář:

Kočovná komunita s více než 1000 členy žila několik let v systému jeskyní, které jsou blízko známého archeologického naleziště. Před rokem bylo toto naleziště prohlášeno místem světového dědictví a komunita byla vládou přinucena jeskynní komplex opustit a přijmout bydliště v blízkém městě. Pro kočovníky byly postaveny nové domy a zařízení. Mnoho obyvatel města s přestěhováním, které nařídila vláda, nesouhlasilo, protože nechtěli, aby kočovní lidé žili v jejich komunitě. Mnoho z kočovných lidí chtělo i nadále žít v jeskynním komplexu.

Místní archeologové si stěžují, že se kočovní lidé často v noci vracejí do jeskyní a zapalují tam ohně, které mají negativní vliv na staré jeskynní kresby.

V průběhu minulého roku napětí mezi lidmi žijícími ve městě a nově příchozími kočovníky vyvrcholilo. Málo mezi sebou komunikují a minulý měsíc se mezi mladým kočovníkem a obyvatelem města odehrála bitka. Místní média kritizovala kočovníka za to, že nerespektuje soukromý majetek a je nevděčný, přestože mu bylo poskytnuto bydlení. Média také kritizovala místní orgány za projekt přesídlení. K tomu si vládní představitelé zodpovědní za ochranu jeskyní před nedávnem najali ozbrojenou stráž, aby večer jeskynní komplex chránila.

Zástupci kočovných lidí a prominentní obyvatelé města vyjádřili zájem setkat se. Obě strany se obrátily na uznávanou místní nevládní organizaci a požádaly o podporu. Nezisková organizace se proto rozhodla uspořádat společné setkání všech stran konfliktu.

Jak kočovní lidé, tak i obyvatelé města hovoří stejným jazykem. Archeologové převážně hovoří jiným jazykem a nevládní organizace hovoří oběma jazyky.

Popis rolí:

Kočovní lidé

Často jsou vůči lidem z města v podřízeném postavení, sami se považují za ty, kdo stojí stranou. Starší kočovníci se rádi zapojí do dialogu a budou souhlasit s většinou návrhů, pokud jde o postup, umístění – i bez ohledu na to, zda je to v jejich vlastním zájmu.

Mladší kočovníci se starším podvolí, ale nemají velký zájem o dialog s lidmi z města. Na veřejnosti obvykle hovoří muži, nicméně ženy kočovníků jsou ve své komunitě velmi aktivní, mj. pokud jde o příjem (prodávání náramků a mincí turistům). Kočovníci jsou lovci a ze zvyku nosí zbraně nebo nože. Milují sport a několik z nich mluví několika jazyky včetně toho, kterým hovoří archeologové.

Archeologové

Archeologové pocházejí z různých zemí, ale hovoří stejným jazykem, většina z nich tráví pouze několik měsíců prací na místě světového dědictví, poté se vrací do svých zemí. Pouze dva jsou na místě trvale. Archeologové žijí ve městě a někteří z nich se přátelí s lidmi z města. Archeologové si myslí, že jim do napětí mezi kočovníky a místními lidmi nic není a dávají si pozor, aby se do žádného dialogu nezapojili. Mají velký vliv na to, jak místní orgány řídí lokalitu s jeskyněmi.

Prominentní lidé z města

Lidé z města pocházejí z různých prostředí: místní majitelé půdy, městský právník, bankovní manažer a oblíbený řezník. Mají silné vazby na místní média a orgány, nicméně v nedávné době zde bylo s úředníky jisté napětí. Lidé z města by chtěli navrhnout setkání široké veřejnosti na radnici, kde by byli přítomni zástupci kočovníků, představitelé místních orgánů i médií.

Všichni lidé z města chovají vůči zaměstnancům vedení nevládní organizace úctu, ale na druhé straně si jimi nejsou moc jistí, protože někteří zaměstnanci nevládní organizace jsou cizinci a fluktuace zaměstnanců je docela vysoká. Také se objevily zvěsti, že nevládní organizace obdržela velký grant od vlády a někteří lidé z města se ptají, co se s těmito penězi stalo.

Lidé z města očekávají rychlé a jednoduché řešení a prominentní lidé z města připravili svůj vlastní dokument nazvaný „Cesta vpřed“, který navrhuje, jak by měla být situace vyřešena.

PŘÍLOHA 2.6A KOČOVNÍ LIDÉ A OBYVATELÉ MĚSTA

Místní orgány
Místní orgány věnují mnoho času ochraně archeologického naleziště a jeskyní, protože se obávají pozornosti mezinárodního tisku týkající se tohoto nově určeného místa světového dědictví. I když už nad hlavním archeologickým nalezištěm nemají pravomoc (tu má nyní ústřední vláda), stále mají rozhodovací pravomoc nad jeskyněmi, které se nacházejí poblíž. Místní orgány nepovažují napětí mezi místními lidmi a kočovnými lidmi za velký problém a věnovaly tomuto problému pouze malou pozornost až do doby, kdy je začaly kritizovat články v tisku.

Nevládní organizace
Nevládní organizace je místní pobočkou mezinárodní nevládní organizace, která se zabývá širokou škálou projektů počínaje zdravím, přes kontrolu, zprostředkování informací a řešením konfliktů konče. Místní pobočka se primárně zaměřuje na malou zdravotní kliniku, nicméně také zorganizovala sérii úspěšných protidrogových a protialkoholních sportovních akcí.
Nevládní organizace má s místními orgány dobrý vztah. Místní média v minulosti některé z jejich sportovních akcí uveřejnila.
Vedení nevládní organizace v hlavním městě považuje místní kancelář za úspěšnou vlajkovou loď.
V současné době má nevládní organizace dostupnou kapacitu, pokud jde o zaměstnance, ale také má velmi malý rozpočet (v hodnotě 10 000 Kč) pro další aktivity.
Nevládní organizace vybudovala učebnu vedle své kanceláře, kde se někdy pořádají workshopy.

Místní média
Místní média řídí skupina z města, která má rádiovou stanici a denní tisk, a také jednou za týden vysílá televizní zpravodajský pořad.
Místní média čelí velké konkurenci ze strany populárních národních novin, rádiových pořadů a televize, z nichž jsou všechny ve městě dostupné. Místní média se v poslední době velmi věnovala napětí mezi skupinou kočovníků a lidmi z města, protože je to v této lokalitě ožehavé téma a jsou jediní, kteří o tom podávají zpravodajství.
Skupina místních médií má na místní lidi silnou vazbu a je obecně brána jako důvěryhodná. Je v rukou regionálního majitele pozemků, který byl nedávno zaangažován v právní bitvě s úředníky místních orgánů, a někteří ze zaměstnanců novin jsou naváděni ke kritizování místních orgánů za to, jak se zabývají problematikou přemísťování kočovníků.

PRACOVNÍ LIST 2.6 A KOČOVNÍ LIDÉ A OBYVATELÉ MĚSTA

Skupina 1 (diváci-herci):

Vaším úkolem je najít pomocí dialogu východisko ze situace, kterou budete pozorovat.

Příprava: Představte si, že jste jako nevládní organizace schopni doporučit a podpořit dialog, u něhož se obě komunity shodnou, že bude mít smysluplný a pozitivní dopad.

1. Jak toho můžete dosáhnout?
2. Identifikujte některé kroky, které můžete použít k podpoře tohoto procesu. Tam, kde je to možné, uveďte pro ilustraci svého postoje „imaginární“ příklady.
3. Jak budete vědět, že dialog byl a bude pro zúčastněné strany hodnotný / úspěšný?

Během hry: Pozorně sledujte představení a uvažujte o vhodném momentu pro intervenci. Nezapomeňte na to, že řešení by mělo být reálné a nesmí být násilné.

Pokud máte klíčové otázky, na které potřebujete vědět odpověď (např. otázky směřované na kočovné lidi, prominentní obyvatele města, média, archeology, místní orgány nebo jinou skupinu), zeptejte se učitele / facilitátora.

Skupina 2 (herci):

Vaším úkolem je přehrát setkání zapojených aktérů.

Vytvořte scénku (max. 5 minut) založenou na scénáři a předložených rolích. Zasedání řídí facilitátor z místní nevládní organizace, jenž iniciovala dialog mezi některými (nebo všemi) zainteresovanými stranami. Tento dialog není řádně připraven a naplánován a pomalu vede ke konfliktu a záporným výsledkům.

- Nejdříve popřemýšlejte o tom, co se muselo stát, že dialog nebyl úspěšný. Jaká pravidla dialogu byla pravděpodobně porušena?
- Dále důkladně prostudujte role a scénáře. Zamyslete se nad tím, jaká je motivace jednotlivých stran pro účast v konfliktu?
- Jak jednotlivé postavy jednají, jakou využívají řeč těla, jaké zaujímají postoje?

Poznámky ke scénce:

- Scénář dialogu by se měl uskutečnit v učebně místní nevládní organizace.
- Kočovní lidé jsou dobří posluchači, zřídkakdy se projevují, pokud nedostanou nejdříve příležitost k projednání problému mezi sebou, a poté reagují. Často dávají najevo své podřízené postavení vůči lidem z města.
- Prominentní lidé z města jsou působiví a emotivní řečníci, rádi vášnivě debatují jako jednotlivci.

Skupina 3: Zadání pro pozorovatele

Příprava: Definujte si principy funkčního dialogu. Sepište je na flipchart.

Během hry: Pozorně sledujte a poslouchejte, jak jednotlivé postavy reagují během dialogu v obou odehraných představeních. Můžete si dělat poznámky o tom, o čem si myslíte, že jsou silné a slabé stránky komunikace mezi účastníky.

Pomocné otázky:

- Jak dlouho lidé mluvili?
- Jak často lidé mluvili? Byli to pořád titíž lidé?
- Kdo kladl klíčové otázky?
- Používali lidé formu „já“, „ty“ nebo „oni“?
- Co můžete říci o „řeči těla“? Jak se projevovala u účastníků?
- Naslouchali si lidé navzájem?
- Mluvil někdo málo? Byl někdo z dialogu zcela vyloučen?
- Vyvíjel se dialog úspěšně? Jak se to měnilo?
- Jaké otázky/výroky/okamžiky byly klíčové pro úspěch nebo neúspěch dialogu?

PŘÍLOHA 2.6 B

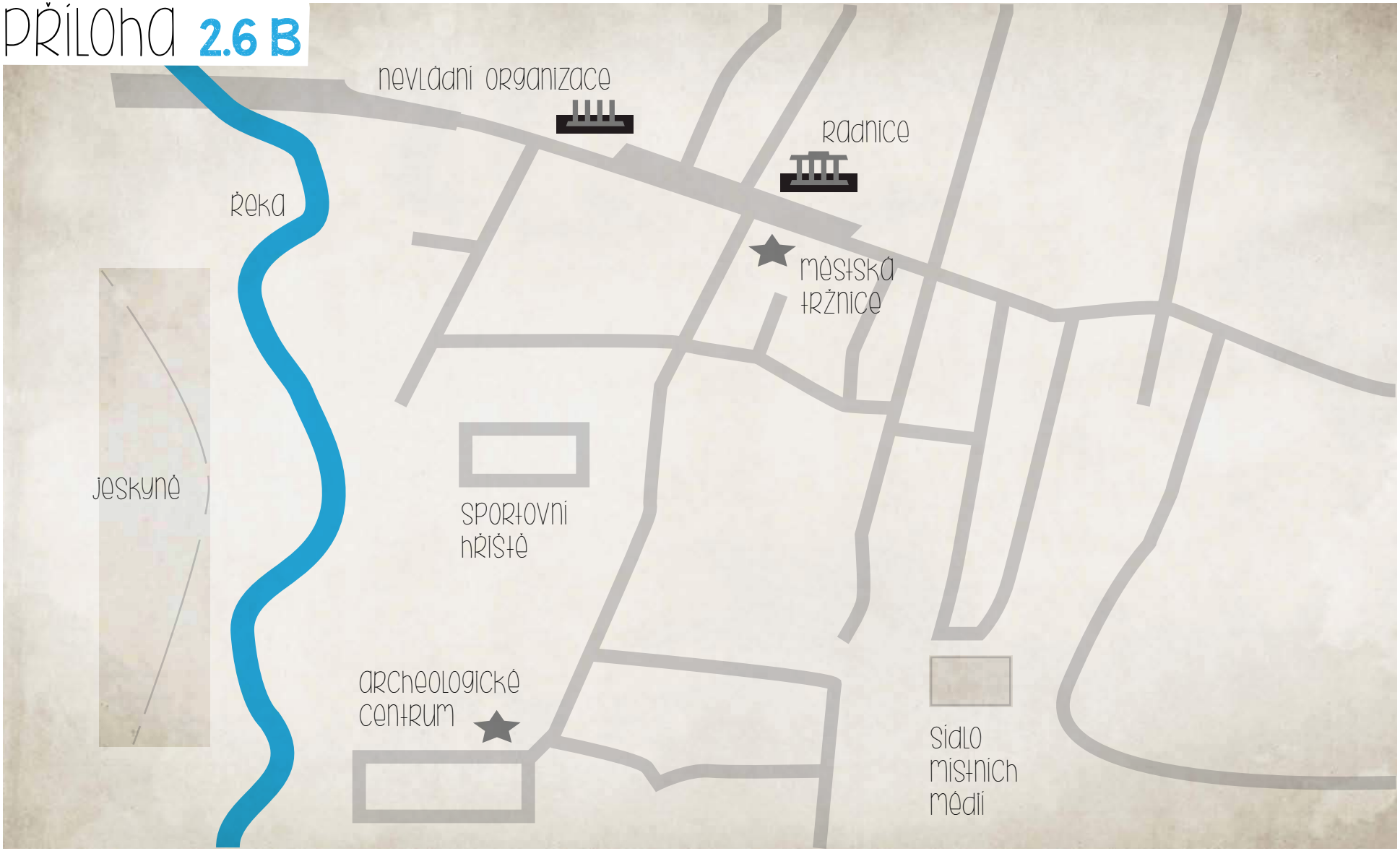

fáze 1 · fáze 2 · fáze 3 · fáze 4 · fáze 5

Kapitánský deník

Jak se cítíš po aktivitách fáze Já a Ty?

Která z aktivit tě nejvíce zaujala a proč?

Změnily aktivity nějak to, jak komunikujete v týmu / ve třídě? Pokud ano, jak a díky čemu se to stalo?

Pokud ne, je něco, co bys chtěl/a změnit?

Co dalšího by ses chtěl/a v souvislosti s komunikací či dialogem naučit nebo dozvědět?

Prostor pro tebe. Piš, kresli cokoliv, co tě napadá...

Fáze 1 Fáze 2 Fáze 3 Fáze 4 Fáze 5

CASE STUDY:

JAN PALACH

CASE STUDY: JAN PALACH

16. ledna 1969 informovala československá média o tom, že pod budovou Národního muzea se upálil mladý muž. Tím mužem byl Jan Palach, student Filosofické fakulty Univerzity Karlovy, kterému v té době bylo pouhých dvacet jedna let. Jeho čin byl reakcí na stávající politické změny v zemi. Pár měsíců před tím stanul v čele tehdejší Československé socialistické republiky (po svrženém Antonínu Novotném) prezident Ludvík Svoboda a v říjnu 1968 byl podpisem smlouvy o dočasném pobytu oficiálně stvrzen srpnový vpád sovětské armády na naše území. V zemi bylo pozastaveno reformní hnutí a znovu obnovena tvrdá cenzura a manipulace médii ze strany vládnoucí KSČ.

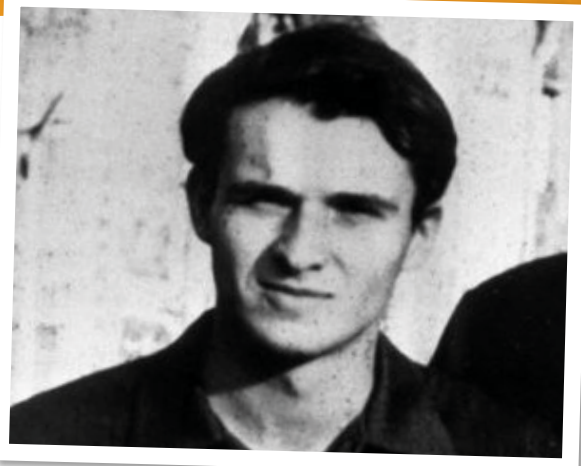

Většina knih a článků o Janu Palachovi, na které narážíme, začíná podobným zamyšlením, jako je to od řeholního kněze Jindřicha Šrajera:

„Palachův čin je neuchopitelný, nestandardní. Vymyká se běžnému etickému hodnocení. Vzbuzuje velké emoce, vyvolává řadu otázek, polemik a často i protichůdných hodnocení. Je odsuzován i glorifikován."

„S ohledem na Palachovu osobní motivaci a jím formulovaný ideál a s ohledem na historický a kulturně-politický kontext a dopad jeho činu lze konstatovat, že se jedná o čin hrdinského, (zástupného) sebeobětování. Jeho čin je nutné ocenit, ale z hlediska úcty k životu ho nelze obecně doporučovat."

Ani my neuvádíme příklad Jana Palacha proto, abychom inspirovali mladé lidi ke stejnému činu, ale proto, abychom vyzdvihli sílu a odhodlání jeho boje za svobodu myšlení a jednání, pro které byl ochoten položit svůj vlastní život. Ačkoli i dnes někteří polemizují nad tím, zda rozhodnutí Jana Palacha nebylo pouhou sebevraždou, považujeme za zásadní jeho osobní prohlášení směřující k aktivizaci národa a posílení odhodlání vzepřít se totalitě, ve které se znovu ocitl.

„V historii jsou určité okamžiky, kdy je zapotřebí něco udělat. Teď je na to čas. Za půl roku, za rok už bude navždycky pozdě."

Svou snahu „něco udělat" stvrdil Jan Palach ve svém dopise požadavkem na okamžité zrušení cenzury a zákaz rozšiřování „Zpráv" (pozn. ed. myšleno zmanipulovaných zpráv). Splnění jeho požadavku bylo datováno k 21. 1. 1969, jinak hrozilo vzplanutí dalších „pochodní". Jan Palach ale podlehl svým zraněním dříve, než uplynula tato lhůta, a v samotném závěru svého života vybízel, aby další životy zůstaly zachovány. Přesto jeho čin motivoval další následovníky – mj. Jana Zajíce, Evžena Plocka.

Palachův požadavek byl tehdejším režimem ignorován, jeho čin překroucen mnoha médii a řada jeho blízkých a sympatizantů byla perzekvována. Přes-

CASE STUDY: JAN PALACH

to ale sebeupálení a následná smrt mladého člověka vyvolala silnou reakci veřejnosti a tradice v podobě Palachova týdne se drží dodnes. Pohřeb Jana Palacha se stal veřejnou demonstrací, na kterou navazovala v řadě dalších měst pietní shromáždění a další demonstrace za svobodu, jichž se účastnily tisíce osob. Všechny tyto akce byly potlačeny zásahy Veřejné bezpečnosti.

Vláda na Palachův čin reagovala především snahou o zklidnění situace a zajištění kontroly nad protesty. Současně se ale pod vedením komunistického poslance Viléma Nového zrodila lživá informace o podvodném činu Jana Palacha. Nový vytvořil spekulaci o tzv. „studeném ohni“, který měl Palach údajně použít místo skutečného ohně a svůj čin využít pouze jako provokaci. Ke skutečnému popálení tak podle Nového teorie došlo pouze omylem. Toto lživé obvinění bylo důvodem pro žalobu na ochranu osobnosti, kterou v březnu 1969 podala matka Jana Palacha, Libuše Palachová. Případ následně vedla advokátka Dagmar Burešová. Ačkoliv se podařilo proti poslanci Novému shromáždit usvědčující důkazy, vyslovil soud v roce 1970 rozsudek zamítající žalobu. Příčinou takto postaveného rozsudku byla opět manipulace ze strany vládnoucí moci.

DOPORUČUJEME:

O činu Jana Palacha a událostech, které následovaly po jeho smrti, pojednává třídílný film Hořící keř (2013). Režie: Agnieszka Holland.

Zdroje:

KMUNÍČKOVÁ, Z. Poslední dny Jana Palacha. Praha: Epocha, 2009.

BLAŽEK, P., EICHLER, P., JAREŠ, J. a kol. Jan Palach ´69. Praha: FF UK a Ústav pro studium totalitních režimů, 2009.

http://www.janpalach.cz

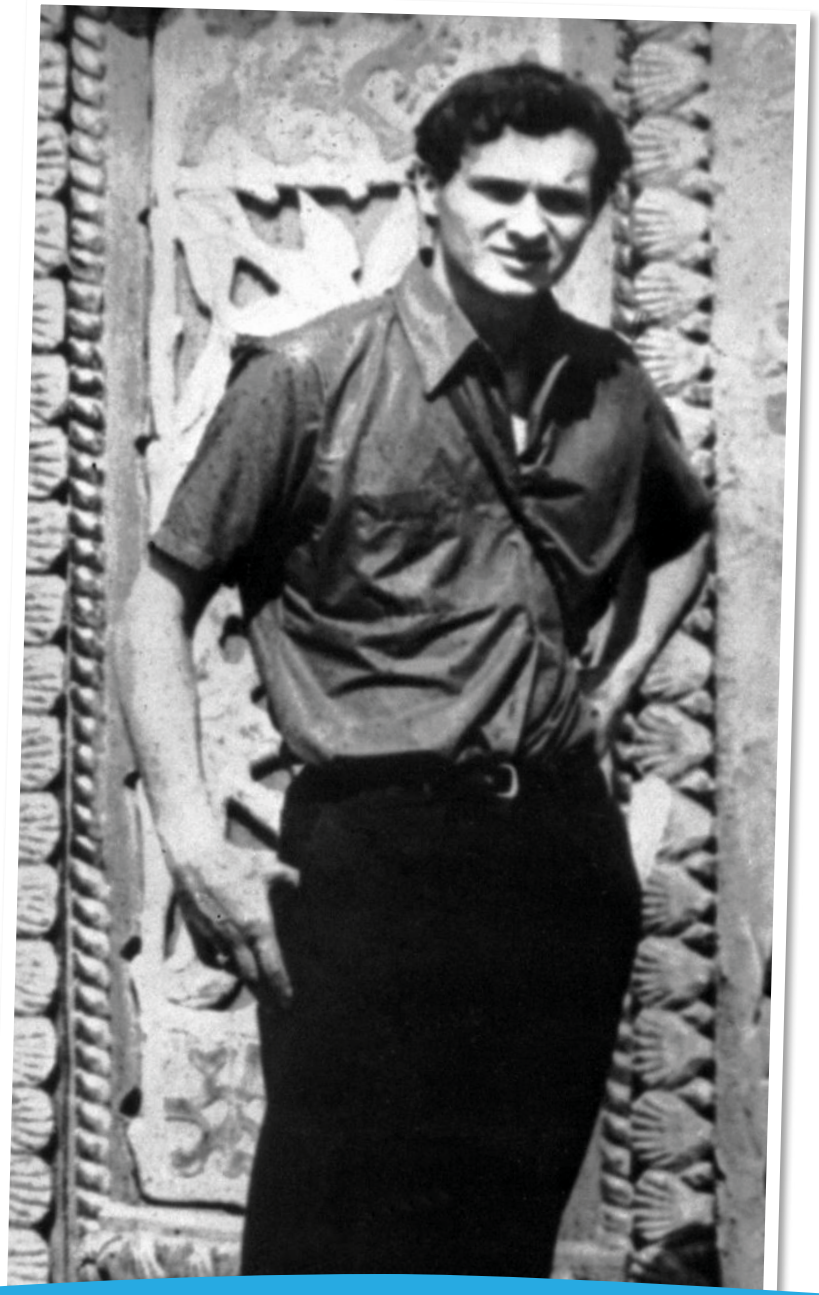

My společně
Jako občané

fáze 3

„Žádný člověk není ostrov sám pro sebe."

John Donne,
anglický básník

V předchozích kapitolách jsme se zabývali tím, kdo jsme my sami, a také porozuměním a oceněním jinakosti druhých. Zkoumali jsme sílu, kterou v sobě nese množství perspektiv a z nich poskládaný obraz reality. Hledali jsme také cestu k dialogu a jeho výhodám oproti jiným formám komunikace, zabývali jsme se interakcí s druhými i sílou otázek, pomocí kterých můžeme zkoumat svět kolem sebe, vztahovat se k druhým i k sobě sama.

Cílem fáze 3 je zaměřit naši pozornost na širší společenství, jehož jsme součástí, a propojit s tímto tématem dosavadní poznatky a dovednosti. K označení společenství přitom využíváme pojmu komunita. Toto označení není v českém kontextu příliš běžné, nicméně z hlediska využití v rámci programu Active Citizens se nám jeví jako nejvýstižnější. Během třetí fáze budeme společně zkoumat hranice tohoto pojmu, charakter vzájemného propojení i samotnou komunitu, ve které žijete vy a vaši studenti (či ve které se nachází vaše škola).

Smyslem této fáze je ale především porozumět tomu, že svět kolem nás, ať už jej chápeme v užším či širším měřítku, není statický, že do něj můžeme vstupovat a ovlivňovat jeho fungování či usilovat o změnu. Přijmout odpovědnost za podobu světa kolem nás je jedním z hlavních předpokladů aktivního občanství.

Co je to komunita?

Slovo komunita se nejběžněji používá pro označení skupiny, jež sdílí geografickou lokalitu, jakož i zájem týkající se kvality této lokality a příležitosti v ní. Rovněž může označovat skupinu lidí, kteří sdílejí soubor hodnot a zájmů.

Soubor sdílených hodnot a zájmů může tvořit:

- zaměstnání – například profesní asociace, odbory, neformální komunity praxe
- sdílená náboženská víra
- lidé s týmž etnickým původem
- lidé téhož pohlaví a/nebo sexuální orientace
- zájem o volnočasové aktivity – sport, hudba
- snaha o působení na konkrétní záležitosti, např. změna klimatu, práva dětí, rovnost žen atd.

Členství v některých komunitách je volitelné či úmyslné, což znamená, že jejich členové museli provést vědomé rozhodnutí stát se členy této komunity. Ostatní komunity jsou definovány okolnostmi a historicky.
Člověk může patřit do několika různých komunit, kdy každá z nich má silný vliv na hodnoty a volby, které daný jedinec provádí. V tomto ohledu je

koncept komunity také někdy klíčem k pochopení identity člověka. Zatímco některé komunity pouze existují a jsou ovlivňovány změnami v okolním prostředí, jiné jsou organizovány za účelem ochrany svých zájmů a iniciování změn. U organizovaných komunit je vysoká pravděpodobnost výskytu silného behaviorálního kódu či kultury, ačkoli kultura je častěji spojována s chováním skupiny a komunita se skupinovými zájmy.

Komunity mohou být relativně malé a mívají soustředěné zájmy, např. pracoviště. V současnosti mohou být komunity díky masové globální komunikaci a zvýšené vzájemné závislosti rozsáhlé/globální a neomezují se geografickými či národními hranicemi (např. náboženské skupiny či environmentální hnutí). V tomto případě mohou být zájmy nejasné, někdy protichůdné a chování skupin nekonzistentní.

Je pravděpodobné, že člen lokální komunity je současně členem některé z globálních zájmových komunit.
Komunitu lze zmapovat několika způsoby. Je-li organizována za účelem ochrany svých zájmů, lze na ni pohlížet jako na systém – jakousi množinu součástek, které společně vytvářejí zcela novou položku, která plní funkci či produkuje výstup. Ten může být vytvořen lidmi (jízdní kolo) či existovat přirozeně (klima). Jestliže do systému něco vložíte, generuje to výstup – žádoucí nebo náhodný, prospěšný či škodlivý.
Z těchto důvodů představuje pochopení dynamiky komunit důležitou součást řešení problémů a stanovení sledu akcí, směřujících k trvalé udržitelnosti.

Co je to aktivní občanství?

Občané jsou příslušníci organizovaného státu či země. Jejich **občanství** popisuje jejich status a nepřímo i práva a povinnosti, které ve vztahu ke své zemi mají. Občan může mít například právo vlastnit cestovní pas vydaný státem a povinnost platit tomuto státu daně. Pojem občanství se z této právní definice rozvinul, aby zahrnoval také proces účasti na společném životě komunity. **Aktivní občané** jsou lidé, kteří dohlédnou za tyto základní právní povinnosti (příklady výše) a dále se dobrovolně zapojují do aktivit, které nějakým způsobem ovlivňují veřejný život v jejich lokalitě či komunitách. To se děje prostřednictvím **občanských organizací** (občané využívají své svobody, aby se spojili – obvykle za účelem dosažení sociální změny ve své lokalitě) či **státních a neziskových organizací** (vztah k vládnoucím silám či subjektům s rozhodovací pravomocí v rámci dané komunity).

Co je to globální občanství?

Tak jako jsou lidé občany svých států či zemí, jsou rovněž součástí globálního společenství, u něhož dochází ke stálému růstu vzájemné závislosti prostřednictvím obchodu, politiky a interkulturní výměny, k níž dochází díky masové komunikaci. V běžném životě globální komunity existuje mnoho sdílených problémů, jež vyžadují společné kroky, jakož i mezinárodní politickou účast. Porozumění povaze těchto kroků a jejich potenciálu je umožněno pomocí rozvoje kapacit aktivních občanů na lokální úrovni, stejně tak rozvoj povědomí o globální dimenzi našeho občanství může mít vliv na rozhodnutí a způsob, jakým pojímáme lokální komunitní akci.
Globální občané jsou ti, kteří chápou vzájemnou provázanost své komunity s komunitami jinde ve světě a kteří se zapojují do aktivit, jejichž výstupy mají pozitivní dopad, přesahující hranice vlastní země či vnášející globální perspektivu do aktivit v místě, kde žijí. Výstupy aktivit přitom vztahují k dosažení globálních hodnot (např. spravedlnost, mír, trvalá udržitelnost...).

Výstupy fáze My společně:

- **Hlubší pochopení konceptu komunity.**
- **Hlubší pochopení vlastní komunity a reflexe různých náhledů na jednu komunitu.**
- **Porozumění vzájemné závislosti na lokální a globální úrovni.**
- **Porozumění konceptu systémů a získání schopnosti systémového uvažování.**
- **Moc a rozhodování v komunitě.**
- **Úvod do systémového uvažování jakožto přístupu k řešení problémů.**
- **Identifikace problému a motivace k jeho řešení.**
- **Identifikace problémů či záležitostí, jimiž je potřeba se v komunitě zabývat.**

„Cokoli se přihodí Zemi, přihodí se i synům Země. Člověk neutkal síť života; je v ní pouze vláknem. Cokoli provede této síti, provede zároveň i sobě."

Seattle, náčelník kmene Duwamishů, Severní Amerika

fáze 1 fáze 2 fáze 3 fáze 4 fáze 5

Aktivita 3.1 MÍSTO, KDE ŽIJU

Čas: 45 min.

Cíle:
- **Studenti definují pojem komunita a uvedou různá hlediska jeho vymezení.**
- **Studenti uvedou vlastní příklady komunit, jichž se cítí být součástí.**
- **Studenti zhodnotí, jaké výhody a nevýhody přináší členství v komunitě.**

Shrnutí:
Studenti nejprve pomocí metody Kostka zkoumají pojem komunita z šesti různých úhlů pohledu. Poté se zamýšlejí nad možným vymezením pojmu komunita a hledají příklady komunit, jichž jsou součástí na základě své identity, zájmů a geografického vymezení. Na závěr si společně určí, jaké pojetí komunity budou využívat při plánování společensky prospěšné akce.

Význam aktivity pro projekt:
Pojem komunita se v českém prostředí nepoužívá příliš často. Jedním z důvodů jsou jeho negativní konotace s komunistickým režimem či úzká vazba na náboženské nebo národnostní či etnické komunity. Přesto jde o pojem, který ve své podstatě ukrývá důležitý význam – společenství lidí se silnými vnitřními pouty a soudržností ustavené v ideálním případě na základě dobrovolnosti. V tomto smyslu je pojem používán v celé metodice. Aktivita má přispět nejen k porozumění pojmu jako takovému, ale především hodnotám, které se s ním pojí, a pomoci studentům definovat komunitu, na kterou se v projektu zaměří.

komunita
(z latiny: commūnitās, „společenství, společnost“)
1. společenství, kolektiv vyznačující se těsnými vnitřními pouty, silnou soudržností (vědomí sounáležitosti, společný cíl), pocitem solidarity vůči vnějšímu světu, i když nevylučuje vnitřní napětí. Německý sociolog, ekonom a filosof Ferdinand Tönnies (1855–1936) komunitu v ideálním případě definuje jako pospolitost charakterizovanou dobrovolností, altruismem a společným ideálem;
2. společně užívaná obecní půda, společný majetek. (Jaroslav Malina) (zdroj: http://is.muni.cz/do/1431/UAntrBiol/el/antropos/slovnik.html)

Materiály: papíry, barevné pastelky a fixy, kopie pracovního listu 3.1 pro každého studenta – model kostky, velký arch papíru, post-its (samolepicí papírky)

Postup:
- Dříve než se pustíte se studenty do mapování komunity, dejte si čas na vyjasnění samotného pojmu komunita. Využijte k tomuto účelu metody volného psaní či metody kostka, která umožňuje podívat se na téma z šesti různých hledisek. Strany kostky představují jednotlivá hlediska. Téma hodiny napište viditelně na tabuli či flipchart a pro demonstraci metody si můžete připravit papírový model kostky. Model dobře poslouží i k pozdějšímu zaznamenání nejvýstižnějších studentských výroků na dané téma.

- Představte metodu studentům a rozdejte jim pracovní listy. Vyplňte společně všech šest stran kostky a následně požádejte studenty, aby své zápisy sdíleli ve dvojicích. Na závěr dejte prostor 2–3 studentům dobrovolně sdílet jejich zápisky v plénu.

METODA KOSTKA

K metodě se často využívá pracovního listu s nákresem pláště kostky (pracovní list). Studenti pomocí volného psaní vpisují do jednotlivých políček své výroky reagující na pokyny učitele. Ty obvykle vycházejí od jednodušších forem, jako je např. popis, až ke složitějším – např. k hodnocení. Uvádíme zde pořadí, vycházející ze stupně náročnosti jednotlivých myšlenkových operací. Pokud vám některý z pokynů připadá příliš těžký, je možné jej vynechat.

1. Popiš téma. (Jak vypadá?)
2. Porovnej. (Urči, čemu se téma/věc podobá, v čem je jiná/é?)
3. Asociuj. (Napiš, co tě při zmínce tématu napadá, nač sis vzpomněl/a.)
4. Aplikuj. (Napiš, k čemu slouží nebo by mohlo sloužit.)
5. Analyzuj. (Uveď, z čeho se skládá, jak funguje.)
6. Vyhodnoť. (Napiš, jaké pozitivní či negativní stránky dané téma má.)

Aktivita 3.1 MÍSTO, KDE ŽIJU

Alternativní postup:

Metoda kostka vyžaduje více času a je v mnoha ohledech náročnější na zpracování ze strany studentů. Jako alternativu pro úvodní část aktivity proto nabízíme metodu volného psaní na téma: Co je to komunita?

- Pokud z diskuze vyplynou různé charakteristiky komunity, nechte je studenty nejdříve vyjmenovat a pak je požádejte, zda jsou schopni rozdíl mezi různými pojetími zobecnit. Pokud typy nepojmenují, vysvětlete, že komunitu můžeme chápat ze tří hledisek:
  1) z hlediska geografického – komunita jako skupina lidí žijících ve stejném místě; či jako místo, kde tito lidé žijí,
  2) z hlediska zájmů – komunita jako skupina lidí se společnými zájmy, zkušenostmi, cíli či hodnotami,
  3) z hlediska podobnosti či identity – komunita jako skupina lidí se sdílenou identitou (kulturní, etnickou, sexuální...) či jinou podobností.

(Podrobněji v části věnované vysvětlení pojmů „jak chápeme klíčové pojmy“ - komunita).

- Ukažte studentům tabulku, která zachycuje různá pojetí komunity ve vztahu k měřítku, s jakým k ní přistupujeme. Z hlediska geografického vymezení tak můžeme být zároveň součástí komunity města Kaplice, občanů České republiky, obyvatel Evropy. Hranice jednotlivých komunit se navzájem překrývají a my jsme součástí několika společenství naráz.

- Uveďte příklady i ostatních hledisek a požádejte studenty, aby si tabulku vyplnili každý za sebe. (Např. zájmy: hraješ fotbal za místní klub a zároveň jsi součástí fun klubu Slovanu Liberec v národní lize, mezistátní zápasy si nenecháš ujít a hodně společného máš s ostatními fanoušky Arsenalu, celosvětově patříš k těm, co si nenechají ujít MS ve fotbale)

Reflexe:

- Spolu se studenty krátce reflektujte, jaké výhody či nevýhody vám přináší členství v těchto společenstvích či komunitách. Znáte nějaké příklady dobře fungující komunity? Pokud ano, uveďte je. Co je to, co dělá komunitu komunitou?

- Na závěr se společně domluvte, jaké pojetí komunity budete využívat během vašeho projektu. V rámci programu Active Citizens, a tedy i v této metodice, pracujeme s geografickým vymezením komunity, které odpovídá společenství lidí žijících uvnitř hranic města či obce, v níž se nachází škola.

Měřítko/hledisko	Geografické	Zájmy	Identita
Lokální			
Národní			
Mezinárodní/Globální			

PRACOVNÍ LIST 3.1

KOMUNITA

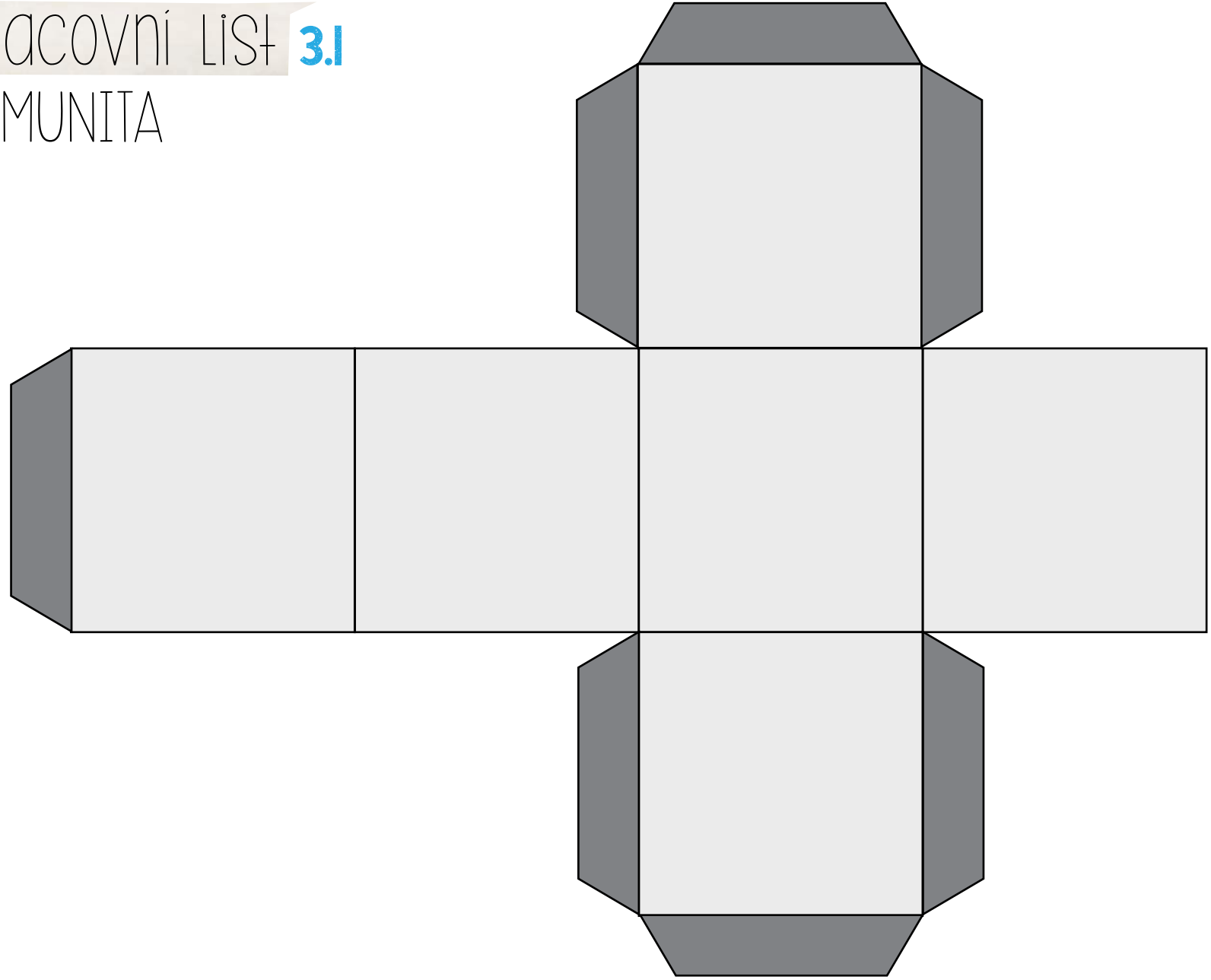

Aktivita 3.2 MAPOVÁNÍ KOMUNITY

Čas: 45 min.

Cíle:
- **Studenti pomocí mapy zkoumají komunitu, ve které se nachází jejich škola.**
- **Studenti popíší svůj vztah ke komunitě a konkrétním místům.**
- **Studenti reflektují důvody, ze kterých jejich hodnocení vychází.**

Shrnutí:
Studenti během aktivity vytváří společnou mapu komunity, do které postupně vyznačují místa s určitým významem či účelem a doplňují ji o informace spojené s tím, jak sami místa vnímají, jak se v nich cítí a jaký k nim mají vztah. Na závěr probíhá reflexe zacílená mj. na pochopení příčin vztahů a toho, proč různí lidé vnímají daná místa rozdílně.

Význam aktivity pro projekt:
Znalost komunity, ve které chceme dosáhnout určité změny, je klíčová nejen pro úspěch celé akce, ale především pro smysluplné nastavení cíle realizovaného projektu. Ten by měl vycházet nejen z našeho přesvědčení a nadšení pro věc, ale také z reálných potřeb a znalosti dalších souvislostí. Mapování komunity samotnými studenty předchází aktivitě, ve které studenti vyrazí do ulic, a vztah k místu budou zjišťovat přímo od lidí v obci / ve městě. Než se tak ale stane, mohou se studenti prostřednictvím aktivity zamyslet, jak komunitu vnímají oni sami, a reflektovat příčiny, které je k tomu vedou. Zároveň jim aktivita pomůže podívat se na komunitu jako na celek a uvědomit si skutečnost, že vztah k jednomu místu se může u různých lidí lišit. Studenti tak získají základ pro vlastní mapování v komunitě a podněty pro tvorbu otázek vycházející z vlastní reflektované zkušenosti.

Materiály:
velký arch papíru, vytištěná mapa města/obce, barevné pastelky a fixy, post-its (samolepicí papírky)

Postup:
- Řekněte studentům, že se společně podíváte na to, jak vypadá vaše komunita. Kam až sahají její hranice a co se nachází uvnitř? Pomocí mapy nahlédnete podrobněji na komunitu, ve které se společně nacházíte, a prozkoumáte ji z různých hledisek.

- Požádejte některého ze studentů, aby s pomocí ostatních nakreslil na velký arch papíru hrubou mapu daného území včetně hlavních silnic, ulic, náměstí, parků atd. tak, aby mapa obsahovala vše v určitém měřítku. Mapa samozřejmě nemusí být přesná ani výrazně podrobná. Jako vzor lze využít kopii územního plánu či mapy z internetového vyhledávače. V případě velkých měst je možné si zvolit menší územní jednotku, např. čtvrť města.

- Jakmile je hrubý nákres mapy hotov, vyznačte spolu se studenty geografické prvky a doplňte body, které jsou podle jejich názoru důležité. Pro různé typy institucí a míst používejte různé barvy – např. zeleně parky, místa odpočinku a hřiště; fialovou barvou místa setkávání; červeně obchody a průmyslové zóny; žlutě obytné zóny; modře samosprávné budovy apod. – značení přizpůsobte své mapě. Na rozdělení kategorií a barev se domluvte předem.

- Nyní studenty požádejte, aby se zamysleli nad tím, jaké výhody komunita nabízí.
  - Jaké služby a zařízení můžeme v komunitě využívat?
  - Jakých dovedností členů komunity lze využít?

Odpovědi zaznamenejte na papírky a umístěte na daná místa do mapy.

- Pokud se studenti v místě pohybují či přímo žijí, mají k určitým místům nepochybně vřelejší a k jiným naopak méně vřelý vztah. Požádejte je proto, aby tento vztah vyjádřili pomocí jednoduchých ikon symbolizujících jak pozitivní, tak negativní pocity spojené s daným místem. Samolepicí papírky s ikonami opět umístěte na mapu.

Aktivita 3.2 MAPOVÁNÍ KOMUNITY

- Podobným způsobem můžete zaznamenat také místa, kde se studenti necítí bezpečně nebo příjemně, či oblasti, kam běžně nechodí nebo je vůbec neznají.

Místo, které se mi líbí / mám rád/a.

Místo, které se mi nelíbí / nemám rád/a.

Místo, které považuji za důležité.

Oblast, kterou neznám.

Oblast, kterou považuji za nebezpečnou.

Místo, kde se nachází rozhodovací moc.

Místo, kde se nachází vzdělávání, umění a kultura.

Reflexe:

- Před sebou máte nyní mapu komunity, ve které se nachází vaše škola. Mapa je zároveň určitým obrazem toho, jak ji společně vnímáte. Je velmi pravděpodobné, že kdyby mapu vytvářela jiná skupina lidí, v mnoha ohledech by se od této lišila. Samotná podoba mapy je ale jen částí tohoto obrazu. Důležité jsou především významy, které se skrývají za jednotlivými symboly umístěnými uvnitř mapy, tedy především odpovědi na otázku: Proč určitá místa takto vnímáte?

- Vraťte se spolu se studenty k lístečkům s ikonami i k těm, na které zaznamenávali důležité služby a zdroje v komunitě. Společně proberte příčiny těchto pocitů a důvody, proč jimi označili právě daná místa. Důležité výstupy z diskuze zaznamenávejte na tabuli/flipchart.

- Pobavte se také o tom, zda služby, které uvedli, sami využívají, či zda jim v místě naopak některé chybí. Při zdůvodňování pocitů se snažte vést studenty k reflexi toho, z jakých přesvědčení jejich pocity vychází a proč mohou mít různí lidé spojené s jedním místem zcela odlišné pocity. (Např. Lidé mají odlišné představy, potřeby či dokonce zájmy. Zároveň daná komunita znamená pro různé lidi různé věci – mezi těmito póly může vznikat napětí. Měli bychom si být vědomi vlastních přesvědčení.)
  - Proč jsou některá místa na mapě obklopena mnoha kladnými komentáři?
  - Proč jsou jinde převážně negativní komentáře?
  - Pomohou nějak tyto skutečnosti pomoci při vymýšlení společensky prospěšného projektu? Jak?

- Připomeňte studentům, aby při plánování projektů mysleli na tuto aktivitu a její klíčové body. Významné jsou zejména ty, které se týkají společenských otázek, tj. dopravy, kanalizace, zdraví, svobody, veřejného prostoru, lidí a vztahů mezi nimi, bezpečnosti, zaměstnání atd. Usnadní vám to definovat odpovídající nápady?

V závěru se můžete znovu vrátit k modelu kostky a pomocí pokynů společně popsat konkrétně vaši komunitu. Model kostky i mapu ponechte ve třídě tak, aby ji měli studenti stále na očích a mohli se k ní průběžně vracet či doplňovat.

Aktivita 3.2

nevládní organizace
radnice
řeka
městská tržnice
jeskyně
sportovní hřiště
archeologické centrum
sídlo místních médií
fáze 1
fáze 2
fáze 3
fáze 4
fáze 5

Aktivita 3.3 UBUNTU

Čas: 45 min.

Cíle:

- **Studenti vyjádří svoje představy o konceptu UBUNTU a jeho uplatnění v každodenním životě i při realizaci vlastního projektu.**

Shrnutí:
Studenti se seznámí s filosofií UBUNTU založenou na ideji vzájemné propojenosti, zamýšlí se nad tím, jak lze tomuto konceptu rozumět v našich každodenních životech a jakou roli může filosofie UBUNTU hrát v aktivním občanství.

Význam aktivity pro projekt:
Koncept UBUNTU může studentům pomoci přemýšlet o sobě i o druhých v rámci širšího celku, tzn. v rámci celé komunity. Při plánování toho, co by chtěli v komunitě zlepšit, se pak mohou zamýšlet nad vzájemnou propojeností a důležitostí všech členů komunity.

Materiály: papír, psací potřeby, flipchart, fixy

Postup:

- Vyzvěte studenty k brainstormingu ve dvojicích nad otázkou:
  Co si myslíte, že znamená UBUNTU?
  Pozn.: Někteří studenti budou možná znát operační systém UBUNTU. Vybídněte je, aby vyjadřovali všechno, co jim v souvislosti s tímto pojmem přichází na mysl.

  Svoje nápady si mohou zapisovat na papír.

- Ať se dvojice spojí do čtveřic a vzájemně si sdělí svoje myšlenky, co znamená UBUNTU. Svoje nápady mohou dále rozvíjet.

- Představte studentům, že pojem UBUNTU je původem ze zulštiny, která je jedním z jazyků Bantu.

  UBUNTU znamená lidskost nebo lidskou laskavost.
  Jeho význam a filosofie UBUNTU bývá také vysvětlována následujícími tvrzeními:
  „Jsem, protože jsi, protože jsme."
  „Jsem tím, čím jsem, díky lidem okolo mne."

Zeptejte se studentů:

Jaký je podle vás člověk s filosofií UBUNTU?
Jejich myšlenky sepisujte na flipový papír.

- Seznamte studenty se jménem Desmond Tutu, arcibiskupem z Jižní Afriky, aktivistou, oponentem apartheidu a obhájcem lidských práv.

  Desmond Tutu použil filosofii UBUNTU a člověka s filozofií UBUNTU popisuje takto:
  „Člověk s filosofií UBUNTU je otevřený a k dispozici ostatním, obhajuje ostatní, necítí se ohrožen tím, že ostatní jsou schopní a dobří, neboť si je dobře vědom, že patří do většího celku, a je pokořen, když jsou ponižováni a pokořováni druzí."

- S filosofií UBUNTU a s jejím ztělesněním je také spojován Nelson Mandela, bývalý prezident Jihoafrické republiky, bojovník proti apartheidu, ztělesňující svobodu v Africe i ve světě, inspirující symbol tolerance a lidskosti.

  Nelson Mandela popisuje UBUNTU těmito slovy:
  „Za dob, kdy jsme byli ještě mladí, by se cestovatel nemusel ptát na jídlo, když při svých cestách zastavil. Když už zastavil, lidé mu dali jídlo, a to je jeden z aspektů UBUNTU. UBUNTU ale v sobě obsahuje daleko více aspektů."

Aktivita 3.3 UBUNTU

Respekt, vstřícnost, sdílení, komunita, starostlivost, důvěra, nesobeckost... Jedno slovo může znamenat tolik, to je podstata UBUNTU.

Pozn.: Slova Nelsona Mandely jsou převzata z rozhovoru zveřejněného na youtube, rozhovor je v angličtině:

https://www.youtube.com/watch?v=HED4h00xPPA

- Shrňte se studenty, jak nyní rozumí pojmu UBUNTU.
  Zdůrazněte:
  - vzájemnou propojenost,
  - skutečnost, že ve vidění světa podle UBUNTU neexistuje oddělenost – jedinec je celkem sám o sobě, zároveň je částí širšího celku a obojí je svojí podstatou spojeno,
  - důležitost vnímat jedinečnost každé osoby, upřímně se radovat z úspěchů jiných a cenit si jejich přínosu k prosperitě celku.

- Zeptejte se studentů:
  Můžete uvést nějaké příklady z každodenního života, kdy se dá říct, že je uplatňována filosofie UBUNTU?

- Diskutujte se studenty, jak konkrétně by mohli filosofii UBUNTU uplatnit v programu Active Citizens / ve svých projektech?

Aktivita 3.4 MY JAKO SOUČÁST SYSTÉMŮ

Čas: 45 min.

Cíle:

- **Studenti definují pojem systém a uvedou příklady systémů, jichž jsme součástí.**
- **Studenti porozumějí lépe vztahu mezi osobními, lokálními a globálními vazbami.**
- **Studenti analyzují, jak jsou věci kolem nás vzájemně propojeny v různých systémech.**

Shrnutí:

V současné době jsme propojeni s ostatními lidmi a světem okolo nás tisícem způsobů. Oblečením, které nosíme, jídlem, které konzumujeme, technologiemi, které využíváme. Závisíme na ostatních lidech a zdrojích lokálně, národně i globálně. Jde přitom o důsledek toho, že jsme napojeni na mnoho lokálních i celosvětových systémů. Studenti v rámci aktivity nejprve pomocí brainstormingu charakterizují fungování systému, následně pojmenují hlavní systémy, které nás obklopují, a pomocí myšlenkové mapy nakonec hledají propojení své každodenní činnosti s lokálními i globálními systémy.

Význam aktivity pro projekt:

Smyslem aktivity je zprostředkovat studentům porozumění tomu, jak lokální problematika souvisí s globálními tématy a naopak. Vzájemná provázanost se světem nás provází v každodenním životě a považujeme proto za důležité, aby studenti témata, která si pro svůj projekt vyberou, dokázali nahlédnout i z perspektivy globálních systémů, jichž jsou či mohou být, součástí.

Materiály: flipchart/tabule, fixy, dataprojektor (není nutný)

Postup:

Většina našich systémových napojení je průvodním jevem globalizace, jež dává vzniknout fenoménu, který Marshall McLuhan nazval globální vesnicí. Tou se svět stává díky stále hustší síti vztahů, které nám prostřednictvím systémů umožňují ovlivňovat život lidí na druhém konci planety. Ačkoliv měl McLuhan původně na mysli především propojení světa skrze informační technologie, dochází dnes k ovlivňování i prostřednictvím ekonomiky, politiky či kultury.

- V úvodu aktivity rozdejte nebo promítněte studentům obrázky z pracovního listu a požádejte je, aby zkusili najít jedno slovo, které vystihuje, co mají tyto tři obrázky společného. Cílem je dobrat se společně ke slovu systém. Pokud by se studentům nedařilo, pomůže, když budou popisovat, co na obrázcích vidí.

- Slovo SYSTÉM napište velkým písmem na tabuli či na flipchart a vyzvěte studenty ke společnému brainstormingu nad otázkou: **Jak byste obecně popsali, co je systém?** K vytvoření definice opět mohou pomoci obrázky, ale snažte se studenty motivovat, aby své odpovědi zobecňovali. Veškeré odpovědi zachycujte na tabuli. Na závěr zvýrazněte ty nejvýstižnější, a pokud některé důležité informace chybí, doplňte je.

Systém vzniká, když se spojí jednotlivé části a tyto spojené části mají jako celek nové funkční schopnosti. Pokud spojíte kola s řetězem, řetěz s pedály a to vše s rámem, dostanete bicykl, což je systém. Tento systém funguje jako celek a změnou jedné jeho součásti se vyvolá změna celku. Každá část celku se tak nějakým způsobem vztahuje k jiné části, s níž je prostřednictvím tohoto vztahu propojena. Níže jsou uvedeny příklady systémů.

- Na jednom z obrázků bylo zachycené schéma ekosystému. Vyzvěte studenty, aby uvedli příklady dalších systémů, které nás obklopují. Některé příklady lokálně-globálních systémů jsou uvedeny v pracovním listě 3.4 B:
  - politický (struktury s rozhodovací pravomocí, lokální, regionální, národní, globální),
  - ekonomický (finanční systémy),
  - environmentální (řeky, oceány, počasí),
  - technologický (elektřina, internet, mobilní telefony),
  - kulturní (média, móda, hudba, televize, sport).

Aktivita 3.4 My jako součást systémů

- Požádejte studenty, aby si co nejpodrobněji vybavili všechny činnosti, které toho dne stihli vykonat od svého probuzení až do teď (např. umývání, snídání, psaní sms, kontrola Facebookovém profilu, odjezd autobusem do školy...).

- Vyberte si jeden příklad a společně prozkoumejte, jak je napojen na jednotlivé systémy. Příklad napište doprostřed flipchartu, např. „Magda snědla rajče“.

- Vyzvěte studenty, aby přemýšleli, s jakými systémy je tato činnost spojena. Návrhy můžete zachycovat např. formou myšlenkové mapy.

  Příklad:
  - Rajče koupila Magda v místním obchodě = lokální ekonomika.
  - Do obchodu se rajče dostalo díky lokálnímu systému dopravy.
  - Centrální sklad, ve kterém obchodník rajčata nakoupil, je součástí sítě evropských dovozců zeleniny = globální ekonomika.
  - Rajče bylo vypěstováno na plantážích ve Španělsku = ekologický systém, který spojuje zvířata, hmyz a zemi, která je zase napojena na systém počasí.
  - Mezi pěstiteli, obchodníky a dovozci existuje funkční komunikační síť – technologický systém (internet, telefon...).
  - Dovoz rajčat a jejich označení podléhá pravidlům evropského i českého právního systému, rajčata je u nás možné prodávat v rámci systému volného trhu = politický a právní systém.
  - Ekologické systémy jsou propojeny a mezi počasím a klimatem jsou globální vazby.
  - Vozidla jezdící po silnici využívají ropné produkty, což je globální záležitost.
  - Lokální ekonomiky jsou spojeny s národními ekonomikami a ty jsou spojeny globálně.
  - Atd. (Řetězec lze rozvíjet dále v mnoha stupních.)

- Nyní požádejte studenty, aby v mapě barevně odlišili, kde se jedná o napojení na lokální a kde na globální systémy. Máte-li dostatek času, nechte studenty ve skupinách vypracovat podobným způsobem další činnosti.

Reflexe:

- V předchozí části jsme si ukázali, že jsme napojeni na mnoho lokálních a globálních systémů, které jsou navzájem propojeny. Domníváte se, že lokální a globální propojení v rámci systémů by mohlo ovlivnit naše životy? To například znamená, že lokální rozhodnutí by mohla mít globální vliv a naopak? Motivujte studenty k tomu, aby své odpovědi zdůvodnili či uvedli konkrétní příklady.

- Existují nějaké důkazy o lokálním a globálním propojením v této místnosti? Např:
  - Čaj byl poprvé přivezen na Západ z Číny v roce 1800 (obchod).
  - První známé příklady použití papíru pocházejí z Egypta (obchodní cesty přinášející inovace).
  - První známý příklad knihtisku (dřevěnými bloky) pochází z Číny.
  - Mnoho moderních vynálezů, jako je např. žárovka, telefon, televizor, počítač a internet, by nespatřilo světlo světa bez objevů různých lidí v různých zemích na různých kontinentech.

- Jak můžeme nakládat s myšlenkou globálního a lokálního propojení ve svém každodenním životě?

VŠICHNI JSME PROPOJENI, A NEJEN INTERNETOVOU SÍTÍ. PODLE TEORIE ŠESTI STUPŇŮ ODLOUČENÍ JSOU VŠICHNI LIDÉ PLANETY SPOJENI MAXIMÁLNĚ PŘES ŠEST DALŠÍCH OSOB.

Pracovní list 3.4 A

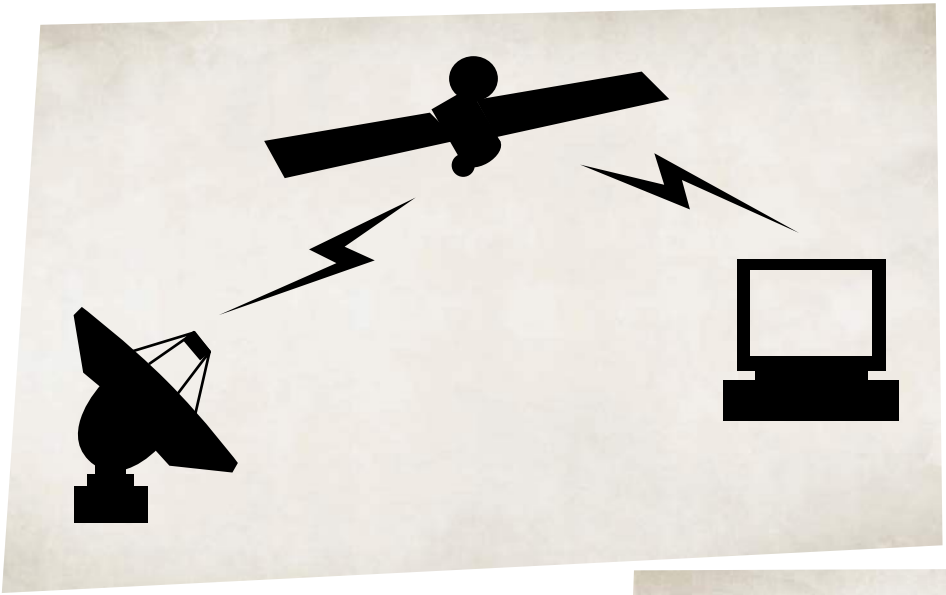

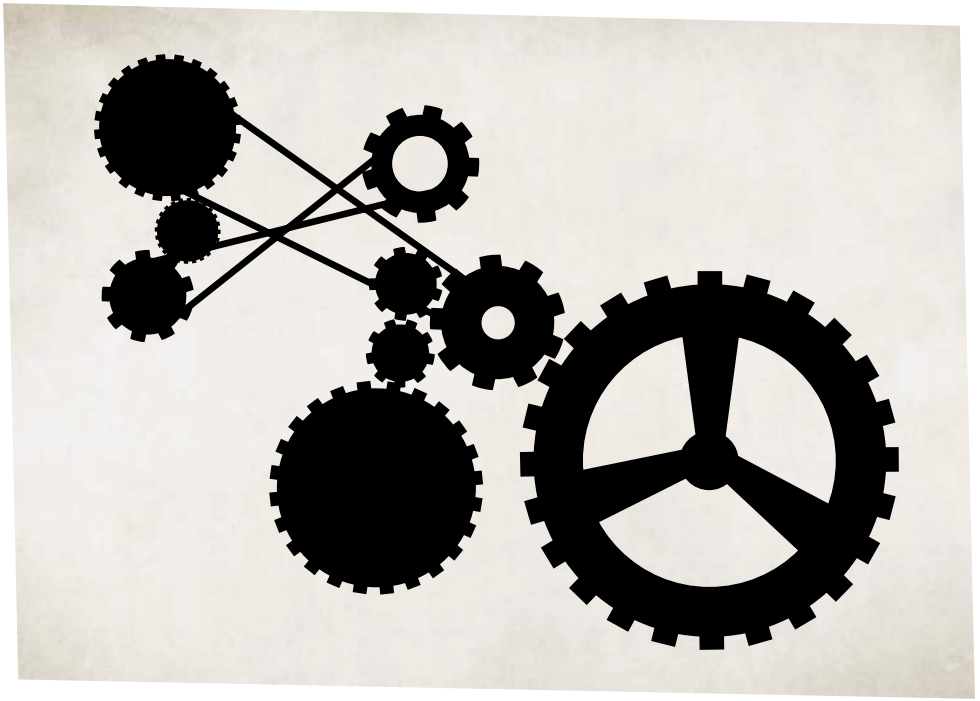

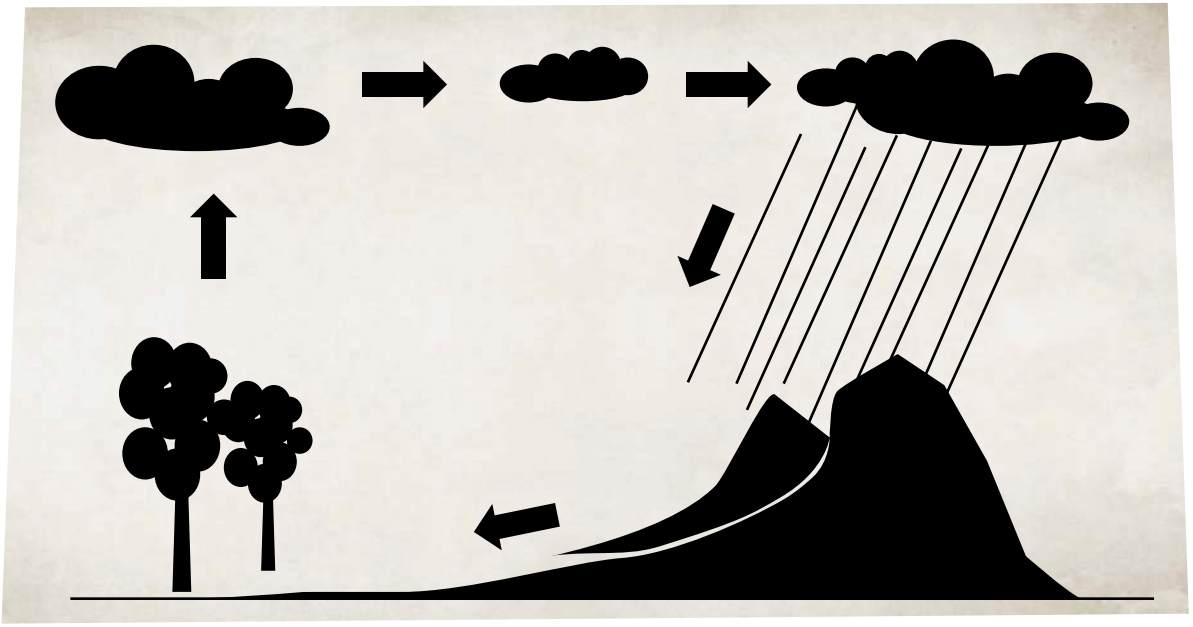

PRACOVNÍ LIST 3.4 B PŘÍKLADY GLOBÁLNĚ-LOKÁLNÍCH SYSTÉMŮ

TECHNOLOGIE

Internet: Během posledních 15 let se počet uživatelů internetu rozrostl z necelého 1 % na více než 34 % světové populace. V roce 2012 dosáhl počet uživatelů internetu 2,4 mld. lidí. Přístup k internetu má tak teoreticky každý třetí člověk na Zemi. Rozložení přístupu je však nerovnoměrné, celých 70 % uživatelů pochází z Evropy, Středního východu a Asie. (Zdroj: http://www.internetworldstats.com/stats.htm) Mobilní telefony byly poprvé v masové míře uvedeny na trh v devadesátých letech 20. století. Nyní má mobilní telefon 86 lidí ze 100. Na konci roku 2012 počet uživatelů mobilních telefonů dosáhl 6 mld. lidí. K největšímu nárůstu uživatelů dochází v rozvojových zemích (zhruba 2 % ročně). (Zdroj: ITU: Measuring the Information Society, 2013.)

EKONOMIKA

Růst mezinárodního obchodu a nadnárodních korporací: Propojování světových trhů a zapojování národních ekonomik do celosvětových ekonomických vazeb vede k tomu, že změny ekonomických strategií a měnící se ekonomické trendy v jedné části světa mohou mít obrovský dopad v jiné části světa. Existují také nadnárodní korporace, které mají vyšší rozpočet, než je hrubý domácí produkt některých zemí, a mohou působit mimo rámec státu (př. Vodafone, Tesco, Microsoft, Nestlé, Google). Zajištění základních potřeb a živobytí mnoha lidí po celém světě je dnes úzce spjato s rozhodnutími a činností těchto společností.

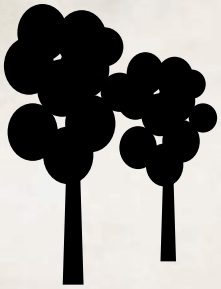

ŽIVOTNÍ PROSTŘEDÍ

Planeta Země představuje ucelený ekosystém, na němž jsou závislí všichni lidé. Oceány, lesy, rozmanitost rostlinných a živočišných druhů či celkové klima lze považovat za globální veřejné statky. Jakkoliv jsou negativní dopady poškozování životního prostředí nerovnoměrné, porušení základních životních funkcí globálního ekosystému se obrací proti všem obyvatelům Země. Náklady spojené s poškozováním životního prostředí nejsou často započítány do tržních cen vyvážených výrobků a služeb, a proto je nenesou spotřebitelé, ale místní občané, popřípadě další generace. (Převzato z www.rozvojovka.cz.)

POLITIKA

Vzájemná integrace a propojování jednotlivých států, působení mezinárodních subjektů (OSN, EU či NATO) a působení politicky vlivných finančních nebo obchodních institucí, jako je Mezinárodní měnový fond, Světová banka a Světová obchodní organizace přenáší rozhodování o mnoha významných věcech na jinou než státní úroveň. Současně činnost těchto uskupení ovlivňuje fungování států na národní i regionální úrovni (např. cílená podpora regionální spolupráce EU).

KULTURA A MÉDIA

Popkultura: Stylové globální trendy, image a způsob naší komunikace přesahují tradiční kulturní bariéry včetně jazyka a náboženství. Dva příklady: internetová sociální síť Facebook – má přes 1 miliardu uživatelů ze stovek zemí a počet uživatelů narůstá každého půl roku o více než 10 %. Televizní reality show se během posledních 15 let staly velice populárními po celém světě. Tyto televizní show se vysílají v různých zemích; pravděpodobně nejznámějším formátem je hledání hudební superstar – např. Eurovision Song Contest (sledovanost nad 100 mil. diváků).

Aktivita 3.5 HRA NA TROJÚHELNÍK SYSTÉMŮ

Čas: 30 min.

Cíle:

- **Studenti zažijí situaci, ve které se stanou současně aktivními i pasivními prvky systému.**
- **Studenti reflektují způsob, jakým vazby uvnitř systému ovlivňují jeho činnost.**
- **Studenti aplikují poznatky z aktivity na téma či situaci ve své komunitě.**

Shrnutí:

Studenti pomocí hry vytvoří společenský systém, který díky vnitřním vazbám zakládá dynamiku pohybu všech svých částí. Studenti tak budou svým pohybem v prostoru simulovat vliv jednotlivých částí na celý systém. Během reflexe se zaměříme na to, jak rozpoznání klíčových bodů pomyslného „pákového mechanismu“ uvnitř jakéhokoliv systému může pomoci při plánování a uskutečňování konkrétní změny ve společnosti.

Význam aktivity pro projekt:

Ve chvíli, kdy usilujeme o změnu, je umění zacílit na správné lidi a místa, která nám pomohou změnu nastartovat, jedním z nejdůležitějších. Před stejnou úvahou budete spolu s týmem studentů stát v momentě, kdy se podaří definovat cíl vašeho projektu. Budete si klást otázky: Jak změny dosáhnout? Jak jí dosáhnout efektivně s využitím sil, které máte k dispozici? S kým v rámci projektu spolupracovat? Jak upozornit na problém i ostatní? Simulace pomáhá studentům v abstraktní rovině reflektovat rozložení sil uvnitř systému. Důležité je proto poznatky ze simulace aplikovat na konkrétní situaci související s vaším projektovým nápadem a komunitou. Jací lidé a místa tvoří klíčové „páky“ uvnitř vaší komunity? Nemusí se přitom jednat, jak mnohé často napadá, jen o lidi vysoce postavené – často jde o neformální autority uvnitř komunity či lidi s mnoha kontakty schopné nadchnout ostatní pro spolupráci. Aktivita také umožňuje uvědomit si, že každý z nás má velký potenciál ovlivňovat pohyb systému.

ⓘ

Teorie šesti stupňů odloučení říká, že stačí pouze šest lidí k propojení celé planety. Jak tento fakt ovlivní naše uvažování o projektu?
ŠEST STUPŇŮ ODLOUČENÍ http://vimeo.com/14196818, Marshal McLuhan https://www.youtube.com/watch?v=HeDnPP6ntic

Materiály: schéma s namalovaným kruhem, který má po svém obvodu počet čísel odpovídající počtu studentů zapojených do aktivity (př. 20 studentů, po obvodu kruhu budou čísla 1–20), lepicí štítky s čísly od 1 do 20 (resp. dle počtu studentů), fixy, lepenka na vyznačení kruhu

Postup:

V předchozí aktivitě jsme si pojmenovali některé systémy, jichž jsme součástí, jak ale takové systémy fungují uvnitř?

- Vytvořte v místnosti kruh pomocí útržků lepenky. Počet útržků by měl odpovídat počtu studentů. Požádejte studenty, ať se rozestoupí do kruhu tak, aby každý stál na jedné lepence.

- Následně rozdejte všem v kruhu samolepicí štítek s číslem, který si nalepí viditelně na oblečení. Každý student by měl mít pouze jedno číslo a žádné z čísel by se nemělo opakovat.

Aktivita 3.5 HRA NA TROJÚHELNÍK SYSTÉMŮ

- Poté vyzvěte studenty, aby si **v duchu vybrali 2 čísla z kruhu** (jiná, než mají oni samotní) a **zapamatovali** si je. Výběr by měl proběhnout nenápadně tak, aby dotyční nevěděli, že bylo vybráno jejich číslo. Pro následující průběh je potřeba mít tato čísla co nejvíce na zřeteli a zároveň ponechat svůj výběr v tajnosti.

- Vysvětlete studentům, že jakmile dáte pokyn, měli by se všichni posunout **po obvodu kruhu** tak, aby jejich vzdálenost od obou vybraných spolužáků byla shodná (tedy pokud si vybrali číslo 7 a 17, měli by se snažit být neustále stejně daleko od 7 jako od 17, a tvořit tak s nimi pomyslný rovnoramenný trojúhelník). Zdůrazněte, že je důležité, aby studenti zachovali kruh a neřadili se na jednom místě za sebe. Pro názornost proveďte krátkou ukázku a požádejte, zda může někdo ze studentů shrnout pravidla.

- Jakmile jsou všichni připraveni, dejte pokyn k zahájení aktivity a sledujte pozorně, jak „systém funguje“. Pozornost věnujte především tomu, která čísla nejvíce a nejméně ovlivňují pohyb ostatních.

- Po chvíli požádejte studenty, aby se zastavili na místě, kde aktuálně stojí (systém se ustálí).

- Vyberte jednoho ze studentů a požádejte jej, aby se přemístil na libovolné místo po kruhu. Ostatní mohou reagovat na tento pohyb vlastním přesunem tak, aby nadále udrželi požadovanou vzdálenost od obou čísel, které si vybrali. Stejný pokus zopakujte ještě alespoň dvakrát a vyberte přitom cíleně ty studenty (čísla), kteří mají velký nebo naopak zcela nepatrný vliv na pohyb ostatních.

- Požádejte studenty, aby krátce popsali, co se při pohybu jednotlivých čísel děje.

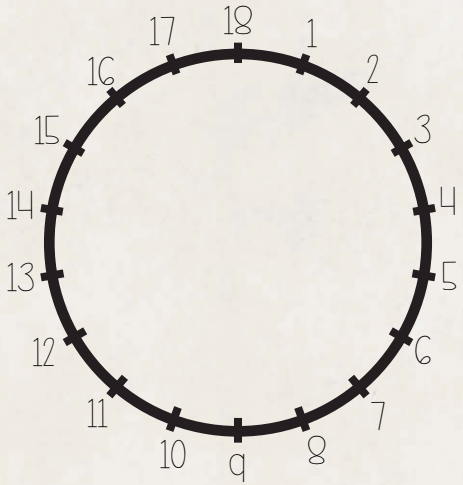

Rozestavění studentů do kruhu a situace, ve které si student č. 5 tajně vybral čísla 17 a 7.

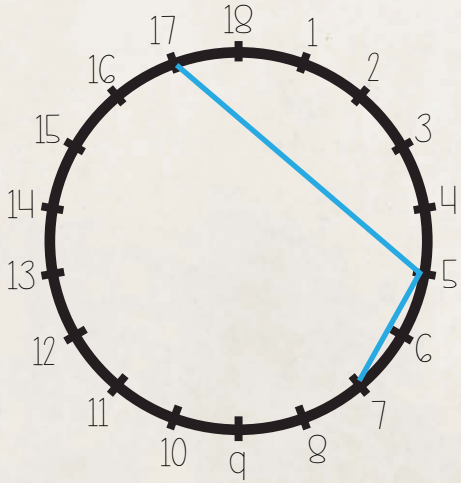

Aby student č. 5 vytvořil se sedmičkou a sedmnáctkou rovnoramenný trojúhelník, musí se přesunout po obvodu kruhu mezi ně, na výběr má dvě možnosti – přesunout se na pozici č. 3 nebo č. 12. Polohu ale pravděpodobně změní i č. 7 a 17, takže bude při hledání správného místa neustále v pohybu.

fáze 1 fáze 2 fáze 3 fáze 4 fáze 5

Aktivita 3.5 HRA NA TROJÚHELNÍK SYSTÉMŮ

Reflexe:

- Po krátké diskuzi vyzvěte studenty, aby se postavili zpět do kruhu.

- Doprostřed pak umístěte schéma kruhu s vyznačenými čísly. Požádejte studenty, aby od svého čísla nakreslili **dvě čáry** k číslům, která si vybrali a která během aktivity určovala jejich pohyb. (Např. Pokud jsem č. 5 a vybral/a jsem si 17 a 7, bude můj nákres vypadat jako na druhém obrázku na předchozí straně). Takto zakreslí do schématu svou volbu všichni studenti.

- Jakmile je schéma pokryto hustou sítí vztahů, pusťte se do krátké reflexe:
  - Jaké číslo mělo největší **moc ovlivnit** systém? Podle čeho tak soudíte? (Nejvíce napojení na ostatní osoby v rámci systému.) Všimli jste si během aktivity, že v případě pohybu těchto čísel je celý systém výrazně ovlivněn?
  - Jaké číslo představovalo vyrovnávací body (lidé s menším počtem napojení)? Jsou v systému osoby, které mají málo napojení, ale celkově disponují velkým vlivem? Jak je to možné?
  - Co jsme se při této aktivitě dozvěděli o fungování systému? Myšlenky založte na tom, že můžete být při snaze o dosažení změny mnohem úspěšnější, pokud znáte systém a aktéry spojené s tématem vašeho projektu. Jednotlivé složky či aktéry (formální i neformální) zde symbolizují jednotlivá čísla.
  - Proč je důležité, abychom odhalili pákové mechanismy, jak jsme si to vyzkoušeli v této aktivitě? Když se pohnou někteří lidé, stanou se minimální nebo žádné změny. Když se pohnou jiní lidé, brzy následují významné změny celého systému. Při pohybu „správnou pákou“ je jedna intervence účinnější k dosažení změn a výsledků než uskutečnění několika méně vlivných intervencí. Zdůrazněte skutečnost, že všichni lidé v rámci skupiny mají potenciál stát se pákovými mechanismy v rámci svých vlastních systémů. K lepšímu pochopení je možné uvést konkrétní příklad.

Když lépe pochopíme systémy, do kterých náležíme (jak jsou propojené, co jsou oblasti vlivu, jak můžeme „tahat za nitky“), můžeme častěji učinit správná rozhodnutí a věnovat se malým změnám vedoucím k velkému dopadu.

Doporučení: Během aktivity pracujte se studenty jako s čísly, nepoužívejte jejich jména. Ve chvíli, kdy je rozebírán vliv jednotlivých částí systému, mohlo by to být zejména pro ty, které si nikdo nevybral, nepříjemné.

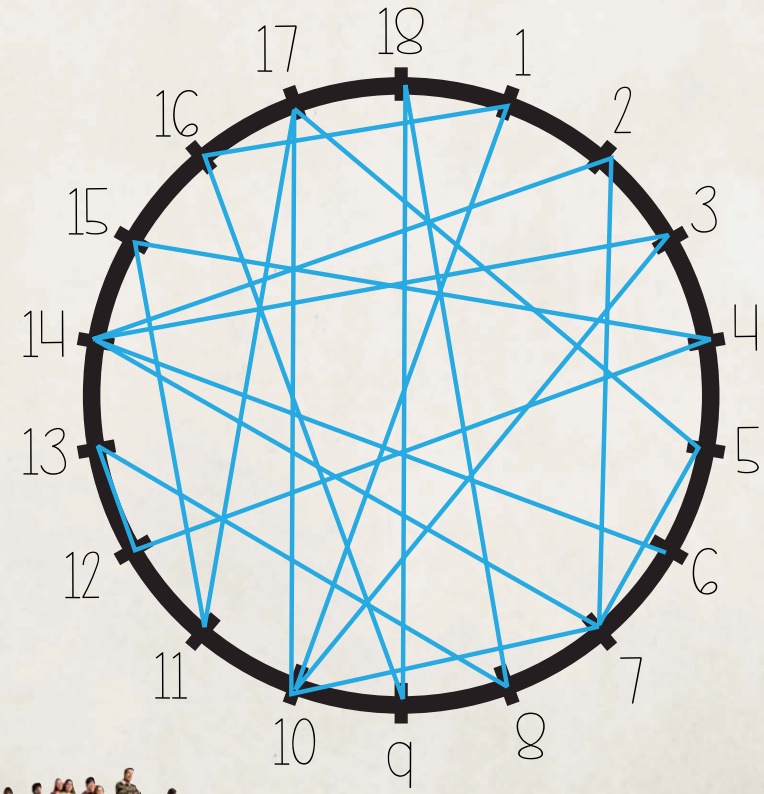

Aktivita 3.5 HRA NA TROJÚHELNÍK SYSTÉMŮ

Zohledňování systémů při plánování činností

Problémy při ovlivňování systémů:	Aktivní občané mohou se systémy pracovat následovně:
Systém může vypadat příliš veliký, než aby jej bylo možné změnit.	Zaměřte se na provádění drobných úprav. Jakých pákových mechanismů můžete využít, abyste dosáhli velkých změn?
Systémy jsou příliš složité a naše činnost může vést k nechtěným následkům.	Systémy jsou složité. Vyzkoušejte různé koncepty. Musíte zhodnotit dopad a vycházet z nabytých poznatků.
Vidíme pouze to, co očekáváme.	Změňte úhel pohledu a dívejte se na systém jinak.
Naše změny mohou systém dočasně vylepšit, ale dlouhodobě může dojít ke zhoršení.	Podívejte se na to, co systém vylepšuje. Je to udržitelné? Zaměřte se na dlouhodobou perspektivu. Jaká jsou rizika?
Vnímáme jednotlivé součásti, nikoli celek.	Zaměřte se na celkový obrázek.

Níže uvedený úryvek je dobrým příkladem, jak přemýšlení o dané věci vede k holističtějšímu pohledu na systém, nikoli jen na jednotlivce, kteří jsou jeho součástí.

Hrozny hněvu – Příběh o systému

Farmář čelí vystěhování ze svého domu a pozemku; jeho dům přijel zbourat zaměstnanec demoliční firmy poslaný bankou.
Tento člověk říká farmáři: „Není to moje rozhodnutí. Nemůžu nic dělat. Ztratím práci, pokud to neudělám. A i kdybyste mě zabil... Pověsí vás, ale dlouho před tím, než budete viset, přijede jiný chlápek s bagrem a dům strhne. Nezabil byste toho pravého."
Farmář opáčí: „Kdo vám to nařídil? Půjdu po něm a zabiju ho."
Bagrista: „Nemáte pravdu. On má své příkazy od banky. Banka mu řekla, aby vás vyhnal."
Farmář na to: „Ta banka má jistě svého ředitele. A taky představenstvo."
Bagrista: „Jeden známý říkal, že banka dostává příkazy z Východu. Prý mají půdu zhodnotit nebo jejich pobočku zavřou."
Farmář: „Ale kde to skončí? Nehodlám umřít hlady dřív, než zabiju toho, kdo za to může."
Bagrista: „Nevím. Možná ani nemáte koho zabíjet. Možná za to ani nemůže člověk."
Farmář: „Musím na to přijít. Nějak to musí jít zastavit. Není to jako blesk nebo zemětřesení. Máme tu špatnou věc vytvořenou lidmi a Bůh ví, že to můžeme změnit."

Výše uvedený úryvek je z románu Johna Steinbecka Hrozny hněvu (1939), který pojednává o velké hospodářské krizi, období bídy pro farmáře ve Spojených státech.

Aktivita 3.6 KDO ROZHODUJE?

Čas: 45 min.

Cíle:
- **Studenti diskutují význam slov moc/síla/vliv.**
- **Studenti popíší okamžik, kdy zažili pocit, že mají moc něco ovlivnit.**
- **Studenti diskutují, zda a jakým způsobem mohou aktivní občané ovlivnit různá rozhodnutí, kdo má v komunitě moc a jakou.**

Shrnutí:
V této aktivitě studenti zkoumají fenomén moci, její pozitivní i negativní stránky. Reflektují přitom moment, ve kterém měli pocit, že mají moc ovlivnit dění ve svém okolí, a následně se zaměří na to, kdo má v našem životě moc rozhodovat o konkrétních věcech. Tyto aktéry poté rozdělí na ty, kteří mají moc ovlivňovat věci v rovině osobní, lokální, regionální a globální.

Význam aktivity pro projekt:
Připomeňte studentům, že v předchozích aktivitách jsme společně zkoumali vzájemnou propojenost. Systémy a vztahy, kterých jsme součástí, obsahují také mocenské vztahy a systém rozhodování. Síla vlivu přitom není v rámci takto propojené sítě rozložena rovnoměrně a není statická. Když přemýšlíme o vlivu či rozhodovací moci, přivede nás to k otázce, s kým bychom měli spolupracovat, koho je třeba získat pro naši myšlenku a na co musíme dávat pozor při plánování společensky prospěšných akcí a snaze o dosažení změny.

Materiály: papír, psací potřeby, barevné fixy, lepicí páska / guma

Postup:
- Otevřete diskusi na téma: **Co je moc?** (Moc je přítomná v mnoha oblastech – ve znalostech, informacích, v možnosti volby, vlivu, schopnosti efektivně jednat.)

- Vysvětlete studentům, že moc může být vnímána jako něco produktivního a pozitivního, tedy nejen jako restriktivní či negativní prvek. Anglické spojení „people´s empowerment“ znamená zvyšování rozhodovací síly lidí a komunit v různých oblastech života (ekonomické, politické, společenské...). Často označuje také zvyšování důvěry v to, že mohu ovlivnit věci kolem sebe.

- Požádejte studenty, aby se každý za sebe zamyslel nad tím, kdy ve svém životě zažil pocit, že má moc něco ovlivnit či změnit. Zdůrazněte, že se může jednat o cokoliv a ponechte čas na to, aby si studenti tento moment zapsali na papír. Pomocí metody sněhová koule rozdělte studenty nejprve do dvojic, poté do čtveřic (atd.) a požádejte je, aby společně sdíleli svou zkušenost s pocitem moci. Vyzvěte je také k tomu, aby ve skupině prodiskutovali následující otázky (napište je viditelně na flipchart/tabuli):
  - O jakou událost/situaci šlo?
  - Jaké je pozadí události?
  - Koho dalšího se situace týkala?
  - Jaké pocity a emoce jste vy a další lidé prožívali?
  - Jak jste tuto moc získali?
  - Co nám tyto zkušenosti říkají o moci?
  - Na co musíme dávat pozor, když máme moc?

- Nechte studenty v plénu krátce sdílet, k čemu společně došli. Co měly jednotlivé příběhy společného?

- Následně položte otázku, zda mají aktivní občané nějakou moc? Jakou má podobu? (Podobu rozhodnutí, jaká činíme; způsobu, jakým volíme; principů, které dodržujeme; širší sítě, jíž jsme součástí; podobu nástrojů, zdrojů a oprávnění, které máme k dispozici.)

- Rozdělte studenty do skupin po čtyřech a dejte každému kopii pracovního listu 3.6. Poté je požádejte, aby ve skupině vyplnili tabulku. Na práci ponechte 10 minut.

- Po uplynutí času proberte odpovědi v plénu. Zeptejte se skupin, u jakých otázek nejvíce váhaly s odpovědí, nebo o čem nejvíce diskutovaly.

Aktivita 3.6 KDO ROZHODUJE?

- Na závěr položte studentům otázku: Máme nad těmito rozhodnutími moc a můžeme je ovlivnit? Jak?

Tip: Pokud studenti nevnášejí do aktivity své vlastní příběhy a zkušenosti, je možné využít některých případových studií zde v metodice či příběhů zachycených na těchto webových stránkách www.hrdinou.cz, www.ucimesepribehy.cz nebo i www.zapojme.se.

Reflexe:

Ptejte se studentů:

- Co jste si díky této aktivitě uvědomili?
- Jaké poznatky, které nám pomohou jako aktivním občanům, si z této aktivity odnášíte?

Možnost rozšíření aktivity:

- Nakreslete kruh přes celý flipchart.

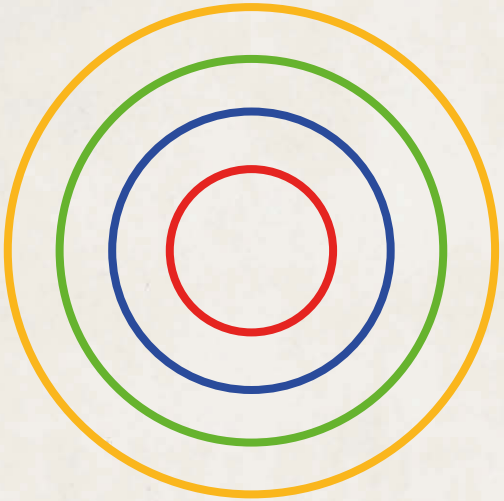

- Na začátek položte studentům otázku: Kdo má moc na osobní úrovni (v rovině nejbližších vztahů)? Napište příklady na samolepicí papírky a umístěte je do středu kruhu.
- Kdo má moc na lokální úrovni (blízko nás)? Samolepicí papírky umístěte na další vrstvu kruhu (modrá).
- Nakreslete vně prvního kruhu ještě jeden a zeptejte se: Kdo má regionální moc? Napište příklady na samolepicí papírky a umístěte je do tohoto kruhu.
- Nakreslete další kruh vně dvou předchozích a zeptejte se: Kdo má národní moc? S lístečky udělejte to samé.
- Nakreslete další kruh pro globální moc a postup opakujte.

PRACOVNÍ LIST 3.6

KDO ROZHODUJE O TOM...

1 ... Kdo rozhoduje, v kolika letech je zákonné uzavřít sňatek?

2 ... Kdo rozhoduje, jak budete potrestáni, když něco ukradnete v obchodě?

3 ... Kdo rozhoduje, jestli někdo může postavit dům u vašeho pozemku?

4 ... Kdo rozhoduje, do kdy mohou zůstat otevřeny obchody ve vašem městě?

5 ... Kdo rozhoduje, zda může být obecní pozemek využit jako hrací plocha pro mládež?

6 ... Kdo rozhoduje, kdo bude uklízet ulice v místě vašeho bydliště?

7 ... Kdo rozhoduje, jaké společensky prospěšné programy budou realizovány ve vaší komunitě?

8 ... Kdo rozhoduje, kdo budou členové místní samosprávy?

9 ... Kdo rozhoduje, zda mají nábožensky aktivní lidé ve vašem městě nějaký vliv?

10 ... Kdo rozhoduje, jak můžete vy osobně utrácet vlastní peníze?

11 ... Kdo rozhoduje, jaké stránky můžete procházet na internetu?

12 ... Kdo rozhoduje, jak bezpečné je procházet se v místě vašeho bydliště?

13 ... Kdo rozhoduje, kdo se může do vašeho města přistěhovat nebo se z něj odstěhovat?

14 ... Kdo rozhoduje, v kolika letech je možné ukončit školní docházku?

15 ... Kdo rozhoduje, jak vypadá veřejné prostranství ve vaší obci?

16 ... Kdo rozhoduje, jaké oblečení si vezmete do divadla?

Aktivita 3.7 VÝZKUM V KOMUNITĚ

Čas: 240 min.

Cíle:
- **Studenti připraví strategii výzkumu v místní komunitě.**
- **Studenti formulují výzkumné otázky.**
- **Studenti realizují výzkum a zpracují v rámci něho získané informace.**

Shrnutí:
Studenti během aktivity nejprve vytvářejí podklady pro realizaci výzkumu v komunitě – vybírají strategii výzkumu a jeho cíl, formulují otázky a vybírají vhodná místa a čas pro oslovení respondentů. Následně výzkum realizují v terénu a získaná data sdílejí s ostatními. Společně promítnou získané informace do mapy nebo vytvoří mapu názorů.

Význam aktivity pro projekt:
Na začátku fáze My společně – jako aktivní občané jsme se zabývali tématem komunity. Studenti v ní mapovali mj. svůj vztah k místu, v němž se nachází jejich škola, a reflektovali, z čeho vychází. Poté jsme se v rámci aktivit věnovali tématům propojenosti lokálních a globálních systémů, rozdělení moci ve společnosti a našimi možnosti ovlivnit některá rozhodnutí. V této aktivitě bychom měli spojit získané poznatky a připravit studenty na cestu „do terénu“. Cílem této cesty je zmapovat, jak komunitu a život v ní vnímají lidé, kteří tu žijí nebo pracují. Studenti díky tomu získají kontakt s místními a prostřednictvím nich často také zcela nový pohled na realitu komunity. Výzkum je zároveň nepostradatelný pro mapování potřeb v komunitě, které je základem pro určení prioritního tématu studentského projektu.

Materiály: papíry, psací potřeby; při vstupu do terénu: poznámkový blok, psací potřeby, dle formy výzkumu (diktafon, vytištěné mapy města/obce, dotazník...), Přílohy 3.7 A, B.

Postup:
Pokud je výzkum v komunitě pro vaše studenty zcela novou zkušeností, je dobré skupinu na tento zážitek nejdříve dobře připravit. Věnujte proto dostatečný čas přípravě výzkumu, diskuzi nad jeho formou, časovou dotací a místem jeho provedení. Dobře připravené otázky a podpůrné materiály (např. mapa) pomohou studentům nejen v terénu, ale umožní jim získat informace, které budou dobrým odrazovým můstkem pro přípravu projektu samotného. Dejte prostor také pro sdílení obav a nejasností spojených se vstupem do terénu a oslovováním cizích lidí. Z předchozích zkušeností učitelů zapojených do programu Active Citizens vyplývá, že vstup do terénu byl pro studenty i přes počáteční nedůvěru velice motivační a dodal jim energii a chuť do vymýšlení projektového nápadu.

Doporučujeme výzkum realizovat i v případě, že už máte konkrétní nápad na téma projektu. Využijte jej k tomu, abyste získali nezávislý pohled ostatních a také k ověření toho, zda váš nápad reaguje na reálné potřeby dalších lidí v komunitě.

- Seznamte studenty s tím, že se blížíte k přípravě vlastního společensky prospěšného projektu. Ujistěte se, že všichni již rozumí významu tohoto slovního spojení. V opačném případě jej upřesněte. Nadneste skupině otázku: Jakým způsobem můžeme získat téma projektu? Proveďte krátký brainstorming (nikoliv nad tématem samotným!).

- Nezazněl-li během brainstromingu návrh provést výzkum či šetření mezi místními obyvateli, navrhněte tuto variantu sami. Připomeňte studentům velkou mapu, kterou jste vytvořili v rámci aktivity Mapování komunity, a vysvětlete jim, že jejich společným úkolem bude podobným způsobem zmapovat za pomoci místních obyvatel komunitu přímo v terénu školy.

Aktivita 3.7 VÝZKUM V KOMUNITĚ

Úkol 1: Mapování a zjišťování problémů – pokládání otázek v komunitě

Výsledek: seznam aktuálních problémů a jejich orientační pojmenování

Než studenti vyrazí do terénu, měli by zvládnout následující kroky:

- Ve skupině jasně stanovte informace, které potřebujete získat: **Jaký je cíl vašeho výzkumu? Co přesně chcete zjistit?**
- Dohodněte se na strategii sběru informací, např. prostřednictvím rozhovorů v komunitě, dotazníků, řízených diskuzí, studiem relevantních dokumentů, statistických dat atd. K ujasnění různých forem výzkumu využijte pracovní list - příloha 3.7 A.
- **Vytvořte si osnovu** rozhovoru a formulujte důmyslné otázky, popř. sestavte **dotazník**. K přípravě výzkumu formou rozhovoru vám pomohou jednotlivé kroky obsažené v příloze Krok za krokem k terénnímu zkoumání. (viz příloha 3.7 B)
- **Domluvte se, s kým byste měli mluvit**. Získáte názor od všech skupin žijících v obci/městě? Jak si výzkum rozdělíte, kam a kdy půjdete? Mluvte s lidmi, které běžně potkáváte – se sousedy, dětmi, prarodiči, knihovníky, prodavači, taxikáři, číšníky. Přečtěte si místní noviny a sledujte místní zprávy. Nebylo by špatné promluvit s novináři nebo šéfredaktorem místních novin a zeptat se jich, s jakými zprávami z lokálního prostředí pracují. Promluvte si s významnými místními osobami, např. se statutárními zástupci obce, podnikateli, nábožensky aktivními lidmi, aktivisty a učiteli. Zajděte do knihovny, navštivte místní neziskové organizace a místní úřady.

Úkol 2: Seskupování podobných problémů a názorů

Poté, co se studenti vrátí z terénu, měli by zpracovat výstupy svého mapování. Dejte jim prostor také k tomu, aby mohli zážitky a svá zjištění mezi sebou sdílet. Všechna témata, názory, problémy, zjištění, které studenti od místních lidí nasbírali, následně seskupte podle toho, jak spolu souvisí, do několika tematických oblastí. Připravíte si tak dobrý základ pro následnou prioritizaci témat.

PŘÍLOHA 3.7A STRATEGIE VÝZKUMU V KOMUNITĚ

Povídání a naslouchání

Tímto nástrojem nasloucháme a snažíme se zachytit otázky, kterým lidé přikládají nejvíce emocí, neboť u těchto záležitostí je nejpravděpodobnější, že se v jejich řešení budou lidé osobně angažovat. Tým lidí (např. ve zdravotnictví, lidé v územním plánování nebo řadoví členové obce) položí obci, komunitě nebo skupině otázky, aby mohli vyjádřit své pocity. Otázky by se měly týkat toho, čím se lidé trápí, co se jim líbí, z čeho mají strach, v co doufají a na co mají zlost. Otázky musí být otevřené, avšak zároveň dobře mířené, aby bylo možné odpovědi efektivně využít.

Polostrukturované rozhovory

Tento nástroj nabízí hlubší pochopení daných záležitostí. Jedná se o plánované rozhovory s klíčovými aktéry komunity za účelem zjištění jejich znalostí, zkušeností a chápání s ohledem na příslušné problémy v dané komunitě. Tito lidé mohou pocházet ze zdravotnického, podnikatelského, náboženského, samosprávného a pedagogického prostředí. Možná se bude jednat o lidi, kteří se již snaží něco změnit, jsou to ti, na které se komunita i jednotlivci obracejí v dobách krize, nebo ti, kteří jsou vnímáni jako „jádro“ komunity. V této fázi není smyslem mluvit se všemi či dosáhnout shody, ale snažíte se získat lepší obrázek o místních potřebách. Používejte otevřené otázky; příklady viz níže.

- Na jaké problémy nejvíce narážíte při své práci?
- Jaké jsou nejčastější nemoci (v případě zdravotnictví), důvody absence žáků (učitelé) apod.?
- Jakým tlakům lidé v komunitě nejvíce čelí?
- Jakými jednoduchými opatřeními by bylo možné dosáhnout zlepšení?

Focus group (Ohnisková skupina)

Tento nástroj se používá ve skupině lidí, které pomáhá pochopit některé potřeby ostatních a problémy, jimž čelí. Focus group je v podstatě skupina respondentů, kteří diskutují a odpovídají na otázky položené výzkumníkem či facilitátorem skupiny. Tato metoda umožňuje lidem s různými názory diskutovat o odlišnostech, změnit přesvědčení a snažit se dosáhnout kolektivního chápání potřeb dané komunity. Výhodou také je, že komunita od samého začátku řeší dané otázky společně. Příklady otázek jsou uvedeny níže.

- Jakým tlakům lidé v komunitě nejvíce čelí?
- Jakými jednoduchými opatřeními by bylo možné dosáhnout zlepšení?
- Kdybyste mohli změnit jednu věc v komunitě, co by to bylo? Proč?

PŘÍLOHA 3.7 B KROK ZA KROKEM K TERÉNNÍMU ZKOUMÁNÍ

(PAVLA BURGOS-TEJROVSKÁ)

Aby se vám lépe pracovalo v terénu, připravili pro vás výzkumníci ze studia Anthropictures jednoduchý manuál. Základním mottem pro terénní výzkum by mohlo být: „Úsměv vás nic nestojí a jde s ním všechno mnohem líp."

1. Formulace cílů monitoringu - co chcete zjistit?

- Pokud máte už nějaký nápad (např. v našem městě chybí multifunkční hřiště), zkuste si ověřit, zda to tak vidí i ostatní spoluobčané napříč generacemi. Otevřené dotazování vám pomůže také k pochopení celkové situace ve vašem městě. I jeden výzkumník se může propracovat k velmi reprezentativním datům a dobrému pochopení situace.

- V případě ověřování byste se měli ptát co nejrozmanitější skupiny obyvatel a nejen těch, o kterých si myslíte, že se jich nápad týká. Například v případě multifunkčního hřiště je možné se zeptat dětí, mládeže, dospělých, ale také seniorů, a to obou pohlaví, Čechů i cizinců a tak dále. Je vhodné nezačínat dotazování rovnou na téma, které se týká vašeho nápadu, ale začít stejně, jako byste nápad neměli žádný, to znamená představením a obecnými otázkami – viz osnova. Až poté je možné zakomponovat otázky týkající se přímo vašeho nápadu.

- Je vhodné nespojovat otázky nutně s vaší osobou, ale zapříst diskuzi skrze vaši otázku spíše v obecnější rovině. Např.: Je počet hřišť v Jičíně a péče o ně dostatečná? Jak by podle vás mělo vypadat hřiště, na které byste rád chodil/ráda chodila se svými dětmi/vnoučaty?

- Pokud žádný nápad nemáte, potom si jasně formulujte cíl vašeho zjišťování. Např.: Chceme zjistit, jak se žije lidem v našem městě, co na něm mají rádi a co naopak neradi a proč.

2. Vytvořte si osnovu rozhovoru

- Jde o systematické promýšlení celé tematiky a cílů, které jste si zvolili.

OSNOVA:

- **Oslovení** – představení studenta „výzkumníka" a samotného projektu
Pokud jde o oslovení instituce, pak např.: „Dobrý den. Já jsem student z gymnázia tady v Jičíně. Naše škola se účastní programu Active Citizens a rád bych se vás zeptal na několik otázek týkajících se života v Jičíně."
Pokud jde o náhodného kolemjdoucího, např.: „Dobrý den, poradil byste mi, prosím vás? Já jsem student z gymnázia tady v Jičíně. Naše škola se účastní programu Active Citizens a já mám za úkol zjistit od místních lidí, jak se jim v Jičíně žije."

- **Konkrétní zjištění** – otázky typu: Co pro Vás osobně znamená Jičín? Jaké jsou první asociace spojené s tímto místem? Zkuste mi vyjmenovat první tři, které vás napadnou. Zkuste mi, co nejpodrobněji popsat, co se daří, či nedaří v Jičíně. Co se vám tu líbí/nelíbí? Co tu máte rádi/neradi a proč?

- **Závěr** – zde má dostat prostor respondent – např.: Napadá vás ještě něco, co by mohlo být ve vztahu k tomu, o čem jsme mluvili, důležité? Zapomněli jsme na něco podstatného? Je naopak něco, na co byste se chtěl/a zeptat vy mě?

- **Poděkování** a ukončení rozhovoru.

PŘÍLOHA 3.7 B KROK ZA KROKEM K TERÉNNÍMU ZKOUMÁNÍ

(PAVLA BURGOS-TEJROVSKÁ)

3. Tipy k rozhovoru

- Výzkumník by neměl otázky číst. Osnova slouží jen k nahlížení pro kontrolu a inspiraci.

- Výzkumník by neměl přerušovat respondenta, ale také by se neměl bát zakročit tehdy, když se příliš vzdálí od tématu (např. oslovený si bude jen stěžovat, ale nebude říkat nic pozitivního – vaše reakce může být: Tak teď jsme se bavili o těch negativních věcech v Jičíně a co pozitiva, co máte rád na Jičínu? Jaké je vaše oblíbené místo a proč?).

- Je-li to možné, použijte otevřenou otázku spíše než uzavřenou – např.: Je péče o městskou zeleň dostačující k tomu, abyste se v Jičíně cítila dobře? Možnost odpovědi ano/ne. To je uzavřená otázka. Jak by podle vás vypadal ideální způsob péče o městskou zeleň? To je otevřená otázka.
  - Zvolte otázky tak, aby...
    a) nenaváděly k jednomu konkrétnímu stanovisku;
    b) otázky musí být jednoduché;
    c) formulujte otázky tak, aby byly relevantní a inspirující;
    d) vyvarujte se zjišťovacích otázek (odpověď ano/ne).

Příklad: Otázka „Proč se mladí lidé nikdy neúčastní společenského života?“ předpokládá, že mladí lidé se skutečně nezapojují. Lepší by bylo formulovat otázku tak, aby nebyla založena na předpokladech, tj. např.: „Uveďte příklady, kdy se mladí lidé pravidelně zapojují do veřejného života“. „Jakým způsobem se zapojují?“, „Domníváte se, že existují oblasti, kde se mladí lidé zapojují méně?“ „Jaké mají podle vašeho názoru mladí lidé příležitosti a překážky zapojení?“ Slovní spojení „účastnit se společenského života“ je v našem příkladu nejasné. Vymyslete jiné znění nebo vysvětlete, co míníte pojmem „účastnit se“. Podobně bychom měli specifikovat i pojem „zapojují se“.

- Respondent mnoho otázek zodpoví sám, aniž by je bylo nutné vůbec pokládat, neptejte se na ně znovu. Dle kontextu měňte pořadí otázek a pokládejte nové, vyplývající z průběhu rozhovoru.

- Vždy respondenta ujistěte, že neexistují dobré nebo špatné odpovědi, ale pouze odpovědi.

- Prokazujte zájem, pochopení, ale nebojte se říct vlastní názor, vyžaduje-li to situace.

- Veďte respondenta k rozvíjení odpovědí – např.: Můžete to rozvést? Tomu nerozumím, co jste tím chtěl/a říct? Apod.

Hlavním zdrojem této metodologie je publikace Laco Touška Vybrané aspekty metodologie aplikované antropologie z roku 2012.

Aktivita 3.8 S ŠESTI KLOBOUKY K JEDNÉ PRIORITĚ

Čas: 60 min.

Cíle:
- **Studenti navrhnou vlastní nápady pro komunitní projekt.**
- **Studenti argumentují pro a proti uvedeným návrhům.**
- **Studenti volí, která problematika má v souvislosti s realizací projektu větší prioritu.**

Shrnutí:
Studenti ve skupinách diskutují, jaké změny by si ve své obci/komunitě představovali a jak by je mohli realizovat. Využívají při tom metodu šesti myslitelských klobouků, která jim pomůže generovat co největší množství nápadů a zároveň na ně nahlédnout z různých úhlů pohledu. Postupně by se měli domluvit, který z nápadů budou realizovat a proč.

Význam aktivity pro projekt:
Aktivita pomůže studentům zpracovat výstupy z jejich výzkumu v komunitě. Umožní jim do hloubky prodiskutovat návrhy pro projekt a rozhodnout se, co bude jejich prioritou.

Materiály: šest barevných klobouků (bílý, červený, žlutý, černý, zelený, modrý) vyrobených z papíru nebo z materiálu dle vlastního výběru, flipchartový papír, fixy

Postup:
- Rozdělte studenty do skupin po 6–8. Řekněte jim, že by ve skupinách měli prodiskutovat nápady, čemu by se chtěli ve svém komunitním projektu věnovat, na co konkrétního by se chtěli zaměřit. Budou při tom používat metodu šest myslitelských klobouků, kterou vymyslel Edward de Bono.

Každý z šesti klobouků má jinou barvu (bílou, červenou, žlutou, černou, zelenou a modrou), která představuje vyhraněný typ uvažování. Pomocí klobouků se budou studenti postupně zaměřovat vždy na jeden druh myšlení, aby dokázali jednak přinést co nejvíce nápadů a aby zároveň nezavrhli některé zajímavé myšlenky v samotném počátku.

Podle toho, který klobouk si v určitou chvíli členové skupiny nasadí (ať už skutečně nebo pomyslně), na ten typ myšlení se budou společně soustředit a v tom duchu vyjadřovat.

- Vysvětlete studentům, jaké způsoby myšlení jednotlivé klobouky vyjadřují:

Bílý klobouk

bere do úvahy pouze objektivní informace, tedy to, co je známé. Sděluje fakta, údaje, čísla. Sdělované informace nehodnotí, je neutrální.

Červený klobouk

vyjadřuje pocity, zaměřuje se na intuici. Dovoluje říkat, co kdo cítí. Svoje emoce nijak nezdůvodňuje, za nic se neomlouvá.

Žlutý klobouk

přináší konstruktivní návrhy a řešení. Jeho přístup je pozitivní, uvádí důvody a podpůrné argumenty. Říká, co je na nápadu dobrého, proč to půjde.

Aktivita 3.8 S ŠESTI KLOBOUKY K JEDNÉ PRIORITĚ

Černý klobouk

se snaží kriticky zhodnotit situaci, sdělovat rizika, bariéry a neshody. Nejde o negativní přístup za každou cenu, jde o kritické myšlení a zmapování možných komplikací a nebezpečí.

Zelený klobouk

se vyznačuje kreativním myšlením, přispívá novými nápady a řešeními, které mohou být až „divoké“ a které by nás za normálních okolností nenapadly. Jeho nápady se nekritizují.

Modrý klobouk

nosí ten, kdo vede diskuzi. Určuje, kdy si který klobouk nasadit. Řídí myšlení, zaznamenává podněty, pokládá otázky a shrnuje závěry.

- Každé skupině dejte šest klobouků všech uvedených barev a vyzvěte skupiny, aby se nejprve dohodly, kdo bude u nich nositelem modrého klobouku, tedy vedoucím diskuze.

Pozn.: Pokud studenti nemají ještě dostatek zkušeností s vedením diskuze, může být nositelem modrého klobouku učitel.

- Nechte skupinám dostatečný čas na diskuzi – pokud možno alespoň 30 minut.

- Poté jednotlivé skupiny představí závěry svých diskuzí.

- Na základě nápadů, ke kterým skupiny došly, se společně dohodněte, čemu se budete ve svém projektu věnovat.

Kapitánský deník

Co pro tebe bylo největší výzvou této části programu Active Citizens? Proč?

Jak vnímáš v tuto chvíli místní komunitu? Změnil se nějak tvůj pohled? Jak?

Je nějaké téma nebo otázka, kterou bys rád/a prozkoumal/a více?

Jak se cítíš v projektové skupině?

Jak vnímáš svou roli v týmu?

Prostor pro tebe. Piš cokoliv, co tě napadá...

Fáze 1 Fáze 2 Fáze 3 Fáze 4 Fáze 5

CASE STUDY:

ŽIJEME TADY

CASE STUDY: ŽIJEME TADY

CASE STUDY: ŽIJEME TADY

vzniklo v roce 2012 jako projekt dvou středoškoláků Vojty a Martina. Rozhodli se tehdy „poskytovat lidem možnost vyjádřit se k místu, ve kterém žijí a společnými silami jej zlepšit“. O dva roky později mají oba zakladatelé na kontě několik úspěšných projektů a na veřejný prostor se krom čistého zájmu o toto téma dívají také perspektivou budoucích architektů. Díky své iniciativě se klukům podařilo zjistit, co z hlediska veřejného prostoru lidi trápí a co si přejí lidé na Praze – Suchdole. Dokázali rozhýbat projekt městského bike-sharingu (systém půjčování kol), zřídit komunitní mobilní saunu a rozjeli také projekt Vozíky na růžovo. Co se pod jednotlivými projekty skrývá?

KOLA NA RŮŽOVO

„Chtěli jsme tím hlavně nakopnout myšlení o bike-sharingu a posunout to někam dál.“

Kola na růžovo se stala jedním z nejviditelnějších projektů sdružení Žijeme tady. Myšlenka růžových kol v sobě nese kombinaci praktického cíle zprostředkování cyklistické dopravy po městě, a tím zkrácení docházkové vzdálenosti s cílem recyklace starého materiálu a podpory sousedských vztahů. Martinovi s Vojtou se podařilo s pomocí dalších dobrovolníků shromáždit, opravit a uvést do provozu desítky kol, které nabídli v rámci systému sdíleného užívání k dispozici svým sousedům v Suchdole. Projekt následně rozšířili i do sousední čtvrti Dejvice – vždy v období od jara do podzimu. Projekt si získal velké množství uživatelů a fanoušků, ale našli se bohužel také lidé, kteří se rozhodli škodit. Několikrát tak Žijeme tady začínalo s koly téměř od začátku, což však kluky od doby, kdy nápad vznikl, až do léta 2014, kdy se rozhodli projekt ukončit, neodradilo. Povedlo se jim ale uvést v život systém, který je v řadě jiných evropských zemí spravován městskými zastupitelstvy a běžně funguje jako placená služba pro obyvatele. Projekt má od roku 2014 své pokračovatele v o. s. Rekola http://www.rekola.cz, u jehož zrodu Martin s Vojtou také stáli.

CASE STUDY: ŽIJEME TADY

„CHCI, ABY TADY“

K této akci se Vojta s Martinem nechali inspirovat projektem „I wish this was“ americké umělkyně a grafické designérky Candy Chang, která se snaží lidem zpříjemnit život v městském prostředí. Stejnou formou – tedy pomocí nálepek umístěných na nástěnkách, zastávkách veřejné hromadné dopravy apod. – se Vojta s Martinem ptali svých sousedů na to, „co chtějí, aby bylo v Suchdole“. Výstupy z akce poté vyšly v místním zpravodaji a kluci z nich vybrali náměty, které chtějí a dovedou realizovat, a spojují je s vlastními nápady.

VOZÍKY NA RŮŽOVO

Vozíky nemají s koly společnou jen barvu, ale částečně i myšlenku. K projektu se Vojta s Martinem nechali opět inspirovat místními obyvateli. Zjistili, že v zahraničí, na většině nádraží či letišť mají k dispozici invalidní vozíky pro přepravu těch, kteří mají dlouhodobě či aktuálně sníženou schopnost vlastní chůze. Tento systém v Česku zatím snad s výjimkou letišť bohužel nefunguje, a tak Žijeme tady zacílili na bezbariérovost a rozhodli se zpřístupnit a zlepšit starým lidem či lidem s dočasným handicapem pohyb po českých nádražích. Základem se opět staly staré, již nepoužívané vozíky, které Žijeme tady opravilo, natřeli na růžovo a nabídli k využití provozovatelům vlakové dopravy. Spolupráci se podařilo navázat například s Českými drahami, které přijaly do provozu zatím tři vozíky – i se službou asistenta jsou nyní k dispozici v Praze, Brně a Plzni.

KOMUNITNÍ SAUNA

Když se v zimě nedá příliš jezdit na kole, je potřeba, aby se sousedi mohli „vyřádit“ jinak. Dalším z projektů, který ozvláštnil život dejvických a suchdolských obyvatel na přelomu roku 2013 a 2014, byla díky Žijeme tady mobilní komunitní sauna. Martin s Vojtou saunu s pomocí vystavěli a následně umožnili její provoz na několika místech po okolí. Přístup do sauny byl během tříměsíčního projektu na Suchdole zcela zdarma, po skončení v Dejvicích za skromný poplatek. Projekt běžel na bázi registrace a pod podmínkou odpovědného užívání. První sezóna se vydařila a na další rok je plánovaná znovu.

Sdružení Žijeme tady se od svého založení mírně rozrostlo a ve své činnosti dále pokračuje. Kromě zmíněných projektů jeho členové pořádají i řadu kulturních akcí, jako např. promítání, čtení či debaty. Doporučujeme sledovat stránky sdružení

http://www.zijemetady.cz

O invenci, nápady a skutečnou realizaci tady rozhodně není nouze.

fáze 4

Plánování projektu

Než začnete plánovat vlastní projekt, měl by tým vědět/znát následující:

- Jaké problémy byste rádi řešili či jaké změny byste rádi viděli ve své komunitě?
- S kým byste mohli spolupracovat?
- Zdroje, úkoly a mocenské vztahy v komunitě.

V této fázi programu, kdy se studenti postupně pouští do přípravy společensky prospěšné akce, by měl učitel zastávat převážně roli facilitátora, který studenty při jejich práci sleduje a provází, ale hlavní kroky a rozhodnutí ponechává na nich. Důležitým partnerem vám přitom může být vedoucí týmu a jeho zástupce, kteří by měli mít hlavní koordinační roli. Svou roli by měli znát i ostatní členové týmu a společně sdílet odpovědnost za úspěch celé akce. Zároveň je dobré motivovat studenty k tomu, aby během příprav využívali znalosti a dovednosti, které získali v předchozích fázích (oceňování odlišností druhých, schopnost vést dialog, uvažovat o systémech a rozdělení moci atd.)

Mějte na paměti, že při plánování společensky prospěšné akce existuje množství přístupů. Různým projektům, komunitám a týmům mohou vyhovovat různé přístupy. V metodice nabízíme univerzální základ projektového plánování, který jsme během realizace programu Active Citizens využívali se studenty a učiteli. Je dobré pomoci studentům zorientovat se v nástrojích, představit jim jejich smysl a způsob využití a dát prostor k tomu, aby si nástroje sami vyzkoušeli na konkrétních případech. Zároveň je důležité, aby studenti mohli v projektu uplatnit vlastní nápady a téma brali za své. Pokud se podaří tohoto dosáhnout, budou studenti pro realizaci projektu mnohem více motivovaní. Současně by ale neměli zapomínat na skutečné potřeby cílové skupiny a projekt v ideálním případě tvořit rovnou ve spolupráci s ní. Pro toto uvědomění doporučujeme aktivitu Vačice, která se nesmála.

Co je to komunitní či společensky prospěšný projekt?

Význam tohoto slovního spojení je poměrně obsáhlý, ale velmi zjednodušeně lze říci, že se jedná o činnost vedoucí ke zlepšení života v komunitě. Tím akce naplňuje rozměr komunitní či společenské prospěšnosti – jinými slovy by z akce neměl mít prospěch pouze jeden člověk či úzká skupina lidí, ale téma projektu by mělo reagovat na problematiku související s místním společenstvím. Do realizace projektu jsou obvykle zapojeni dobrovolníci a celá akce má ze své podstaty nevýdělečný charakter. Tato činnost je postavena na jistých zásadách, měla by být dobře zorganizovaná a provedena po konzultaci a ve spolupráci s ostatními v komunitě, jakož i s těmi, kteří budou daným jednáním zasaženi.

Opatření na úrovni komunity by měla být:

- principiální – odrážející principy programu Active Citizens.
- přispívající k vizi programu Active Citizens,
- participativní – plánovaná, organizovaná a provedená za účasti ostatních lidí z komunity,
- navazující na dovednosti a znalosti získané v programu Active Citizens,
- orientována na lokální zdroje (dovednosti, zájmy, znalosti a vybavení).

Ačkoli je projekt svým zaměřením zásadně lokální, studenti by si v ideálním případě měli zvolit předmět komunitního rozvoje, který rezonuje i globálně, a představuje tedy problematiku s významem pro komunity na celém světě.

Například:

- posílení role mládeže ve veřejném životě,
- prosazování rovnosti pohlaví,
- podpora vzdělávání,
- podpora dětské gramotnosti,
- prevence konfliktů a zasazování se o mír,
- ochrana životního prostředí.

Existuje řada dovedností a nástrojů pro plánování a realizaci projektů. Přípravě projektů jsou věnované i některé samostatné vysokoškolské obory (dvou i víceleté), zaměřené výhradně na téma projektového managementu. Spadají mezi ně studijní obory, kurzy profesního rozvoje a programy MBA. To odráží skutečnost, že řízení projektů je ceněná dovednost, která významným způsobem zvyšuje uplatnění lidí na trhu práce.

Procesy a nástroje projektového řízení jsou logické a jednoduché. Tato fáze zpřístupňuje dané metody a nástroje studentům tak, aby mohli při přípravě projektu plně využít svého potenciálu, a posílili tak další ze svých dovedností.

Při plánování kroků v rámci realizace komunitního projektu nezapomínejte na následující:

- Využijte akci k učení se novým věcem.
- Stanovte si osobní (malé) kroky, které můžete vykonat sami.
- Identifikujte strategické kroky, které můžete podniknout jako skupina (vylepšení přinášející dalekosáhlé dopady).
- Využijte dovedností a zájmů v rámci týmu, vytvořte si pravidla (etiku) vzájemné spolupráce a podporujte se navzájem.
- Využívejte oceňující přístup. Stavte na tom, co se už v minulosti povedlo.
- Pamatujte na desatero, které jste vytvořili, a postupujte v souladu s ním i během realizace projektu.
- Mluvte o projektu s ostatními – zapojte je do dialogu.
- Vytvářejte partnerství.
- Zapojte členy komunity do rozhodování a realizace.

Plánování a realizace projektů je věda a umění zároveň. I když existuje množství nástrojů aplikovatelných na široké spektrum nejrůznějších komunit, situace bude v praxi často mnohem komplikovanější. Skupiny nemusí souhlasit, čas a zájmy se mohou rozcházet, pracovní prostředí se může v průběhu projektu změnit. To ovšem nemusí znamenat nezdar: schopnost přizpůsobit se a pokračovat je ukazatelem úspěšného přejímání znalostí a nadějí pro úspěch v budoucnu.

Výstupy fáze plánování projektu:

- **Dovednosti v plánování a řízení projektů.**
- **Znalost projektového cyklu.**
- **Uvědomění si potřeb cílové skupiny.**
- **Porozumění analýze zainteresovaný subjektů.**
- **Identifikace a analýza problémů.**
- **Stanovení časového harmonogramu.**
- **Identifikace nutných kroků.**
- **Sestavení konkrétního projektového plánu.**
- **Prezentační a propagační dovednosti.**
- **Monitorování a zhodnocení projektu.**

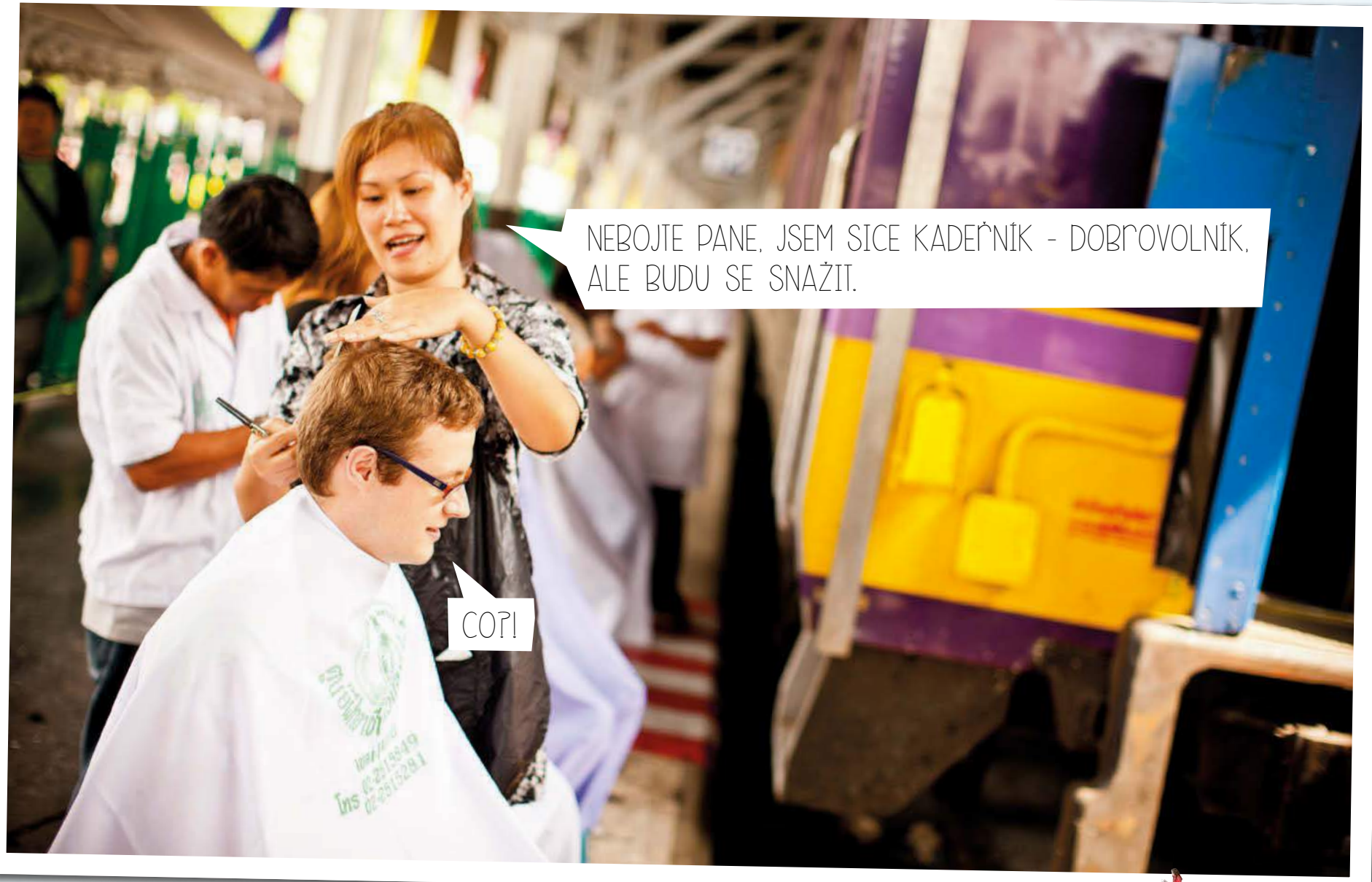

fáze 1 fáze 2 fáze 3 fáze 4 fáze 5

Aktivita 4.1 PROJEKTOVÝ CYKLUS

Čas: 30 min.

Cíle:
- **Studenti reflektují aktivity a dovednosti získané ve fázích 1 až 3.**
- **Studenti se seznámí se schématem projektového cyklu a propojí si jeho části se znalostmi a dovednostmi, které mohou sami uplatnit.**
- **Studenti získají představu o základním rámci přípravy komunitní akce.**

Shrnutí:
Studenti se během aktivity nejprve vrátí k poznatkům z předchozích fází a následně reflektují, jak získané dovednosti a znalosti využijí v jednotlivých fázích projektového cyklu.

Význam aktivity pro projekt:
Aktivita představuje určitý předěl, ve kterém studenti začínají reálně plánovat vlastní komunitní projekt a zároveň by zde měli zúročit dosud získané znalosti a dovednosti z předchozích fází. Jde zároveň o moment, ve kterém je možné reflektovat vaši dosavadní spolupráci a domluvit se se studenty na tom, jakou roli budete v přípravě projektu dále zastávat, a zda je možné předávat odpovědnost za vedení projektu stále více přímo studentskému týmu.

Materiály: samolepicí lístečky (post-its) ve 3 barvách, nákres projektového cyklu, psací potřeby

Postup:
- Vyzvěte studenty, aby si vybavili všechny fáze, kterými jste dosud společně prošli. Zapisujte přehledně názvy fází a případně i konkrétních aktivit (pokud zazní) na tabuli. Poté studentům připomeňte, v jaké části „řeky“ se právě nacházíte a že vás nyní čeká část „plánování společensky prospěšné akce“. V této fázi využijete všechny dovednosti a znalosti, které jste získali v předchozí části plavby. Pokud si studenti nevybaví všechny aktivity, které jste společně dělali, doplňte je do přehledu sami.
- Přípravu komunitní (společensky prospěšné) akce si můžeme představit jako určitý cyklus, který začíná reflexí toho, co se v komunitě děje (na jaké problémy nebo potřeby můžeme reagovat), pokračuje plánováním toho, na jaké téma se v projektu zaměříme a jaké změny chceme dosáhnout (tvorba vize, cílů atd.) a poté přechází k samotné realizaci. Při seznamování studentů s fázemi projektového cyklu můžete využít jeho nákres (viz obrázek).

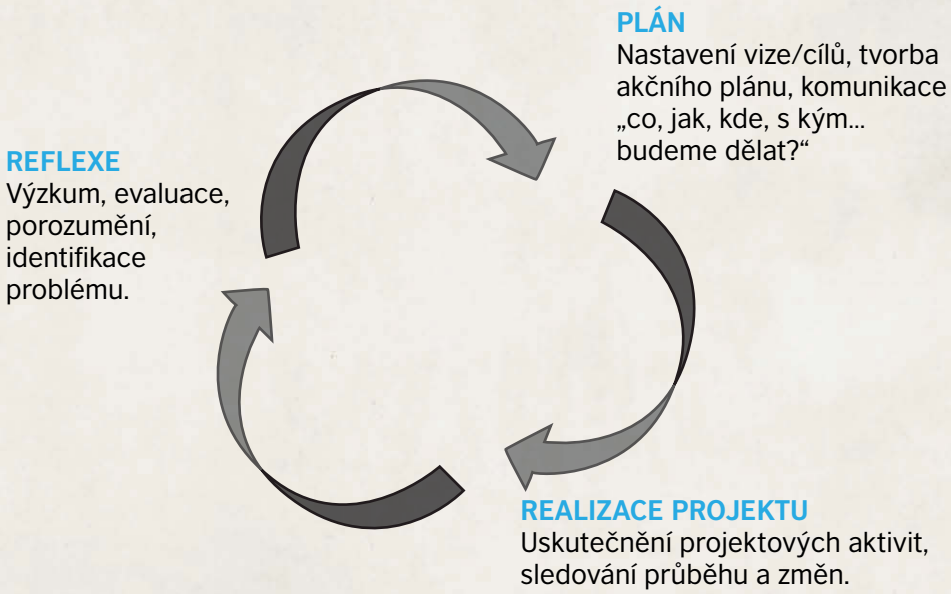

- Rozdělte studenty do skupin po čtyřech a požádejte je, aby k jednotlivým částem projektového cyklu napsali, jaké získané dovednosti a znalosti jim pomohou danou fázi uskutečnit (např. plánování – schopnost vést dialog; evaluace/vyhodnocení – formulace důmyslných otázek atd.). Ke každé fázi přidělte jinou barvu lístečků (např. reflexe – zelená) a požádejte studenty, aby na každý lístek psali pouze jednu dovednost/znalost.

Aktivita 4.1 PROJEKTOVÝ CYKLUS

- Doprostřed místnosti rozložte velký nákres projektového cyklu a vyzvěte studenty, aby své lístečky umístili k jednotlivým fázím a okomentovali, proč si myslí, že jim v dané fázi pomohou zrovna tyto dovednosti/znalosti. Je dobré studenty upozornit, že konkrétní dovednosti/znalosti mohou využívat ve všech fázích. Aktivita pouze zdůrazňuje fáze, ve kterých jsou specifické dovednosti obzvláště potřeba.

Reflexe:

- Ohlédněte se se studenty za jednotlivými aktivitami, které jste dosud realizovali, a připomeňte jim, jak lze jejich témata (např. identita, lokální a globální systémy, rozdělení moci atd.) využít při přípravě projektu. Dejte prostor pro dotazy studentů.

- Položte studentům následující otázky: V jaké části přípravy projektu se momentálně nacházíme? Proč je plánování komunitní akce zobrazováno jako cyklus? Zdůrazněte význam evaluace/vyhodnocení komunitní akce a jejích výstupů pro další práci v komunitě. Za zmínku v tuto chvíli stojí také to, že změny obvykle nelze dosáhnout jednou akcí, ale často jde o běh na delší trať. I v případě, že se některé věci nepodaří napoprvé, je možné se díky reflexi a evaluaci/vyhodnocení poučit pro další práci.

- Představte studentům, jaké kroky vás nyní společně čekají, a určete časový rámec, do kterého se chcete s realizací projektu vejít. Seznamte studenty krátce s plánem komunitní akce, který budou v souvislosti s projektem vyplňovat.

Ke zvýšení motivace studentů při přípravě projektu je v této části možné využít příběhů z případových studií na Pohnuli světem... pohněte jím také) nebo uspořádat debatu s některým z aktivních lidí ve vašem okolí. Ze zkušenosti projektu Active Citizens víme, že zejména autentické příběhy mladých lidí realizujících projekty z vlastní iniciativy posilují odhodlání studentů k tomu, že mohou i s minimem prostředků sami něco dokázat. Příklady projektů najdete např. zde:
Rekola, Nezevli jen tak, Zachraň jídlo!

Aktivita 4.2 DESATERO SPOLEČENSKY PROSPĚŠNÉHO PROJEKTU

Čas: 45–60 min.

Cíle:
- **Studenti uvedou, jak chápou pojem rozvoj.**
- **Studenti se shodnou na 10 principech společensky prospěšné akce.**

Možné rozšíření aktivity:
- **Studenti najdou souvislosti mezi principy společensky prospěšné akce a principy rozvojové spolupráce.**

Shrnutí:
Studenti se během aktivity nejprve pomocí metody pětilístek zamyslí nad pojetím tématu rozvoje, které následně krátce diskutují. Poté ve spolupráci s ostatními studenty vymýšlejí hlavní principy, kterými by se měl řídit společensky prospěšný projekt. Postupně hledají s ostatními spolužáky shodu na finálních deseti principech, které následně porovnají s principy rozvojové spolupráce.

Význam aktivity pro projekt:
Studenti si během aktivity uvědomí, že každá společensky prospěšná akce by měla vycházet z určitých principů a že je při její tvorbě a realizaci potřeba dodržovat řadu pravidel, tak aby akce byla smysluplná a účinná. Sestavené principy následně zohlední při práci na projektu.

Materiály: barevné papíry / kartičky, psací potřeby, při rozšířené variantě aktivity ještě kopii textu s principy rozvojové spolupráce

Postup:
- Představte studentům metodu pětilístek a požádejte je, ať jej sestaví na téma ROZVOJ.

Pětilístek je pětiřádkové psaní, v rámci něhož student stručně vyjádří, jak o tématu uvažuje.

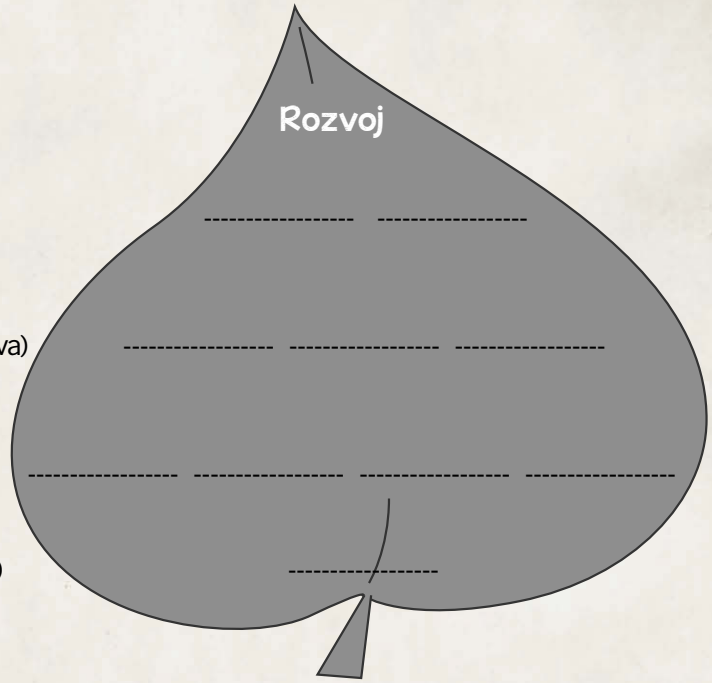

- Nechte studenty, aby si navzájem představili své pětilístky ve dvojicích. Zeptejte se, zda chce někdo dobrovolně sdílet své dílo celé třídě. Pozn. Pětilístek se často přirovnává k jednoduché básničce – můžete tedy studenty vybídnout, aby text četli jako básničku.

- Na základě představených pětilístků se studenty diskutujte různá pojetí rozvoje. Na závěr shrňte, že i přes odlišné úhly pohledu má také rozvoj svá pravidla, která si později společně představíte.

- Zeptejte se studentů, zda vnímají nějaký vztah mezi rozvojem a společensky prospěšným projektem, který plánují. V čem ano, v čem ne? Měl by mít tento projekt také nějaká pravidla?

Aktivita 4.2 DESATERO SPOLEČENSKY PROSPĚŠNÉHO PROJEKTU

- Vyzvěte studenty, aby ve dvojicích vytvořili tzv. **desatero společensky prospěšné akce** a jednotlivé principy zapsali na barevné kartičky (jeden princip = jedna kartička). Poté je nechte, aby svá desatera postupně sdíleli ve větších skupinkách pomocí metody sněhová koule. Úkolem je, aby se vždy ve skupině shodli na společném desateru. Až budou pouze dvě skupiny studentů (a 2 desatera – vypsaná na barevné papíry), vyzvěte je, aby desatera prezentovali ostatním a navzájem je porovnali.

- Principy, které zazní, shrňte a zdůrazněte, že pokud má být společensky prospěšná akce účinná, smysluplná a relevantní, je nutné, aby se do jejich práce na vlastním projektu tyto principy promítly. Zdůrazněte, že jednotlivé principy jsou navzájem provázané.

- Na závěr se studentů můžete zeptat: Který z principů je podle vás nejobtížněji splnitelný v praxi a proč? Myslíte si, že podobné principy fungují i v jiných oblastech, než je příprava vašeho projektu? V jakých konkrétně? (např. oblast rozvojové spolupráce)

Rozšíření aktivity (upraveno dle aktivity I pomoc má svá pravidla – viz Bohouš a Dáša: šance pro rozvoj. Praha: Člověk v tísni, 2010.)

Vzniklé desatero mohou žáci porovnat s tzv. principy rozvojové spolupráce.

- Rozdělte studenty do pěti skupin. Každé skupině dejte krátký text s popisem jednoho principu. Skupina má za úkol představit princip ostatním skupinám tak, aby uhádly název principu. Studenti musí princip opsat tak, aby během představování nezazněl název principu ani jeho variace.

- Jakmile získáte názvy všech pěti principů, porovnejte je s vlastními desatery. V čem se shodují? Co je odlišné? Chcete některý z principů doplnit do vašeho desatera?

- Diskutujte se studenty, zda jim připadá reálné, aby popsané principy rozvojové spolupráce naplňovali ve svých projektech / komunitních akcích. Detailní popis principů by neměl studenty odradit. Při diskuzi se nechte vést strukturou oceňujícího zjišťování.

- Oceňování toho nejlepšího v současnosti.
  (Které principy se vám už daří naplňovat?)
- Představování si toho, co by „mohlo být".
  (Které principy byste mohli naplnit?)
- Dialog o tom, co by „mělo být".
  (O naplnění kterých budete usilovat?)
- Inovace toho, „co bude".
  (Kroky, které podniknete k naplnění principů.)

PRACOVNÍ LIST 4.2 PRINCIPY ROZVOJOVÉ SPOLUPRÁCE

1. „Vlastnictví“ projektu

Pro úspěch jakékoliv spolupráce zaměřené na rozvoj, pomoc či změnu nějakého stavu je důležité, aby ti, ke kterým je směřována (cílová skupina), tuto iniciativu od počátku vnímali především jako vlastní projekt, nikoli jen jako zásah někoho zvenku. Členové cílové skupiny by v ideálním případě měli být od počátku spolutvůrci projektu rozvojové spolupráce. V praxi je tento důležitý princip nazýván jako tzv. vlastnictví projektu (někdy je i v české terminologii používán anglický termín ownership). Profesionální rozvojové organizace se snaží dosáhnout maximální míry vlastnictví rozvojových projektů na straně příjemců a přicházejí s metodami, jak pomoci cílové skupině, aby si řešení pro problémy nalezla sama. Vlastnictví projektu jeho příjemci je zásadní zejména proto, aby navrhovaná řešení byla skupinou dobře přijímána a aby její členové byli motivovaní aktivně se na projektu podílet a cítili spoluodpovědnost za jeho výsledky.

2. Partnerství a spolupráce

Pomáhat někomu jen proto, že to na základě pohledu zvenčí potřebuje, může být plýtváním prostředky a časem. Nezbytným předpokladem úspěchu je, aby o pomoc dotyčný sám stál. Ten, komu chceme pomoci, je aktivní součástí změny své životní situace a pomoc k němu směřovaná je založena na vzájemném partnerství obou stran. Je důležité, abychom se na cílovou skupinu nedívali jako na pasivní oběť dané situace. Jedná se o klíčového partnera, který by měl v diskuzi s námi určit, jaké jsou jeho skutečné potřeby a jaký cíl bude sledovat následující proces vedoucí ke změně. Klíčová je spolupráce obou stran při hledání konkrétních způsobů dosahování těchto cílů.

3. Vzájemná odpovědnost

Mezi cílovou skupinou a realizátorem projektu (my) vzniká vztah vzájemné zodpovědnosti. V rozvojové spolupráci či společensky prospěšném projektu jako konceptu pomoci nerozlišujeme, zda jeden dává a druhý z těch zdrojů čerpá. Projekt by měl být společným dílem. Obě strany jsou jako partneři stejnou měrou odpovědni za výsledek svého snažení. Pokud členové cílové skupiny zaujmou od počátku aktivní přístup k možné spolupráci, je pravděpodobné, že pocítí i odpovědnost za úspěch či neúspěch projektu.

4. Participace

Rozvojová spolupráce či společensky prospěšný projekt by měl posilovat zapojení nejen cílové skupiny obyvatel. Na rozvoji regionu, města či komunity by měli mít možnost se podílet (participovat) opravdu všichni. Muži i ženy, lidé různých vyznání a etnik, staří i mladí lidé, invalidé či lidé s různou formou hendikepu. Ti všichni jsou součástí určitého společenství, které se snaží o pozitivní změnu ve svém prostředí a životě. Pokud nebudou zahrnutí všichni, kterých se problém týká, může být pomoc velice jednoduše zneužita ve prospěch toho, kdo je ve společnosti silnější.

5. Udržitelnost

Zapojení všech institucí a skupin obyvatel, kterých se řešený problém nějakým způsobem týká, je základním předpokladem pro to, aby změna, kterou projekt přinese, byla dlouhodobě udržitelná. Pro dosažení trvalých pozitivních výsledků projektu je třeba mluvit s místními úřady a jinými institucemi, zjistit, jaké jsou jejich budoucí plány a od začátku rozvojovou spolupráci / společensky prospěšný projekt propojovat s místními organizacemi. Váš projekt časem skončí, ale zodpovědný úřad nebo místní firma zůstane a může nadále podporovat místní komunitu v její iniciativě nebo hledat finanční prostředky ve svém rozpočtu.

Aktivita 4.3 POŘÁDÁME KONCERT

Čas: 120 min.

Cíle:
- **Studenti naplánují modelový projekt komunitní akce.**
- **Studenti vyvodí, jaké různorodé faktory vstupují do procesu plánování.**
- **Studenti si osvojí schopnost týmové práce.**

Shrnutí:
Studenti se během aktivity stanou členy různých realizačních týmů, v rámci kterých se podílejí na přípravě společensky prospěšné akce.

Význam aktivity pro projekt:
Studenti si pomocí simulace přípravy kulturní akce vyzkoušejí projektové plánování a organizační schopnosti, které dále využijí při přípravě vlastního projektu. Během aktivity si studenti v jednotlivých týmech připraví scénář pro kulturní akci, přičemž využijí základní postupy při plánování, jako je zhodnocení potřeb, psaní návrhů, tvorba rozpočtu, rozfázování na jednotlivé kroky, monitoring a evaluace. Aktivita představuje dobrou příležitost pro rozvoj týmové spolupráce a uvědomění si významu jednotlivých rolí v týmu.

Materiály:
pět archů flipchartového papíru (jeden pro každý tým), samolepicí lístečky (post-its), cedule s označeními jednotlivých skupin, nastříhané papíry ve tvaru trojúhelníku; vytištěné pracovní listy 4.3 A - C; volitelné: hrací kostka

Postup:

1. část: Zadání úkolu (20 min.)
- Oznamte studentům, že si nyní vyzkoušíte, jaké to je zorganizovat koncert, který se bude konat zdarma na náměstí ve vašem městě (nebo jiném venkovním místě ve vašem okolí).

- Začátek hry můžete „přehrát“ a přímo studenty přenést do akce, např. „Dobrý den, naše město je malé, ale dějí se tu věci! Dnes jsme se tu sešli, abychom zorganizovali úžasnou a prospěšnou akci – koncert – díky kterému se místní lidé dozvědí, že...“ (vymyslete si účel akce – např. vybudování hřiště, úprava parku - vysázení stromů, nákup knih do knihovny...). Akce má společensky prospěšný záměr a odehraje se za pět týdnů.

- Sdělte studentům, že na plánování mají 50 minut (1 týden = 10 min.). Jakmile budou hotovi, projděte s nimi akční plán po jednotlivých týdnech, abyste se společně podívali, co by se stalo, kdyby se plán skutečně realizoval. Pokud je vše v pořádku, koncert bude mít úspěch. Pokud se ale na něco zapomene, může z toho být pořádný průšvih!

- V každém případě nejde o obyčejný koncert. Koncert má za cíl zvýšit obecné povědomí o tématu, které si tým zvolí. Jako podporu mají studenti k dispozici rozjezdový grant na XY Kč. (Stanovte částku, kterou budete považovat za rozumnou a zároveň realistickou, ideálně částka mezi 10 –15 tis. Kč.)

- Cílem organizátorů je přilákat na koncert alespoň 500 lidí a zároveň co nejvíce zvýšit povědomí o vybraném tématu. (Připomeňte studentům, že je mnoho způsobů, jak zajistit, aby se o věci doslechli i lidé, kteří na koncert nepřijdou. Nebojte se nejrůznějších nápadů!)

- Na přípravě koncertu bude pracovat pět týmů. Představte týmy a obsah

Aktivita 4.3 POŘÁDÁME KONCERT

jejich práce studentům a nechte každého, aby si na papírek napsal své preference, kterých dvou týmů by chtěl být součástí. Volit mohou podle toho, co je zajímá či v čem se cítí být dobří:

- **Programový tým** je zodpovědný za sestavení programu a zajištění toho, kdo bude na koncertě účinkovat a jakým způsobem budou jednotlivá vystoupení rozvržena (včetně toho, jak zajistit, aby se účinkující skutečně dostavili atd.).
- **Produkční tým** je zodpovědný za zvýšení povědomí o zvoleném tématu, má za úkol vymyslet a zajistit, jakým způsobem bude koncert využit tak, abyste dosáhli svého cíle – aby se tématu zajistila co největší možná pozornost.
- **Propagační tým** je zodpovědný za to, aby na koncert přišlo min. 500 diváků, má za úkol vymyslet, jak koncertu zajistit co nejlepší propagaci.
- **Logistický tým** je zodpovědný za organizačně-technickou přípravu koncertu, zajistí vhodné vybavení a konzultanty, dohlédne na to, aby byly dodrženy bezpečnostní zásady, aby každý věděl, co má dělat atd.
- **Finanční tým** je zodpovědný za vyrovnaný rozpočet koncertu, řídí nakládání se získanými financemi, hledá další prostředky. Musí zvážit, kolik co bude stát a jakým způsobem rozdělí peníze. Musí také dohlédnout na to, aby koncert nebyl ztrátový!

- Poté studenty rozdělte do skupin, ideálně tak, aby byla naplněna alespoň jedna z preferencí studentů. Každý student bude členem pouze jedné skupiny. Snažte se přitom respektovat jejich priority, ale zároveň vysvětlete, že není možné naplnit přání všech. Vysvětlete, že hra může být dobrou příležitostí vyzkoušet si činnost, ke které bychom se v reálném životě nedostali či neodvážili ji realizovat. Pokud jsou týmy rozděleny příliš nepoměrně, požádejte dobrovolníky, aby se přesunuli do jiného týmu. Ideálně by měli být dva až čtyři lidé ve finančním týmu a maximálně po osmi lidech ve zbývajících čtyřech týmech.

- Každé skupině dejte papír s názvem týmu a požádejte je, aby si našli místo, kde budou pracovat, a označili jej viditelně touto cedulí. Jelikož studenti pravděpodobně nic podobného ještě reálně nedělali, rozdejte jim seznam návodných otázek viz jednotlivé pracovní listy, které by si každý tým měl před přípravou akce položit.

- Vysvětlete studentům, že týmy se mohou mezi sebou radit. Mohou také některým jedincům přidělit role, které budou v rámci týmu zastávat. Ačkoli jsou rozděleni do několika týmů, měli by být schopni pracovat jako jedna velká organizace.

- Než odstartujete přípravy, nechte studenty navrhnout a vybrat téma, které bude koncertem propagováno. Zajistěte, aby rozhodování o tématu netrvalo dlouho, protože se jedná spíše o okrajovou záležitost. Sami můžete vybrat nějaké téma, o kterém se nedávno mluvilo a vzbudilo pozornost, nebo se můžete zeptat na návrhy a uspořádat rychlé hlasování. Nedopusťte, aby se z toho stal předmět sporu – zdůrazněte, že jde jenom o cvičný příklad!

- Zeptejte se, jestli má někdo nějaké otázky. Dopředu se ujistěte, že všichni danému úkolu rozumějí!

2. část: Simulace (50 min.)

- Připomeňte studentům, že úplně všechno musí být naplánováno do 50 minut (veškerá rozhodnutí, veškeré rozvrhy a rozpočty). V průběhu práce je upozorněte, až uběhne 10 minut, pak 20 minut a poté po minutě odpočítejte posledních 10 minut.

- Instrukce pro učitele (příloha 4.3) vám pomohou sehrát vaši roli. Pohybujte se mezi jednotlivými týmy a pozorujte, jak pracují, o čem a jak jednají, sbírejte postřehy pro reflexi. Snažte se přitom držet především role pozorovatele, ale v případě, že by studenti narazili na zásadní nejasnosti či příliš odbočili od tématu, pomozte jim.

Aktivita 4.3 POŘÁDÁME KONCERT

3. část: Porada (10 min.)
Po uplynutí 50 minut (či dříve, pokud týmy budou hotovy) požádejte všechny týmy, aby se zúčastnily porady.
Vyzvěte týmy, aby postupně shrnuly svou část plánu. (Chcete pouze fakta: Kdo má vystupovat? Jak bude koncertu zajištěna publicita? Jakým způsobem bude koncert a účinkující sdělovat své „poslání“? Jak bude koncert zorganizován? Jak budou rozděleny peníze?)

4. část: Fungovalo by to? (10 min.)
Přišel čas, aby studenti zjistili, zda by jejich plán fungoval. Vysvětlete jim, že společně postupně projdete všechny týdny před plánovanou akcí a zkusíte si představit, co všechno by mohlo nastat a co všechno měl jejich plán brát v potaz. Jako pomůcku k tomu využijte Instrukce pro učitele (příloha 4.3). Tato část by neměla trvat příliš dlouho – vlastně jde jen o kontrolu toho, do jaké míry skupina v průběhu plánování spolupracovala, přemýšlela o místní komunitě a cíli projektu. Snažte se tuto část pojmout spíše zábavně.

5. část: Reflexe (30 min.)
Nechte studenty vystoupit ze svých rolí a týmů a přizvěte je ke společné reflexi této aktivity. Pokud cítíte, že ve skupině proudí emoce, dejte nejprve prostor pro uvolnění – např. tím, že každý ze studentů vyjádří jedním slovem, jak se momentálně cítí. Objeví-li se obzvláště silné emoce, nechte studenty popsat, co a proč je způsobilo. Upozorněte studenty, aby vždy mluvili pouze za sebe a popisovali své pocity, vyhněte se obviňování druhých.

Zeptejte se studentů:
- Jak jste spokojeni s výsledkem své práce?
- Jak probíhala spolupráce v rámci malých týmů? Jak v rámci celé organizace?
- Jaké role hráli lidé v jednotlivých týmech? Jak jste si role rozdělili?
- Jak jste během přípravy nakládali s časem?
- Chyběly skupině některé dovednosti potřebné pro plánování tohoto koncertu? Jaké?
- Co se vám při spolupráci dařilo? Díky čemu?
- Kde naopak vznikaly problémy? Jaké problémy to byly a jak jste je řešili?
- Co jste mohli udělat lépe? Jak byste postupovali příště?

Individuální reflexe: Rozdejte studentům papíry ve tvaru trojúhelníku a požádejte je, aby podél každé strany (nikoliv do cípu) napsali, co si z této hry odnášejí pro přípravu skutečného projektu. Upozorněte je, že text budou sdílet s ostatními. Jakmile všichni dopíšou, požádejte dobrovolníka, aby přečetl, co si poznamenal. Požádejte ho, aby svůj trojúhelník položil doprostřed kruhu a vyzvěte ostatní, pokud si alespoň na jednu stranu napsali něco podobného, aby svůj trojúhelník touto stranou přiložili k tomu ve středu místnosti a zároveň představili, co napsali na zbylé dvě strany trojúhelníku. Pokud při představování opět zaznělo něco, co si do trojúhelníku napsal někdo další ze studentů, učiní totéž. Z trojúhelníků přikládaných stranami k sobě vznikne postupně mozaika, kterou můžete poslepovat a pověsit na zeď. Studenti ji tak budou mít stále na očích a k tématům se pak můžete průběžně vracet.

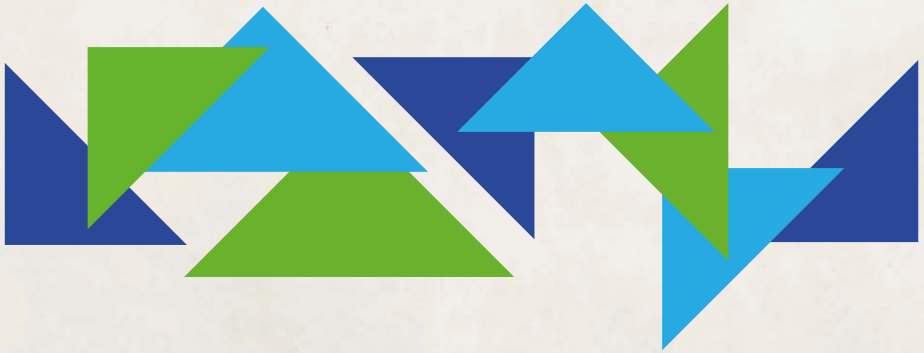

Poznámka: Příprava vlastního projektu je pro studenty výbornou příležitostí, aby své schopnosti potřebné k projektovému plánování dále rozvinuli. Ujistěte je, že si nemají dělat starosti, pokud mají pocit, že se jim něco nedaří, protože se učí novým věcem, které vyžadují zkušenosti!

PŘÍLOHA 4.3 INSTRUKCE PRO UČITELE

1. Tato část je volitelná: nedělejte ji, pokud by to mělo práci ve skupince příliš zkomplikovat! Pokud se ji rozhodnete využít, informujte o tom studenty.

Během plánování:
Pomůžete týmům zjistit, zda budou v případě, že by chtěli do přípravy koncertu zapojit někoho bez nároku na honorář, úspěšní. Prvek „náhody“ představuje pravděpodobnost, s jakou se vám dostane pomoci od cizího člověka. Budete potřebovat kostku nebo například šest papírků s čísly 1–6 v neprůsvitném pytlíku. Žadatelé si vytáhnou číslo – bez toho, aby ho dopředu viděli.

Vaše skupina o těchto pravidlech neví – budete muset každému týmu říct, co jim musí padnout:

- Jestliže požádají o účinkování nějakou celonárodní osobnost či celebritu, musí jim padnout 1.
- Jestliže o pomoc požádají nějakou místní osobnost, musí jim padnout 1 nebo 3.
- Pokud za vámi přijde logistický tým, zeptejte se jich, jestli nabízejí něco na oplátku. Pokud lidem za jejich podporu nabídli publicitu, stačí, když jim padne kterékoli z čísel kromě 6. Jinak jim musí padnout 1, 2 nebo 3.
- Jestliže za vámi přijde finanční tým, řekněte jim, že to není jejich starost! Musí za vámi poslat nějaký jiný tým.

2. Fungovalo by to?
Tuto osnovu použijte k ověření plánovacích schopností jednotlivých týmů během přípravy akce. Během části 4 ověřujte spolu s týmy, zda byly ve své přípravě důsledné. Postupujte po jednotlivých týdnech a ptejte se, zda týmy zvládly podle vypracovaného plánu v danou dobu zajistit konkrétní věc (např. zda měly už v druhém týdnu naplánovaný vyrovnaný rozpočet, pozvaly starostu atd.). K popisu dění v jednotlivých týdnech přidejte fiktivní informace naznačené níže.

2. týden: Ve skupině vzniká stále větší napětí a někteří místní obyvatelé říkají, že organizátoři jsou očividně neschopní a že koncert bude katastrofa! Úřad, od kterého tým dostal rozjezdový grant, hrozí, že jim ho odebere, pokud rozpočet nebude vyvážený.

- Pokud se skupinka shodne na vyváženém rozpočtu, můžou očekávat, že jim jejich 500 lidí na koncert dorazí, a získají tak pomyslných 1000 Kč navíc do rozpočtu.

3. týden: Starosta má ke koncertu námitky a začíná rozhlašovat, že to oblasti nepřinese nic dobrého.

- Pokud skupina v tuto chvíli již starostu pozvala, přičtěte si k publiku dalších 100 lidí a dalších 500 Kč.
- Pokud ho studenti nepozvali, musí se podvolit a koncert zkrátit o polovinu, tím ztratí 200 lidí a 400 Kč.

4. týden: Mezitím se celá akce dostala do širokého povědomí a v současné chvíli účast na koncertě plánuje 2000 lidí. Vejdou se tam všichni? A pokud ne, kolik jich odejde domů zklamaných, a tudíž neochotných naslouchat vašemu „poslání“? Co s tím může skupina udělat?

- Pokud logistický tým již toto vzal v úvahu a naplánoval prostor pro mnohem větší publikum, přičtěte si dalších 500 Kč. Pokud ne, odečtěte 500 Kč.

Nyní přišla policie s tím, že o koncertě nic neví a že ho nepovolí, protože už je pozdě na to, aby mohli zaručit bezpečnost veřejnosti. Celá věc se dostala do zpráv, ale z úplně špatných důvodů!

- Odečtěte 200 lidí a 300 Kč, pokud logistický tým záležitost skutečně policii neohlásil.

5. týden: Celý týden prší. Je koncert nějak pojištěn pro případ deště?

- Odečtěte 200 lidí, pokud se logistický tým nepostaral o „nepromokavost“ koncertu. Pokud ano, koncert bude mít jistě skvělý úspěch!

Pozor! Domluvili jste úklid po koncertě? Pokud ne, je velice pravděpodobné, že vám příště koncert nepovolí. Pokud ano, gratulujeme zkušeným organizátorům za perfektní přípravu.

PRACOVNÍ LIST 4.3 A INSTRUKCE PRACOVNÍM TÝMŮM

Milý programový týme!

Máte před sebou společnou organizaci koncertu, který se bude konat zdarma na náměstí ve vašem městě (nebo jiném venkovním místě ve vašem okolí). Vaším cílem je přilákat na koncert 500 lidí a zároveň co nejvíce zvýšit povědomí o tématu ..... (doplňte podle zadání nebo podle toho, na čem jste se dohodli). Zároveň je mnoho způsobů, jak zajistit, aby se o věci doslechli i lidé, kteří na koncert nepřijdou. Nebojte se nejrůznějších nápadů, jak je informovat!

Akce se má odehrát **za pět týdnů**, což nyní znamená, že úplně všechno – veškerá rozhodnutí, kroky a rozpočty – musí být naplánováno **za 50 minut**. Poté bude následovat společná finální porada a koncert!

K dispozici máte rozjezdový grant ve výši ..... Kč.

Aby se vám lépe plánovalo, držte se pomocných otázek níže. Odpovědi na všechny otázky rozepište na samolepicí lístečky a nalepte je do jednotlivých polí Plánovací tabulky.

Hodně úspěchů!

1. Jak nejlépe zjistíte, který typ hudby přiláká dostatek lidí? (Počítáte s návštěvností min. 500 osob.) Má vystupovat i někdo jiný než hudebníci?
2. Jak dlouhý koncert bude? Podle čeho poznáte, že jste zvolili správnou délku?
3. Jak se do programu promítne téma koncertu?
4. Kolik z vašeho rozpočtu chcete věnovat na honoráře pro hudebníky? Jaké jsou další náklady?
5. Koho můžete požádat, aby vystupoval bez nároku na honorář?
6. Jak dlouho budete čekat na reakce oslovených hudebníků, pokud neodpoví ihned?
7. Jak zajistíte, aby hudebníci skutečně na akci vystoupili?
8. Podle čeho rozhodnete, v jakém pořadí hudebníci vystoupí? Je nutné toto pořadí zveřejňovat předem?
9. Jak zjistíte, co všechno budou hudebníci ke svému vystoupení potřebovat?
10. Kde budou hudebníci čekat před svým vystoupením a kam půjdou po něm? Kdo se o ně bude starat a jak? (Co budou od nás očekávat?)
11. Do kdy musíte mít finální program, abyste stihli vytisknout a rozšířit informační materiály?

Milý produkční týme!

Máte před sebou společnou organizaci koncertu, který se bude konat zdarma na náměstí ve vašem městě (nebo jiném venkovním místě ve vašem okolí). Vaším cílem je přilákat na koncert 500 lidí a zároveň co nejvíce zvýšit povědomí o tématu ..... (doplňte podle zadání nebo podle toho, na čem jste se dohodli). Zároveň je mnoho způsobů, jak zajistit, aby se o věci doslechli i lidé, kteří na koncert nepřijdou. Nebojte se nejrůznějších nápadů!

Akce se má odehrát **za pět týdnů**, což nyní znamená, že úplně všechno – veškerá rozhodnutí, kroky a rozpočty – musí být naplánováno **za 50 minut**. Poté bude následovat společná finální porada a koncert!

K dispozici máte rozjezdový grant ve výši ..... Kč.

Aby se vám lépe plánovalo, držte se otázek níže. Odpovědi na všechny otázky rozepište na samolepicí lístečky a nalepte je do jednotlivých polí Plánovací tabulky.

Hodně úspěchů!

1. Co chcete vaší akcí sdělit? Komu/čemu má akce pomoci?
2. Komu je určeno hlavní sdělení akce? Jaká změna má nastat?
3. Koho dalšího se týká záměr koncertu? Kdo by neměl na akci chybět?
4. Jak a prostřednictvím čeho budete sdělení komunikovat?
5. Bude někdo proti tomuto sdělení? Pokud ano, jak si s tím poradíte? Jak na to budete reagovat?
6. Existují nějaká další rizika? Pokud ano, jak jim můžete předejít?
7. Jak přispějete k tomu, že programový tým zvládne sestavit program, který zaujme veřejnost?
8. Podle čeho zjistíte, že zvládáte vaši akci dobře propagovat? Podle čeho poznáte, že lidé chápou, co jim akcí chcete sdělit?
9. Co všechno chcete o akci zveřejňovat a proč?
10. Kolik na vaše aktivity potřebujete peněz?
11. Co všechno může váš tým získat zdarma? (Jaké služby, dary apod.?)
12. Jsou nějací příznivci vaší akce, kteří vám mohou pomoci s její propagací? Pokud ano, kdo a jak?

PRACOVNÍ LIST 4.3 A INSTRUKCE PRACOVNÍM TÝMŮM

Milý propagační týme!

Máte před sebou společnou organizaci koncertu, který se bude konat zdarma na náměstí ve vašem městě (nebo jiném venkovním místě ve vašem okolí). Vaším cílem je přilákat na koncert 500 lidí a zároveň co nejvíce zvýšit povědomí o tématu ..... (doplňte podle zadání nebo podle toho, na čem jste se dohodli). Zároveň je mnoho způsobů, jak zajistit, aby se o věci doslechli i lidé, kteří na koncert nepřijdou. Nebojte se nejrůznějších nápadů!

Akce se má odehrát **za pět týdnů**, což nyní znamená, že úplně všechno – veškerá rozhodnutí, kroky a rozpočty – musí být naplánováno **za 50 minut**. Poté bude následovat společná finální porada a koncert!

K dispozici máte rozjezdový grant ve výši ..... Kč.

Aby se vám lépe plánovalo, držte se otázek níže. Odpovědi na všechny otázky rozepište na samolepicí lístečky a nalepte je do jednotlivých polí Plánovací tabulky.

Hodně úspěchů!

1. Kdo jsou vaši diváci?
2. Zaujme je váš program? Čím?
3. Kde, jak a čím nejlépe upoutáte jejich pozornost?
4. Jakým způsobem v rámci propagace nejlépe komunikovat důvod pořádání akce?
5. Co se bude divákům nejvíce líbit na koncertu, co očekávají? Které věci je třeba zdůraznit při propagaci?
6. Jakými různými způsoby můžete akci propagovat?
7. Kolik peněz potřebujete na propagaci?
8. Co všechno může váš tým získat zdarma?
9. Kdy spustíte hlavní vlnu propagace? (Máte již dostatek informací o tom, kdo bude na koncertu vystupovat? Máte vyrobené propagační materiály?)
10. Je tu někdo, komu by se konání akce nemuselo líbit? Existuje nějaké riziko, že by mohl koncertu udělat špatnou reklamu? Pokud ano, jak se s tím vypořádáte?

Milý finanční týme!

Máte před sebou společnou organizaci koncertu, který se bude konat zdarma na náměstí ve vašem městě (nebo jiném venkovním místě ve vašem okolí). Vaším cílem je přilákat na koncert 500 lidí a zároveň co nejvíce zvýšit povědomí o tématu ..... (doplňte podle zadání nebo podle toho, na čem jste se dohodli). Zároveň je mnoho způsobů, jak zajistit, aby se o věci doslechli i lidé, kteří na koncert nepřijdou. Nebojte se nejrůznějších nápadů!

Akce se má odehrát za **pět týdnů**, což nyní znamená, že úplně všechno – veškerá rozhodnutí, kroky a rozpočty – musí být naplánováno **za 50 minut**. Poté bude následovat společná finální porada a koncert!

K dispozici máte rozjezdový grant ve výši ..... Kč.

Aby se vám lépe plánovalo, držte se otázek níže. Odpovědi na všechny otázky rozepište na samolepicí lístečky a nalepte je do jednotlivých polí Plánovacího rozpočtu.

Hodně úspěchů!

1. Na co všechno budete potřebovat finance?
2. Jaké jsou nezbytné náklady na akci?
3. Jakým způsobem budete rozhodovat o prioritách, pokud se ukáže, že od vás ostatní týmy potřebují více peněz, než kolik mají k dispozici?
4. Můžete získat peníze na vaši akci ještě z jiných zdrojů, než z již přiděleného grantu? (Své návrhy konzultujte s ostatními týmy.)
5. Kdy budete platit příslušné faktury a účty? Budete mít dostatek hotovosti?
6. Jak budete hlídat, aby týmy nepřekročily finance, které jste jim přidělili?
7. Jak budete postupovat v případě, že někomu budete muset zaplatit za službu předem a on vám ji přesto nedodá, nebo budou problémy s kvalitou apod.?
8. Jak zajistíte, že nedojde ke krádeži peněz, které budete mít na akci v hotovosti?
9. Jak celou akci vyúčtujete?

PRACOVNÍ LIST 4.3 A INSTRUKCE PRACOVNÍM TÝMŮM

Milý logistický týme!

Máte před sebou společnou organizaci koncertu, který se bude konat zdarma na náměstí ve vašem městě (nebo jiném venkovním místě ve vašem okolí). Vaším cílem je přilákat na koncert 500 lidí a zároveň co nejvíce zvýšit povědomí o tématu ..... (doplňte podle zadání nebo podle toho, na čem jste se dohodli). Zároveň je mnoho způsobů, jak zajistit, aby se o věci doslechli i lidé, kteří na koncert nepřijdou. Nebojte se nejrůznějších nápadů!

Akce se má odehrát **za pět týdnů**, což nyní znamená, že úplně všechno – veškerá rozhodnutí, kroky a rozpočty – musí být naplánováno **za 50 minut**. Poté bude následovat společná finální porada a koncert!

K dispozici máte rozjezdový grant ve výši ..... Kč.

Aby se vám lépe plánovalo, držte se otázek níže. Odpovědi na všechny otázky rozepište na samolepicí lístečky a nalepte je do jednotlivých polí Plánovací tabulky.

Hodně úspěchů!

1. Co všechno (jaké vybavení) budete potřebovat k uspořádání koncertu?
2. Pokud přijde více než 500 osob – budou všichni moci bez problémů vidět a slyšet vystoupení?
3. Kolik budete potřebovat na pronájem techniky a vybavení?
4. Co všechno si můžete říct, aby vám bylo darováno/poskytnuto zdarma (s cílem zajistit pokud možno nejlepší akci)? Koho o to požádáte a jak se je pokusíte přesvědčit?
5. Co všechno (z toho, co nemůžeme ovlivnit) vám může zkazit akci? (Např. počasí, někdo z veřejnosti zkolabuje atd.)
6. Jak můžete výše uvedená rizika redukovat? Co budete dělat, pokud se něco takového stane?
7. Očekává někdo z ostatních týmů, že se mohou proti vaší akci objevit protesty? Pokud ano, co všechno můžete udělat, aby tyto protesty akci nezhatily?
8. Jak bude místo vypadat po skončení koncertu? Jak můžete zajistit, aby místo vypadalo stejně jako před akcí (aby bylo stejně uklizené)? Bude to něco stát?
9. Koho všeho musíte uvědomit o konání akce (koho nesmíte opomenout)? Kdy a jak to uděláte?
10. Jaká pravidla musíte dodržet, abyste se vyhnuli pokutám?

PRACOVNÍ LIST 4.3 B PLÁNOVACÍ TABULKA

Aktivita	Kdo	Za kolik?	Týden 1	Týden 2	Týden 3	Týden 4	Týden 5
Pozvání starosty a zastupitelů	Petr	0,-	X				

PRACOVNÍ LIST 4.3 C ROZPOČET

PŘÍJEM	ČÁSTKA	VÝDAJE	ČÁSTKA
CELKEM		CELKEM	
		BILANCE (PŘÍJMY - VÝDAJE)	

Aktivita 4.4 TVORBA VIZE

Čas: 45 min.

Cíle:

- **Studenti zformulují, kam svým projektem směřují, jakou vizi v projektu sledují.**

Shrnutí:

Aktivita využívá metody „Řetězec proč – proč – proč“, aby odhalila hlubší podstatu tématu, kterým se studenti chtějí v rámci projektu zabývat. Následně studenti formulují společnou vizi projektu.

Význam aktivity pro projekt:

Smyslem aktivity je pojmenovat společnou představu o tom, jak bychom chtěli, aby věci v souvislosti s tématem, které řešíme v projektu, do budoucna v rámci komunity fungovaly. Vize představuje určitý ideální stav, kterého projektem pravděpodobně nedosáhneme, ale určuje jasný směr, kterým se jako tým vydáváme. Sjednocuje představu členů týmu a vytváří základ pro formulaci cíle.

Materiály: barevný papír vystřižený ve tvaru obláčku, fixy

Postup:

- Vraťte se se studenty k tématu, kterému se chtějí v rámci projektu věnovat (např. ochrana zeleně u nás ve městě). Požádejte je, ať zformulují otázku, která bude začínat: **Proč má smysl...** ? (Např. věnovat se ochraně zeleně u nás ve městě?) Následně studentům vysvětlete pravidla metody řetězec proč – proč – proč a požádejte je, ať v několika skupinách svá témata pomocí metody rozvinou. Na závěr nechte skupiny prezentovat, k čemu dospěly.

ŘETĚZEC PROČ – PROČ – PROČ

Položte výchozí otázku, u které se chcete dobrat hlubší podstaty problému. Např.: Proč má smysl vytvářet komunitní zahrady? Vysvětlete žákům, že cílem je vytvořit řetěz na sebe navazujících otázek. Ten vznikne tím, že na větu, kterou si odpovíme na první položenou otázku, vytvoříme další otázku začínající slovem „Proč“. Zapisujeme vždy jen otázky, nikoli odpovědi. Tímto způsobem můžeme rozvinout několik linií řetězu.

Proč má smysl vytvářet komunitní zahrady ve městě?
> (Protože lidem chybí prostor pro pěstování.)

Proč lidé nemají ve městě prostor pro pěstování?
> (Protože obvykle nemají vlastní zahrady.)

Proč se u domů ve městě běžně nevytvářejí zahrady?
> (Protože většina plochy ve městě je zastavěná domy.)

Proč je většina plochy zastavěná? Atd.

Aktivita 4.4 TVORBA VIZE

VIZE: Chceme, aby Ostrava byla bezpečným městem pro cyklisty.

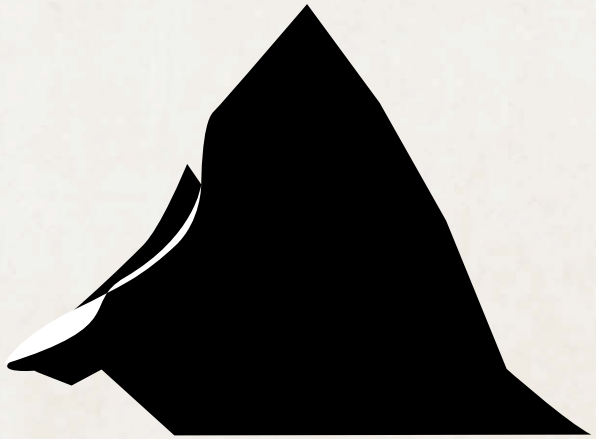

Další linie může být např. tato: **Proč má smysl vytvářet komunitní zahrady ve městě? Proč lidem chybí zeleň? Proč je člověku v zeleni příjemně? Proč potřebuje člověk relaxovat? Proč je člověk ve městě často ve stresu?...**

- V další části vysvětlete studentům, že společným úkolem je nyní formulovat vizi projektu. Vize by měla vycházet z tématu, které jste pomocí výzkumu v komunitě stanovili jako prioritní, a měla by zachycovat určitou změnu či stav, který chcete, aby ve vzdálené budoucnosti nastal. Vize může mít podobu určitého ideálu či snu. Ptejte se studentů, kam se chtějí v tématu posunout. Co chtějí změnit? Jak vypadá ideální stav?
V tuto chvíli můžete studentům také připomenout princip oceňujícího zjišťování, který si ve fázi „snění“ klade otázku: Co by mohlo být?

- Nechte studenty v menších skupinách vytvořit vizi, která bude začínat slovy **„Chceme, aby...“** K jejímu zformulování mohou studentům pomoci informace, ke kterým došli pomocí metody řetězce proč – proč – proč (např. „Chceme, aby naše město bylo zelené.“). Své vize studenti napíšou na barevné papíry, ty následně poskládejte doprostřed místnosti a dejte prostor na pročtení. Poté můžete nechat studenty diskutovat o tom, která vyjádření ve vizích jim přijdou výstižně formulovaná či kde se naopak neshodují.

- Na základě společné diskuze nechte studenty vybrat či zformulovat jednu společnou vizi projektu. Tu napište viditelně na velký papír vystřižený do tvaru obláčku.

Aktivita 4.5 ANALÝZA SWOT

Čas: 45 min.

Cíle:
- **Studenti pojmenují silné a slabé stránky, příležitosti a hrozby ve vztahu k vybranému tématu projektu.**
- **Studenti na základě analýzy naplánují další kroky k přípravě projektu.**

Shrnutí:
Studenti společně provedou analýzu toho, jak si jako projektový tým stojí ve vztahu k tématu. Seznámení se s nástrojem SWOT analýzy pomůže studentům vyhodnotit, na čem mohou stavět, co by měli posílit a na co si mají dát pozor. Na základě výsledku plánují další kroky.

Význam aktivity pro projekt:
Provedení analýzy může být okamžikem, který studenty utvrdí ve správné volbě, nebo naopak upozorní na značná rizika spojená s tématem/vizí projektu. Je důležité studentům vysvětlit, že jakékoliv zjištění je v tomto případě důležité, protože nám dává prostor pro to změnit své rozhodnutí nebo naplánovat důležitá opatření a kroky k tomu, abychom projekt zvládli zrealizovat.

Materiál: flip s nakresleným schématem SWOT analýzy, barevné kartičky, fixy/pastelky, papírová lepenka

Postup:
- Představte studentům schéma SWOT analýzy a zeptejte se, zda někdo ví, co znamenají jednotlivá písmena. Zdůrazněte, že jde o zkratky anglických slov (strengths – silné stránky, weaknesses – slabé stránky, opportunities – příležitosti, threats – hrozby).

- Nechte studenty tipovat, případně vysvětlit význam písmen. Pokud nikdo ze studentů SWOT analýzu nezná, uveďte ke každému kvadrantu příklad a nechte studenty odvodit význam jednotlivých částí. Položte otázku, zda studenti vědí, k čemu se tento nástroj používá.

- Následně shrňte vše, co dosud o SWOT analýze zaznělo a doplňte o chybějící informace. Při představování jednotlivých kvadrantů uveďte vždy konkrétní příklad a vyzvěte studenty k doplnění dalších příkladů. Ze zkušenosti víme, že při používání SWOT analýzy dochází často k nesprávnému pochopení části věnované „příležitostem“ a „hrozbám“. Připomínáme proto, že tyto oblasti slouží k zachycení faktorů, které ovlivňují posuzovanou „věc“ **zvenku**, tedy nikoliv zevnitř týmu či organizace. Ujistěte se, že studenti rozumí smyslu a pravidlům použití tohoto nástroje.

Co je SWOT analýza?
SWOT analýza je hodnotící nástroj, který se obvykle používá k vyhodnocení projektů, fungování organizací či týmů nebo potenciálu k realizaci určité akce. Tato analýza byla vyvinuta Albertem Humphreym, který vedl v 60. a 70. letech 20. století výzkumný projekt na Stanfordově univerzitě, při němž byla využita data od 500 nejvýznamnějších amerických společností.
Základ metody spočívá v klasifikaci a ohodnocení jednotlivých faktorů, které jsou rozděleny do 4 níže uvedených základních skupin. Vzájemnou interakcí faktorů silných a slabých stránek na jedné straně vůči příležitostem a nebezpečím na straně druhé lze získat nové kvalitativní informace, které hodnotí současný stav (S, W) a zároveň analyzují další možný vývoj (O, T). Naším cílem je přitom maximalizovat přednosti a příležitosti a minimalizovat nedostatky a hrozby. Důležité je uvědomit si při analýze odlišnosti vnitřního prostředí, kterým je myšlena např. samotná organizace, tým, projekt, a také vnějšího prostředí, což jsou faktory, které ovlivňují tým/projekt zvenku (např. příležitost – spolupráce s místními podnikateli, finanční podpora od městského úřadu; hrozba – konkurence velké kulturní akce, nezájem veřejnosti).

Aktivita 4.5 ANALÝZA SWOT

Proč ji použít?

SWOT analýza vám pomůže uvědomit si silné a slabé stránky týmu ve vztahu k tématu projektu. Pojmenujete si díky ní i možné příležitosti a hrozby, pro které pak snáze najdete vhodná opatření. Zjištěné skutečnosti vám také pomohou vyhodnotit, zda jste si vzhledem ke kapacitám týmu zvolili vhodné téma a poskytnou dobrý základ pro stanovení cílů a akčního plánu.

Kdy ji použít?

SWOT analýzu můžete využít ve všech fázích projektového cyklu. Vždy si dobře ujasněte, co je konkrétně předmětem analýzy.

SWOT analýza studentské kapely CITY-VOICE

Vnitřní prostředí	**Silné stránky** - dobrá parta a nadšení členové; - 2 vlastní písničky – umíme je psát; - máme za sebou 3 povedené koncerty; - muzikanti i zpěvák jsou sehraní; - máme výborného bubeníka...	**Slabé stránky** - málo vlastních písniček, většina převzatých; - slabá propagace kapely (nikdo nás nezná); - chybí ženský hlas; - máme nekvalitní nástroje; - málo peněz (?); - chodíme pozdě na zkoušky...
Vnější prostředí	**Příležitosti** - možnost hraní na letním festivalu; - získání financí na www.hithit.cz; - možnost vydělat si hraním na ulici...	**Hrozby** - zvýšení nákladů za zkušebnu; - zrušení zkušebny; - odjezd zpěváka na studia do zahraničí; - špatné počasí na festivale...

- Společně se studenty proveďte SWOT analýzu vašeho týmu ve vztahu k tématu projektu a jeho realizaci. Např.: Vybrali jste si téma zlepšení podmínek cyklistiky ve městě. **Co jsou silné stránky týmu k řešení tématu / naplnění vize?** Je v týmu někdo, kdo jezdí do školy na kole? Znáte někoho na městském úřadě, kdo má na starosti dopravu? Jsou všichni přesvědčení o smysluplnosti řešení této problematiky? Máte dobře zpracovaný průzkum?... **Jaké jsou slabé stránky?** Chybí vám podpora vedení školy? Z týmu odešli dva lidé? Nemáte zmapovanou dopravu ve městě?... **Jaké jsou příležitosti?** Možnost spolupráce s neziskovkou, která se zabývá podobným tématem? Podpora ze strany známého cyklisty?... **Jaké jsou hrozby?** Negativní přístup ze strany zastupitelstva? Konflikt s řidiči aut?...

- Podle počtu zapojených studentů proveďte analýzu buď v celém týmu, nebo rozdělte studenty do skupin po cca pěti. Každé skupině dejte k dispozici barevné kartičky a pro každý kvadrant určete jednu barvu. Nechte studenty zpracovat alespoň pět bodů za skupinu pro každou oblast. Výsledky poté sdílejte v plénu a kartičky nalepte do připraveného schématu SWOT analýzy na tabuli/flipchartu. Podobná témata seskupujte k sobě.

Reflexe:

- Co jste se díky SWOT analýze dozvěděli?
- Jak na tato zjištění budete reagovat?
- Jak posílíte slabé stránky? Jak předejdete hrozbám?
- Co jsou další nezbytné kroky, které podniknete?

Doporučení:

SWOT analýzu můžete provést znovu v další části realizace projektu, zejména na jejím konci.

Aktivita 4.6 KDO JSOU OSTATNÍ HRÁČI?

Čas: 45 min.

Cíle:
- **Studenti pojmenují, kteří aktéři mohou mít vliv na realizaci projektu.**
- **Studenti analyzují míru vlivu a soulad ostatních hráčů s myšlenkou projektu.**
- **Studenti na základě analýzy vytipují potenciální partnery projektu.**

Shrnutí:
Studenti během aktivity pojmenují co nejvíce hráčů, kteří nějak souvisejí s připravovaným projektem. Pomocí grafu analyzují jejich vztah k tématu projektu.

Význam aktivity pro projekt:
Aktivita pomůže studentům vyhodnotit, kteří hráči mohou být potenciálními partnery projektu, kdo konkrétně v jejich okolí má na řešení tématu velký vliv a v jaké sféře se pohybuje cílová skupina projektu. Představuje tak výchozí bod pro zorientování se mezi dalšími aktéry v komunitě i mimo ni a vytipování možných projektových partnerů.

Materiály: flipchart se schématem analýzy, psací potřeby, lepicí lístečky (post-its), vize projektu (vytvořená v rámci aktivity Tvorba vize)

Postup:
Na úvod připomeňte studentům aktivitu Trojúhelník systémů a Kdo rozhoduje a požádejte je, aby uvedli, co se díky těmto aktivitám dozvěděli. Smyslem je navázat na zjištění, že díky identifikaci důležitých hráčů lze snadněji dosáhnout požadované změny. V této aktivitě se budeme zabývat právě analýzou konkrétních hráčů ve vztahu k vizi projektu a současně tak vytipováním možných partnerů.

- Spolu se studenty uveďte několik příkladů „hráčů“, tzn. všech, kteří mohou mít s určitou problematikou něco do činění, a to v kterékoliv pozici/roli. Zdůrazněte přitom, že význam mohou mít jak formální, tak neformální aktéři. Zajistěte, aby si studenti připomněli vizi projektu, kterou vytvořili během aktivity Tvorba vize, a v průběhu analýzy se k ní vraceli.
- Následně požádejte studenty, aby vytvořili seznam relevantních hráčů, kteří mohou mít vliv na uskutečnění jejich projektu. Nechte je zaznamenat jednotlivé hráče na samostatné papírky (post-its – které lze dle potřeby následně přemísťovat) a veďte je k co nejkonkrétnějšímu pojmenování (např. prodejci bio potravin – nikoliv jen místní podnikatelé). Ujistěte se, že v seznamu nechybí žádná z klíčových skupin (např. cílová skupina – spotřebitelé, rodiny s dětmi, senioři atd.).

Představte žákům schéma analýzy hráčů a požádejte je, aby umístili jednotlivé hráče do prostoru podle míry vlivu a shody s vizí projektu. Čili: Do jaké míry by hráči, které jste identifikovali, podpořili vaši společensky prospěšnou činnost nebo se s vámi „rozcházeli“? Jak moc síly/vlivu mají? Zaneste je do schématu.

Reflexe:
- Co z analýzy vyplývá? Které kvadranty jsou pro nás nejdůležitější?
- Kde máme vliv? Jak toho můžeme využít k našemu prospěchu?
- Jaké se vyskytují příležitosti pro práci s jinými lidmi nebo skupinami v komunitě? Mohli bychom získat podporu?
- S kým konkrétně bychom mohli spolupracovat? Koho musíme ovlivnit, abychom této změny dosáhli?
- Jak to můžeme udělat?
- Co můžeme udělat pro to, aby některý hráč více podporoval naši myšlenku?
- Můžeme nějak posílit vliv některého hráče? Pokud ano, jak?

MÁM POCIT, ŽE SE DÍVÁŠ ÚPLNĚ NĚKAM JINAM, KDYŽ S TEBOU MLUVÍM.
fáze 1
fáze 2
fáze 3
fáze 4
fáze 5

Aktivita 4.7 VAČICE, KTERÁ SE NESMÁLA

Čas: 90 min.

Cíle:
- **Studenti se vcítí do situace, kdy je někomu pomáháno bez ohledu na jeho skutečné potřeby.**
- **Studenti reflektují význam mapování potřeb cílové skupiny při realizaci veřejně prospěšných projektů.**

Shrnutí:
Studenti prostřednictvím knihy *Vačice, která se nesmála* odhalují podstatu pomoci založené na skutečných potřebách a rizika, která vycházejí z jejich nerespektování či neznalosti. Pomocí metody RAFT poté reflektují svůj zážitek z knihy.

Význam aktivity pro projekt:
Aktivita má zcela klíčový význam pro to, aby studenti porozuměli tomu, jak důležité je vycházet při přípravě a realizaci projektu ze skutečných potřeb cílové skupiny. Měli by si díky ní také uvědomit nebezpečí toho, kdy se domníváme, že svou činností pomáháme a nesledujeme přitom skutečné dopady naší činnosti. Toto uvědomění studenti zužitkují především při přípravě projektu a plánování konkrétních aktivit ve spolupráci s cílovou skupinou.

Materiál: kniha Vačice, která se nesmála od Franka Tashlina (Baobab, 2013)

Postup:
- Na úvod aktivity položte studentům otázku: **Co vám dělá v životě radost?** Jejich sdílnost můžete podnítit uvedením vlastního příkladu. Po zaznění několika odpovědí se zeptejte: **Stalo se vám někdy, že vám chtěl někdo udělat radost, ale vám se to nelíbilo?** Nechte chvilku na zamyšlení, poté přidejte další dvě otázky: **Stalo se vám někdy, že vás někdo nutil dělat něco, co jste nechtěli? Stalo se vám někdy, že o vás někdo říkal něco, co nebyla pravda?**

- Požádejte studenty, ať se rozdělí do tří skupin podle toho, která otázka je jim nejbližší. Ve skupinách je nechte sdílet konkrétní příběhy spojené s odpovědí na otázku. Poté prezentuje vždy jeden dobrovolník ze skupiny příběh celé třídě.

- Představte studentům knihu Vačice, která se nesmála od Franka Tashlina. Než knihu otevřete, podívejte se společně na její obálku a ptejte se: Znáte knížku Vačice, která se nesmála? O čem si myslíte, že by kniha mohla být? Proč se vačice nesmála? Co víte o vačicích?

- Pusťte se společně do čtení pomocí metody řízeného čtení. Více o metodě také na www.respektneboli.eu.

- Rozdělte si čtení knihy na 4 části. Mezi jednotlivými částmi s žáky diskutujte nad uvedenými otázkami, případně doplňte dalšími otázkami.

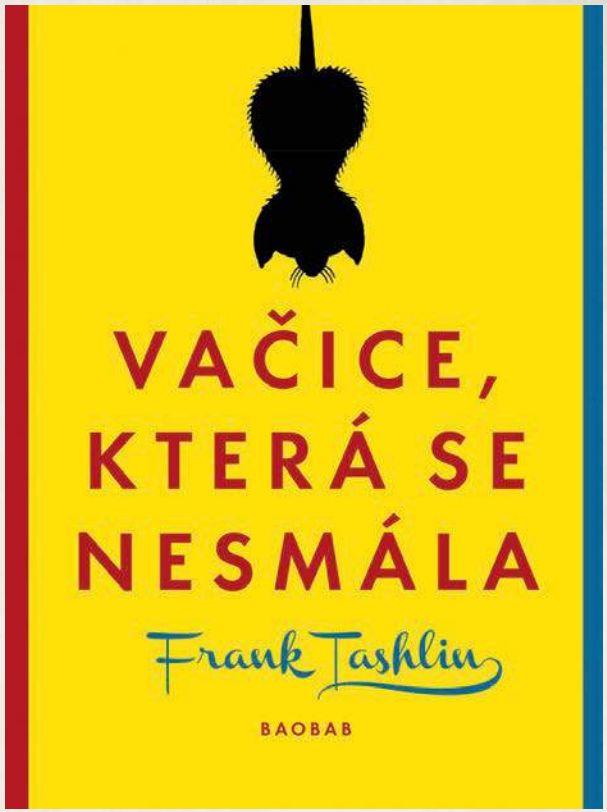

Co jste se dozvěděli o vačici? Jak myslíte, že bude příběh pokračovat? Na základě čeho si to myslíte?

Jak se vyvíjí děj? Je něco, co vás při čtení zaujalo? V textu,v ilustracích? Proč jsou některá slova ztučněná? Která to jsou? Co značí? Jak se má teď vačice? Co se bude dít dál?

Co se stalo teď? Co se stane s vačicí dál? Co s lidmi? Jaké jsou varianty zakončení příběhu? Kdo se přiklání ke které?

fáze 1 · fáze 2 · fáze 3 · fáze 4 · fáze 5

Aktivita 4.7 VAČICE, KTERÁ SE NESMÁLA

Reflexe:

Otázka pro studenty po přečtení knihy: Souvisí příběh vačice nějak se společensky prospěšnými akcemi? Jak? Nechte prostor pro krátkou reflexi příběhu a poté vyzvěte studenty, aby se vyjádřili k obsahu textu pomocí metody RAFT.

Metoda RAFT – zadání pro studenty

Přemýšlejte o příběhu a o tom, kdo a komu by o tématu mohl psát, jakou formu a jaké téma by mohlo mít jeho sdělení. Vžijte se do pozice pisatele a napište text, který se váže k příběhu.

R = Role

Kdo je autorem textu? (např. vačice, lidé z města, politik, zvíře z lesa, novinář...)

A = Adresát

Koho chce autor oslovit? (např. občany města, ochránce přírody, politiky, vačici...)

F = Forma

Jakou formu bude text mít? (např. dopis, poděkování, stížnost, novinová zpráva, inzerát, leták...)

T = Téma

O čem chce autor adresáta informovat? (Zvolte si konkrétní téma, o kterém chcete psát.)

Vyzvěte žáky, aby se s ostatními podělili o to, jakou roli při psaní zastávali, komu text adresovali, jakou formu psaní využili a jakému tématu se věnovali. Požádejte, aby někteří přečetli text nahlas.

Připomíná vám příběh vačice nějaký příběh ze života? Když si vzpomenete na školní, komunitní nebo jiné projekty – zažili jste někdy něco podobného? Daly by se v souvislosti s tím zaměnit role v RAFTu za reálné role? Zamyslete se nad tím, co bychom do budoucna měli udělat nebo na co si dát pozor, aby se nestalo něco podobného jako v příběhu vačice.

Rozšíření aktivity:

STANOVENÍ CÍLOVÉ SKUPINY (30 min.)

V návaznosti na předchozí aktivity Kdo jsou ostatní hráči? a Vačice, která se nesmála projděte se studenty jednotlivé fáze stanovení cílové skupiny.

Jednotlivá stadia vyhodnocování potřeb cílové skupiny:

1. Přesně definujte svou cílovou skupinu.
2. Shrňte, co všechno v tuto chvíli o cílové skupině víte či si myslíte, že o ní víte.
3. Jak informace ověříte? Vytvořte si seznam existujících zdrojů informací.
4. Zamyslete se, jak nejlépe zjistit názory své cílové skupiny a jak je zdokumentovat.
5. Zamyslete se, kdy (přesně v jakou dobu) bude nejvhodnější získávat informace od cílové skupiny.

Připravte si rozhovor/akci/výzkum apod.

1. Získejte také názory ostatních relevantních osob (využijte seznam z bodu 2).
2. Pokud jste došli k více závěrům či tématům, vraťte se k názorům své cílové skupiny a podívejte se na seznam jejich očima – stanovte si priority.
3. Zvažte možnosti, které máte pro naplnění potřeb cílové skupiny. Vytvořte akční plán, nezapomeňte na rozpočet.
4. Monitorování a hodnocení: naplánujte si, jak budete ověřovat, že má váš projekt plánovaný efekt a naplňuje potřeby vaší cílové skupiny.

Aktivita 4.8 SMART CÍLE

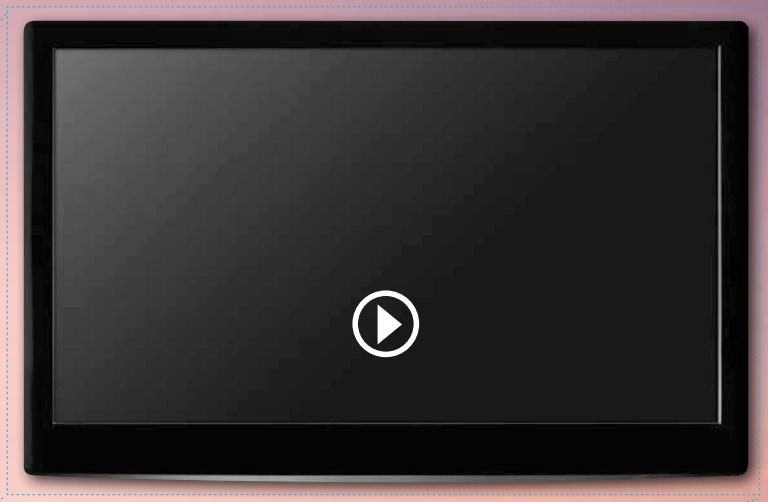

SMART cíle

fáze 1 | fáze 2 | fáze 3 | fáze 4 | fáze 5

Aktivita 4.8 SMART CÍLE

Čas: 60 min.

Cíle:
- **Studenti porozumí významu akronyma SMART a charakteristice SMART cíle.**
- **Studenti posoudí, zda příklady cílů splňují charakter SMART cílů.**
- **Studenti formulují SMART cíl projektu.**

Shrnutí:
Studenti nejprve zjistí, co znamená charakteristika SMART. Poté sami formulují cíl projektu s pomocí SMART.

Význam aktivity pro projekt:
Podaří-li se studentům dobře zformulovat cíl projektu, usnadní si tím i další kroky, jako např. plán aktivit, či kroky k jejich dosažení. Splňuje-li cíl navíc charakteristiky SMART cíle, znamená to, že tým dobře zvážil, do jak velkého úkolu se může pustit, a nastavil si zároveň i měřítko, podle kterého zjistí, zda se mu vytyčeného úkolu podařilo dosáhnout.

Materiály: popis významu SMART, psací potřeby, papíry

Postup:
- Napište na tabuli písmena S-M-A-R-T. Řekněte studentům, že se týkají různých vlastností dobře formulovaného cíle. Zeptejte se jich, zda vědí nebo odhadnou, jaká slova se pod jednotlivými písmeny skrývají. Postupně odhalte jednotlivá slova a rozveďte podrobněji jejich význam ve vztahu k formulaci cílů.

Co znamená SMART?
SMART je pomůcka k zapamatování si několika nezbytných rysů cíle/úkolu, které bychom si měli vždy pohlídat, než se daným směrem vydáme. Jinak řečeno – jde o soubor vlastností cíle, které „hlídají“, abychom si reálně vytyčili cíl, kterého chceme dosáhnout. Významy jednotlivých písmen, které zde uvádíme, představují často používanou verzi. Výkladů či překladů jednotlivých písmen ale existuje celá řada.

VIZE: Chceme, aby Ostrava byla bezpečným městem pro cyklisty.

S (specific) se překládá obvykle jako **specifický**. Cíl by měl být jednoduchý, jasný, ale zároveň dostatečně konkrétní a srozumitelný. Odpovídám si jím na otázku: Co to konkrétně znamená?

M (measurable) jako **měřitelný** nebo také **motivující**. Představuje charakteristiku, která odpovídá na otázku: Jak zjistím, že jsem cíle dosáhl/a? Připomíná nám, že bychom měli cíl formulovat tak, aby obsahoval údaj, podle kterého doslova změříme, zda jsme cíle dosáhli. Zároveň by pro nás měl mít cíl smysl a motivovat nás k jeho dosažení.

Aktivita 4.8 SMART CÍLE

A (achievable) neboli dosažitelný či **adekvátní.** Tato charakteristika znamená, že když si stanovujeme nějaký cíl, musíme vědět, zda jsme vůbec schopní ho dosáhnout. Ptáme se sami sebe na tuto otázku a zvažujeme své možnosti, schopnosti, zdroje a kapacity.

R (relevant) znamená **relevantní** či **odpovídající.** Jeho obsah spojujeme především s tím, zda cíl, který si klademe, zda odpovídá našim reálným potřebám a zda má pro nás význam. Ptáme se: Je pro nás tento cíl relevantní? Je (nám) k něčemu? Shodneme se na tom i v celé skupině?

T (time-bound) neboli **termínovaný**, časově ohraničený. Splňuje-li formulace cíle tuto podmínku, vědí všichni, kteří se podílejí na jeho dosažení, do kdy má být dosažen, a mohou si rozvrhnout čas, kdy začít pracovat na svých úkolech.

Často se SMART doplňuje ještě o další dvě písmena – E a R, která nám připomínají, že cíl bychom měli také vyhodnotit (evaluate), a to nejen na konci, ale i průběžně (reevaluate).

více např. http://goo.gl/2BrE8t, http://www.businessvize.cz/planovani/smart-aneb-jak-definovat-cile

- Vysvětlete studentům, že smyslem této činnosti je zaměřit projekt konkrétním směrem a podepřít tak vizi, kterou jste si formulovali v předchozích aktivitách. K vizi je proto dobré se průběžně vracet. Jako symbol pro lepší porozumění souvislosti s vizí využijte symbolu hory, jejíž vrchol představuje cíl (viz. obrázek na předchozí straně).

- Pro skutečné pochopení významu SMART pracujte spolu se studenty na společném příkladu cíle, který postupně přetvoříte do podoby SMART. Zároveň s prací na tabuli požádejte studenty, aby si formulovali jakýkoliv osobní cíl, kterého by chtěli dosáhnout v horizontu max. 5 let. Vždy proveďte úpravu cíle nejprve na tabuli a následně požádejte studenty, aby stejným způsobem upravili i svůj osobní cíl.

Příklad: Cíl: „Naučit se španělsky."

S (Co to konkrétně znamená?)
- Zvládnout běžnou konverzaci při návštěvě Španělska.

M (Jak zjistím, že jsem to dosáhl/a?)
- Ovládat alespoň 1000 slovíček, abych zvládl/a běžnou konverzaci.

A (Je to pro mě takto dosažitelné?)
- Po zvážení času a toho, jak rychle se učím, raději snížím na polovinu.
- Ovládat alespoň 500 slovíček, abych zvládl/a běžnou konverzaci.

R (Je pro mě tento cíl relevantní? Je mi k něčemu?)
- Ano/ Ne... prostor pro zvážení, zda si takový cíl opravdu chci dát, zda má pro mě smysl...
- Ano – chci strávit léto ve Španělsku a základ konverzace potřebuji.

T (Kdy jej naplním?)
- Do června 2015 se naučím alespoň 500 slovíček, abych zvládl/a běžnou konverzaci ve španělštině.

Požádejte dobrovolníky, aby své cíle sdíleli s ostatními.

- Rozdejte studentům do skupin příklady různě formulovaných projektových cílů (např. z projektových žádostí). Úkolem studentů bude posoudit, zda jsou cíle formulovány podle principu SMART.

- Je-li pochopení principu SMART již dostatečné, pusťte se spolu se studenty do formulace konkrétního projektového cíle (či cílů). Připomeňte si znovu vizi projektu a nechte ji na viditelném místě. Na tvorbu cíle/ů ponechte studentům dostatečný časový prostor.

Aktivita 4.9 KDO JE KDO? (autor: Pavla Burgos-Tejrovská)

Čas: 90 min.

Cíle:

- **Studenti pomocí hraných rolí zmapují aktéry, kteří mohou v projektu hrát roli, a to jak pozitivní, tak negativní.**
- **Studenti na základě dialogu interpretují vztahy mezi jednotlivými aktéry.**
- **Studenti hledají pomocí argumentace a kritického zhodnocení situace řešení vhodné pro realizaci jejich školního projektu.**

Shrnutí:

Studenti se vžijí do zadané situace a do vylosovaných rolí a v diskuzi prezentují různé názory na základě popisu rolí. Při reflexi diskuze v zadané situaci hledají souvislosti s přípravou a realizací vlastního projektu.

Význam aktivity pro projekt:

Tato aktivita by měla pomoci studentům uvědomit si, s kým by mohli na projektu spolupracovat a kdo by naopak mohl být proti jejich záměru a proč. Simulovaná diskuze zároveň posiluje schopnost studentů prezentovat svůj projekt mimo studentský tým a je určitým tréninkem argumentace vztahující se k přínosům projektu. Aktivita by měla také pomyslně směřovat k převedení zodpovědnosti za projekt z učitele na studentský tým.

Upozornění:

Popis aktivity představuje pouze vzorový návrh, který slouží jako inspirace. Pro skutečný přínos aktivity je dobré vytvořit role a popis situace odpovídající tématu, který se chystáte řešit v projektu přímo vy. Aktivita má velký potenciál umožnit proniknout hlouběji do situace, kterou se hodláte zabývat, a vyplatí se ji proto upravit podle vašich podmínek. Pouze tak z ní můžete vytěžit to nejcennější a posunout se s týmem o velký kus dopředu.

Materiály: papírky s jednotlivými rolemi, pracovní list 4.9

Postup:

- Připravte si podle počtu studentů jednotlivé role, které se co nejvíce blíží tématu vašeho projektu. Odpovězte si na otázku, kdo by jim s tímto tématem mohl pomoci (místní samospráva, soukromníci, odborníci...), koho by téma mohlo zajímat (studenty, rodiče s dětmi, seniory...) a kdo by mohl být proti (místní samospráva, učitelé, podnikatelé...). Na základě této úvahy vytvořte jednotlivé role a jejich charakteristiky (starosta, student, politik, senior, novinář) – konkrétní příklady najdete v pracovním listu 4.9.

- Nastiňte studentům celý průběh aktivity a to, že nyní si vylosují roli a budou reprezentovat postoj, který se k roli pojí. Základní charakteristiku role dostanou studenti popsanou, ale další jednání postavy záleží na jejich fantazii. Poté celou debatu, jednotlivé role a postoje podrobte společné analýze. V této části mohou studenti vyjádřit svůj vlastní názor na věc.

- Dle tématu projektu popište studentům scénu, ve které se sejdou všichni aktéři. Například: projekt na revitalizaci parku je veřejně prezentován studenty na úřadě panu starostovi.

- Vysvětlete, že diskuzi (setkání) povede student v roli starosty/ředitele školy. Diskuze bude trvat 30 minut. Každý, kdo se ujme slova, se nejprve představí, aby ostatní věděli, jakou roli zastupuje. Zdůrazněte, že vy do diskuze budete zasahovat jen tehdy, pokud to bude nezbytně nutné.

- Dejte studentům minimálně 15 minut na přípravu rolí. Následně předejte slovo studentovi v roli starosty/ ředitele školy a nechte studenty diskutovat. Ohlídejte, aby se každý dostal ke slovu, aby diskuse probíhala bez překřikování a v souladu s tématem. Do diskuse zasahujte pouze v nutných případech (viz předchozí) – pokud budete mít pocit, že nikam nesměřuje či její styl neodpovídá situaci. Deset minut před jejím koncem můžete upozornit studenty, že je potřeba se na něčem domluvit.

Aktivita 4.9 KDO JE KDO? (autor: Pavla Burgos-Tejrovská)

Reflexe:

- Po skončení diskuze vyzvěte studenty, aby zkusili shrnout průběh a obsah celé diskuze.

- Požádejte studenty, aby vám diktovali pozitivní a negativní ohlasy týkající se jejich projektu. Zapište tyto postoje na tabuli do dvou sloupců.

- Nejprve rozeberte se studenty **pozitivní ohlasy** a vztáhněte je k vašemu konkrétnímu projektu. Například: Projekt se týká revitalizace parku a mezi rolemi se objevil zahradník, který nabízel pomoc s osazením parku novými stromy na oplátku za reklamu. Napadá vás někdo takový z vaší komunity, koho byste mohli oslovit? Jak by se dalo pracovat s reklamou pro partnery?

- Poté rozeberte se studenty **negativní ohlasy** a opět je vztáhněte k vašemu konkrétnímu projektu. Například: Projekt se týká revitalizace parku, mezi rolemi se objevil politik, který tvrdil, že studenti sami nic nezvládnou, že za ně pravděpodobně veškerou práci stejně udělají učitelé a že by raději měli být ve škole a vzdělávat se. Jak byste tento postoj politikovi vyvrátili? Co by ho mohlo přesvědčit, že jste schopní projekt realizovat sami? Chcete, aby studenti rekapitulovali, co již sami v projektu zvládli. Zkuste studenty, pokud na to sami nepřijdou, navést na myšlenku, že projektem se také vzdělávají.

- Pokud se v diskuzi otevřou určité konkrétní návrhy týkající se vašeho projektu a jeho příprav, rozeberte je se studenty a vše zapište.

- Oceňte studenty za to, jak úkol zvládli a oznamte týmu, že nyní může převzít vedení projektu zcela do svých rukou. Pasujte zvoleného vedoucího týmu na kapitána projektu a předejte mu kapitánský deník. Svou roli specifikujte jako rádce, na kterého se může tým obracet, kdykoliv bude potřebovat poradit.

- Na závěr požádejte studenty o zpětnou vazbu k aktivitě ve vztahu k vašemu projektu. Dejte prostor každému studentovi, aby se vyjádřil k tomu, co podle něj aktivita přinesla jemu osobně, týmu a projektu.

PRACOVNÍ LIST 4.9

Projekt na téma: Prevence kriminality pro ZŠ
Počet studentů v týmu: 15
Scéna: Studenti, kteří připravují projekt Prevence kriminality pro žáky ZŠ, přišli představit svůj projekt řediteli školy, pro kterou je určen. Diskuze je veřejná a jsou na ní tedy přítomni i rodiče a další osoby z řad veřejnosti.

Role:

Ředitel/ka ZŠ	Projekt ho/ji zajímá, chce se dozvědět, co konkrétně mohou studenti nabídnout. Vede diskusi a dbá na to, aby se každý dostal ke slovu.
Student/ka zastupující projekt	Představuje téma projektu a snaží se ukázat na jeho konkrétní přínosy.
Student/ka zastupující projekt	Představuje téma projektu a snaží se ukázat na jeho konkrétní přínosy.
Otec /matka žákyně ZŠ	Projekt ho/ji zajímá, ale obává se, že studenti nemají dostatečnou odbornost, aby takový problém řešili.
Matka/otec žákyně ZŠ	Nemyslí si, že by studenti takový úkol zvládli. Připomíná, že většina z nich jsou výrostci a sami se na nedobrém stavu parku podílejí.
Politik/politička	Nemyslí si, že takovýto úkol přísluší studentům. Je to spíše práce pro odborníky. Studenti by měli být ve škole a vzdělávat se.
Odborník/odbornice ze sociologického ústavu	Hovoří o studii, která dokládá, že lidé tím, že se o určité místo sami starají, si vytváří k tomuto místu pozitivní vztah. Myslí si, že studenti mají šanci uspět.
Zástupce/zástupkyně neziskové organizace zabývající se ochranou životního prostředí	Nápad se mu/ji líbí a nabízí studentům pomoc jak s vysvětlením problematiky, tak s realizací samotného projektu. Nezisková organizace má zkušenost s organizací veřejných projednávání.
Obyvatel/ka města	Rád/a do parku chodí a záleží mu/jí na tom, aby byl v dobrém stavu. Myslí si ale, že to primárně úkol radnice postarat se o park. Na veřejné projednávání rád/a přijde, ale chce vysvětlit, že to je primárně.
Senior/ka	Nápad se mu/jí líbí. Ráda by zlepšil/a situaci. Nyní si v parku často nemá kde sednout a večer se skrz něj bojí chodit sám/a.
Místní podnikatel/ka	Nápad se mu/jí líbí. Zajímá ho/jí, zda součástí projektu bude i nějaká veřejná přednáška a nabízí na ní občerstvení výměnou za reklamu.
Rodič (zahradní architekt/ka)	Nápad se mu/ji líbí. Nabízí, že může studentský projekt podpořit svými znalostmi i kontakty. Myslí si, že veřejný prostor je téma, do kterého by měli být zapojeni i místní a spolurozhodovat o jeho podobě.
Novinář/ka	Snaží se rozdmýchat kontroverzní témata. Chce zajímavou a emocí plnou reportáž.
Učitel/ka ZŠ	Domnívá se, že studenti projekt dělají jen proto, aby se ulili ze školy. Nemyslí si, že by to k něčemu bylo a raději by je viděl/a ve škole na hodinách matematiky.
Otec/matka žáka ZŠ povoláním policista/ka	Projekt mu přijde zbytečný. Lidi jsou nenapravitelní. Pokud se něco podaří, přijde někdo, kdo to zničí. V parku je kriminalita a s tím se nedá nic moc dělat, dokud si stát neporadí s bezdomovci, zloději a vandaly.

Aktivita 4.10 ŠÁLEK ČAJE

Čas: 20 min.

Cíle:
- **Studenti rozčlení běžnou činnost do co nejvíce dílčích kroků vedoucích k cíli.**
- **Studenti aplikují zkušenost se stanovením dílčích kroků při přípravě projektového plánu.**

Shrnutí:
Aktivita je nácvikem pro stanovení klíčových aktivit projektu. Studenti si v rámci ní uvědomí, že je důležité předem do detailů promyslet jednotlivé aktivity projektu a jejich návaznost.

Význam aktivity pro projekt:
Studenti prostřednictvím aktivity pojmenují dílčí kroky běžně známé činnosti (v našem případě přípravy čaje), které vedou v logickém sledu k domluvenému cíli (uvaření šálku čaje). Simulují tak situaci, kterou následně zažijí v souvislosti s projektovým cílem a přípravou akčního plánu.

Materiály: výchozí situace (čajová konvice na sporáku, vedle ležící sirky atd.), samolepicí papírky (post-its), psací potřeby, alternativně rekvizity pro přípravu čaje

Postup:
- Rozdělte studenty náhodně do týmů po cca pěti lidech.

- S pomocí obrázku nebo přímo rekvizit představte studentům výchozí situaci. Stojíte před plynovým sporákem, na jednom z hořáků je položena čajová konvice, na kuchyňské lince pak všechny přísady (zavřená krabička s pytlíkovým čajem, cukr), dále hrneček, podšálek, lžička a sirky. Více věcí k dispozici nemáte. Vaším úkolem je vytvořit co nejdetailnější návod na přípravu šálku čaje! Každý krok napište na samostatné papírky, které budete řadit za sebou. Vítězí tým, kterému se podařilo čaj „uvařit“ s nejdelším seznamem kroků ve správném pořadí. Na splnění úkolu máte 5 minut.

- Po uplynutí času nechte skupiny spočítat počet zapsaných kroků a vyhlaste vítěze, který pak přečte svůj postup.

Reflexe:
- Jak jste spokojeni se svými výsledky?
- Jak podle vás takto aktivita souvisí s přípravou projektu? Jak můžete tuto zkušenost využít při jeho přípravě?
- Kdybychom přípravu šálku čaje připodobnili ke konkrétnímu cíli vašeho projektu, jak by vypadaly jednotlivé kroky? Uveďte orientačně několik příkladů.

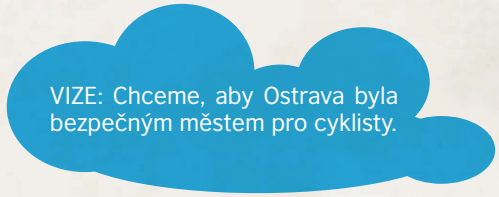

Na závěr se vraťte k obrázku hory a představte studentům jednotlivé kroky jako paralelu k postupovým táborům při výstupu na vrchol hory (k cíli). Cíle, stejně jako vrcholu, nelze dosáhnout na jeden zátah. Je potřeba si určit postupné kroky tak, abychom udrželi směr a postupně nabírali výšku. Vytyčením kroků (klíčových aktivit) pak získáme plán cesty k vrcholu. Následně představte studentům plán projektových aktivit.

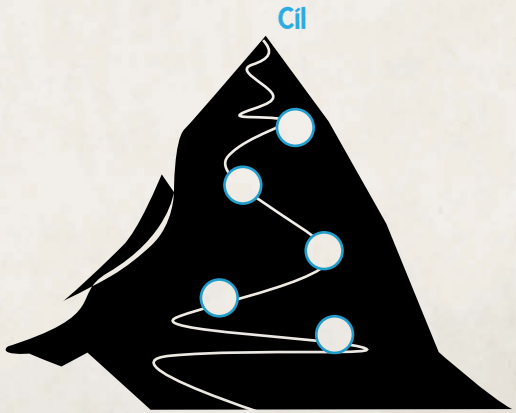

Aktivita 4.11 NÁSTROJE PLÁNOVÁNÍ: PLÁN PROJEKTOVÝCH AKTIVIT, ČASOVÝ HARMONOGRAM

Čas: 20 min.

Cíle:

- **Studenti pojmenují hlavní výstupy projektu vedoucí k dosažení stanoveného cíle.**
- **Studenti identifikují dílčí kroky k dosažení hlavních výstupů.**
- **Studenti přiřadí k aktivitám projektu časové období a rozdělí si odpovědnost za plnění úkolů.**

Shrnutí:

Studenti v rámci aktivity společně vytvářejí konkrétní plán realizace projektu. Seznámí se přitom s členěním plánování na hlavní výstupy vedoucí ke splnění cíle a na projektové aktivity. Obojí zachycují do přehledné tabulky spolu s rozdělením odpovědnosti za jejich splnění v rámci týmu. Spolu s plánem aktivit studenti vytvoří jejich časový harmonogram.

Význam aktivity pro projekt:

Tvorba plánu aktivit pomůže týmu rozvrhnout přípravu projektu do jednotlivých kroků a získat tak základní orientační mapu postupu až k samotnému cíli projektu. Studenti se přitom učí, jak rozplánovat cíl do postupných výstupů a dílčích aktivit a jak si rozvrhnout prostředky a činnost v čase. Je dobré tyto materiály finalizovat co nejdříve a průběžně se k jejich znění vracet. Jde o materiály, které by měly sloužit k praktické koordinaci uvnitř týmu, a měly by proto zůstat živé a co nejvíce na očích celému týmu.

Materiály: papír se sepsanou vizí a SMART cílem projektu, kopie projektového plánu, barevné kartičky, samolepicí papírky (post-its)

Postup:

Přestože se vytvoření plánu projektových aktivit může zdát jako čistě technická věc, představuje ve skutečnosti důležitou kostru projektu, na které by se měl tým shodnout. Čím více se budou studenti podílet na jeho tvorbě, tím spíše přijmou odpovědnost za jeho naplnění. Doporučujeme proto alespoň do počáteční fáze přípravy zapojit celý projektový tým a domluvit se společně na postupu jeho finalizace a způsobu, jakým budou v jeho přípravě zohledněny hlasy ostatních a kdo dotáhne plán do konečné podoby.

- Přestavte studentům tabulku s plánem projektu a pusťte se postupně do vysvětlování jednotlivých částí. Využijte přitom poznatků z aktivity Šálek čaje.

Pro názornost je možné využít jednoduchého příkladu:

  - Máte vizi: Chceme mít možnost jíst čerstvou zeleninu z vlastních zdrojů u nás ve městě.
  - SMART cíl: Do 1 roku vytvoříme v našem městě komunitní zahradu pro cca 20 malopěstitelů.
  - Položte si otázku: Co jsou hlavní výsledky, kterých musíme dosáhnout, abychom došli k samotnému cíli? (Např.: průzkum mezi místními obyvateli, zda mají zájem o pěstování zeleniny; získat vhodný pozemek; dostatečná informovanost mezi veřejností o existenci komunitní zahrady; získat pěstební materiál; sousedská slavnost – otevření a výsadba...)

- Vysvětlete studentům, co přesně je myšleno hlavními výsledky. Jedná se o výsledky, kterých dosáhneme realizací klíčových aktivit, tedy o určitý konečný stav věci. Jako takové představují jakési postupové body k hlavnímu cíli projektu. (Např. jedním z hlavních výsledků k cíli „připravit čaj“ je uvařená voda. Pro to musím udělat několik klíčových aktivit – vzít konvici, pustit vodu, nalít ji do konvice, postavit ji na oheň...)

- Právě jednotlivé kroky či klíčové aktivity představují další část projektového plánu. Opět si položte otázku spojenou s uvedeným příkladem:
  - Co (**jaké kroky/ aktivity**) musíme udělat, abychom získali vhodný pozemek? Nechte studenty pojmenovat možné kroky. >>> 1. Vytipovat místa v obci / městské čtvrti. 2. Oslovit městský úřad. 3. Kontaktovat majitele pozemku. 4. Uzavřít smlouvu o pronájmu pozemku...
  - Pokračujte otázkou: **Jaké zdroje** jsou potřeba pro získání pozemku? >>> Finance na pronájem pozemku – 1000 Kč/měsíc (zapotřebí vybrat jako příspěvek od pěstitelů).

Aktivita 4.11

NÁSTROJE PLÁNOVÁNÍ: PLÁN PROJEKTOVÝCH AKTIVIT, ČASOVÝ HARMONOGRAM

- **Do kdy** musíme pozemek získat, abychom mohli 1. března zahradu slavnostně otevřít?
- **Kdo z týmu** je hlavní zodpovědný za dosažení konkrétního výsledku? Kdo další mu pomůže?

- Pokud již studenti rozumějí obsahu projektového plánu, pusťte se spolu s nimi do tvorby plánu vašeho projektu. V této části byste již měli ponechat větší iniciativu na kapitánovi/kapitánce týmu. Vzhledem k náročnosti tvorby se můžete předem domluvit na postupu a v průběhu studenty podporovat či pomoci v případě, že by se někde „zasekli“. Před začátkem plánování připomeňte vizi a cíl, který jste si vytyčili.

Návrh postupu:

- Vyzvěte všechny členy týmu, aby napsali na papír, jaké hlavní výsledky by podle nich mohly vést k cíli.
- Nápady sdílejte v celém týmu a společně vyberte maximálně 4–5 „hlavních výsledků“, na kterých se shodnete, že vedou k naplnění cíle a je ve vašich silách je realizovat.
- Rozdělte tým do skupin podle toho, kolika „výsledků“ chcete dosáhnout, a nechte je zpracovat klíčové aktivity a časový rámec.
- Představte si navzájem výsledek práce jednotlivých skupin.
- Domluvte se, kdo z týmu zpracuje plán do finální podoby.
- Až bude plán hotov, přeneste informace z něj do harmonogramu.

Tip: Nápady i kroky pište na lepicí papírky (post-its), dají se dobře přesouvat.

PRACOVNÍ LIST 4.II A PLÁN PROJEKTOVÝCH AKTIVIT

NAŠE VIZE: (ZMĚNA, KTEROU CHCETE VIDĚT)

Cíl:

Výsledky	**Klíčové aktivity** (aktivity směřující ke konkrétnímu výsledku)	**Zdroje** (finanční, materiální, lidské)	**Konečné termíny**	**Kdo**
Co jsou hlavní výsledky, kterými dosáhneme cíle?	**Jaké dílčí kroky musíme provést k dosažení našich výsledků?**	**Jaké zdroje potřebujeme k dokončení této činnosti?**	**Do kdy činnost chceme dokončit?**	**Kdo tuto činnost provede?**
1.	1.1			
	1.2			
	...			
2.	2.1			
	2.2			
	...			
3.	3.1			
	3.2			
	...			
...				

PRACOVNÍ LIST 4.IIB ČASOVÝ HARMONOGRAM AKTIVIT PROJEKTU

Předpokládaný kalendářní měsíc/rok												
Týdny od zahájení projektu	**1.**	**2.**	**3.**	**4.**	**5.**	**6.**	**7.**	**8.**	**9.**	**10.**	**11.**	**12.**
	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.	.
Cíl												
Výsledek 1												
Aktivita 1.1												
Aktivita 1.2												
...												
Výsledek 2												
Aktivita 2.1												
Aktivita 2.2												
...												
Výsledek 3												
Aktivita 3.1												
Aktivita 3.2												
...												

Aktivita 4.12 VÝTAH

Čas: 45 min.

Cíle:
- **Studenti v krátkém čase prezentují projekt vlastními slovy.**
- **Studenti vyberou nejdůležitější a nejzajímavější informace o projektu.**

Shrnutí:
Studenti během aktivity představí poutavou formou svůj projekt. Postupně jsou nuceni kvůli zkracujícímu se času volit pro prezentaci jen nejpodstatnější informace. Na finální sdělení mají pouhých 15 sekund. Snaží se přitom zaujmout virtuálně přítomnou významnou osobnost a získat ji pro podporu projektu.

Význam aktivity pro projekt:
Smyslem aktivity je, aby si studenti procvičili efektivní komunikaci tématu, kterým se v projektu zabývají, v krátkém časovém úseku. Aktivita slouží k výběru nejzajímavějších informací pro prezentaci projektu na veřejnosti.

Materiály: stopky

Postup:
- Rozdělte studenty do skupin po max. 5 členech. Řekněte jim, aby si představili, že jeden z nich zrovna u výtahu potkal významnou osobnost, kterou by chtěl přesvědčit, aby podporovala jejich projekt. Vlivná osoba vkročí do výtahu a stiskne tlačítko 20. podlaží. V tu chvíli budou mít studenti 1 minutu, aby vysvětlili podstatu svého projektu a přesvědčili ji o podpoře projektu. Je potřeba, aby sdělili informace poutavou formou a aby tyto informace představovaly to nejzajímavější, co osobnost daný den slyšela. Vyzvěte studenty k tomu, aby si rozmysleli, jakou konkrétní významnou osobnost chtějí oslovit. Měli by vybrat někoho, kdo by dokázal jejich projekt podporovat a propagovat.

- Nechte skupinkám alespoň 15 min. na přípravu. Zopakujte, že na přesvědčení osobnosti budou mít max. 1 minutu. Během přípravy by se měli domluvit na tom:
  - Co je hlavní sdělení?
  - Kdo ze skupiny „nastoupí do výtahu“ a bude prezentovat projekt?
  - K jaké konkrétní osobnosti mluví a proč zrovna k této?

- Ještě než vyprší čas přípravy, oznamte skupinám: „Ale ne! Právě když vlivná osoba stiskla tlačítko 20. patra, změnila své rozhodnutí a rozhodla se vystoupit již v 10. patře. To znamená, že máte na rozhovor pouze 30 sekund!“ Požádejte skupinky, aby znovu promyslely, co řeknou, když mají na prezentaci k dispozici poloviční čas. Dejte studentům 5 min. na úpravu sdělení.

- Nyní řekněte studentům: „Ale ne! Vlivná osoba si právě vzpomněla, že musí v 5. patře odevzdat obálku, a tak zmáčkne tlačítko 5. patra a vy máte pouze 15 sekund, abyste popsali svůj projekt jako to nejdůležitější, co dnes vlivná osoba uslyší.“ Požádejte studenty, aby ještě jednou upravili svou řeč tak, aby ji stihli sdělit v 15 sekundách. Ponechte opět 5 min. na přípravu.

- Požádejte jednu osobu z každé skupinky, aby prezentovala, co by řekli vlivné osobě během 15 sekund ve výtahu. Sehrajte scénku ve výtahu, při které budete vy nebo někdo ze studentů představovat danou významnou osobnost. Zvolte někoho, kdo bude stopovat čas. Jakmile uplyne vymezený limit, výtah se zastaví a osobnost vystoupí.

Reflexe:
- Na závěr rozhovoru nechte všechny skupiny diskutovat, která prezentace by měla šanci přesvědčit známou osobnosti. Čím to bylo?

- Prodiskutujte také následující otázky:
  - Proč jste si pro rozhovor vybrali zrovna tyto osobnosti? Jakým způsobem může vybraná osoba projekt podporovat, aby co nejlépe vzbudila zájem u cílové skupiny?

  - Podle čeho jste volili, které informace v prezentaci ponecháte a které vypustíte? Které informace jste skutečně vypustili?

Aktivita 4.12 VÝTAH

- Jak zaujmout publikum? Co se osvědčilo? Jaká strategie naopak nefungovala? Jakým způsobem můžeme komunikovat informace o našem projektu s veřejností?

Alternativní postup:

Princip zkracujícího se času může být pro některé studenty příliš stresující. Pokud nechcete studenty této situaci vystavovat a za přínosnější vzhledem ke schopnostem studentů považujete větší prostor pro samotnou prezentaci, využijte této varianty, popř. upravte časy v předchozí variantě.

Počáteční limit na sdělení informací o projektu známé osobnosti dejte studentům 2 minuty a poté jej zkraťte na 1 minutu. Mezitím ponechte čas na úpravu sdělení. Následně přejděte k sehrání scénky. Představte studentům situaci, která je čeká, a také to, že člověk, který sehraje roli známé osobnosti, může na prezentaci studentů reagovat podle toho, jak na něj působí. Znamená to tedy, že může vystoupit společně s vámi a chtít se o projektu dozvědět víc (ponechte ještě cca 10–20 sekund na prezentaci), ale také to, že může výtah stopnout v nižším patře a vystoupit dřív (tzn. studentům se zkrátí čas na prezentaci).

Tipy na závěr: Na co myslet při výběru a oslovení známé osobnosti? Jak projekt prezentovat?

Pokud uvažujete o tom, jak svůj projekt zviditelnit, je určitě potřeba připravit se na to, že jej budete muset poutavě a srozumitelně prezentovat dalším lidem. S prezentací projektu vám může pomoci právě i spojení se známou osobností – tu je možné požádat o účast na akci, podporu nebo přímo záštitu celého projektu.

Při hledání a oslovování konkrétní osobnosti zvažte:

- Kdo ze známých osobností má k vašemu tématu vztah, popř. v něm už něco podniká?
- Vybírejte s ohledem na zapojení osobnosti do jiných projektů.
- Promyslete, proč by těmto lidem mohlo být téma blízké.
- Zvažte, co z myšlenky projektu může zaujmout přímo tu kterou konkrétní osobnost, a zjistěte, jaké zkušenosti s tématem má.
- Při přípravě prezentace na tato zjištění navazujte, ptejte se, získejte pozornost dané osoby.
- Vystihněte hlavní myšlenku a cíl projektu.
- Nepoužívejte cizí slova, buďte přirození.
- Nesnažte se vyvolat lítost.
- Mluvte konkrétně.
- Dejte najevo své zapálení pro věc (přiměřeně).

Aktivita 4.13 PROPAGACE PROJEKTU

Čas: 60–90 min.

Cíle:

- **Studenti se vžijí do různých rolí/aktérů a zúčastní se simulovaného zahájení MS ve fotbale.**
- **Studenti navrhnou propagační materiály akce, v nichž reflektují očekávání různých aktérů od podoby konkrétní akce / studenti připravují propagační materiály akce.**
- **Studenti shrnou základní pravidla propagace akce respektující požadavky nebo očekávání různých aktérů.**

Shrnutí:

Během aktivity se studenti připravují v různých skupinách na zahajovací den mistrovství ve fotbale v brazilském Porto Alegre. Jako členové zapojených organizací či hosté akce se zaměřují především na formu propagace akce. Na základě tohoto zážitku reflektují, jaká pravidla je potřeba při propagaci dodržet.

Význam aktivity pro projekt:

Podaří-li se studentům získat pro svůj projekt partnery, kteří akci významně podpoří (finančně, materiálně...), je důležité přemýšlet o formě propagace nejen vzhledem k cílové skupině akce, ale právě také vzhledem k partnerům. Uvedení loga či zmínka o jejich podpoře během akce jsou jednou z odměn, kterou můžete partnerům za podporu nabídnout. Mnohdy představují přímo povinnost, kterou donoři podmiňují svou podporu dané akci. Je proto dobré na tuto část propagace aktivně myslet.

Materiály: kopie zadání pro žáky, tabule/flipchart, archy papíru, fixy, data-projektor, počítač, dvě oddělené místnosti

Postup:

- Jako motivaci na úvod aktivity promítněte některý z klipů k mistrovství světa ve fotbale. https://www.youtube.com/channel/UCanq9BEZFqb6s1FOotCJRzw
- Představte studentům stručně situaci, ve které několik organizací spolupracuje na přípravě společné akce (viz popis níže).

V roce 2014 se koná fotbalové Mistrovství světa v Brazílii. V rámci této akce společnost Adidas připravila ve spolupráci s brazilskou nevládní organizací Gol de Letra sportovní vzdělávací program v 5 brazilských městech.

V každém z pěti měst (Rio de Janeiro, Belo Horizonte, São Paulo, Salvador a Porto Alegre) spolupracuje Adidas a Gol de Letra s jednou místní organizací a společně připravují nabídku sportovních aktivit. Nejčastěji to je futsal, volejbal, lehká atletika, basketbal, judo, jiu-jitsu, tanec a capoeira (brazilský bojový tanec). Takovéto sportovní festivaly jsou pak doplněné sociálními aktivitami. Za realizaci místního programu zodpovídá Gol de Letra, která školí místní organizační tým a podává po skončení akce Adidas zprávu. V rámci programu jsou také opravována a rozšiřována sportoviště. Místní partner pomáhá s organizací, má kontakty na místní média, starostu atd. Ve městě Porto Alegre je místním partnerem nízkoprahový klub Exit.

- Vysvětlete studentům, že je čeká účast na zahajovacím dni mistrovství světa v jednom z 5 měst zapojených do programu, v Porto Alegre. Každý se ho však zúčastní v jiné roli. Rozdělte studenty do skupin.

- Vyzvěte, ať se přihlásí cca 8 studentů, kteří sehrají hosty/účastníky akce. Nechte studenty vybrat jednotlivé role:
  - Generální ředitel společnosti Adidas Brazílie s manželkou.
  - Ředitelka Gol de Letra s asistentkou.
  - 2 zástupci mládeže, kteří se chtějí akce zúčastnit.
  - 2 novináři (nemohou přijít přímo na akci, vše se dozví pouze z tiskové zprávy).

Ostatní studenti budou představovat členy pořádající organizace EXIT (min. 6 studentů).

Pozn.: Máte-li více studentů, vytvořte větší skupiny či doplňte další role, např. vedoucí místního nízkoprahového klubu Exit s kolegou; mladá rodina s malým dítětem atd.

Aktivita 4.13 PROPAGACE PROJEKTU

- Studenty, kteří budou plnit roli hostů či účastníků akce, odveďte do jiné místnosti a rozdejte jim zadání, flipchartové papíry a fixy.

- Studenty, představující zaměstnance nízkoprahového klubu EXIT, seznamte podrobněji se všemi okolnostmi pořádání akce a sportovně-vzdělávacího programu. Projděte s nimi krátce schéma vztahů mezi zapojenými organizacemi. Následně i jim rozdejte zadání úkolu a materiál na tvorbu.

Zapojené organizace:

FIFA 2014 – Brazílie
Adidas výrobce sportovního oblečení, poskytuje finance Gol de Letra a spolupřipravuje sportovní vzdělávací program >>
Gol de Letra brazilská nadace ze São Paula, zodpovídá za realizaci vzdělávacího programu, školí organizační týmy v 5 městech, podává zprávu Adidas >>
EXIT nízkoprahový klub, místní partner, připravuje nabídku sportovních aktivit v Porto Alegre (jedno z 5 měst).

- Dejte studentům na práci alespoň 30 minut a průběžně je upozorňujte na zbývající čas.
- Po uplynutí času pozvěte hosty zpět do třídy a zinscenujte společně zahájení akce. Nechte hosty prohlédnout si plakát. Dále dejte prostor pro přečtení tiskové zprávy, kterou následně dostanou k dispozici novináři. Poté následuje úvodní proslov.

Reflexe v rolích:

Otázka na tým EXIT: Jak jste spokojeni se svými výstupy (tisková zpráva, plakát, proslov)?

Otázka pro jednotlivé hosty: Jaká jste měli očekávání? Byla tato očekávání splněna? Proč ano/ne? Byly vaše organizace dobře reprezentovány? Byl pro vás program atraktivní? Dozvěděli jste se, co jste potřebovali?

Poté, co se dostanou ke slovu všichni zúčastnění, udělejte v aktivitě předěl a nechte studenty vystoupit z rolí.

Reflexe:

Na závěr položte všem studentům následující otázky: Jaké hlavní zjištění v souvislosti s propagací si odnášíte? Co zásadního byste v souvislosti s propagací udělali jinak? Co se naopak osvědčilo?

Tipy na závěr: Na co myslet při propagaci?

a) Ve vztahu k partnerům projektu:

- Vždy se dopředu s partnery domluvte na formě „odměny“ za podporu projektu.
- Pokud partner nevyžaduje uvést logo či název firmy na propagačních materiálech (či webu, Facebook atd.), je vždy slušností partnery informovat o chystaných akcích a pozvat je na akci.
- Je-li podmínkou logo/název firmy, nezapomeňte jej v dobré kvalitě uvést na propagačních materiálech.
- Během zahajovací akce uveďte všechny partnery a donory projektu a poděkujte jim za podporu.

Příklad propagačního materiálu, který vytvořili studenti 1st International School of Ostrava v rámci svého projektu Walkthroughallery.

Aktivita 4.13 PROPAGACE PROJEKTU

V centru Ostravy je mnoho šedivých, nudných zákoutí, která se však přímo nabízí ke kreativnímu využití. To náš tým inspirovalo k návrhu projektu Walkthrough Gallery v centru města Ostravy. Jedná se o proměnu nevyužívané pasáže poblíž zastávky Elektra a Domu umění na průchozí uměleckou galerii. U příležitosti otevření galerie uspořádáme slavnostní vernisáž, po které budeme díla pravidelně obměňovat s měnícími se tématy výstav.

Walkthrough

walkthrough.comehere.cz

Walkthrough Gallery

walkthrough.gallery.ova@gmail.com

b) Ve vztahu k novinářům:

- Vytipujte si média (místní deníky, týdeníky, rozhlas, televize), která by mohla o vaší akci/projektu informovat.
- Získejte kontakt na konkrétní novináře (e-mail), kteří se věnují podobným tématům.
- Vytvořte tiskovou zprávu o akci (více viz níže) a pošlete ji v příloze i těle e-mailu na získané kontakty. (Píšete-li tiskovou zpávu po akci, přidejte vždy 2–3 fotky z akce.)
- Do předmětu e-mailu uveďte: „Tisková zpráva + její název!
- Pozvěte novináře na samotnou akci.

Hlavní „fígle“ dobré tiskové zprávy:

- Základem zprávy je poutavý titulek – tzn. max. na jeden řádek, měl by obsahovat sloveso a měl by zaujmout.
- Tisková zpráva začíná tzv. perexem – tj. krátký odstavec, který shrnuje vše důležité; je psán tučně.
- Další informace v tiskvé zprávě řaďte podle důležitosti (méně důležité směřujte ke konci) – novináři obvykle seškrtávají informace odspoda.
- Pozor! Tisková zpráva není popis projektu! Rozmyslete si, co chcete, aby se o vás psalo. Vynechejte „projektovou“ řeč.
- Uveďte alespoň jednu citaci jedné z osob zapojených do projektu.
- Na závěr uveďte jméno a spojení (e-mail, mobil) na osobu, která může poskytnout novinářům další informace či přímo rozhovor.
- Buďte struční, zpráva by neměla přesáhnout jednu stranu A4. Naformátujte text a zkontrolujte gramatiku.

c) Ve vztahu k cílové skupině:

- Položte si otázku: Co je hlavní sdělení, kterým zaujmeme cílovou skupinu?
- Plakáty a letáky mají hlavně upoutat pozornost – buďte graficky nápaditi a úsporní s textem.
- Vytvořte atraktivní název, který přiměje k dalšímu čtení.
- Nezapomeňte na prostor pro loga a partnery.
- Buďte autentičtí! Nepotřebujete profesionální grafiky, určitě máte mezi sebou schopné výtvarníky.

Brasil 2014

adidas

exit

FUNDAÇÃO GOL DE LETRA

ZH ZERO HORA PAPEL. DIGITAL. O QUE VIER.

PRACOVNÍ LIST 4.13 A

exit

Zadání úkolu pro členy organizace EXIT:

V roce 2014 se koná fotbalové Mistrovství světa v Brazílii. V rámci této akce společnost Adidas připravila ve spolupráci s brazilskou nevládní organizací Gol de Letra sportovní vzdělávací program v 5 brazilských městech.
V každém z pěti měst (Rio de Janeiro, Belo Horizonte, São Paulo, Salvador a Porto Alegre) pracuje Adidas a Gol de Letra s jednou místní organizací a společně připravují nabídku sportovních aktivit. Nejčastěji to je futsal, volejbal, lehká atletika, basketbal, judo, jiu-jitsu, tanec a capoeira (brazilský bojový tanec). Takovéto sportovní festivaly jsou pak doplněné sociálními aktivitami. Za realizaci místního programu zodpovídá Gol de Letra, která školí místní organizační tým a podává po skončení akce zprávu o jejím průběhu firmě Adidas. V rámci programu jsou také opravována a rozšiřována sportoviště. Místní partner pomáhá s organizací, má kontakty na místní média, starostu atd. Ve městě Porto Alegre je místním partnerem právě váš nízkoprahový klub Exit.

O organizaci Gol de Letra: Gol de Letra je brazilská nadace, která působí na předměstích São Paulo a Rio de Janiero. Založili ji známí brazilští fotbalisté Raí a Leonardo. Jejím cílem je pomáhat mladým lidem ze sociálně slabého prostředí, zaměřuje se na rozvoj znalostí, kulturu a aktivní občanství.
Příští týden se uskuteční akce u vás v Porto Alegre. Jako členové místní partnerské organizace Exit:

- Vytvořte na tuto akci plakát, kterým oslovíte návštěvníky.
- Připravte si krátký úvodní projev, ve kterém představíte mj. program akce.
- Vydejte k akci tiskovou zprávu.

Na přípravu máte ..... minut.

adidas

Zadání úkolu pro generálního ředitele společnosti Adidas Brazílie s manželkou:

V roce 2014 se koná fotbalové Mistrovství světa v Brazílii. V rámci této akce společnost Adidas připravila ve spolupráci s brazilskou nevládní organizací Gol de Letra sportovní vzdělávací program v 5 brazilských městech. Firma Adidas vložila do přípravy programu své finanční prostředky. Rozhodli jste se proto navštívit akci v Porto Alegro a podívat se na realizaci programu pod taktovkou místního nízkoprahového klubu Exit.

Ještě než se na akci vypravíte, sepište, jaká máte, jakožto zástupci hlavního donora, od zahajovací akce očekávání. Buďte co nejkonkrétnější.
Na přípravu máte ..... minut.

PRACOVNÍ LIST 4.13 B

Zadání úkolu pro zástupce organizace Gol de Letra:

V roce 2014 se koná fotbalové Mistrovství světa v Brazílii. V rámci této akce společnost Adidas připravila ve spolupráci s brazilskou nevládní organizací Gol de Letra sportovní vzdělávací program v 5 brazilských městech.
Gol de Letra je brazilská nadace, která působí na předměstích São Paulo a Rio de Janiero. Založili ji známí brazilští fotbalisté Raí a Leonardo. Jejím cílem je pomáhat mladým lidem ze sociálně slabého prostředí, zaměřuje se na rozvoj znalostí, kulturu a aktivní občanství. Příští týden se uskuteční akce v Porto Alegre pod taktovkou místního nízkoprahového klubu Exit, jejíž organizační tým jste školili. Rozhodli jste se proto akci navštívit a podívat se na realizaci sportovně-vzdělávacího programu.

Ještě než se na akci vypravíte, sepište, jaká máte, jakožto zástupci Gol de Letra, od zahajovací akce očekávání. Buďte co nejkonkrétnější.
Na přípravu máte ..... minut.

Zadání úkolu pro novináře:

Jako novináři píšící do místních novin Zero Hora se velice zajímáte o dění, které přináší Mistrovství světa ve fotbale do města Port Alegro, Na zahájení akce se bohužel nemůžete dostavit, a tak svůj článek sepíšete pouze na základě tiskové zprávy od jednoho z organizátorů, nízkoprahového klubu Exit.

Než tisková zpráva dorazí, bude to chvíli trvat. **Sepište si proto, jaké informace potřebujete vědět, abyste mohli o akci napsat atraktivní článek. Buďte co nejkonkrétnější.**
Na přípravu máte ..... minut.

Zadání úkolu pro mládež (účastníci akce):

V roce 2014 se koná fotbalové Mistrovství světa v Brazílii. V rámci mistrovství jste se na základě pozvání od místního nízkoprahového klubu Exit rozhodli zúčastnit zahajovací akce ve vašem městě Porto Alegre. Slibovanou součástí akce je program a aktivity pro mladé lidi.

Ještě než se na akci vypravíte, sepište, jaká máte od zahajovací akce očekávání. Vžijte se do role a představte si, jak by měla tato akce vypadat, abyste na ni vůbec přišli? Co potřebujete vědět předtím, než tam půjdete? Buďte co nejkonkrétnější.
Na přípravu máte ..... minut.

Pracovní list 4.13 C

Aktivita 4.14 NA TITULNÍ STRÁNCE NOVIN (COVER STORY)

Čas: 60 min.

Cíle:
- **Studenti pomocí titulku, článku a obrázků shrnou, čeho chtějí v projektu dosáhnout.**

Shrnutí:
Studenti se prostřednictvím aktivity přenesou do budoucnosti a zahrají si na novináře, kteří informují v místních novinách o jejich projektu. Své výstupy si vzájemně představí.

Význam aktivity pro projekt:
Úvaha nad podobou článku, titulku a fotografie, které se objeví den po skončení projektu v místních novinách, umožní studentům zamyslet se trochu jinou formou nad tím, co je smyslem projektu, který chystají. Umožní jim také kreativně vyjádřit, jak jejich činnost mohou vnímat jiní lidé (novináři). V neposlední řadě funguje aktivita jako motivace, neboť si jejím prostřednictvím studenti představí úspěch, kterého mohou dosáhnout.

Materiály:
velký arch papíru, barevné papíry, staré časopisy/noviny, pastelky, fixy, lepidlo, nůžky

Tip:
Aktivitu je možné zařadit také před formulováním vize či cíle projektu, neboť pomáhá studentům uvědomit si, kam projektem míří.

Postup:
- Vyzvěte studenty k tomu, aby si představili, že je den po skončení jejich hlavní akce v rámci projektu. Ráno cestou do školy se zastaví u stánku s novinami a na titulní stránce místního deníku vidí velkou fotografie z jejich akce a článek o projektu. Co se v článku píše? Jak zní titulek? Co vidí na fotografii?

- Nechte studenty ve skupinách vytvořit titulní stránku novin na arch papíru.

Stránka by měla obsahovat:
- titulek,
- text článku informující o projektu či konkrétní realizované akci,
- fotografii z akce.

- Připomeňte studentům, že text píší z pohledu novinářů a informují o již proběhlé akci/projektu (datum článku je tedy za několik týdnů/měsíců). Nechte studentům na práci 15–20 min.

- Následně požádejte studenty, aby své titulní stránky prezentovali ostatním.

Kapitánský deník

Jak se cítíš po realizaci vašeho projektu?

Jakou dovednost si z této fáze odnášíš?

Co považuješ za největší úspěch celé akce?

Co by se příště naopak mohlo zlepšit?

Jak bys popsal/a svou roli v týmu?

Jakých malých i velkých změn v místní komunitě se vám podařilo dosáhnout?

fáze 1 fáze 2 fáze 3 fáze 4 fáze 5

KONTROLNÍ LIST

Tým:	Název projektu:

Název „úkolu":	Hotovo
Máme školní tým.	
Jsou nastavená pravidla v týmu.	
Jsme si vědomi toho, co můžeme jako tým nabídnout.	
Víme, jaké jsou potřeby naší komunity.	
Máme definované priority projektových témat.	
Máme zformulovanou vizi projektu.	
Máme definovaný SMART cíl.	
Víme, kdo jsou potenciální partneři, jaký mají vliv a kdo by nás mohl čím podpořit.	
Definovali jsme si hlavní výsledky projektu.	
Máme pojmenované klíčové aktivity.	
Máme zpracovaný harmonogram projektu.	
Je vypracovaný plán propagace naší komunitní akce.	
Víme, jaké budou náklady na realizaci projektu.	
Každý člen týmu ví, za co je zodpovědný.	
Máme vyplněný a odsouhlasený plán akce.	
Víme, podle čeho poznáme, že byla naše akce úspěšná.	
Máme vyhodnocený projekt - známe úspěchy a víme, co je potřeba zlepšit.	

CASE STUDY:

ZACHRAŇ JÍDLO!

CASE STUDY: ZACHRAŇ JÍDLO!

CASE STUDY: INICIATIVA ZACHRAŇ JÍDLO!

Iniciativu Zachraň jídlo http://zachranjidlo.cz tvoří skupina přátel zapojených do řady projektů a neziskových organizací. I přes vytíženost se v roce 2012 rozhodli rozjet další akci, jejímž cílem bylo upozornit na problém plýtvání jídlem. Podnětem jim podle vyjádření Adama Podholy, jednoho z hlavních iniciátorů projektu, byl film Z popelnice do lednice. Dílo německého režiséra Thurna vypráví smutnou realitu současného světa, ve kterém více než polovina vyprodukovaného jídla končí na smetišti. Příčinou přitom není fakt, že by šlo o jídlo zkažené či jinak znehodnocené, ale „pouze“ chování spotřebitelů, prošlá záruční lhůta, či estetické požadavky na podobu potravin. Zachraň jídlo proto uspořádali hostinu pro tisíc a k tématu úspěšně přilákali pozornost médií a veřejnosti.

O CO (JIM) JDE?

Plýtvání potravinami je problém globálního rozměru. Podle zpráv OSN (zdroj: OSN http://www.osn.cz/zpravodajstvi/zpravy/zprava.php?id=1814) se ročně vyhodí až 1,3 miliardy tun potravin. Další obrovské množství doslova vyhozených prostředků se přitom skrývá v energii, vodě, pohonných hmotách a lidské práci použité k vypěstování potravin. Tato a mnohá další fakta zalarmovala Adama a jeho přátele natolik, že se rozhodli sepsat projekt a zažádat o podporu v rámci iniciativy O2 Think Big.

Jejich žádost byla úspěšně schválena a Zachraň jídlo získalo reálnou šanci zrealizovat svůj záměr. Skupina si jako hlavní cíle vytkla vnést rozměr problému do obecného povědomí, rozpoutat veřejnou diskusi prostřednictvím médií a posílit osvětu jak na úrovni veřejnosti, tak prostřednictvím škol. Snahou přitom není problém vyřešit, ale podnítit nás - spotřebitele k šetrnějšímu chování, instituce k zpřístupnění statistik a dat o spotřebě a zákonodárce upozornit na problém, na který naráží firmy, při snaze darovat potraviny tzv. potravinovým bankám.

foto: Johana Kratochvílová

CASE STUDY: INICIATIVA ZACHRAŇ JÍDLO!

HOSTINA PRO TISÍC

Stěžejním nápadem a vyvrcholením projektu se stala Hostina pro tisíc, kterou skupina za pomoci více než čtyřiceti dobrovolníků zorganizovala 10. září 2013 v centru Prahy na Václavském náměstí. Inspirací jim přitom byl podobně laděný projekt Feeding5000. Hlavní pražské náměstí se tak na část dne stalo obří jídelnou, ve které se za dvě hodiny rozdalo tisíc porcí zeleninového kari. Během dne se přišly podívat stovky Pražanů i návštěvníků a za zvuků klavíru si vychutnali netradiční pokrm vyrobený z jídla, které by se jinak vyhodilo.
Iniciativa Zachraň jídlo dokázala pro svůj projekt získat obrovské množství podporovatelů, spolupracovníků a firem. Suroviny pro hostinu dodaly velké supermarkety i malí farmáři. Jednalo se přitom o potraviny běžně neprodejné – zahnuté, nevhodně velké apod.. Šéfkuchařem obědového menu se stal majitel restaurace Rybárna, který na den zavřel svůj podnik, aby se stal dirigentem desítkám kráječů, krouhačů a jiných pomocníků. Mediální pozornost pomohl iniciativě získat také Roman Vaněk, zakladatel Pražského kulinářského institutu, který v pravé poledne naservíroval první porci příchozím strávníkům. V rámci akce proběhl také doprovodný program, během kterého se dostaly na řadu témata jako zdravá výživa, potravinová bezpečnost, vystoupili zde také zástupci Potravinové banky, OSN a iniciativ na podporu šetrné spotřeby (Bezobalu, Freshbedýnky). V rámci akce se podařilo uspořádat také úspěšnou sbírku nádobí – misek a talířů, které skupina následně věnovala neziskovým organizacím.

A CO DÁL?

„Do budoucna chceme v našich aktivitách pokračovat a budeme rádi, když se najdou obdobní nadšenci i v jiných městech. Jedním z našich cílů je zjednodušit možnosti darování jídla a pomoci Potravinové bance najít více dobrovolníků. Touto jednorázovou akcí naše snažení nekončí," říká Adam Podhola. Téma ve svém celku zůstává aktuální a problém 15 % daně, kterou v současné době musí platit všechny firmy, které se rozhodnout darovat jídlo potravinovým bankám, se stalo diskutovaným tématem na politické rovině. Iniciativě o pár členech se podařilo rozhýbat stojaté vody a získat desítky mediálních výstupů.

Nechte se inspirovat tipy a zachraňte i vy své jídlo http://zachranjidlo.cz/?page=inspirace.

WWW.ZACHRANJIDLO.CZ

fáze

5

komunitní akce

Komunitní akce

Podařilo se vám vyplnit kontrolní list tak, že jediné, co zůstalo neodškrtnuté je vyhodnocení projektu? Pokud ano, znamená to, že se můžete po hlavě vrhnout do uspořádání komunitní akce. Nezapomeňte se přitom vracet k harmonogramu, cílům a vizi, se kterou jste se rozhodli konkrétně do této akce jít. Vzpomeňte si také na témata a dovednost z přechozích fází, protože zvlášť ve vypjatých chvílích se osvědčí umět naslouchat, vnímat fakta, účel, ale také pocity spojené s určitými kroky. Vzpomeňte si na ledovec identity a vše, co se skrývá pod hladinou a může způsobit náraz v podobě konfliktu. Ptejte se sami sebe i druhých a buďte připraveni podívat se na věci z různých perspektiv, odlišnost vnímat jako cenné obohacení. Vzpomeňte si také na principy dialogu a snažte se je vnést do vašich rozhovorů jak mezi sebou, tak mimo tým. Respektujte své týmové role a odpovědnost za přijaté úkoly. Napněte všechny síly k tomu, aby plán, na kterém jste tak dlouho pracovali, ožil v plné parádě.
Až se po akci budete ohlížet za tím, jak akce proběhla, nezapomeňte vyjít z ocenění a k nedostatkům přistupovat jako k příležitosti, ze které je možné se učit. Vzpomeňte si také na cíle, kterých jste chtěli dosáhnout. Podařilo se? Pochlubte se svými výstupy na facebooku https://www.facebook.com/ActiveCitizensKomunitniVzdelavani?fref=ts nebo na stránkách Active Citizens www.activecitizens.cz

Mediální ochutnávka z již realizovaných projektů:

Události v regionech o projektech studentů Obchodní akademie Opava a 1st International school of Ostrava http://www.ceskatelevize.cz/porady/10122978233-udalosti-v-regionech-ostrava/414231100030528/

http://www.ceskatelevize.cz/porady/10435049455-dobre-rano/414236100071036/?video&index=323055#video

Studenti zdravotnické školy v Ústí nad Labem učili mladší spolužáky zásady první pomoci: http://www.ceskatelevize.cz/ivysilani/10122978233-udalosti-v-regionech-ostrava/414231100000615-udalosti-v-regionech/obsah/332997-vyuka-prvni-pomoci-pro-deti

Aktivní Kladno se dostalo mezi tři finalisty ceny VIA BONA v kategorii Ceny pro mladého filantropa http://www.cenaviabona.cz/

8 | INZERCE

deník | pondělí 31. března

Studenti zorganizovali divadelní představení sami také dvě úspěšné scénky nacvičili

Český Brod – Mazaný Filip aneb Mrsťa Prsťa v Českém Brodě byl název akce, kterou pořádali studenti Střední odborné školy Český Brod – Liblice v rámci projektu Active Citizens realizovaného s pomocí British Council a Člověk v tísni.

„Hlavním cílem tohoto projektu je rozvoj komunitního života v Českém Brodě, " přednesla zástupkyně ředitele školy Jana Stanková s tím, že projekt probíhal ve třech fázích. Nejprve studenti sestavili dotazník mapující spokojenost či nespokojenost občanů s životem v Českém Brodě a na začátku loňského října zjistili," shrnula Jana Stanková.

Poté se dvě studentky – vedoucí týmu Iveta Čermáková a Lada Posiřilová a dvě koordinátorky – učitelky Ivana Sobišková a Jana Stanková zúčastnily několikadenního školení, kde se učily pracovat v týmu, komunikovat s různými komunitami a pracovat na projektech. Výsledkem bylo sepsání tohoto projektu.

A pak už přišla na řadu vlastní realizace. Příprava letáků, plakátů, programu akce, zpětné vazby. Vše zajišťovali sami studenti. Připravovalo se občerstvení pro návštěvníky, děvčata pekla slané pečivo. A také dáreczky pro hosty. Divky [illegible] nerničky ve tvaru ru-

logu. Nechyběl ani dort jako hlavní ceny ve slosování.

Studenti také sami nacvičili dvě scénky v podání Karla Kšíra, Jana Sekavce, Miroslava Housky, Karoliny Novotné a Lady Posiřilové. Měli obrovský úspěch. Diváci se nechali slyšet, že by studenti měli založit vlastní spolek.

A pak už přišel ke slovu a na prkna jeviště divadelní soubor Mrsťa Prsťa. Akce se konala v místním kině, rozebrány byly všechny lístky, ale několik lidí se nedostavilo.

Atmosféra byla úžasná, vše klaplo, jak mělo, lidé byli nadšeni. Pouze jedna zpětná vazba byla negativní, ostatních cca 200 odevzdaných reakcí [illegible] 10 lidí vnímalo

per. Téměř všichni by přišli i na jinou akci, kterou by škola organizovala. „Všem jsme splnili očekávání, jen jednomu člověku ne, ale z důvodu toho, že jsme jeho očekávání předčili," usmívala se Jana Stanková.

Smyslem celé akce podle jejích slov bylo, aby vše organizovali a dělali studenti sami, aby se to naučili a v budoucnu, i po ukončení školy, v aktivním občanství pokračovali. „Bylo to velmi náročné, ale krásné," shrnula.

„Největší odměnou pro nás všechny byl spokojený výraz na tvářích všech zúčastněných a obrovský potlesk. Mrsťa Prsťa byl také skvělý a profesionální, moc jsme se nasmáli," dodala. (mar)

Studenti našli nové město

Proč mnozí Mostečané nadávají na město, v němž žijí? Skupina zvaná Aktivní občané [illegible] existuje i jiný, lepší Most

[illegible] dný pro- [illegible] hranici. [illegible] naží po- [illegible] u a in- [illegible] men- [illegible] říkají [illegible] ně- [illegible] nebo

si to?" ptá se. Přiznává, že Most vidí možná až příliš pozitivně, ale podle ní to má smysl: je třeba otevřít oči a alespoň na chvíli zapomenout na to špatné, co se k Mostu obecně váže.

[illegible] lé našli nové město. Lepší Most

[illegible] nternetových stránw.mosteckydenik.cz [illegible] bjevovat texty skupintů a učitelů, kteří k vidí město Most. [illegible] zory a postoje redak-

ce průběžně zveřejňuje na stránce 8. Na webu o nich budete moci diskutovat. Zpětná vazba je pro autory důležitá. „Projekt není primárně o informacích a teoriích, ale je zaměřený více na postoje a praxi. Jsem moc ráda, že jsem na naší škole našla několik jedinců, kteří se zapojili, a moc bych si přála, aby i někoho dalšího k podobnému jednání inspirovali," říká Petra Burdová ze SŠT Most. (vok)

[illegible] VÝHLED

[illegible] ádech klidu pocítíte, [illegible] y navštívíte hrad [illegible] hled na celý Most je [illegible] dechberoucí. Ti, kdo [illegible] jistě dají za pravdu, [illegible] rásnějších pohledů v [illegible] ěli. Most, který se [illegible] ve smogu a „kravá- [illegible] nou promění v město [illegible] ání... Většina z nás [illegible] to krásné všední [illegible] vnímat. A to je ško-

PRO DORT

Do Mostu také jezdím se svým manželem a dcerou sportovat, nakupovat, na návštěvy, na výstavy, do divadla, na oběd či na večeři, na plesy, do církve, na školení, na pracovní setkání, na soutěže, pro výborný čokoládový narozeninový dort... Je toho mnoho, co mě přiměje, abych přijela do města, které, jak jsem se dozvěděla z wikipedie, ale mnoho lidí nenavštěvuje. Což je

POROD V MOSTĚ

Jako řada nastávajících rodičů jsme i my řešili na začátku roku otázku, jak a kde přivést našeho prvního potomka na svět.
Z praktického hlediska každého hned napadla nejbližší nemocnice, což pro nás byla ta v Mostě. Svého rozhodnutí jsme následně nelitovali. Personál se o nás ochotně staral. Pokud bude nějaké příště, neváhám s výběrem porodnice a dalším maminkám

ACTIVE CITIZENS

První pomoc: Dokázali bysme ji poskytnout?

[illegible] ntuace si situaci, zklete po- [illegible] ci a vidíte člověka v bezvě- [illegible] domu, lidi zakročují [illegible] ovnímá. Kdyby jim lehký v [illegible] tě, takže [illegible] ne pokročil. Ale ty se zra- [illegible] hoto mu pomoci. Anže- [illegible] ?

[illegible] Bohužel je. Přiznejme si, [illegible] s tím i vlastní de- [illegible] ní. Mnoho člověka zachrá- [illegible] dlouze. Proto by se to dalo [illegible] ňuit, např. díky mnoho- [illegible] ohlášlivým spolku Čes- [illegible] ve Červeného Kříže (dále [illegible] ČČK). Zde v Mostě pořá- [illegible] ČČK velké mnohoodvětví [illegible] od nezbalého po [illegible] i až po ocenování dárců [illegible] ních darů krevní cell mno- [illegible] obsmu Mostu. Jeho [illegible] ě, najmu zbudovlím jeho [illegible] aktivita, kterou ČČK mů- [illegible] a co jsou kurzy první po- [illegible] ci.

[illegible] ryní pomoc je soubor ma- [illegible] ů, které jsou nutných pro [illegible] zbytnutí v krizových si- [illegible] ch. Dokážete zachránit [illegible] ovot, dokážete poskytnout [illegible] ní a jinému, kdo naší pomoc [illegible] ebuje. Tyto znalosti jsou [illegible] ní nutnosti v mnoha [illegible] ných všedních po- [illegible] ních tak, aby byly co nej- [illegible] ností a nejdůležitější na- [illegible] ní.

[illegible] hrnují vše od pomoci při dopravních úrazech přes krvácení až po [illegible] ní. Pro [illegible] ů, jak je- [illegible] ů. Pro [illegible] ní, proč [illegible] ní vlevo, proč [illegible] ní zvedat [illegible] ní. Nejdůležitější [illegible] ní. Spočívá [illegible] ní. Nejdůležitější [illegible] ní. Nejdůležitější [illegible] ní. Nejdůležitější

kapitola

pátá

INSPIRACE PRO DALŠÍ ROZVOJ ŠKOL

V úvodu této metodiky jsme vás kromě samotného programu Active Citizens stručně seznámili s myšlenkou komunitní školy, která podle našeho názoru úzce souvisí s cíli programu - výchovou mladých lidí k aktivnímu občanství a posilování role školy v rámci komunity. Pokud vás projekt zaujal, máte za sebou realizaci vlastního projektu a rádi byste získali inspiraci k dalším krokům, nabízíme vám hlubší vhled do konceptu komunitních škol prostřednictvím rozhovoru s Markem Lauermannem, který se tomuto tématu dlouhodobě věnuje.

MGR. MAREK LAUERMANN

Předseda neziskové organizace Sdružení konzultantů rozvoje organizací.

Pracoval jako zástupce ředitelky pro komunitní rozvoj na ZŠ Jihomoravské náměstí v Brně. V roce 2008 vedl tým zpracovávající pro Ministerstvo školství materiál Analýza připravenosti prostředí v ČR a možnosti rozvoje komunitních škol. Působil také jako národní koordinátor projektu Ověření standardů kvality komunitní školy. Je předsedou neziskové organizace Sdružení konzultantů rozvoje organizací, která se dlouhodobě zabývá myšlenkou rozvoje komunitních škol.

UZAVŘENÁ ŠKOLA JE NA VŠECHNO SAMA

Rozhovor o životě komunitních škol v českém prostředí s expertem Markem Lauermannem

Co si máme představit, když se řekne komunitní škola?

Pro mě je to škola, která umožňuje volný tok dovedností, znalostí a prostředků mezi různými členy komunity, ať už jde o samosprávu, rodiče nebo podnikatele. Ti všichni si mezi sebou mohou být velmi prospěšní, pokud se znají, pravidelně se setkávají a navzájem vědí, co jeden od druhého potřebují. Škola je v tomto schématu pomyslným centrem, kde se všechny tyto skupiny mohou společně bavit o tom, jak zkvalitnit prostředí, ve kterém žijí. Plní tak prapůvodní roli centra vzdělanosti a setkávání nejrůznějších lidí.

Tématem komunitních škol se zabýváte řadu let. Co vás na tomto konceptu oslovilo?

S myšlenkou komunitní školy jsem se poprvé setkal v 90. letech ve Velké Británii a v dalších anglosaských zemích. Fascinovalo mě, jak jsou tyto školy otevřené dlouho do večera, do jaké míry se na jejich životě podílejí rodiče a že jsou velmi přátelské navenek. A také to, že v jejich čele stojí někdo, kdo velmi dobře formuluje, co škola potřebuje. Právě tyhle věci se mi líbily natolik, že jsem se rozhodl zkusit přenést model komunitní školy i do České republiky.

Kolik takových škol v České republice v současnosti máme?

V rámci výzkumu pro Nadaci C. S. Motta jsme dospěli k tomu, že tu je asi stovka základních a tak dvacet středních škol, které splňují kritéria pro to, aby si mohly říkat komunitní. Jsou tu ale samozřejmě i další školy, které mají některé komunitní rysy. Určit přesně, co je komunitní škola, je poměrně těžké. Proto byly v roce 2005 vytvořeny standardy kvality komunitní školy, které pomáhají pojmenovat její základní aspekty.

Ty jsou například jaké?

Třeba inkluzivní způsob myšlení a akcentace celoživotního vzdělávání. Škola, která si říká komunitní, by měla mít také dobrou úroveň spolupráce s rodiči, měla by provazovat své aktivity s dobrovolnickými aktivitami nebo dobrovolnické aktivity svých žáků s potřebami komunity. Měla by mít jasný styl vedení a motivovat zaměstnance, studenty a rodiče k tomu, aby byli aktivními občany a tvůrčími aktéry života v komunitě.

DOBRÉ VZTAHY PRO DLOUHODOBÝ ROZVOJ A LEPŠÍ PROSTŘEDÍ

Jaké výhody přináší myšlenka komunitní školy škole samotné?

Koncept komunitní školy má bezpochyby určitý ekonomický potenciál. Škola může například využít svou volnou kapacitu ke vzdělávání dospělých, z čehož má ekonomický benefit – lidé jí platí za kurzy, které se v ní konají. Jestliže školy spolupracují s nějakým velkým zaměstnavatelem a vzdělávají jeho zaměstnance, vytváří se zároveň dobré pouto pro sponzoring. Dobré vztahy se zúročí samozřejmě i v dalších oblastech rozvoje. Škola může třeba využívat potenciál rodičů jako dobrovolníků. Jde ale také o provázání školního vzdělávacího programu s životem vně školy. Když škola pomáhá řešit například sociální problémy v daném místě, tak se jí to zpětně vrací na zkvalitnění prostředí, ve kterém se nachází.

Co přináší komunitní dimenze školy žákům?

Škola by měla být orientovaná tak, že naučí žáky řešit problémy, které se jich nějak dotýkají. Aby nebyli závislí na tom, že je vyřeší někdo za ně. Projekty jako Active Citizens, které vytahují děti vně školy, dávají žákům pocit, že dělají něco smysluplného a neztrácejí čas. Jsou vystaveni reálné situaci, na které se mohou mnohé naučit. To je základní funkce komunitních projektů, které jsou součástí vzdělávacího programu školy. Je normální, že škola orientuje děti na řešení problémů v lokalitě, protože se jí to vrací tím, že děti mají zájem o to, co se ve škole a jejím okolí děje.

Zmínil jste, že komunitní školy jsou častěji k nalezení mezi základními školami. Jak je to se středními školami?

V této souvislosti je lepší hovořit o specifikách českých středních škol. V zahraničí jsou komunitní školy napříč všemi stupni vzdělávacího systému a například ve Velké Británii je program rozvoje komunitních škol (používají označení extended schools neboli školy s rozšířeným programem) spojen právě se středními školami. V české „dezinterpretaci“ pojmu komunitní škola se vyzdvihuje spolupráce s rodiči či zájmové vzdělávání pro dospělé. Vytrácí se role školy jako centra celoživotního učení, které může výrazně přispět například k rekvalifikacím různých skupin obyvatel v návaznosti na potřeby trhu práce. Komunitní škola je celistvý koncept, ze kterého nelze vytrhávat jednotlivé aspekty a říkat: „My jsme komunitní škola, ale jenom tak trochu.“ Komunitní škola nemusí hned od začátku naplňovat všechny aspekty tohoto pojmu, nicméně měla by být vždy na cestě k jejich dosažení. Byť úplné naplnění je ještě daleko.

Mohl byste pojmenovat pět prvních kroků, které by škola měla provést, pokud se chce stát školou komunitní?

Na prvním místě stojí otázka, jestli ti, kdo stojí za myšlenkou, že by se jejich škola měla stát školou komunitní, mají oprávnění a dostatek sil k tomu tento proces uskutečnit. Pokud ne, musí nejdříve zahájit jednání s ředitelem, zřizovatelem, zaměstnanci, rodiči a dalšími aktéry a myšlenku komunitní školy jim srozumitelně vysvětlit a získat je na svou stranu. Teprve v okamžiku, kdy je na podpoře konceptu komunitní školy široká shoda, můžeme využít standardy kvality komunitní školy, které nám pomohou proces přeměny nastartovat. Poskytují totiž doporučení, jak postupovat. Velmi se přitom vyplatí pokračovat v práci s výše uvedenou skupinou zástupců aktérů života školy (učitelé, vedení, rodiče, žáci, partneři atd.), se kterými na společných (nejlépe facilitovaných) setkáních identifikujeme priority pro následující rok. Tato skupina se postupem času může formalizovat v tzv. komunitní radu, která proces transformace a později vlastní fungování komunitní školy realizuje, např. z pozice podpůrného a poradenského orgánu vedení školy.

Co je hlavní překážkou, aby se školy tímto směrem ubíraly?

Jednoznačně systém výběru ředitelů. Ředitelé jsou často více manažeři než vizionáři a jsou ve své činnosti zahlceni operativou. Nemáme tolik osobností, které by byly lídry s vizí a dokázaly by strhnout ostatní. Vybírání českých ředitelů je navíc politikum. Pokud jsou ty procesy hodně zpolitizované, nemá ředitel tendenci řešit problémy v lokalitě. Když se začnete ptát na problémy, aktivizujete veřejnost a to není populární. Znám případy z několika brněnských škol, které se snažily jít touto cestou, aktivizovaly veřejnost a ta byla opravdu ochotná se na něčem podílet. Samospráva byla z toho ředitele ale tak nesvá, že ho postupně donutila odejít.

V ČELE ŘEDITEL S JASNOU VIZÍ

Kde by měl ředitel začít, pokud chce posílit komunitní dimenzi školy?

Prvním krokem je přesvědčit sbor o tom, co chci dělat a co tím škola získá. Začal bych vyjmenováváním benefitů a vzal bych to přes ekonomické dopady. Další podmínkou je mít na své straně zřizovatele. To je „křižovatka“, kterou musíte bezpečně přejít. Pokud je na ní tak hustý provoz, že to nejde, nemá smysl pokračovat touto cestou dál. Další podmínkou je jasná vize o tom, jaká by škola měla být.

Mít vizi zní trochu odtrženě od reálného světa. Jak by taková vize komunitní školy měla vznikat?

Je především třeba znát dobře prostředí komunity – číst v potřebách daného místa a rozumět tomu, co se tam děje. Pokud nejste z daného prostředí, můžete použít např. nějakou rozšířenou techniku SWOT analýzy k tomu, abyste ho zmapovali. Škola si musí stanovit výchozí bod. Častým problémem je, že si nepřizná, že nějaké problémy vůbec existují. Zamete je pod koberec s vírou, že zmizí. Ale ony nezmizí, naopak rostou. Kdybychom problémy neskrývali, možná bychom našli partnera pro jejich řešení mezi rodiči nebo veřejností.

I když mají ředitelé vizi, tak jim asi nezbývá čas na organizování konkrétních akcí. Kdo by to měl ve škole mít na starost?

To je činnost pro komunitního koordinátora. Když ředitel zmapuje, co by se ve škole mělo odehrávat, tak může své pravomoci delegovat na někoho, kdo bude jeho prodlouženou rukou v budování a posilování komunitní dimenze školy. Buď je to zaměstnanec školy nebo nějaký dobrovolník třeba z řad rodičů nebo někdo zaměstnaný samosprávou.

KOMUNITNÍ ŠKOLA A STANDARDY KVALITY

Musí všechny komunitní školy splňovat stejné podmínky?

Ne, je bráno v úvahu, že se každá škola vyvíjí jinak – některé škole se daří rychleji naplňovat vize, jiná dokáže efektivněji reagovat na potřeby místní komunity, někde je vyšší nadšení a nasazení zaměstnanců školy pro komunitní vzdělávání a jinde zase školy umějí lépe rozvinout své komunitně orientované aktivity.

Jak pak ale zjistíme, do jaké míry je škola, která si říká „komunitní“, opravdu komunitní?

V tom by nám měly pomoci už zmíněné standardy komunitních škol, na základě kterých se dá změřit kvalita komunitní školy. Tyto standardy byly vytvářeny od roku 2005 mezinárodním společenstvím několika nevládních organizací pod vedením britské organizace ContinYOU.

Přehled standardů komunitní školy

VEDENÍ (LEADERSHIP)

Kvalitní vedení posiluje a rozvíjí schopnosti všech zaměstnanců a umožňuje jim profesní růst. Dobré vedení znamená, že mezi zaměstnanci školy – partnery – panuje shoda ohledně vize školy a všem je jasné, kam škola směřuje. Dobré vedení je zárukou jasných kompetencí všech pracovníků školy.

PARTNERSTVÍ

Dobrá komunitní škola vytváří pevná partnerství s ostatními organizacemi a členy komunity. Partnerství napomohou návaznosti všech služeb a členové komunity se mohou navzájem podporovat.

SOCIÁLNÍ INKLUZE

Dobrá komunitní škola dokáže vytvořit příležitost pro všechny zájemce o vzdělávání a osobnostní rozvoj – bez ohledu na jejich pohlaví, náboženskou příslušnost, etnický původ, místo ve společenském žebříčku, výši rodinných příjmů, fyzické schopnosti či sexuální orientaci. Komunitní škola potírá stereotypní vnímání druhých lidí a nabízí možnosti pro všechny. Tím přispívá k soudržnosti společenství, může dokonce napomoci znesvářeným skupinám vzájemně se poznat. Nepředpojatost je nezbytná pro vytvoření příznivé atmosféry ve výuce, kde se děti odnaučují stereotypům či negativnímu pohledu na druhé.

SLUŽBY

Komunitní škola by měla být pro místní komunitu hlavním zdrojem nabízejícím co nejširší škálu služeb. Složení služeb by mělo odpovídat aktuálním potřebám členů komunity. Zpravidla mezi ně patří podpora rodin, možnosti dalšího vzdělávání pro děti i dospělé, zapojení organizací, zdravotnické a sociální služby. Škola jako taková nemusí veškeré služby zajišťovat sama, ale může poskytnout prostor pro služby poskytované jinými organizacemi.

DOBROVOLNICTVÍ

Komunitní škola žáky podněcuje k participaci na životě komunity – využívají poznatky z výuky v reálném životě. Díky tomu si uvědomují své občanské postoje a posilují je, rozvíjejí své znalosti a dovednosti, sebevědomí a sebedůvěru. Žáci, pro které je učivo příliš náročné, dostanou možnost zazářit v roli dobrovolníků. Pro rozvoj dětí je zásadní fungování ve vztazích i s jinými dospělými, než jen s rodiči a učiteli, protože na půdě komunitní školy se vztahy stávají méně formálními. Kvalitní komunitní škola podněcuje k dobrovolnické práci – děti, rodiče i ostatní členy komunity.

CELOŽIVOTNÍ UČENÍ

Vzdělávání v průběhu celého života je nezbytné k tomu, aby se člověk dokázal vyrovnávat s překotně se měnícím okolním světem. Je zapotřebí, aby děti mohly vidět, že učení je celoživotní záležitost a že škola je pouze jedním z míst, kde učení probíhá. Je důležité, aby rodiče byli dětem příkladem a ukázali jim, že vzdělávat se člověk může profesně i pro radost. Školy, které podporují vzdělávání dospělých, přispívají v širší komunitě k atmosféře, v níž budou děti lépe prospívat.

ZAPOJENÍ RODIČŮ

Žáci se nejlépe učí tehdy, mají-li podporu ze strany rodičů. Proto je třeba, aby rodiče znali potřeby svých dětí a dokázali jim doma vytvořit co nejlepší podmínky pro učení. Zapojením rodičů škola přispívá k tomu, aby rodiče lépe porozuměli tomu, o co škola usiluje, a podpořili její přístup. Rodiče mohou přispět i různými praktickými návrhy. Zapojení znamená, že mezi rodiči a učiteli probíhá aktivní dialog.

KULTURA ŠKOLY

Komunitní škola je otevřená a vstřícná ke změnám. Na všechny aspekty školního života se vztahují demokratické zásady. Zaměstnanci školy naslouchají dětem, rodičům, partnerům a komunitě a vhodným způsobem upravují své postupy. Kultura školy podněcuje tvořivost, iniciativu a participaci a tato atmosféra proniká i do vedení výukových aktivit. Tak mají rodiče i komunita důvěru ve školu a žáci rozvíjejí své schopnosti a dovednosti díky jejich praktickému uplatňování.

ROZVOJ KOMUNITY

Komunitní školy se zapojují do rozvoje komunity. V některých zemích je škola hlavním katalyzátorem místních změn a rozvoje. Jinde tato odpovědnost připadá jiným organizacím. Tento standard a ukazatele jsou určeny těm školám, které jsou hlavními aktéry v rozvoji komunity. V takovém případě škola pomáhá skupinám v komunitě, aby dokázaly aktivně jednat, angažovat se v komunitě a poskytovat služby místním lidem. Škola může pomoci třeba tak, že zájemce seznámí s tím, jak se pořádá porada či schůze, jak se provádí průzkum, pomůže s vyhodnocením výsledků apod.

O ROLI ŘEDITELE:

Na ředitelích je, aby přijali zodpovědnost za otevírání škol, za vytváření a zřetelné formulování nabídek pro efektivní spolupráci s rodiči a veřejností tak, aby byli zaměstnanci motivováni k naplňování vize školy.
Ředitel je tím, kdo je za naplňování komunitní vize školy zodpovědný, protože on je jejím hlavním nositelem.

VÍCE INFORMACÍ O KOMUNITNÍCH ŠKOLÁCH A STANDARDECH KOMUNITNÍCH ŠKOL:

http://csstandards.org/

Kontaktní osoba v České republice:
Mgr. Marek Lauermann
http://komunitniskola.blogspot.cz
Email: lauermann@email.cz

bla, bla, bla , bla bla...
a monika říkala, že bla, bla, bla
pořád si nemůžu vzpomenout, kdo mi včera večer obarvil tu hlavu
THE POWER COSMIC IS MINE!

závěrem

Děkujeme vám za využití této metodiky a doufáme, že vám bude oporou při vaší práci, a to jak z hlediska práce se studenty, tak vlastního rozvoje. Rádi bychom, aby metodika zůstala živým dokumentem, a proto uvítáme jakékoliv vaše zpětné vazby k její formě i obsahu, tipy na zlepšení či konkrétní návrhy aktivit, které jste se svými studenty realizovali.

Dejte nám vědět o svém projektu, rádi ho zveřejníme na webových stránkách www.activecitizens.cz nebo na Facebooku programu https://www.facebook.com/ActiveCitizensKomunitniVzdelavani?fref=ts Active Citizens.

Pošlete nám svůj příběh na active.citizens@britishcouncil.cz

Na stejném kontaktu nabízíme školám podporu formou konzultace. Přejeme vám hodně motivovaných studentů a hodně úspěchů v další plavbě!

„Nesmírně povzbuzující, kreativní, energie mladých lidí, kteří dělají něco - jen tak, samozřejmě - bez velkých řečí a bez nároku na velkou společenskou odezvu, mi doslova bere dech a vhání slzy do očí.
My máme občanskou společnost, ale nevíme o ní!“

Hana Vacková, Gymnázium Olomouc

POUŽITÉ ZDROJE

ARISTOTELÉS. Politika I. Praha: Oikoymenh, 1999.
ARMSTRONG, T. Každý je na něco chytrý. Jak odhalit a rozvíjet různé druhy inteligence. Praha: Portál, 2011.
BĚLOHRADSKÝ, V. Odvrat od smyslu: o současné krizi. In Pehe, J. a kol. Krize nebo konec kapitalismu? Praha: Prostor, 2012.
BRETT, P. a kol. Jak mohou všichni učitelé podpořit výchovu k občanství a lidským právům. Brno: Centrum občanského vzdělávání, Masarykova univerzita, 2012. Dostupné: http://www.obcanskevzdelavani.cz/publikace
BURGOS-TEJROVSKÁ, P. Průběžná obsahová zpráva k Antropologickému výzkumu proměn postojů a praktik účastníků programu Active Citizens v ČR. Praha, 2014.
CASS, R., S., THALER, R. Nudge (Šťouch). Zlín: Kniha Zlín, 2010.
CRICK, B. In Defense of Politics. London: Weidenfeld and Nicolson, 1962.
ČADOVÁ, N., MAREŠOVÁ, J. Možnost ovlivnit veřejnou sféru a legislativní proces – únor 2014. Praha: CVVM, 2014. Dostupné: http://cvvm.soc.cas.cz/demokracie-obcanska-spolecnost/moznost-ovlivnit-verejnou-sferu-a-legislativni-proces-unor-2014
FREIRE, P. Pedagogy of the oppressed. New York: Herder and Herder, 1977.
GEOFFEY, P. Moderní vyučování. Praha: Portál, 1996.
HAUSENBLAS, O. Kritické myšlení je myšlení pro svět rozporů. In Critical Awarenes. Odt, 10-9-06, KL25.
HESSEL, S. Rozhořčete se. Praha: Literární noviny, 2011.
HOSKINS, B., KERR, D. Final Study Summary and Policy Recommendations. Participatory Citizenship in the European Union, 2012. Dostupné: http://ec.europa.eu/citizenship/news-events/news/29052012_en.htm
Jeden svět na školách: Zpráva o dotazníkovém šetření na středních školách. Praha: Člověk v tísni, 2012. Dostupné: https://www.jsns.cz/data/jsns/FILES/PDF/DOTAZNIKOVE_SETRENI_STREDOSKOLACI_JSNS_2012.pdf
KAHNE, J., WESTHEIMER, J. The Limits of Political Efficacy: Educating Citizens for a Democratic Society. Political Science & Politics, 2006. Vol. 39, n. 2, pp. 289–296.
KASÍKOVÁ, H. Kooperativní učení. In Pedagogika pro učitele. Praha: Grada, 2010.
KOŠŤÁLOVÁ, H., RUTOVÁ, N., VĚŘÍŠOVÁ, I. Příručka I. Čtením a psaním ke kritickému myšlení – Úvod do kritického myšlení. Praha: Kritické myšlení o. s., 2007.
KOŠŤÁLOVÁ, H., RUTOVÁ, N., VĚŘÍŠOVÁ, I. Příručka II. Čtením a psaním ke kritickému myšlení – Metody rozvíjející a podporující kritické myšlení. Praha: Kritické myšlení o. s., 2007.
KOŠŤÁLOVÁ, H., RUTOVÁ, N., VĚŘÍŠOVÁ, I. Příručka III. Čtením a psaním ke kritickému myšlení – Čtení – psaní – diskuse napříč vyučovacími předměty. Praha: Kritické myšlení o. s., 2007.
KOŠŤÁLOVÁ, H. Pedagogický konstruktivismus a učení, pro kurzy Kritického myšlení o. s., 2006.
MATĚJKA, O., HOTOVÝ, F. Politika do školy patří. Brno: Centrum občanského vzdělávání, Masarykova univerzita, 2012. Dostupné: http://www.obcanskevzdelavani.cz/publikace
MOREE, D., BITTL, K.-H. Dobrodružství s kulturou. Transkulturní učení v česko-německé práci s mládeží. Plzeň: Koordinační centrum česko-německých výměn mládeže Tandem, 2007.
PITHART, P. Obrana politiky. Praha: Panorama, 1990.
PROTIVÍNSKÝ, T., DOKULILOVÁ, M. Občanské vzdělávání v kontextu českého školství. Brno: Centrum občanského vzdělávání, Masarykova univerzita, 2012. Dostupné: http://www.obcanskevzdelavani.cz/publikace
PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. Pedagogický slovník. Praha: Portál, 2001.
SOKOL, J. Malá filosofie člověka a Slovník filosofických pojmů. Praha: Vyšehrad, 1998.
The British Council: Active Citizens – Toolkit 2011 Global edition: The British Council, 2011.
ŠEREK, J., PETROVIČOVÁ, Z., PORUBANOVÁ, M. Mladí a nevšední. Studie občanského života mladých lidí z etnických menšin a majority v České republice. Brno: Masarykova univerzita, 2012.
TEMPLE, Ch. Kritické myšlení a kritická gramotnost, pro kurzy Kritického myšlení o. s., 2006.
RUTOVÁ, N., VĚŘÍŠOVÁ, I. Příručka IV. Čtením a psaním ke kritickému myšlení – Další metody rozvíjející kritické myšlení. Praha: Kritické myšlení o. s., 2007.
TUCKMAN, B., Developmental sequence in small groups. Psychological bulletin, 63, 384-399, 1965.
VALIŠOVÁ, A., KASÍKOVÁ, H. Pedagogika pro učitele. Praha: Grada, 2012.

Internetové zdroje:
www.activecitizens.cz
http://appreciativeinquiry.case.edu/uploads/Summit%20Workbook.doc
www.facebook.com/ActiveCitizensKomunitniVzdelavani?fref=ts
www.jansokol.cz/2014/03/co-byla-co-je-a-co-neni-obcanska-spolecnost/
www.respektneboli.eu/pedagogove/archiv-metod

Metodika programu Active Citizens

Autoři textu a adaptace britského originálu:
Mgr. Veronika Endrštová, Mgr. Jana Kubelková, Ph.D., Mgr. Jana Lachmann, Mgr. Petra Skalická a kolektiv Variant a British Council

Spoluautoři:
Marta Brichová BA, Mgr. Pavla Burgos Tejrovská, MSc., Mgr. Petr Čáp, učitelé zapojení do projektu Active Citizens v letech 2012-14.

Odborná recenze:
Mgr. Ondřej Matějka

Editace:
Iva Janská, DiS.

Korektury:
Mgr. Romana Bláhová

Grafika:
Grafické studio d.code

Video:
Marc Bader

Foto:
Tomáš Princ, archiv projektu Active Citizens

Vydal:
British Council http://www.britishcouncil.cz
a Člověk v tísni, o. p. s., vzdělávací program Varianty http://www.varianty.cz

Praha, 2014

© British Council, 2014.
© Člověk v tísni, o. p. s., vzdělávací program Varianty, 2014.
© The British Council, 2011 a 2013 (v3).

ISBN 978-80-87456-53-8

Adaptováno na základě britského originálu Active Citizens Toolkit (Global Version), London 2011 a 2013.

evropský sociální fond v ČR
EVROPSKÁ UNIE
MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY
OP Vzdělávání pro konkurenceschopnost
INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

INTERNET

ACTIVE CITIZENS